ספרות עזר · אנציקלופדיות · שדי חמד

שדי חמד קונטרס הכללים מערכת ב

הרב חיים חזקיהו מדיני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שדי חמד קונטרס הכללים מערכת ב

הרב חיים חזקיהו מדיני

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שדי-חמד-קונטרס-הכללים-מערכת-ב/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

מערכת הבי"ת א בין בין בהאי לישנא אין שייך לומר זו ואצ"ל זו.
כ"כ בשם הרב הפרישה וכבר עמדו ע"ז רבני האחרונים דמצינו סתירה לזה בארבע מקומות והם במס' ר"ה דף ל"ג. ובכתובות ד' פ"ב ע"א.
ובביצה ד' י"ד ובריש מסכת הוריות. עיין בדברי הרב משק ביתי במערכה זו אות צ"א ובחי' לגיטין על ד' ל"ז ע"א הבאתי מן החדש מתני' דמעשרות פ"ד מ"ד בין על החמין בין על הצונן דהוי זו ואצ"ל זו ועתה ראיתי דכלשון הזה נמצאו במקומות הרבה מאד אזכיר קצתם אשר פגשתי בהם דרך לימודי ברכות דף נ' ע"א בין שאמר ברכו וכו'.
פאה פ"ח מ"ב בין חי בין מבושל. תרומות פ"ז מ"ג בין גדולים בין קטנים.
שבת מ"ה ע"ב בין נטלת ביד אחת וכו'. ובדף פ"ד ע"א בין מדרסו וכו', וד' צ"א ע"ב בין חיין בין שחוטין.
ודף צ"ד ע"א. וד' קנ"ה ע"א בין דקה בין גסה.
מגילה ה' ע"א בין בזמנו בין שלא בזמנו. יבמות פ"ז ע"ב.
קידושין מ"ד ע"א בין מדעת עצמה וכו'. ב"ב ד' ס"ח ע"א.
כריתות ד' ח' סוף ע"א ר"א אומר בין על הודאי וכו'. נדה ד' י"ב ע"א.
פרה פי"ב מ"ד. וע"ע לשון הירושלמי שהביא מוהרש"א בח"א יבמות ד' ק"ה ע"ב בין חרב וכו' אינו זז משם.
ודברי הרב הפרישה הם ביו"ד סי' כ"ד בדיני הגרמה ועי"ש להרב יד דוד דף כ"א ע"ד ולהרבנים י"מ בכללי שאר פוסקים אות ד' ומשק ביתי שם שכתבו דלא נאמר כלל זה אלא בלשון הפוסקים ואין נראה כן מדברי הרב הפרישה הנ"ל. ובחידושי לגיטין כתבתי דאולי כונתו לומר דאע"ג דבעלמא דחיקא לן למימר דתני תנא בזו ואצ"ל זו מ"מ בבין בין לא דחיקא לן דהאי לישנא הוי הכל כדיבור אחד ואין שייך להק' כיון דתני שאינו פשוט כ"ש הפשוט והבאתי דברי תוס' במס' מציעא דף ע"ט ד"ה השתא שכ' בשם ר"ת דקושיית הש"ס התם דהוי זו ואצ"ל זו ואילו מרישא בין גדולה בין קטנה לא ק"ל והיינו משום דבלשון בין בין אין להקפיד ועתה ראיתי מ"ש הרב משק ביתי ד' פ"א ע"א ד"ה והבין וכו' עי"ש ותו"ח ה"ב נו"ח שא"ש הי"ו הערני דר"י בשבת ק"ח ע"ב דמפרש דברי ר"י והלא הוא הילמי בין מרובה וכו' להיתר ס"ל דזו ואצ"ל זו קתני ורבא נמי אי לאו גילויא דסיפא הוה ניח"ל לפרש כן והוא נכון.
וכתב מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סס"י פ"ג שבקונטרס אחורי תרע"א שבסו"ס דברים אחדים כתב קצת ישוב לדברי הרב הפרישה (ספר דברים אחדים שבידי חסר סופו) ובמחזיק ברכה שם הביא כלל הפרישה הנ"ל בשם הגהות דרישה יו"ד סי' ז' ולא מצאתי

שם מזה כיעי"ש. והרב שושנים לדוד בפי"ג דזבחים מ"ב דתנן בין קדש טמא בין קדש טהור דקדק דאיפכא הו"ל למתני בין קדש טהור וכו' דהא בטהור פשיטא דחייב וכו' ע"ש.

נראה דנקט בפשיטות דגם בבין בין מבעי ליה לתנא למתני בלשון לא זו אף זו וכ"כ בס' כל החיים במערכה זו אות ח' וכבר כתבתי דנמצא במקומות רבים דתני בין בין בדרך זו ואצ"ל זו (ובדברי מרן בש"ע אי בין בין הוא זו ואצ"ל זו רשמתי בקונטרס כללי הפוס' סי' י"ג אות ז ע"ש): ב בין בין כי תני תנא כי האי לישנא וקאי אפלוגתא או אקרא.

כתבו הראשונים דאורחיה דתני הפשוט תחלה ועיין להרב המגיה לס' משל"מ בפ"ב דתרומות דין י"ד שכ"כ בדברי האמוראים ולפניו היתה הגירסא בשבת ד' כ"א ע"א אמר ר"ה פתילות וכו' בין בחול בין בשבת אולם הגירסא שלפנינו הוא בין בשבת בין בחול וכבר הושג ע"ז מהרב מנחה טהורה ד' פ"ד ע"ג עי"ש.

ועי' במס' שבת דף קכ"ה ע"ב אמר ר' אבא אמר רב כהנא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן. ובמ"ש ע"ז הרב פרמ"ג בסי' שי"ג בחלק משבצות בריש הסימן ובמה שפלפל בזה הרב פתח הדביר בח"ג בריש סי' שי"ג: ג בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת.

כתב הרב מוהרש"א על דברי התוס' בכורות דף כ' ד"ה חלב פוטר דלא שייך לומר כן אלא בספק בשחיטה מחמת השחיטה אבל אם הס' בשחיטה הוא ספק טרפות דשמא במקום נקב שחיט לא אמרי בכה"ג בחזקת איסור עומדת. ועיין בשו"ת זית רענן נד"מ בד' כ"ב אות י' ובס' אור לי סי' צ"ז ד"ה איברא ובהשמטות: ד בני ישראל אי ממעטינן גרים בזמן הבית.

א) עי' פ"מ באשל אברהם סי' י"ד וסי' נ"ה שהביא דברי התוס' סוכה דף כ"ח ד"ה לרבות דמוכח מדבריהם דכל היכא דכתיב בנ"י מסתמא ממעטינן גרים זולת היכא דאיכא שום ריבוי וכ"כ בסנהדרין פ"ו ד"ה בני ישראל ומנחות ס"א ע"ב ד"ה אין לי (ועיין מ"ש ע"ד באור לי סי' נ"א גם מ"ש הפ"מ גר ועבד כנעני.

ומראה מקום לדברי התוס' סוכה לא יכולתי להבין כוונתו דהא התוס' לא מיירי אלא במשוחרר דדינו כגר גמור. עיין נקה"כ ע"ד הט"ז ס"א סק"ב.

ועיין לקמן במערכת הגימ"ל אות ס"ה) ומה שהביאו התוס' דוכתי דלא ממעטי' גרים וכתב דשמא יש איזה ריבוי ספקות שלהם ודאות הן כמ"ש מרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' תר"מ נפק דק ואשכח דבכולהו איכא ריבוייא. והביא דברי ר' ישעיה הא' והראב"ד דנקטי הכי דמבנ"י ממעטינן גרים עיש"ב.

וע"ע סוטה כ"ו ע"א בנ"י למעוטי גרים ואמרת ריבוייא וכו' והירושלמי שרמז בזה רבינו המש"ל בפ"ב מהלכות סוטה ה"ו הוא בפ"ב דמס' סוטה סוף ה"ה תמן תנינן אין משקין לא את הגיורת וכו' ועי"ש להרבנים פ"מ וקה"ע בפי' הירושלמי הזה דמבנ"י מ"ש למעט גרים. ועיין להרב מטה אהרן דף נ"ח והלאה וכתב ג"כ ע"ד התוס' דלאו שמא יש ריבוי אלא ודאי יש ריבוי והראה מקום מת"כ וכו' (שם כתב דהנוסחא נכונה בהירוש' הנ"ל הוא אם בישראל שנשא גיורת כבר כתיב בנ"י ולא גרים וכו' והביא מ"ש בש"ס סוכה הנ"ל דהאזרח לרבות גרים ואילו הת"כ ממעט נשים מהאזרח וכ' דכבר הגיה הק"א בהת"כ האזרח לרבות גרים ועי' קרבן חגיגה דף מ"ד ע"א שהתרעם על הגהת הק"א דא"כ דברי רש"י בחומש דלא כמאן.

ועי' במחבר סי' תר"מ מ"ש ע"ד הק"א בזה). וכ"כ הגרל"מ בס' התורה והמצוה בפרשת ויקרא סי' קצ"א ע"ד התוס' הנ"ל דלאו שמא הוא והראה מקום לכל המקומות שהביאו התוס' שיש להם ריבוי (ועל מה שכתבו התוס' מגונב נפש דלא ממעטי' גרים והם בכלל בני ישראל סגר עליהם המדב"ר ולא הראה מקום ע"ז.

אך בברכ"י שם פקח עין הבדולח גם בזה דמברייתא שבסנהדרין דף פ"ה סוף ע"ב ומדברי הרמב"ם פ"ט מהלכות רוצח מוכח דמרבינן גר מדכתיב מאחיו כי אחינו הוא במצות ונעלם זה מהגרל"מ ע"ש). ומלבד המקומות שציינו התוס' ציין עוד כמה דוכתי דכתיב בנ"י ודרשו ז"ל בספרא וספרי לרבות גרים עי"ש ובמקומות אשר רמז בקונטרטו אילת השחר (אשר בראש ס' התוה"מ הנ"ל) סי' רס"א אלא דמה שהביא מהספרי כי תצא סי' רצ"א בד"ה ונגשה ונקרא שמו בישראל ולא בב"ד של גרים הנה בספרי שלפני כתוב בזה"ל נאמר כאן בישראל ונאמר להלן בישראל וכו' ולפי זה משמע דאי לאו גז"ש לא ממעטינן ב"ד של גרים.

אך נראה דהגירסא שהביא הגרל"מ היא נכונה דמתיבת בישראל הנאמר בגופיה ממעט ב"ד של גרים כדדריש הספרי בכמה מקומות למעט גר מישראל כמו שציין שם: ב) ושם בברכ"י הביא קושי' המע"מ ריש הלכות ציצית עמ"ש במנחות מ"ג דגריס חייבים בציצית פשיטא דהא כתיב תורה אחת וגו' ולגר שהשוה גר לישראל לכל המצות וכ' ע"ד דאף דאמת הדבר שכן דרשו בספרי פ' שלח תורה אחת וכו' לכל המצות (ועי' להגרל"מ שם שכן הוא בספרי גם במקומות אחרים ובמכילתא בא סוף סי' ט"ו) מ"מ ה"ד היכא דלא כתיב בנ"י אבל כי כתיב בנ"י צריך ריבוי ובציצית יש ריבוי ואמרת וגו' ובמחב"ר שם עמ"ש הקרבן חגיגה דבכל התורה אין ריבוי לגרים וכו' וכבר כתוב מפורש תורה אחת לאזרח ולגר וגו' כ' ע"ד דמאי דשוה גר לישראל ה"ד כי לא כתיב בני ישראל וכו' עי"ש.

והרב מטה אהרן דף נ"ט ע"ב כתב שהק' הרב חזו"ן עמ"ש בנדה ל"ד ובת"כ גבי זבים ואמרת לרבות גרים ל"ל קרא אטו בכל דוכתא דכתיב בנ"י נמעט גרים. וכ' ע"ד דודאי כן הוא כמ"ש בספרי נשא פסקא ט"ל דבר בישראל מעשה בישראל וצריך לרבות את הגרים והביאוהו התוס' בכריתות דף ז' ע"ב וכ"ה בספרי חקת פסקא קכ"ד (וע"ע להגרל"מ שם שכ"ה בספרי שלח פסקא ק"ט וקי"א ומכילתא בא סי' י') וכן באמת מרבינן גרים בכ' ע"י איזה ריבוי וכו': ג) גם הרב פתח הדביר בסי' נ"ה אות א' (ד"ה ודרך הביא קוש') הג' מוהרד"ף בספרי דבי רב דכיון דכתיב דרך כלל על כל מצות ששוה גר לישראל למה כתב גר באיזה מצוה בפרטות ותירץ דהוה אמינא דדוקא במצות שלא נזכר בהם בני ישראל יתירא אלא דבר אל בנ"י.

אבל בהנהו שהוצרך לאיזה טעם להזכיר פ"ב בנ"י מלבד דבר אל בנ"י דכתיב ברישא בהנהו הוה ס"ד דאתי למעט גריםאהכי אצטריך קרא לרבויינהו. נמצא דכל דכתיב בנ"י יתירה או האזרח וכיוצא אי הדר פריש לרבות גרים הוו בכלל ואי לא לא עכ"ל וכתב על דבריו דזהו היפך דברי התוס' בסוכה וסנהדרין ומנחות הנ"ל דבכל הנהו סוגיי דמייתו התוס' ממעטי' גרים מדבר אל בנ"י אף דלא כתיב בנ"י יתירה.

והיפך ממ"ש הוא עצמו בסדר נשא פסקא ל"ה עי"ש. והנה מכלל הסוגיאות שהביאו התוס' אחת היא ההיא דסוכה דאיצטריך קרא לרבות גר ואין משם סתירה להסד"ר דהתם כתיב ברישא דענינא דבר אל בני ישראל ואי הוה כתיב אזרח בישראל הוה ממעטינן שפור גר כיון דכתיב ישראל יתירה אהכי אצטריך לרבות (ועיין לקמן אות ק' יו"ד אי ממעטינן גרים מבישראל ומבואר שם דדעת הפה"ד דלהש"ס דילן ממעטינן גרים ודוק):

ד) ואני בער ולא אדע לפי שיטתו אמאי לא ק"ל על הג' מוהרד"ף דמה יענה ביום שידובר בו מקרא מלא (שמות י"ב מ"ט) בדין ערל לק"פ שנכתב רק פ"א כל עדת ישראל יעשו אותו וכתיב בתריה וכי יגור אתך גר וגו' המול לו כל זכר וגו' תורה אחת לאזרח ולגר (ומש"כ אח"כ אינו מן המנין כמובן) ובעינוי יוה"כ כתיב (באחרי ט"ז כ"ט והיתה לכם וגו' והגר וגו' ובההוא ענינא לא כתיב כלל בני ישראל אלא שלפי שנאמר לכם שהוא מיעוט הוצרך לכתוב גר כמ"ש הגרל"מ בס' התוה"מ ויקרא סי' קצ"א ודרשו בתו"כ לכם למעט גוים עי"ש (והא דתניא בת"כ בפרשת אמור (כ"ג כ"ד) גבי מקרא קדש לרבות גרים ועבדים דכתיב יהיה לכם מיהיה הוא דמרבינן דיש לחלק בין והיתה ליהיה) הרי דלא בעינן מיעוט יתירא ואין לומר דמאי דכתיב בההיא פרשתא עדת ישראל בני ישראל הוי כאילו נכתב גבי עינוי דא"כ ל"ל לכם למעט עובדי כו"ם וכן בפרשת עריות (שם י"ח כ"ו) ושמרתם אתם וגו' האזרח והגר.

וכן בנוקב שם ה' (שם כ"ד ט"ז) לא כתיב אלא פעם אחת ואל בנ"י תדבר וגו' כגר כאזרח. ועוד שם (כ"ד כ"ב משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח (ויש לומר דכיון דכתיב לכם הוי מיעוטא כמו בעינוי יוה"כ) ועכ"ל דכיון דכתיב אזרח הוי מיעוט כאילו כתיב בנ"י ב"פ. וא"כ גם מסוגיא דסוכה ל"ק. אך משאר סוגיא ודאי קשה.

וכן קשה ממאי דדרשו בת"כ פרשת צו (ז כ"ג) כי כל אוכל חלב לרבות הגרים וכבר כתב בפתח הדביר שם דהסיפרא דבי רב סותר עצמו בזה ממ"ש בפרשת נשא פסקא ל"ה ומסיק דגם בנכתב פ"א בנ"י ממעט עובדי כו"ם אי לאו דרבי קרא וציין נחל קדומים פרשת שלח לך ובאר בשדה ואהלי יצחק. ואין מצוים אצלי לעיין בדב"ק: ה) המורם מכל האמור דכל היכא דכתיב בנ"י הוא למעט גרים זולת היכא דאיכא ריבוי וכל מקום שנכתב גר לא לחנם נכתב אלא לפי שהיה מקום ס"ד למעטו הוצרך לכתוב גר הוציא מן המיעוט וכבר האריך הגרל"מ בהתורה והמצוה פ' ויקרא סי' קצ"א הנ"ל לבאר כמה מקומות שנכתב גר וביאר שהיה ס"ד מעט עיש"ב.

אך קלע"ד מעושק שכר שכיר בפ' כי תצא (כ"ד י"ד) ל"ת שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך למה לי דהא ליכא שום מיעוטא בההוא ענינא והאי גר הוא גר צדק כמ"ש בספרי שם סי' רע"ח וכיון דילפינן בכל התורה (היכא דליכא מיעוטא) דגר שוה לישראל בכל המצות מהיכא הוה ס"ד לומר דלא יהיה מוזהר על עושק שכר הגר מאחר שישראל גמור הוא לכל המצות (חוץ ממה שנתמעט).

ומצאתי לרז"ל בעלי התוס' בב"מ דף קי"א ד"ה מגרך שהקשה ל"ל מכתב מגרך הא מאחיך נפקא דגר נקרא אחיך בין לרבנן בין לר"י וכו' משמע דאי לאו מאחיך לא הוה ק"ל מידי ולא ידעתי למה. הלא בסמוך הוקש' להם מרבית אמאי אצטריך למיכתב גר ותושב פשיטא מה לי ישראל מה לי גר צדק וכי בכל המצות אין ג"צ בכלל ישראל דשם כתיב אחיך מ"מ משמעות דברי התוס' דאין כוונתם להק' דמאחיך נפקא אלא מסברא מאחר שהוא ג"צ פשיטא דהוא כישראל גמור.

וכן מדברי הרא"ש שהביא הא"ז שם וז"ל. וכן קשה גבי רבית דכתיב ג"צ.

וכן בכ"מ לאזרח ולגר מאי אצטריך פשיטא דג"צ בכלל ישראל הוא לכל המצות אפי' היכא דלא כתיב גר וצ"ל דלשום דרשה נכתב עכ"ל. ומבואר כמ"ש בעניותין דמסברא ק"ל בלא מאחיך א"כ הכי נמי תיקשי להו בעושק שכר שכיר.

ועל קושיתם מרבית עיין מ"ש באור לי סי' נ"א בסופו דמשום דכתיב בריש פרשת בהר בני ישראל והו"א למעט גר הוצרך לכתוב גר ותושב וגו'. ובאמת זה דוחק.

אך עתה ראיתי בספר התורה והמצוה בפ' בהר סי' ע"ב שפירש גר ותושב הכתוב ברבית דר"ל גר שהוא תושב והוי"ו הוא וי"ו הביאור והשיג על פירש"י בחומש שפי' גר צדק ממשמעות הש"ס בב"מ ד' ע"א ע"ש ולפי זה אין מקום לקושית התוס' והרא"ש הנ"ל כמובן, אך נעלם ממנו דברי התוס' הנ"ל שהבינו בכונת הכתוב כמ"ש רש"י אף אחר שראו הסוגיא דב"מ דף ע"א כיעי"ש.

וכן הבין הרא"ש שהביא בא"ז כנז"ל דנראה דהוו גרסי בש"ס גר זה גר צדק תושב זה אוכל נבילות כדאיתא בת"כ ולא משמע להו הפי' כמ"ש הגרל"מ דאי הוה כתיב גר הו"א דהוא ג"צ אהכי כתיב ותושב לבאר שהוא ג"ת. דאין זה פשט הברייתא אלא קושטא קאמר דגר הכתוב הוא גר צדק ותושב הוא ג"ת.

ולפי מה שהבין הגרל"מ בגר ותושב דרבית דלא אתי קרא לג"צ יגדל התימה גבי עושק שכר שכיר דמאי שנא דאצטריך למיכתב גר בהדיא ואילו ברבית לא אצטריך אלא לגר תושב אבל גר צדק ילפינן מסברא דהרי הוא כישראל גמור או משום דבכלל אחיך הוא והכי נמי נימא בעושק: ו) ומה שתי' התו' דאצטריך קרא בעושק משום דכתיב באחיך והו"א ממובחר שבאחיך כמו מקרב אחיך אי נמי הו"א ולא כל אחיך כמו מן העוף וגו' עי"ש.

לכאורה הוא תמוה דנראין דבריהם היפך ש"ס ערוך בסנהדרין דף פ"ה סוף ע"ב דדרשינן וגונב נפש וגו' אחד הגונב וגו' ואחד גר וע"מ וכו' ומשמע דמאחיו הוא דמרבינן גר וע"מ וכמ"ש בברכ"י סי' תר"מ וכתב שכ"כ הרמב"ם כנז"ל הרי דמאחיו דרשינן לרבות גר ולא דרשינן לרבות מובחר וכו' למעט גר צדק.

והיכי הוה ס"ד למעט ג"צ ממאחיך דאצטריך לכתוב בהדיא. ועיין בא"ז שם שהקשה הרא"ש ע"ד התוס' דלשתוק ממ"ם שמאחיך ולא לכתוב מגרך ותירץ דשמא נכתב לשום דרשה ע"כ הנה גם הרא"ש נראה כמסכים דמאחיך הוה ס"ד למעט גר דלאו מובחר הוא וכו' והוא היפך דרשת חז"ל בסנהדרין דמאחיו מרבינן גר כלומר דאע"ג דכתיב בנ"י לא ממעטינן גר כיון דכתיב אחיו וגר אחיו הוא.

והמ"ם הוא למעט עבדים לר"י או דלא משמע מיעוטא אליבא דרבנן שם דף פ"ו ע"א. ובספרי פרשת כי תצא סי' תל"א דריש מאחיו ולא מאחרים.

משמע דגר הוא בכלל אחיו והמ"ם לא אתא אלא למעט עכו"ם: ז) עוד קשה דאם כדברי התוס' דמאחיך משמע מיעוט גר משום דלאו מובחר או משום דדרשינן ולא כל אחיך א"כ מנ"ל לרבנן למפטר גונב מי שחציו עבד וחב"ח דהא טעמא דרבנן דפטרי הוא משום

דמאחיו לאפוקי עבד לא משמע להו משום דאחיו הוא במצות אייתר מיעוטי דבנ"י ומבני חד למעט עבד וחד למעוטי ח"ע וחב"ח.
ואמאי לא דרשי לחייב גונב מי שח"ע וחב"ח דנימא הכי מאחיו למעט עבד דלאו מובחר הוא וכו' דהא ודאי עבד גריע מגר וכיון דדרשינן מיעוטא דגר משום דלאו מובחר ה"ה וכ"ש דממעטינן ע"פ דרשה זו את העבד ומיעוטי דמבני דרשינן למעט חציו עבד וחב"ח ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.
אלא ודאי מוכח מהש"ס דלא דרשינן ממאחיו לאפוקי מי שאינו מובחר וכו' והכי נמי נימא במאחיך. ובעניותי איני יודע שום חילוק במשפט הלשון בזה בין מאחיו שבגונב נפש למאחיך שבעושק, ולכאורה צ"ע: ח) ואפ"ל בדוחק דכונת התוס' בב"מ היינו לומר דאי לאו דכתיב בעושק מגרך הוה ס"ד לדרוש ממאחיך מובחר וכו' כדדרשינן מקרב אחיך.
אבל בתר דגלי קרא מגרך אמרינן דאין כונת הכתוב לומר מובחר וכו' ולא זו בלבד בעושק אלא בכל דכוותי' נמי לא דרשינן הכי משום דלא דמי למאי דדרשינן בעלמא מובחר וכו' משום דהתם כתיב מקרב אחיך ואה"נ דאי כתיב רק מאחיך בלא מקרב לא הוה דרשינן מיניה מובחר וכו'. וכן אתה אומר בהס"ד האחר שכ' התוס' לדרוש ולא כל אחיך דלא דרשינן הכי (אחר שידענו ממגרך שבעושק) ואמרינן דלא דמי למן העוף דדרשינן ולא כל העוף משום דיש לחלק בין תיבה יתירה מן העוף לאות אחת דמאחיך זה נ"ל ליישב בדוחק.
ובדרשת הספרי דדריש מאחיו למעט אחרים צריך להבין אמאי אצטריך קרא הא בהדיא כתיב מבני ישראל ובכל דוכתא ממעטינן עכו"ם מבנ"י ורבנן ור"י דפליגי במבני ישראל איאתי לרבות מי שח"ע וחב"ח משום מיעוט אח"מ נראה דלכ"ע אין שום ס"ד לרבות עכו"ם ממש משום דמקרא מלא דבר הכתוב בנ"י דממעט עכו"ם, ועי' בהתורה והמצוה פ' ויקרא סי' ז': ט) עוד יש לתמוה עמ"ש התוס' (ב"מ קי"א הנ"ל דקשה דזימנין כתיב לאזרח ולגר וזימנין לא כתיב.
ומאי שנא והוא פלא שלא זכרו הספרי שהביאו התוס' בכריתות דף ז' ע"ב דמתבאר דכל היכא דאיכא מיעוטא בנ"י וכיוצא והוה ס"ד לפרש המיעוט על גר. מפרש הכתוב דלא נמעט גר וכותב גר בפירוש או ע"י איזה ריבוי ואין נראה בעיני לומר דקושייתם היא מדוע באיזה מקומות פרט הכתוב גר בפירוש.
ובאיזה מקומות לא כתב בפירוש אלא ע"י ריבוי דאין זה במשמעות דבריהם וצ"ע: י) ודע דכתב הרב פה"ד בסי' נ"ה הנ"ל דדוקא היכא דכתיב בני ישראל הוא פשוט דהוא

למעוטי גרים אבל היכא דכתיב בישראל כמו בחליצה דכתיב להקים לאחיו שם בישראל הוא שנוי במחלוקת בירושלמי פ' מצות חליצה ה"א איכא מ"ד דבישראל מרבה גרים. ואיכא מ"ד דבישראל ממעט גרים. והרא"ם פרשת אמור (כ"ג מ"ג) כתב דבישראל דכתיב גבי סוכה כל האזרח בישראל ישבו בסכות מרבה גרים וכ' הוא ע"ז דהש"ס דילן בסוכה כ"ח ע"ב ס"ל כמ"ד דבישראל ממעט גרים מדאצטריך למעט גר מהאזרח ושכ"כ הרב אהלי יהודא על הספרי עי"ש.

ועיין להרב קרבן חגיגה דף מ"ד ע"א שכתב שדברי הרא"ם הנ"ל הם לפרש. דברי רש"י בחומש שכ' דבישראל הוא לרבות גרים והוא מהת"כ.

ואע"ג דמש"ס דסוכה הנ"ל מבואר דמבישראל ממעטינן גרים שאמרו שלפי שנאמר בישראל והייתי אומר למעט גרים כתב האזרח לרבות. מ"מ תפס רש"י דברי הת"כ דנוחים יותר לפשט המקרא דאילו להש"ס קשה לא לכתוב לא ה"א ולא וי"ו לא לכתוב בישראל דמשמע מיעוט גרים ולא לצטריך לכתוב ה' דהאזרח ועם שי"ל וכו' מ"מ דברי התו"כ נוחים וכו' (עי' מחזיק ברכה סי' תר"מ שרמז בזה למ"ש בראש דוד פ' בהר ואמ"א).

והנה מה שהכריחו מהש"ס דסוכה דס"ו דבישראל הוא למעט גרים כתבו כן לפי גירסא שלפנינו. אך הרב מטה אהרן דף נ"ח ע"ג הכריח מדברי הריטב"א בחי' דגירסת הראשונים היא דמשום דאי הוה כתיב אזרח הו"א למעט גרים הוצרך לכתוב ה' דהאזרח לרבות.

ולכן ק"ל לריטב"א לא לכתוב האזרח כל עיקר וכו' ומסיק במט"א דגם הש"ם דילן ס"ל דישראל לא ממעט גרים וכדעת הת"כ דבישראל לרבות גרים. וכן הוא בת"כ בפרשת קדושים (כ' פ' ב') גבי ערוית ובפ' אמור פ"ז דריש בישראל לרבות נשים ועבדים וכו' עיש"ב וא"כ מה שהביאו הרבנים קרבן חגיגה ופה"ד ואה"י מסוגיא דסוכה נפל פיתא בבירא דמשם אין ראיה (וכן ראיתי עתה להיד דוד בחי' לסוכה שכתב דמדברי הריטב"א שמעינן דברוב הנוסחאות לא היה כתוב האזרח לרבות הגרים ושרש"י בחומש אפשר דלא הוה גרים כן ואצטריך למילף מבישראל וכו' עי"ש): יא) אך אני תמיה על הרב מט"א דלפי הנראה נעלם ממנו סוגיא ערוכה ביבמות ק"א ע"ב דממעטינן ב"ד גרים מבישראל ש"מ דש"ס דילן ס"ל דבישראל מיעוטא לגרים הוא.

ואיככה נוכל להחליט דש"ס דילן ס"ל כהת"כ דבישראל מרבה גרים (וגם מהת"כ אין ראיה כמ"ש להלן בס"ד) ולפי הנראה גם מהרבנים ק"ח ופה"ד ואה"י נעלם ש"ס דיבמות הנ"ל דמוכח להדיא דמבישראל ממעטינן גרים. אלא דצריך להבין דשם איתא דלר"י

ילפינן דחליצה כשרה בהדיוטות מדכתיב בישראל ישראל כל דהו משמע דמדכתיב בישראל מרבינן וש"מ דבישראל הוי ריבוי ואתמהא היכי נדרוש חד בישראל ריבוי וחד בישראל מיעוטא.

וראיתי להרב שיירי קרבן ע"ד הירוש' הנ"ל שתמה היכי פליגי במשמעות בישראל ולמר הוי לרבות ולמר הוי למעט עי"ש. וא"כ כ"ש שיש להקשות על חד מ"ד היכי דריש חד בישראל ריבוי וחד מיעוט והש"ק תירץ לתמיהתו דתרי בישראל כתיבי והוי מיעוט אח"מ ומרבה גרים.

ומ"ד למעט ס"ל דחד בישראל הוא להדיוטות ואידך למעט גרים עי"ש ומובן מדבריו דלכ"ע בישראל ממעט גרים ומ"ד לרבות ה"ד משום דכתיבי ב' בישראל. דאי לא הוה כתיב אלא חד הוה דרשינן למעט.

ונראה דזהו ג"כ כוונתו במ"ש אח"כ בד"ה בישראל. דמ"ש בת"כ פ' קדושים פרשתא יו"ד בישראל לרבות נשים ועבדים והוקשה לו א"כ היכי ממעטינן גרים מבישראל דאם מרבינן עבדים כ"ש שנרבה גרים ותי' דאתי כמ"ד לרבות אינו ר"ל דמשמעות בישראל לרבות דעדיין לחלוחית הדיו קיימת שכ' בסמוך דכ"ע ס"ל דבישראל הוי מיעוט אח"מ ובטלה מחלוקת.

אלא ר"ל דכי היכי דמ"ד הכא לרבות דריש ממיעוט אח"מ. כמו כן גבי מולך איכא מיעוט אח"מ דנהי דלא כתיב תרי בישראל.

מיהו הכתוב ואל בני ישראל תאמר וגו' מבית ישראל וגו' בישראל. והוי מיעוט אח"מ לרבות (עיין יד מלאכי סי' כ"ט דשיטת הש"ס דילן דגם ג' מיעוטי הוי לרבות).

אלא דאין לשונו מדוקדק דלא הול"ל דאתי כמ"ד וכו' דלכ"ע ודאי היכא דאיכא מיעוט אח"מ הוא לרבות ומאי דהוה ק"ל היכי נדרוש חד בישראל לרבות וחד למעט יפה אמר חנ"ן ידי"ן תו"ח כרש"א הי"ו דלאו דדרשינן לבישראל ריבוי להדיוטות דודאי בישראל מיעוטא הוא אלא משמעות דקרא הכי הוא דבכל התורה כי כתיב ישראל הדיוטות נמי הוו בכלל עכ"ד הי"ו.

ואין לפקפק ע"ד ממאי דאמרינן שם ואידך בישראל אחרינא כתיב. דאם כדבריו אף אי ליכא אחרינא ילפינן שפיר תרוייהו כבכל התורה דכתיב ישראל והדיוטות בכלל וממעטינן גרים.

די"ל דהכא בעי קרא יתירה משום דלא באנו למעט גרים שלא יחוייבו בחליצה כי היכי דנימעוט להו מבישראל כמו בעלמא. אלא באנו למעט דיינים גרים וזה ענין אחר ואפשר היה לנו לומר דאף שאין חליצה ויבום לגרים מ"מ יהיו כשרים להיות ב"ד אהכי בעינן

קרא יתירה שלא יהיה בב"ד של גרים: יב) ועיקר תמיהת הש"ק בהורמנותי' דמר נלע"ד דאין זו מן התימה כלל דמצינו כיוצא לזה בש"ס עיין תמורה ל' ע"ב בית ה' אלהיך פרט לפרה וחכ"א לרבות הרקועים וכן הוא בספרי ובילקוט במקומו עי"ש (אלא שנראה מדברי הרמב"ם סופ"ד מהל' איסורי מזבח שהי"ל גירסא אחרת עי"ש בלח"מ) הרי דפליגי אי בית ה"א בא למעט או לרבות (ואולי כונת תמיהתו היא כששניהם אמרו על דבר אחד דמר מרבה אותו ומר ממעט אותו משא"כ בההיא דלמר ממעט פרה ולמר מרבה ריקועים).

וכיין סוטה י"ז ע"א דלמר ה"א לרבות ולמר למעט וע"כ לא ק"ל להתוס' אלא היכא דחד תנא מיחלפא שיטתיה עי"ש אבל ממר למר ודאי לק"מ ומעין זה עיין סנהדרין ע"ח בדרשת ואיש כי יכה כל נפש דלמר כל דהו נפש ולמר כל הנפש. ובבכורות דף ג' ע"ב גבי כל בכור ועי"ש בתוס' דבישראל משמע כוליה ישראל וכמה דרושים סמכו על זה בפסוק ולא יכרת כל בשר ובפסוק תועבת ה' כל גב"ל וכיוצא.

עיין בס' נאות יעקב בקונטרס מענה לשון אות הכ"ף דף כ"ב ע"ג. ולפי המשוער בדעתי נמצא הרבה כיוצא לזה אלא שאני עני בדעת ומחוסר זכרון למצוא דברי חפץ.

ועיין בנאות יעקב במע"ל במערכת הבי"ת דף ח' ע"א שהקשה ע"ד הרא"ם הנ"ל (באו"ק יו"ד) דס"ל דבישראל מרבה גרים. מדדרשי' בנדרים דף ל"א ובסנהדרין נ"ט ע"ב ביצחק ולא כל יצחק ומדממעטי' ביבמות גרים מבישראל.

וכבר כתבתי באו"ק יו"ד דדברי הרא"ם הם לפרש דברי רש"י מהת"כ ושכ' הרב ק"ח שאף שס"ל להת"כ היפך הש"ס תפס רש"י כהת"כ שהוא לפי פשט המקרא וא"כ לא נפלאת הוא לומר דהת"כ לא דריש הני למעט (אחר זמ"ר ראיתי בישרי לב דף ק"ט סוף ע"א וז"ל ואתה תחזה משה"ק הרב מע"ל מש"ס דיבמות להרא"ם ולק"מ דרא"ם בדעת הת"כ קאמר ובודאי דש"ס דילן פליג עכ"ל והוא כמו שכתבתי וציין לעיין בבאר שבע פ"ק דכריתות ד"ה אין לי אלא ישראל ואמצ"א לראות מה הציון הלז): יג) אלא דמה שהכריח הרב מט"א דהת"כ בשלשה מקומות ס"ל דמתיבת בישראל מרבינן נראה דאינו מוכרח דמה שהביא מפרשת עריות היינו הך דמייתי הש"ק ואמר דלאו משום דהוי ריבוי אלא משום דהוי מיעוט אח"מ וכן מ"ש מההיא דפרשת אמור (כ"ב י"ח) גבי בעל מום בישראל לרבות נשים ועבדים נראה דעיקר הדרשה היא לעבדים דאילו לנשים לא צריך קרא דלא גריעי מנשי הגרים דמרבינן להו שם מהגר וכו'.

ואם כן לגבי עבדים איכא מיעוט אח"מ דהכתיב בני ישראל מבית ישראל הגר בישראל ודרשינן ליה לרבות עבדים. וכן מ"ש מהת"כ אמור (כ"ג מ"ב) פרשתא י"ז היינו ההיא דסוכה עיין בש"ק שם ד"ה תמן שפי' בדרך זה דישמיעוט אח"מ.

וא"כ אינו מוכרח דהת"כ ס"ל דבישראל ריבוי הוא ועיין בספרי פ' שופטים סי' קע"ט ד"ה והוגד לך בישראל אין לי אלא ישראל גרים נשים ועבדים מנין ת"ל והוצאת. הרי דמבישראל הוה משמע למעט גרים וכו' אי לאו והוצאת.

ושם פרשת כי תצא בד"ה והיה הבכור דריש בישראל למעט גרים. ושם בפרשת קרח סוף ד"ה וידבר כל חרם בישראל לך יהיה אין לי אלא חרמי ישראל חרמי גרים נשים ועבדים מנין ת"ל כל חרם.

הרי דמשמעות בישראל הוא מיעוט. ועיין בהתוה"מ ויקרא סי' קצ"א דמשמע ליה דבני ישראל ובישראל חד שיעורא הוי למעט גרים והכי מסתברא כיון דכן הוא משמעות הש"ס והספרי וגם מהת"כ אין ראיה ברורה דס"ל בהפך כאמור: יד) הן אמת דלכאורה היה נראה להכריח דבישראל ריבוי הוא מדין בכור בהמה דכתיב ביה (בא י"ג) קדש לי כל בכור פט כל רחם בבני ישראל.

ומוכח ממ"ש בתוספתא פ"ב דבכורות דבהמת גרים חייבת בבכורה דגרסי' התם בהמת המדבר וגר שמת ואין לו יורשין פטורה מהבכורה. משמע דבחיי הגר חייבת בבכורה ועיין בהלכות יו"ט להג' מרן מוהריט"א בדף נ' ע"ב (מדפוס ווארשא) בד"ה והנה ראיתי להתוספתא וכו' דעביד צריכותא למאי דתני תרי גווני הפקר בהמת המדבר ובהמת גר וכו' ואמר מר דריבותא דגר וכו' הוא דאע"ג דנתעברה בחיי הגר ונראה למצות בכור בזמן שהיו לה בעלים פטור משום דאזלינן בתר פט"ר.

מוכח ודאי דס"ל דאם היה פט"ר בחיי הגר חייבת בבכורה. וכ"כ שם ע"ד בד"ה והנה צריך להבין וכו' שהוקשה לו אמאי אצטריך ג' קראי למעט שותפות הנכרי וכ' דתרי קראי אצטריכו חד לבהמה טהורה וחד לפט"ח וצריכי וכו' והג' אצטריך לשותפות עם הגוי ונולד הבכור ונתגייר אח"כ דפטור משום דפט"ר בישראל בעינן וחדית קרא דאף דנתגייר אח"כ ובר חיובא הוא וסד"א כיון דעיקר הבכור היה לישראל ומפני חלק הגוי נפטר עכשיו שנתגייר ובר חיובא הוא נחייבהו ליתנו לכהן קמ"ל דפטור עכ"ל הרי להדיא דבהמת גר איתא בבכורה.

וכן משמע ודאי מסתמיות דברי הפוסקים דלא מעטו לפטור אלא שותפות עם הנכרי וצריך לדעת דמאחר דכתיב בנ"י אמאי לא ממעטינן גרים נמי. אך אי אמרינן דבנ"י ריבויא הוא ניחא דהכתיב (במדבר ג') הקדשתי לי כל בכור בישראל ומרבינן מיניה

גרים זה היה נ"ר לכאורה: טו) אך ראיתי בילקוט סי' תשנ"ה (בפ' קרח) ד"ה פטר רחם לכל בשר.
וז"ל יכול אין לי שנכרת ברית על בכור בהמתו אלא משנכרת ברית על בכור בנו. אבל הלוים והגרים הואיל ולא נכרת ברית על בכור בהמתם אמרת פטר רחם לרבות לוים.
לכל בשר לרבות הגרים ע"כ הרי מצינו רבוי לגרים בבכור בהמתם (והוא מספרי זוטא) ומאי דלא נקטו בדרשתם לומר דמשום דכתיב בנ"י יש לומר דאין גרים בכלל ואהכי רבייהו קרא. פשוט דהוא משום דבעי למימר דגם לוים יש ס"ד אהכי נקטי הס"ד משום דהוה ילפינן פטורייהו מבנין אב וכו': טז) והנה באור לי שם (סי' נ"א) כתב לתמוה עמ"ש הרב פה"ד בשם הספרי פרשת שלח גבי חלה בני ישראל לרבות גרים דהוא היפך הש"ס דילן והספרי עצמו דמבנ"י ממעט גרים עי"ש.
הנה אחר שהשגתי ס' הספרי חפשתי שם ולא מצאתי שדרשו כן. אך השגתי (בשאלה) ספר הילקוט הנד"מ בוואַרשא וראיתי שם ברמז תשמ"ז בד"ה וידבר וכו' שכתב וז"ל בנ"י חייבים בחלה ואין נכרים חייבים בחלה או בנ"י למעט גרים.
אמרת דבר אל בנ"י לרבות גרים ואמרת אליהם ריבה נשים ועבדים. ובמראה מקום שם לא ציין ע"ז מי בעל דברים.
אך בסמוך קודם לכן (בסוף ד"ה וכי יגור) ציין ס"ז. ואם לזה נתכוון הפה"ד צ"ל דט"ס יש בפה"ד וצ"ל בנ"י למעט גרים.
ומשמעות הדברים הוא דס"ל להס"ז דאף דממעטינן גרים מבנ"י מ"מ דבר אל הוי ריבוי כמו ואמרת. ולפי זה בכל מקום שנאמר דבר אל בנ"י גם גרים בכלל וכן משמע שם בפ' נשא רמז תש"י ד"ה דבר אל בנ"י ריבה התולש והמורט ואמרת אליהם ריבה המשפשף וכו' בנ"י נודרין נזירות ולא עבדים וכו' או בנ"י פרט לגרים אמרת איש איש לרבות את הגרים (נראה דר"ל כיין דכתיב איש א"כ יש לנו לומר דאיש היינו גר דהכי נמי אמרינן בזבחים ק"ג ע"א אטו גר לאו איש הוא.
ועיין מה שרשמתי במערכת האל"ף אות שנ"ג. ומ"ש אמרת איש איש לאו למימרא דמדכפל תיבת איש מרבינן גרים דהא לא כתיב אלא חד איש ופשוט דהכוונה כמ"ש).
הנה משמעות הדברים האלה דמדבר אל מרבינן תולש וכו' ש"מ דדריש דבר אל לרבות ושם ג"כ נראה מהמראה מקום שהם דברי הס"ז. וסברא זו חדת היא לי ומדברי הש"ס והספרי ות"כ בכ"מ מתבאר דלא ס"ל הכי אלא אף דכתיב דבר אל ממעטינן גרים מבנ"י כי ליכא ריבויי.

ועי' עוד בילקוט פ' נשא סי' תש"א על מאי דכתיב דבר אל בנ"י איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם דריש שם בסוף ד"ה חביבין וכו' דבר אל בנ"י ישראל מתודים ואין מתודים לא ע"י נכרי ולא ע"י תושב או בנ"י פרט לגרים אמרת איש. והגיה שם בז"ר דצ"ל אמרת איש לרבות הגרים.

ובלא תוספת זה ג"כ מובן הכוונה. ודברים אלו הם מהס"ז למדנו דגם הס"ז בג' מקומות הנ"ל ס"ל דמבנ"י ממעטי' גרים ואיני יודע אמאי לא דרשו מדבר אל לרבות גרים כבסי' תש"י ותשמ"ז הנ"ל ומצאתי להגרל"מ בס' התורה והמצוה בפרשת מצורע סי' קי"ט שהביא דברי הס"ז שבילקוט פרשת שלח גבי חלה הנ"ל בזה הלשון בנ"י חייבים בחלה ולא גרים או בנ"י לרבות גרים ואמרת לרבות נשים ועבדים וכתב דיותר טוב להגיה שם בנ"י למעט גרים.

ת"ל ואמרת לרבות גרים נשים ועבדים משוחררים (וכמ"ש בילקוט הנד"מ) ושוב הביא מ"ש הספרי זוטא הובא בילקוט דף רכ"ח ע"ג (אין הדפים מכוונים להדפוס חדש) והוא ברמז תש"ן ד"ה דבר וכו' לענין ציצית בנ"י חייבים ולא עכו"ם או בנ"י פרט לגרים אמרת וכו' דבר אבנ"י לרבות הגרים ואמרת ריבה עבדים.

והביא ג"כ דברי הילקוט דף ר"ד ע"ג (שהוא בסי' תש"א שהבאתי למעלה) ולפי דרכו רוצה לומר דאין כוונת הס"ז לרבות מדבר אבנ"י אלא עיקר הריבוי הוא מואמרת (עי"ש דלא אתינן להכי) ועוד הביא מ"ש בדף רכ"ה ע"ב (הוא בסי' תשמ"ה בד"ה דבר אל בנ"י) דבר אבנ"י משל ציבור נסכים באים ולא מיחידים גרים נשים ועבדים מנין לרבות גרים נשים ועבדים אמרת וידבר ה' א"מ לרבות יחידים דבר אל בנ"י לרבות גרים ואמרת לרבות נשים ועבדים.

וכן בילקוט סי' תש"פ צו את בנ"י לרבות גרים ואמרת לרבות וכו' ושם סי' תשט"ן בפרשת פרה דבר אבנ"י לרבות גרים וכו' (עי"ש מ"ש לפרש לפי דרכו) למדנו מכל מקומות אלו דגם הספרי זוטא קאי בשיטה זו דאין גרים בכלל בנ"י ואצטריך קרא לרבות או מדבר או מואמרת. וכן מפורש יוצא ממ"ש בילקוט בסי' תשנ"א ד"ה דבר אל בני ישראל בנ"י עושין פסח ב' ואין גרים עושין פסח שני ע"כ ובסי' תשנ"ה ד"ה ביכורי כל אשר בארצם וכו' מנין ביכורי גרים ת"ל ביכורי כל.

וא"כ בעכ"ל דבפה"ד יש ט"ס וצ"ל בנ"י למעט גרים וכו': יז) והנה לפי כל הרשום נראה פשוט דמבני ישראל ממעטינן עבדים כי היכי דממעטינן גרים. וראיתי להרב מזל שעה בד' ל"ה סוף ע"ב שעמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהלכות חגיגה דמדכתיב בבוא כל ישראל ליראות ממעטינן מי שחציו עבד וחב"ח.

כתב דאע"ג דדרשה זו לא ידענו מקומה יש ראיה לזה מסוגי' דסנה' דף פ"ו ע"א גבי גונב ח"ע וחב"ח וקי"ל כחכמים וכמו שפסק הרמב"ם וכו' וכי היכי דהתם ממעטינן ח"ע וחב"ח מדכתיב בנ"י ה"ה גבי ראיה והוקשה לו ממ"ש בנדה דף ל"ד לענין זבין בנ"י ולא עכו"ם משמע דעבד מטמא בזיבה וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות מטמאי משכב וצדד בזה ומסיק בצ"ע ונעלם ממנו משנה שלמה דפ"ב דזבים ופי' הרע"ב דמואמרת מרבינן עבדים.

וכן הוא בת"כ והביאו רבינו שמשון שם וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות עי"ש. וא"כ אין שום סתירה מההיא משום דאיכא ריבוי.

ועו"ק דלפי מה שרוצה להכריח מההיא דנדה דעבדים מיקרו בני ישראל (כאשר יראה הרואה בדב"ק) כ"ש דיש לנו לומר כן גבי גרים דנכללים בבני ישראל. והוא פלא איך נעלם ממנו כל הנז"ל דמבואר באר היטב דמבני ישראל ממעטינן גרים ואצטריך קרא לרבויינהו והיותר תימה דמר קעסיק בסוגיא דסנהדרין ולא ראה מ"ש התוס' דהוקשה להם מההיא דנדה (גבי גר) וכ' דיש ריבוי וכו'.

וכמו כן י"ל גבי עבד. גם מ"ש בתו"ד (כשהביא ראיה להרמב"ם מש"ס דסנהדרין הנ"ל) וקי"ל כרבנן וכו' לא ידעתי אמאי הוצרך לזה דהא גם מדר"י נשמע שפיר דבנ"י ממעט מי שחציו עבדוחב"ח והתם דמחייב היינו משום דהוי מיעוט אח"מ כיעי"ש.

ומצאתי למ"מ רל"צ בסה"ב מנחה טהורה דף קי"ג ע"ב שכתב ע"ד הרב מז"ש דנעלם ממנו התו"כ דמרבה עבדים מואמרת לנזירות ולזבין ע"ש שלא זכר מתני' דפ"ב דזבים ודברי המפרשים הנ"ל ודברי התוס' בסוף דסנהדרין הנ"ל והוא פלא שנעלם מהם דברי התוס' באותו פרק באותו מקום וצ"ע: יח) עוד כתב הרב מזל שעה שם דכי היכי דבגונב נפש אצטריך תרי קראי חד לעבד גמור וחד לח"ע וחב"ח הכי נמי צריכינן בראיה תרי קראי. את פני האדון לאפוקי עבד גמור שיש לו אדון אחר. וכל ישראל לאפוקי מי שח"ע.

והרמב"ם לא הוצרך לאתויי קרא המפורש בש"ס ולא מייתי אלא דרשא דקרא אחרינא כ"ל. וקלע"ד דהא מבואר בש"ס חגיגה דף ע"א דמאל פני האדון ממעטינן מי שחציו עבד וחב"ח שיש לו אדון אחר מיקרי וא"כ כ"ש עבד גמור ול"ל קרא דכל ישראל למעט עבד גמור וגם לפי מ"ש הרב דמכל ישראל ממעטינן מי שח"ע וכו' א"כ כ"ש שיש למעט כלו עבד ול"ל אל פני האדון.

ותו דבהדיא אתמר בש"ס שם דלמעט עבד גמור לא צריך קרא דיליף לה לה מאשה. וא"כ הדק"ל למה לי תרי קראי.

גם מ"ש דהרמב"ם לא הוצרך להביא דרשא המפורשת בש"ס וכו' אין דבריו נוחים לענ"ד דאין דרך הרמב"ם בכך. סו"ד דדברי הרב מז"ש בזה נפלאו ממני.
והיה נ"ל לומר דאולי הרמב"ם הוה גריס בש"ס האי ילפותא דמבבא כל ישראל. וכן סומא באחד מעיניו ממעטינן בש"ס מיראה יראה.
ואילו הרמב"ם בפ"ב שם ממעט מקרא דבבא כ"י לראות עי"ש בלח"מ וצ"ל דכך היה גורס בש"ס כמו שנראה ממ"ש בפיה"מ. אלא דשם כתוב פיטור העבדים מהאדון כיעי"ש.
ועיין להרע"ב שם שכתב דעבדים פטורים שכל מצוה שאין האשה חייבת וכו' ועוד הוא אומר בבא כל ישראל ועבדים לאו בכלל ישראל נינהו ע"כ כונתו לומר דעבד גמור ממעטינן מג"ש דלה לה. וח"ע מבבא כל ישראל.
והוא תימה דשביק דרשה דש"ס בדוכתה ונסיב קרא אחרינא ולא ידעתי אמאי לא העיר ע"ז רבינו התוי"ט. וצ"ל דהרמב"ם כשחבר ס' היד ראה גירסא אחרת בהש"ס ובחר בה מאיזה טעם שהוכשר בעיניו.
והרע"ב נמשך אחר גירסתו שבס' היד שהוא אחרון. ובחרש מאזנו אחת פי' הרע"ב מלמען ישמעו והקשה הג' שוש"ל אמאי שביק דרשה פשוטה שבהש"ס באזניהם עי"ש. ויותר יש להקשות על הר"מ בחבורו שכתב מלמען ישמעו (כי ממנו לקח הרע"ב) ואילו בפיה"מ כתב מבאזניהם וצ"ל כמו שכתבתי וק"ל. ש"ר מ"ש הרב מעיין גנים ה"ד בס' יקהיל שלמה דף נ"ה ע"ב האריך בדברי הרמב"ם שכתב הטעם מלמען ישמעו ע"ש.
(והגיע לידי משניות עם תוס' רעק"א וראיתי שהקשה ע"ד הרע"ב דלפי זה יהיה ח"ע וחב"ח חייב ואילו בסוגיין אמרינן דח"ע וחב"ח פטור שנאמר האדון מי שאין לו אלא אדון אחד וכו' והי"ל להרע"ב לבאר וכו' עי"ש. ולענ"ד הא ל"ק דודאי זהו כוונת הרע"ב דעבד גמור ממעטינן מהג"ש ושח"ע וחב"ח מקרא והוא כלשון הרמב"ם וכונתם לכך.
אך מה שיש להעיר הוא דשביק דרשה דבהש"ס בדוכתה כאמור וכן מ"ש לקמן גם גרים יהיו פטורים וכו'): יט) עוד יש להבין לפי דרשה זו דמכל ישראל ממעטינן ח"ע וחב"ח א"כ נמעט נמי גרים כדממעטינן בכל דוכתא גרים מדכתיב בני ישראל כמבואר בכל מה שכתבנו למעלה. וא"ל דהרמב"ם ס"ל דע"כ לא ממעטינן גרים בכ"מ אלא כי כתיב בני ישראל דמשמעות בני ישראל הוא דאביהם ישראל יצאו גרים שאין אביהם ישראל.
אבל כי כתיב ישראל לא ממעטינן גרים דגר שמל וטבל הרי הוא כישראל גמור ומשו"ה אינו בדין לפטור את הגר מדין ראיה. ומה גם דכתיב כל ישראל דמשמע כל שהו מישראל ומרבינן גרים מכל (אף, אם אין גר במשמעות ישראל) ואין לומר דמשום דקרא דבבא כל

ישראל נאמר בפרשת הקהל שגם גר חייב כדכתיב וגרך בההוא ענינא ה"ה נמי לראיה דגר חייב.
דהרי נשים דאף דחייבות בהקהל ליתנהו בראיה משום מיעוטא דזכורך א"כ אי משמעות ישראל ממעט בעלמא גר הכי נמי בראיה נימא דממעט גר כדממעט אשה אף דאיתא בהקהל. ועי"ש בסוף דחגינה ל"ל קרא מ"ע שהזג"ר וכו' סד"א נילף ראיה מהקהל וכו' וצר לי מאד שלא ראיתי בסד"ר דשכיחי גבאי מי שהתעורר ע"ז ואין ספק ששגיתי בדבר ואת"מ (ועי' לקחן אות צ"ד מ"ש שם עוד בעיקר כללין בס"ד): ה בני ישראל כי כתיב בקרא אי ממעטינן בנות.
כתב הרב מג"א סי' י"ד סק"ב דבכל דוכתא ממעטינן נשים דדרשינן בני ישראל ולא בנות. ומרן חיד"א בברכי יוסף שם כתב דכל היכא דליכא סברא שלא למעטן ממעטינן להו וגבי ציצית יש סברא שלא למעטן.
ועיין אור לי סי' ע"ז שהק' ע"ד דא"כ בברכת כהנים אמאי איצטריך ריבויא בסוטה ל"ח ע"א לרבות נשים הא איכא סברא שלא למעטן דאטו גברי בעו ברכה נשי לא בעו ברכה עי"ש מה שתירץ ובהכרח צריך לדחוק כמ"ש באור לי דהא חזינן בש"ס ב"ב ק"י ע"ב אלא מעתה למען ירבו וכו' בניכם ולא בנותיכם ברכה שאני.
ש"מ דלענין ברכה ידעינן מסברא שלא למעט נשים וא"כ בברכת כהנים צ"ל דהוה ס"ד למעט נשים משום דכל המברך מתברך וכו' צריך קרא ואפ"ל עוד דמאי דאמרו בש"ס סוטה הוא באשגרת לישן ועיקר קרא איצטריך לרבות גרים ועבדים ועיין זבחים ט"ו ע"ב בנ"י למעוטי מאי אי למעוטי נשים קרבן נשים מי קרב בטומאה משמע משום דאין סברא לא מעטינן להו.
והרב חקרי לב בזכרונותיו שבס' ישרי לב ד' ק' ע"ג ציין ש"ס יבמות ע"ז ע"ב בנים ולא בנות ואף ר"י משמע דהוה מודה אי לאו דתלאו הכתוב בלידה. וש"ס חגיגה ד' ט"ז ע"ב וקידושין ל' וד' ל"ו ושם כתב הריטב"א דמן הדין היה לנו לומר דגם במל"ת שנאמר בהם בני ישראל דנשים ליתנהו בהו וכן במצות עשה שלא הזמן גרמא אלא דהא רבינהו רחמנא וכו' שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל לא תעשה שבתורה וכן בנדרים ובנדבות אע"ג דכתיב בנ"י הא רבינהו רחמנא דכתיב איש איש לרבות נכרים וכו' וכ"ש נשים.
ובתרומה דכתיב בנ"י ואפי"ה כתיב ויבואו האנשים על הנשים מעצמן הביאו. אי נמי דנדבה הוא וכבר איתרבו לנדבה עי"ש ומשמע מדבריו שבמצות עשה שלא הזמן גרמא אף דכתיב בנ"י גם נשים בכלל אף בלא שום ריבוי ולפי"ז יש להבין אמאי צריך ריבוי גבי חלה כמ"ש הרב פתח הדביר ברס"י י"ד בשם הספרי פרשת שלח ואמרת אליהם

ריבה נשים ועבדים (עיין מ"ש לעיל אות ד או"ק י"ב) וכתב שם בשם הרמג"א בזית רענן דאע"ג דמ"ע שלא הזמן גרמא היא איצריך לרבויי נשים משום דכתיב ברישא בנ"י וכו' עי"ש ולפי המובן מדברי הריטב"א א"צ שום ריבוי.

ועי"ש עוד בפה"ד שכתב בשם הרבנים א"ר ופי שנים דחולקים על הרמג"א דבכ"מ בנ"י וה"ה בנות חוץ מב' המקומות שרמז הרמג"א והביא מ"ש רא"ם ריש פ' אמור דכל דליכא בני יתירה אמרינן בני וה"ה בנות ושהנח"י חולק על הרא"ם ובס' פי שנים הק' על הנח"י דמה יענה למצות שמיטה ומועדים ומלאכה בשבת וכתב בפה"ד דעל המ"ע יש רבוי ואמרת וכו' ועל ל"ת מלאכה דשבת כ' ליישב עפ"י מ"ש הרב לימודי ה' ד' ך' ע"ד דבמל"ת לא ממעטינן בנות וכו' וכן הביא בשמו בח"ג סי' ער"א סוף אות ה' ואינו מצוי אצלי לראות אם הביא תנא דמסייע ליה דברי הריטב"א הנ"ל.

ואתה תחזה להרב חתם סופר בחיו"ד סי' ס"ט שכתב כן מדנפשיה ולא זכר דברי הריטב"א הללו ועיין במקומות שציין הגרל"מ בס' התורה והמצוה בפ' ויקרא סי' קצ"א וראה בעיניך בהת"כ במקומות ההם דגם על מל"ת דרשי מכח ריבוי להביא הנשים וצ"ע לפי דברי הריטב"א הנ"ל למה לי בהן ריבויא כלל ועי"ש באות ח' מה שהאריך בבקיאותו הנפלא דכ"מ שנאמר בני הוא למעט בנות זולת היכא דאיכא טעמא או סברא וכן הוא דעת הרבנים ברכ"י ופה"ד ולימודי ה' שהביא שם ועיין להרב נאות יעקב בקונטרס מענה לשון ד' ח' ע"א שכ' על סברת הרא"ם הנ"ל דאין נראה כן מדברי התוס' קידושין ד' ס"ו ע"ב (שם כתוב ד' ס"ד והוא ט"ס) עי"ש והאריך בזה הרב מטה אהרן בד' מ"ה ע"ד והלאה וגם ע"ד הריטב"א הנ"ל עיש"ב ועיין תוס' שבועות ד' כ' ד"ה כל שה"ק דלמ"ד צצית מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות אמאי לא ליחייבו מהיקשא דכלאים ולחומרא מקישינן ותי' הרב מכתם לדוד חסאן ד' ע"ח ע"ב דכיון דכתיב בנ"י ולא בנות כדדרשינן בסמיכה הרי מפורש בקרא דנשים אינם בכלל ע"כ למידרש לקולא ע"כ.

ונראה דהתוס' ס"ל דאינו מוכרח למעט נשים מבנ"י דאפשר דבא למעט דוקא עכו"ם וכיוצא ולא בנות וכיון דלחומרא מקשינן לחייבו בציצית ובגליון מוהרש"א ליו"ד סי' קנ"ז כתב דבדבר שמואל סי' ס"ג נסתפק אם אשה מצטרפת ליו"ד לענין קידוש ה' וספקו הוא משום מתוך בניישראל. וצריך לעיין שם לראות מסקנתו ואמ"א.

ומה שציין בפ"ת שם ס"ק ז' למ"ש בסי' ב' בפ"ת שלפני בקשתי ולא מצאתי: ולפי הנראה בלשון בני אדם פשוט דבן ולא בת. עיין מתני' דנזיר דף י"ב ע"ב הרני נזיר לכשיהיה לי בן.

נולד לו בת וכו' אינו נזיר. וי"ל בש"ס ב"ב קמ"ג ע"ב ההוא דאמר נכסי לבני הוו ליה ברא וברתא מי קרו לחד ברא בני וכו'.
ומסיק דקרו לחד ברא בני ואין הבת בכלל עי"ש. ובתשו' הרא"ש כלל פ"ה סי' ג' ג'.
ועיין קהלת יעקב במענה לשון ח"ב אות קל"ה בשם הרשב"א ה"ד מרן הב"י בח"מ סי' רל"ה מחודש ס"ד דבן שאמרו חכמים שלא ימכור בנכסי אביו פחות מבן כ' כתב אין הבת בכלל. ועיין עוד שם במענה לשון ח"ג אות כ"ד בשם הריטב"א שהביא מרן הב"י סוף סי' רפ"א ותשובת הרב המבי"ט ח"א סי' ק"כ.
ועי"ש במדות חכמים אות נ"ב: ו ברכת המצות פשיטא לי שהם מדרבנן ומזה עמדתי מתמיה זה זמ"ר ע"ד הרב ב"ח באו"ח סי' ק' ס"א וז"ל ומ"ש מעומד כ"כ הסמ"ק וש"פ דגמרינן לה בג"ש לכם לכם מספירת העומר דכתיב ביה בקמה פי' בקומה ולא קשיא ג"ש למה לי הא גרסינן בירושלמי כל הברכות מעומד דאין זה אלא בברכת המצות דכיון שאומר בהם וציונו צריך לברך להקב"ה מעומד שציונו וקרבנו לעבודתו ועבודה בעי עמידה אבל לא ברכת הנהנין ועטיפת ציצית אע"ג דאומר בה וצונו הויא בכלל ברכת הנהנין כיון דאית בה נמי הנאה ולכך בעי הך ג"ש עכ"ל דמשמע דס"ל דג"ש כי אתאי לברכת ציצית הוא דאתא והוא תמוה דהלא מודעת זאת דכל ברכת המצות אינם אלא, תקנתא דרבנן והיכי נימא דאתיא ג"ש להצריך הברכה מעומד הלא מדאורייתא ליכא חיובא בברכה כלל.
ובעניותי לא ראיתי מי שיאמר דברכה שלפני המצות היא מדאוריתא זולת בברכת התורה שדעת הרמב"ן בסה"מ במצות ששכח הרמב"ם סי' ט"ו דהיא מדאורייתא וכן דעת הרשב"א והאריכו בענין זה רבנן בתראי לדעת הרמב"ם דמוכח דס"ל דהיא מדרבנן וקראי דמייתינן בש"ס אסמכתא נינהו דהרב פר"ח בסי' מ"ז האריך להכריח דהיא מדאורייתא ומרן חיד"א בס' ברכ"י ומחזיק ברכה דחה כל ראיותיו ואף שהביא שכדעת הרב פר"ח כן דעת הרבנים מר וקציעא ושאגת אריה מ"מ העלה לדינא דאינה אלא מדרבנן וכתב שכן העלה הרב מוהר"י עיא"ש בס' מטה יהודה עיש"ב גם שני גאוני דורנו בסוף ספר מפרשי הים האריכו למעניתם והעלו דאינה אלא מדרבנן וכדעת הרמב"ם והטור ושאר פוסקים עי"ש, לכ"ע מיהא ברכת כל המצות חוץ מברכת התורה אינם אלא מדרבנן ובהדיא אמרינן בברכות ד' ט"ו ע"א ע"כ לא אמר ר"י אלא ק"ש דאורייתא אבל תרומה משום ברכה היא וברכה מדרבנן ודברי רש"י שם (שכתב ברכה דרבנן דאמור רבנן כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן) צריכים ביאור ועיין מ"ש במכתב לחזקיהו שם ועכ"פ תלמוד ערוך הוא בידינו דברכה לפני המצות אינה אלא מדרבנן וא"כ עכ"ל דג"ש

כי אתאי לעיקר העטיפה שתהיה מעומד אתאי וההיא דירושלמי איצטריכא לברכת המצות לומר דכי תקון רבנן ברכה למצוה תקון נמי שתהיה מעומד ועיקר העטיפה מעומד מדאורייתא מהגז"ש ועוד הארכתי קצת בזה והבאתי דעיקר ג"ש זו אינה אלא אסמכתא בעלמא עיין בשו"ת אור לי סי' ב' אבל פשוט דברכה שלפני המצוה אינה אלא מדרבנן ועיין רש"י בפ' כיצד מברכין דף מ' אההיא דלא שכחתי מלברך וכו' ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר וכתב הרב תוי"ט במס' מעשר שני פ"ה מי"א אע"ג דמדרבנן היא אסמכוה אקרא דמי גריעא ברכה לאסמוכה אקרא משאר דברים רבנן דמסמכין על המקראות עי"ש הרי פשיטא ליה דברכת המצוה מדרבנן היא וכ"כ הרב ש"ך ביו"ד סי' י"ט סק"ג.

ורבינו הגדול בס' פאר הדור בסי' כ"ו כתב דרך כלל הדברים ידועים שכל ברכה שעל המצות מדבריהם היא בין שתהיה המצוה מן התורה וכו' עי"ש: והנה עמ"ש במכתב לחזקיהו ע"ד רש"י בברכות דף ט"ו הנז"ל שלח לי עתה רב גדול בדורנו אחד המיוחד מידידי נפשי מני"ר הגאון המפורסם חריף ובקי עצום ורב, כקש"ת מוהר"ר יצחק שלמה יואל יצ"ו האב"ד דעוב"י ראוונא יע"א פלפלא חריפא ועם כי מגודל טרדתי לעת עתה בסידור המערכות בהדפסת ספרי זה בעזה"י לא יכלתי להתבשם בדב"ק אמרתי אעלה בתאמ"ר אמירה נעימה.

מרגניתא דלית בה טימא. וחתום עלה שמא דמארה היינו תנא קמא שיח"לא.

וזה לשונו (במכתבו אלי מיום ד' תולדות שנת ויחי עוד לנצ"ח ידיד לבבי החכם חיים יחזקיהו לפ"ק): בספר מכתב לחזקיהו ברכות (ט"ו) ברש"י ד"ה ברכה דרבנן היא דאמור רבנן וכו' (דאינו מובן לכאורה מה שמביא שברכה דרבנן ממאי דאמור רבנן כל המצות מברך עובר לעשייתן). ולפענ"ד נראה דאולי כיון רש"י הקדוש ליישב בזה קושיא חמורה דלא תקשה אהא דאמרינן בסוגיין בפשיטות ברכה דרבנן היא ובתוספתא ובירושלמי מוכח לפום ריהטא שהוא דאורייתא דבתוספתא (ריש פ' בתרא דברכות) יליף לברכת המצות ממ"ש אשר נתן לך (גבי ברכת המזון) ולהלן הוא אומר ואתנה לך לוחות האבן והתורה והמצוה.

פי' וילפינן בגז"ש נתינה נתינה מבהמ"ז. מה בהמ"ז טעונה ברכה אף תורה ומצות טעונות ברכה.

ובירושלמי (פ' כיצד מברכין על משנה א') אמר ר' ירמיה וכו' ומנין שכל המצות טעונות ברכה ור' תנחומא ור' אבא בר כהנא בשם ר"א ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה (שמות כ"ד) היקש מצות לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכה

עכ"ל והובא בפרדס הגדול לרש"י ז"ל (סי' נ"א וסי' נ"ט עי"ש) וכיון דאיכא גז"ש והיקש ק"ל לרש"י ז"ל בסוגיין דקאמר דברכה דרבנן.
ועל כן יישב זאת במתק לשונו וע"כ אינן רק אסמכתא בעלמא דאי לא תימא הכי תיקשה הא דאמור רבנן כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן דוקא. ואמאי ממנ"פ אי ילפינן מגז"ש דברכת המזון.
יהיה ברכת כל המצות לאחר עשייתן כבהמ"ז. ואי ילפינן מהקישא דתורה יהיו טעונות שני ברכות קודם עשיה ולאחר עשיה כתורה.
א"ו מדאמור רבנן כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. מוכח דהיקש וגז"ש זה אינו אלא אסמכתא בעלמא.
וגז"ש זו לא נתקבלה. והיקש זה אפילו לדברי הפוס' בר"פ לולב הגזול (ל"א) דהיקש אדם דן מעצמו ולפ"ד הכסף משנה (בפ"ב מהל' ק"פ) דגם רש"י ז"ל מודה לזה לרבנן דר' יהודה ע"ש.
אפ"ה ס"ל לתלמודא דידן דאסמכתא הוא ולא דרשינן היקשא. דמצוה דקרא לאו במצוה מעשיית קא מישתעי.
אלא בלימוד המצוה והלכותיה שבתורה שבע"פ קמיירי כדגרסינן בפ"ק דברכות (ה.) אמר ר' לוי בר חמא אמר רשב"ל מאי דכתיב ואתנה לך את וחות האבן והתורה והמצוה וגו' לוחות אלו עשרת הדברות תורה זה מקרא, והמצוה זו משנה.
אשר כתבתי אלו נו"כ. להורותם זה גמרא מלמד שכולם ניתנו למ"מ ע"כ.
נמצא דהמצוה דקרא לאו בעשיית המצוה קאי רק אלמוד המשנה. וזהו פשטיה דקרא כדמוכח מסיפא דקרא דאשר כתבתי להורותם.
אלמא דבלימוד קמיירי, ומדוקדקים דברי רש"י ז"ל לפענ"ד איברא דלכאורה דברי ר' לוי בשם רשב"ל בפלוגתא מתניא וזה דבמס' מגילה (י"ט:) ארחב"א אר"י מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידים לחדש ומאי נינהו מקרא מגילה והתוס' יו"ט בהקדמתו לפי' המשניות דקדק ממ"ש מלמד שהראהו ולא אמרו מלמד שמסר או שלמד.
וכתב שאלו אמר אחד מאלו הלשונות היה מתחייב מזה שהוא ימסרם ויתנם ליהושע וכו'. אבל אמר שהראהו.
שזה בדרך ראיה בלבד. כאדם המראה דבר לחברו לראותו ואינו נותנו לו וזה דקדוק נאה עכ"ל.

ולפ"ז משמע דפליג עליה דר' לוי בשם רשב"ל הנ"ל. דדריש מקרא דואתנה לך וכו' מלמד שכולם ניתנו למשה מסיני.
שמלשון זה יתחייב נתינה גמורה כאדם המוסר דבר לחבירו בנתינה בפועל. שהרי מאמר ר' לוי כולל דברי רחב"א ועוד מוסיף עליהם שדברי רחב"א מסתיימין במקרא מגילה שהיא בכלל הכתובים ב"ב (י"ד:) מגילה (ז: י"ט.
) שכ"ז הוזכר בדברי ר' לוי. ונתוסף עוד בדבריו הגמ' שגם היא נתנה למ"מ מה שלא הזכיר זאת ר' חייא.
א"כ פליג ר"ח ב"א עליה דר' לוי וס"ל דלא הויא בנתינה כ"א בראיה א"כ אפשר דגם כל הני אמוראי דירושלמי פליגי עליה דר' לוי אך לולי שאיני כדאי לחלוק ע"ד מרן התנא תוספאה התוי"ט ז"ל. עמל הוא בעיני לאשוויי פלוגתא בכדי בין האיתנים הללו.
שאם היה הדבר במחלוקת פלוגתא. הויא לה להגמ' בברכות למימר ופליגא אדרחב"א אר"י.
ואני אשער בעניותי דל"פ הני אמוראי כלל. והאמת הברור שהשי"ת רמז באותיות התורה ובקוציהן בנקודות וטעמים ובתיבותבסדרן ובסמיכותן זל"ז אפילו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, כדאיתא בירושלמי דמגילה (פ"ד ה"א) אריב"ל ועליהם ככל הדברים וגו' מקרא ומשנה ואגדה ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר לו למשה בסיני.
הה"ד יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא וכו' יעו"ש, ואפי' מילתא דאתיא בק"ו טוכל"ק (קדושין ד'.).
והר"ש מקינון בספר כריתות כתב דהה"ד בהיק"ש אמרינן הכי והר"ן בנדרים (ג') כתב דהה"ד בגז"ש אמרינן טרח וכל"ק. וכ"כ הראב"ד הובא בשיטה מקובצת ר"פ איזהו נשך. וכ"כ הש"מ פ' אלו נערות (נ"א:). והריטב"א בחדושיו ר"פ הלוקין (והתנה שלא יהיה בזה אריכות ויתור לשון), וכ"כ בחדושיו פ"ד דיומא (לענין מילתא דאתיא בק"ו (בדף מ"ג.
) דאמרינן טוכל"ק פי' כשא"צ לעקם הרבה וכו'). ומדברי רש"י ז"ל בסנהדרין (פ"א:) ד"ה והיכא רמיזא מוכח דאפילו מה שהוא הלכה למ"מ צריך שיהיה לו רמז מה בתורה (או בנביאים וכתובים).
דאם מרומז בנו"כ ודאי יש לו רמז בתורה כדאמרי' פרק קמא דתענית (ט'.) מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזא באורייתא ובירושלמי (פ"ו דפסחים ה"א) כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה ופי' הק"ע דאפילו אם הוא הללמ"מ אם אין לה סמך מאיזה היקש או גז"ש קרובה להשתכח וכו'.

ולפע"ד לא היה צריך לזה שקרובה להשתכח ע"פ המבואר בסנהדרין שם דבלא"ה צריך שיהיה לו רמז בתורה. ובזה יתיישב דקדוקו של התוי"ט במה שתפסו לשון שהראהו, דר' חייא תפס לשון הכתוב ועליהם ככל הדברים, ר"ל עליהם ממש שעליהם מרומז הכל באותיות ותגין וכו' כדאמרינן להדיא (פ"ו דשקלים ה"א) חנינא ב"א ר"י אומר בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה כדכתיב ממולאים בתרשיש כימא רבא. מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין דבור לדבור דקדוקים ואותיותיה ש"ת וכו'. וזהו שאמרו מלמד שהראהו, רצונם לומר שהראהו הקב"ה למשה (כאדם המראה לחבירו כביכול) איך שהכל מרומז ונתלה באותיותיה ש"ת בכתב שע"ג הלוחות, כתובים באצבע אלהים כתב יושר ובאר על הלוחות, וממילא היו בנתינה גמורה בכלל נתינתם של הלוחות וכמאמרו דר' לוי דלעיל.

ומצאתי למרן הרדב"ז (ח"ג סי' תקמ"ט) תשובה ארוכה ונכבדות ידובר בה בענין זה, ושם מבואר שתופס הדברים כפשטן שבהלוחות היו מפורשות ממש כל דקדוקי תורה וז"ל שכל דבור ודבור היה שיטה בפ"ע, ואע"פ שא' מהדברות ארוך הרבה וא' קצר, ל"ק שהרי כתבנו שהיה הכל ממולא בדקדוקיה ואותיותיה ש"ת ממולאים בתרשיש וכו' הא למדת שהדברות היו אותיות גדולות, ובהפנויים היו אותיות קטנות דקות ובם מפורש כל דקדוקי התורה עכ"ל.

ואתם מורי ורבותי תנו לבכם על פי' בהשוואת ב' המימרות, ואף שהוא נגד פי' של רבינו התוי"ט אל ירך לבבכם כי בתורתינו הקדושה אמת כתיב בה ואין מחניפין בה אדם (וכמ"ש בשו"ת חוט המשולש סי' ט' יעו"ש) ואם יקשה הציור פלאי פלאות הללו איך יהיו מבוארים כל דברי תורה שבע"פ אשר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים על שתי לוחות ארכן ורחבן ששה (ב"ב י"ד, נדרים ל"ח, ותוס' בשבת פ"ד: ד"ה מנין) חלילה לנו לפקפק בדברי התנא הקדוש חנניא, והלוחות מעשה אלהים הם לא חלו בם ידי אדם ולא נגעה בהם חרט אנוש, והמכתב מכתב אלהים הוא, וה' אלהי כל בשר הממנו יפלא, ולא זו בלבד והלא כמה נסים מופלאים היו שם, כמו שאמרו בשבת (ק"ד.

) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, ונקרא מבפנים ומבחוץ כגון נבוב בובן בהר רהב סרו ורס. והתוס' שם ד"ה נבוב, הקושיא דאמאי נקט להו להני דלא הוו בלוחות ונשארו בתימא.

ולפענ"ד דודאי כולהו מיהוו הוו בלוחות ביני שיטי כדר"ח ב"א ר"י, וכדברי הרדב"ז, וקמ"ל דלא מיבעיא גוף עשרת הדברות דודאי היו נקראים מבפנים ומבחוץ כמ"ש מזה ומזה הם כתובים אלא אפילו כל התו"כ שהיתה כתובה באותיות דקות בין השיטין היו

ג"כ כתובים משני עבריהן ונקרא מבפנים ומבחוץ וזה נכון לפענ"ד והרש"א ז"ל בח"א שם כתב דאין הכוונה דהיה נקרא בפנים מצד ימין לשמאל נבוב, ומבחוץ משמאל לימין בהפוך אותיות (נבוב) רק הכוונה דמבחוץ היה נקרא ג"כ מצד ימין, לצד שמאל רק בהיפוך אותיות נבוב בובן וכו' עכ"ד הקדושים וזה נס גדול מבהיל הרעיון שהוא כמו שני הפכים בנושא אחד ובזמן אחד.

אך כתיב היפלא מה' דבר הס כל בשר מפני ה', וגם הארון שהלוחות היו נתונים בו היה למעלה מגדר מקום כדאמר ר' לוי ואיתימא ר"י דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה (ב"ב צ"ט.) וכמ"ש הנה מקום אתי ודרשו חז"ל הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו מקומי טפל לי ואין אני טפל למקומי ומעתה שקטה התמיה איך מקום הלוחות הוא מועט מחזיק המרובה כי המקום בטל לגביה ית' שמו (ואורייתא וקוב"ה חד זוה"ק).

ובתו"כ מה שמיטה נאמרה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מהר סיני אף כל המצות וכו'. ואתיא לה כהך דר"ע בפ"ק דחגיגה דאמר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באה"מ וכו'. ומה נמרצו אמרם ז"ל בסנהדרין (צ"ט.) הלא כה דברו ברוח קדשם אפילו אמר כל התו"כ מן השמים חוץ מדקדוק זה חוץ מגז"ש זו חוץ מק"ו זה וכו' על כן דברי רבינו התוי"ט בזה הוא לאין נכון לו, כי אחרי הודיעונו חז"ל אשר כל אלה דברי אלהים חיים, כולם ניתנו לנו מן השמים.

עתה מי זה איפה הורידמו ממרום אם לא ידי בן עמרם. הדרינן לדקמייתא, דלפענ"ד היקש זה וגז"ש זו אסמכתא בעלמא הוא.

וראיתי למני"ר בספרו הבהיר (מגילה בדפי הספר צ"ז ע"ב) שהביא דרשת הירושלמי הנ"ל וסיים וצריך להתיישב לעיין לדעת שיטת הירושלמי. ולפי ענ"ד כדכתיבנא איברא דלפ"מ שכתבנו בעניותן בספרנו בית יש"י (סי' ז' סכ"א סק"א) בשם גאון עוזינו מאור הגולה הקדוש מהר"ל מפראגזי"ע שיש ראיות חזקות מכמ"ד שגופי המקראות אע"פ שפשוטם מורה על ענין אחר מ"מ כיונו גם אל האסמכתות ויש להם אחיזה בדקדוקי המקראות ובספרו באר הגולה (באר הא') הביא לדוגמא דרשת חז"ל בחולין (ק"ו.

) כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים. אר"א בן ערך מכאן סמכו חכמים לנט"י מה"ת, א"ל רבא לר"נ מאי משמע דכתיב וידיו לא שטף, הא שטף טהור הא טבילה בעי, אלא אא"ע לגופיה תנהו ענין לנט"י דאכילה והתוס' שם כתבו דפשטיה דקרא אתי לכדדרשינן במסכת נדה מה ידיו מאבראי וכו'.

וכתב הגאון הנ"ל דודאי אע"פ שעיקר הכתוב לדרשא דמה ידיו מאבראי ולמעוטי מגע בין הסתרים, מ"מ מדלא כתיב וראשו לא שטף דהא ראשו נמי מאבראי אלא כתיב וידיו לומר לך שידיו הם יותר ראויין לטומאה שהם כלי הנגיעה ועסקניות הן ולכך תקנו להם טומאה מיוחדת לחולין כלומר מפני שזכר הכתוב הידים ביחוד רק שהדרשא רחוקה ביותר לכך הוי מדרבנן, ומ"מ הוא יוצא מה"ת ויש לזה סמך ומזה תקי"ש לכל האסמכתות שמסתעפים מה"ת לא שיהיה הכתוב זכר ומליצה בלבד והאריך בדברי פח"ח וכעי"ז כתב השל"ה בח"ב אות ת' כלל רבנן שקבל כן מרבותיו יעו"ש א"כ יש לנו לקרב אל הדעת אסמכתא זו דהתוספתא והירושלמי דלכאורה דרשת התוספתא תמוה איך למדו אפי' דרך אסמכתא ברכת המצות לפניהם מבהמ"ז שהוא לאחר עשייה, עו"ק כיון דאיכא גז"ש דהתוספתא היקש דהירושלמי ל"ל או איפכא כיון דאיכא היקשא גז"ש ל"ל עו"ק כיון דמקיש מצות לבהמ"ז בגז"ש דנתינה נתינה א"כ תורה מי נפקא מכלל שאר מצות שבתורה והשתא תורה דפרט קרא מיותר דהול"ל לוחות האבן והמצוה ותורה בכלל (כהא דאמרינן בירושלמי דפ' ג' שאכלו אהא דהוי בעי למימר דדוקא בצבור יברך ברכת התורה ולא ביחיד וא"ר אבא מרי אחוהי דר' יוסי הרי היא כשאר מצותיה של תורה מה שאר כל המצות טעונות ברכה זו טעונה ברכה עכ"ל).

ועכצ"ל כדרש"א דר' לוי דוהמצוה זו משנה, ונראה לקרב אל השכל דרשתם ז"ל בזה על זה האופן דאס"ד דוהמצוה אמשנה לחוד קאי א"כ ניכתוב רחמנא בהדיא והמשנה ומדכתיב והמצוה שמעת מינה תרתי, וכעי"ז מצוי בש"ס (עיין בשבת (ע'.) תוס' ד"ה הבערה וי"ל דהוי מצי למיכתב בלישנא אחריתא וכו') ולענין יתר הדקדוקים י"ל דאי לא הוי כתיב תורה בקרא הוה מקשינן מצות לבהמ"ז בגז"ש למיגמר מינה דמברך לאחר עשייתן כבהמ"ז ובתורה ודאי הוה ידעינן בין ברכה מלפניה ובין ברכה דלאחריה, ברכה דלפניה מכי שם וכו' וברכה דלאחריה מגז"ש שגם תורה בכלל מצות כנ"ל א"כ לא הוה ידעינן הך כללא דכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן אבל השתא דתורה כתיבא בהדיא אמרינן אם אינה ענין לגופה כנ"ל תנהו ענין להקישא דשאר מצות להקיש שאר מצות לתורה מה תורה מברך עליה עובר לעשייתה כדילפינן מכי שם וגו' אף שאר מצות כן דמברכינן עלייהו עוב"ל דוקא אמנם זהודוקא במצות שיכול לברך עליהם עוב"ל אבל היכא דאי אפשר לברך עלייהו עוב"ל כגון טבילה דאכתי גברא לא חזי וכה"ג מברך עלייהו לאחר עשייתן מגז"ש דמצות לבהמ"ז, והטעם דבמצות דמציא לברך עליהן עוב"ל סמכינן אהיקשא יותר מעל הגז"ש.

דקיי"ל בזבחים (מ"ח) הקישא וגז"ש הקישא עדיף (בין לר"ע בין לרבנן יעו"ש). אבל במצות שא"א לברך עליהם עובר לעשייתן דלא הוקשו לתורה סמכינן אגז"ש לברך עליהם לאחר עשייתן דומיא דברכת המזון וא"ש הכל בסייעת"ד.

וא"ת למאי דכתב התוס' בזבחים שם בתירוץ הא' דהיכא דאיכא למימר אהני גז"ש ואהני הקישא עדיף טפי לקיומי לתרווייהו א"כ ה"נ אמאי לא נימא שיהו כל המצות צריכות ברכה בין מלפניהם ובין מלאחריהם לפניהם מהקישא דתורה, ולאחריהם מגז"ש דבהמ"ז דהשתא נמי תורה דכ' קרא לא מייתר דאי לא כתבינן קרא הו"א דמצות א"צ ברכה רק לאחריהם, ונימא דמשום הכי איצטריך תורה לאקושי מצות לתורה להצריכם ברכה אפילו לפניהם.

וי"ל דא"כ אכתי אפילו אי לא הוה כתב קרא והתורה, מ"מ כיון דתורה גופה הוה ידעינן שצריכה ברכה אפי' לאחריהם מפני שהיא בכלל המצות כדלעיל ממילא הוה ידעינן ג"כ שאר מצות שצריכות ברכה אפילו לפניהם, דהוה דיינינן לה לתורה בדבר שהיה בכלל כל המצות (לענין ברכה דלאחריהן שנכללה במצות דהקישא שהוקשו לבהמ"ז) ויצתה מן הכלל ללמד, שצריכה ברכה גם מלפניה לא ללמד על עצמו יצאת אלא ללמד על הכלל דכל המצות כולן יצאת וכדדרשינן בשבועות (י') במועדיכם הוקשו כל המועדים זל"ז, כלומר מפני שנכללו בתיבה אחת וה"נ הוי כלל א' במה שנכללו תורה ומצות בתיבת והמצוה והוקשו כל המצות זל"ז, וכשיצתה תורה ללמד על כולן יצאת וא"כ אכתי תורה דכתב קרא מיותר ועל כרחך כדאמרן דללמד על המצות נכתבה דא"צ ברכה רק מלפניהם אלא היכא דגברא לא חזי לא מיפטריה בלא ברכה ולהא אהני לן גז"ש דברהמ"ז שיברך בהם לאחר עשייתן וכדפי'.

והשתא פי' התוספתא לפענ"ד הכין פירושה ומנין שאף על התורה והמצוה וכו' (ר"ל מנין שעל התורה הוא חייב לברך לאחריה ועל המצות בין לפניהם באותן שיכול לברך לפניהם בין מלאחריהם היכא דגברא לא חזי וקאמר ת"ל אשר נתן לך (בבהמ"ז) ולהלן גבי תורה ומצות) הוא אומר ואתנה לך וגו' והתורה והמצוה כלומר וילפינן תורה מלאחריה וכן מצות היכא דגברא לא חזי מגז"ש והיכא דגברא חזי מהקישא דתורה שהוקשו זה לזה בהאי קרא נמצא לפ"ז דהתוספתא ג"כ אהקישא סמכא לענין מצות דגברא חזי: ועתה אחרי נטילת רשות ממני"ר ירשני נא לפשוט את ספיקו שנסתפק בדברי הירושלמי אולי ס"ל דדרשא גמורה היא ולי עפרא דארעא נראה דאא"ל כלל דדרשא גמורה הויא, דאיך ילפי' בתוספתא תורה מלאחריה לברכה הא אין מברכין על

התורה לאחריה רק בציבור כדתנן בפ"ג דמגילה (כ"א:) ואס"ד דדרשא גמורה היא אמאי אין מברך לאחריה גם ביחיד דהא ילפינן לה מגז"ש דבהמ"ז והיכא רמיזא כאן ציבור.
ומרן הב"י (בסי' מ"ז) הביא תשובת הרשב"א וז"ל שאלה כשאנו מברכין על התורה בכל בקר למה אין אנו מברכין לאחריה תשובה קריאת התורה מצוה ואין מברכין על המצות לאחריהם וכמו שאמרו בפ' בא סימן ואל תשיבני מקריאת התורה בביהכ"נ שמברכין לאחריה, דהתם תקנת משה ועזרא היא ועל התקנות מברכין לפניהם ואחריהם כבהלל ומגילה עכ"ל וכתב מרן הב"י ע"ז.
ול"נ דאפילו אם היו מברכין לאחר המצות לא קשיא דכיון דמצות הגיית התורה ביום ובלילה ואין לך שעה כו' לא שייך לברך לאחריה ע"כ והשתא דבין בתורה בין במצות אין לברך לאחריהם הן להרשב"א ז"ל והן לתירוץ הב"י ז"ל א"כ לא שייך ללמוד מברכת המזון לענין ברכה דלאחריהם אם לא מצות כאלו דגברא לא חזו או תורה בקריאתה בציבור א"כ פשיטא דכ"ז אסמכתא בעלמא הוי דהא עיקר קריאה בציבור תקנת משה ועזרא הוא ולא שייך ללמוד בגז"ש דבר שהוא מכלל התקנות, וא"כ הירושלמי נמי ע"ד סגנון התוספתא הוא ואסמכתא בעלמא הוא כנלפע"ד (ואני תמה על הגאון בעל שאגת אריה (בסי' כ"ד) שכתב אהא דיליף ר"י בברכות (כ"א.
) ברכת התורה לאחריה מבהמ"ז מק"ו וכתב דזהו ע"כ מדאורייתא דא"א לומר שזהו דרך אסמכתא דאין זה נכון דהאיך שייך לאתויי אסמכתא בעלמא לאיזו דבר ע"י ק"ו ואין זה דרך הגמרא עכ"ל. והרי בתוספתא מייתי לברכת התורה לאחריה ע"י גז"ש ובירושלמי ע"י היקש ואפ"ה אין זה אלא אסמכתא כדפרישית).
ודברי מרן הב"י דאתא לידן ראוי לשום להם לב דלפי דבריו דבתורה ל"ש לברך לאחריה מפני שהגיית התורה הוא ביום ובלילה וכו' א"כ איך יליף ר"י בברכות שם ברכת התורה לאחריה מבהמ"ז מק"ו הא ל"ש ברכה דלאחריה על התורה מפני שאין לה גמר שאין לך שעה וכו' ואין לומר דר"י איירי לענין קריאה בציבור אבל ביחיד באמת לא שייך בה ברכה זה ליתא, דא"כ ליכא ק"ו מבהמ"ז דאיכא למיפרך מה לבהמ"ז שכן נוהג ביחיד כבציבור תאמר בברכת התורה לאחריה שאינה נוהגת ביחיד ועוד דכבר הוכיח בס' שאג"א (סי' הנ"ל) דק"ו דר"י מדאורייתא הוא מדאיתותיב ממתני' דב"ק ע"ש ובצבור אפילו ברכה דלפניה אינו אלא מפני כבוד הציבור כמבואר בשו"ע (סי' קל"ט ס"ח) ובמג"א שם סק"ה) וכל עיקר קריאה בציבור אינה רק מצד התקנה כנ"ל אמנם יש ליישב זה על נכון דהנה תירוצו של מרן הב"י ז"ל הוא דוקא למ"ד דמצות לא ימוש וגו' והגית בו יומם ולילה הוא כפשטיהו, והשתא לק"מ דר' יוחנן לשיטתיה אזל דאמר במנחות (צ"ט:)

אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש (וכן פסק בשאילתות ואתחנן סי' קמ"ג) ועיין במנחות שם דזה תליא בפלוגתא דר' יוסי ורבנן וא"כ ל"ק כלל אדר' יוחנן דלדידיה שייך שפיר ברכה אחר הלימוד שאין עיקר חיובו ביום ובלילה דמרן גופיה לא כתב כן אלא משום דמצות לא ימוש הוא ביום ובלילה ואמטו להכי אין כאן גמר מצוה לעולם, אבל לר"י דאין החיוב רק שחרית וערבית לדידיה כל שגמר ללמוד הרי זה גמר מצוה ויכול לברך, וטעמו של מרן ז"ל שכתב דמצות והגית הוא ביום ובלילה ואין לך שעה וכו' היינו דאיהו לא פסק כוותיה דר"י בהא רק דפסק כרבנן דר' יוסי במנחות שם דסברי גבי לחה"פ אלו מושכין וכו' ודלא כר' יוסי דאמר אפילו סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אף זה תמיד, וסמך מרן על הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מהל' תמידין ה"ד) שפסק כרבנן דר"י ובגמרא שם אמר ר' אמי מדבריו של ר"י נלמד אפילו לא שנה אדם רק פעם אחת שחרית ופ"א ערבית קיים מצות לא ימושו, ש"מ דלרבנן לא קיים מצותה עד שיהגה ביום ובלילה.

אמנם ק"ל טובא אדברי מרן ז"ל, דלפ"ד דהברכה דמלאחריה בגמר ולאו גמר תליא מילתא א"כ גם ברכה דמלפניה בגמר ולאו גמר מיתלי תליא, שכל שאין לו גמר אין לו התחלה חדשה וכל שיש לו תחלה יש לו תיכלה, וכיון דמשו"ה אין מברכין לאחריה מפני שאין לה גמר א"כ איך מברכין לפניה הא אין כאן התחלה ואחר זמן רב מצאתי בספר השיב משה (חי' ב' מחאו"ח) שעמד בזה והביא שכיוון בזה לקושיית הפנ"י בברכות דכ"א:).

ויש לדחות דמשו"ה מברכין בכל בקר מפני שבכל בקר נעשה בריה חדשה כמ"ש חדשים לבקרים וכדברי הרשב"א ז"ל בטעם נט"י דשחרית) והרי זה כחיוב חדש ולא שייך לברך לאחריהם אחיוב דאתמול שע"י שהפסיקתו שינה כבר כלה חיובו (ומ"מ מצאתי להפ"מ בסי' מ"ז משבצות סק"ה שהביא בשם הלבוש דב' ברכות שמברכין בשחרית על התורה, האחת היא ברכה אחרונה על הלימוד דאתמול והב' על של היום ודפח"ח).

שוב מצאתי להפ"מ בא"א (סי' מ"ז ס"ק י"ב) שהזכיר הטעם דבריה חדשה לענין ברכת התורה אך בעיקר סברת מרן אני תמה מהך דשבת (קל"ג:) דתניא התם המל כל זמן שהוא עוסק במילה וכו' פירש (שסילק ידיו) על ציצין המעכבין אה"מ חוזר על ציצין שא"מ אינו חוזר, ואמרינן מאן תנא פירש אינו חוזר כו' אמרי נהרדעי רבנן דפליגי עליה דר' יוסי היא דתנן ד' כהנים וכו' טפחו של זה בצד טש"ז אלו מושכין וכו' רי"א אפי' סילק וכו', ופירש"י ז"ל ולרבנן אי שבקי ליה והדר מסדרי לא מיקרי להו תמיד אלא אתחלתא אחריתא היא ונמצא שמתעכב שולחן בלא לחם וגבי פירש נמי כי הדר אתחיל

אתחלתא אחריתא הוא אבל לר' יוסי דאמר כי שבקי והדר מתחילי נמי תמיד הוא דחדא מילתא הוא ה"נ אם פירש חוזר אע"פ שאין מעכבין דכולא גמר מילתא היא עכ"ל.
והשתא מצות הגיית התורה תמיד דתליא בפלוגתא דר' יוסי ורבנן כדר' אמי ודאי דלעין אם פסק מלימודו והדר אתחיל אם מיקרי אתחלתא אחריתא או לא, הא נמי בפלוגתייהו תליא דלר' יוסי כי שביק למודו לשעה והדר אתחיל נמי תמיד הוי וחדא מילתא הוא, ולדידיה א"א לו לברך לסברת מרן הב"י דס"ל דברכת התורה בגמר ולאו גמר תליא מילתא דהא לר' יוסי אפילו כי פסק לא מיקריגמר וסילוק אבל לרבנן דס"ל דסילוק אפילו לשעה קלה לא מיקרי תמיד וכי פסק והדר אתחיל אתחלתא אחריתא היא א"כ לדידהו אם פסק מלמודו אפילו זמן מועט מ"מ כי הדר אתחיל צריך לברך דהא אתחלתא אחריתא הוא.
מעתה מ"ש מרן הב"י דלכך אינו צריך לברך מלאחריה משום דמצות הגיית התורה הוא ביום ובלילה ואין לך שעה וכו' שזהו כרבנן דר' יוסי הביא ראיה לסתור ואדרבא מהאי טעמא גופה צריך לברך: ולפי זה הדרא קו"ל דהא ר' יוחנן ס"ל כרבי יוסי דבפ"א שחרית ופ"א ערבית קיים לא ימיש ומיקרי תמיד, א"כ לדידיה אם פסק מלמודו לא מיקרי גמר וחדא מילתא היא א"כ לדידיה אי אפשר לברך לאחריה לפי סברת מרן דבגמר תליא והיכי יליף ר"י לברכת התורה לאחריה מק"ו הא לר"י לשיטתיה ל"ש ברכה בכה"ג לסברת מרן הב"י ז"ל.
ויש לתרץ דסברת מרן דהפסקה לענין ברכה ל"ד להך דמילה בשבת דהתם במל וסילק ידיו כיון דלרבנן דר"י הוי הפסקה וכשחוזר למול הו"ל אתחלתא אחריתא ממילא הו"ל ב' חלולים לכך לא דחי שבת שלא לצורך כיון שהם ציצין שא"מ אבל לענין ברכה בהפסקה לא תליא מידי בהסח הדעת תליא מילתא ולכך תורה שמצותה ביום ובלילה ואין לך שעה וכו' מה"ט אינו מסיח דעתו ממנה לעולם ומשו"ה אפי' לרבנן דר"י דס"ל דכשפוסק ללמוד הו"ל אתחלתא אחריתא מ"מ מאחר דדעתיה עלה, חדא מילתא הוי לענין ברכה.
וראיה מדברי הריב"ש (סי' שפ"ד) במי שנולד לו תאומים והמוהל א' וכו' ופסק דברכה אחת לשניהם. והביא ראיה מסוכה (מ"ו.
) ע"ש (וכיון בזה לדעת האו"ז הובא במרדכי פ' כסוי הדם שהביא ג"כ הראיה מהך דסוכה שם). וכ"פ המחבר ביו"ד (סי' רס"ה) אפילו אין הנער הב' בביהכ"נ אם רק היה דעתו עליו והדברים ק"ו ומה התם דהויין גופין מוחלקין מפטרו בברכה אחת אם לא הסיח דעתו כש"כ בנ"ד בתורה דחדא מצוה וחד גופא דודאי אע"ג דפסק והוי אתחלתא אחריתא לרבנן.

מ"מ מיפטר בברכה אחת בדלא אסח דעתיה תדע דהא מילה נמי מדמינן לה התם ללה"פ ותלינן לה בפלוגתא דרבנן ור"י ואפ"ה לענין ברכה לא חיישינן להפסקה אפילו בגופין מוחלקין וכ"ש תורה דמדמה במנחות שם ג"כ ללה"פ וחד גופה הוא דודאי ל"ח להפסקה אפילו אליבא דרבנן ובהא עדיפא תורה ממילא דאילו במילה מסתמא הויא הפסקה דחיישינן לשמא הסיח דעתו עד דידעינן דדעתיה אתרווייהו ואלו תורה מסתמא נמי אמרינן דלא מסיח דעתיה כיון דחיובה ביום ובלילה ואין לך שעה וכו' (לרבנן דר"י) ומשו"ה לא הויא הפסקתו הפסקה.

ובזה א"ש דאע"ג דר' יוחנן סובר כר' יוסי דלחה"פ דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ולדידיה אע"פ שמפסיק מלימודו כוליה חדא מילתא היא ולא הויא הפסקה אפ"ה יליף שפיר לברכת התורה לאחריה מק"ו דנהי דלמאי דסבר כר' יוסי לא הויא הפסקה מ"מ היסח הדעת מיהא הוי מהאי טעמא גופא דלדידיה יכול להפסיק אמטו להכי מסח דעתיה.

והדבר מפורש בתוס' בברכות (י"א:) ד"ה שכבר בשם ר"י. והשיב ר"י וכו' וא"ת מ"ש מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וכו' וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כיושב כל היום בלא הפסק.

אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה עכ"ל הרי בהדיא דלענין ברכה דלפניה ס"ל להתוס' דמשום מצות והגית אינו מייאש דעתו ובהיסח הדעת תליא מילתא ולא בהפסקה וה"נ ס"ל למרן הב"י לענין ברכה דלאחריה וז"ב לפענ"ד. והשתא דגם לענין ברכה דלפניה ל"ש לברך מה"ט דלא מסח דעתיה, וכמ"ש התוס' א"כ הא דמברכין בכל בקר ע"כ הטעם הוא מפני שאז נעשה בריה חדשה וכדפירשתי לעיל: איברא דאיכא למידק מהא דגרסינן בירושלמי פרק מי שמתו (בפיסקא דנשים מנ"ל) ומה בין סוכה ללולב סוכה אינה טעונה ברכה אלא לילי יו"ט הא' בלבד לולב טעון ברכה כל שבעה ר' יוסי ור' אחא הוו יתבין אמרין מה בין סוכה ומה בין לולב (כלומר מאיזו טעם הם חלוקים) סוכה נוהגת בלילות כבימים (לכך כל ז' כיומא אריכא ואינה טעונה ברכה רק ליל א').

לולב אינו נוהג אלא ביום (לכן כל יום הוי חיוב חדש וצריך ברכה כל ז') התיב ר' יעקב דרומיא הרי ת"ת דנוהג בלילות כבימים (ואפ"ה מברך בכל פעם) מאי כדון (פי' המפרש, מעתה מה יש לנו לתרץ ולי נראה דמאי כדון פירושו הכי השתא). סוכה אפשר לה להבטל, ת"ת א"א לה להבטל עכ"ל.

ותירץ זה לכאורה תמוה דבשלמא סוכה קאמר שפיר דמה"ט דאפשר לה להבטל ר"ל דאי בעי לא אכל א"נ דאכל פירא לבר מסוכה א"כ עיקר חיובא הוא רק לילה הא' דבע"כ

בעי מיכל בסוכה לכך אינו מברך רק בלילה הא' דעיקר החיוב אבל מאי קאמר ת"ת א"א לה להיבטל, שזהו כדכתב המפרש משום דכתיב בה והגית וגו' אדרבא מה"ט אינו מייאש דעתיה כדכתב התוס' בשם ר"י והו"ל למיפטר בברכה א' דהא לא מפסקי בה לילות מימים והא לדידן דמברכין אסוכה בכל פעם כדכתב התוס' בברכות שם אפ"ה כתבו שם בשם ר"י דאת"ת מיפטר בברכה א' דכיון דכתיב בה והגית לא מסיח דעתיה א"כ להירושלמי דסובר דבסוכה אינו מברך רק פ"א אי משום דלא מפסקי לילות אי משום צירוף הטעם דאפשר לה להבטל, לפ"ז כ"ש דבת"ת דלא מפסקי לילות וגם א"א לה להבטל דא"כ לא מסיח דעתו והו"ל למיפטר בברכה אחת.

אלא ודאי דעת הירושלמי דחילוק ברכות בהפסקה תליא (וכדסליק אדעתא דעני' מעיקרא) וס"ל נמי כדאמרינן בסוגיא דמסכת שבת הנ"ל דבדבר שחיובו תמידי אי אפסיק והדר אתחיל הו"ל אתחלתא אחריתא וכהך דלה"פ אליבא דרבנן והיכא דשרי להפסיק אע"ג דאפסיק כולא חדא מילתא היא וכמו בלה"פ אליבא דר' יוסי, והשתא ה"פ מאי כדון, ר"ל מאי קא מדמית תורה לסוכה סוכה אפשר לה להיבטל ודמיא ללה"פ אליבא דר"י דכיון שיכול להפסיק במצוה דסוכה ע"כ אע"ג דאפסיק כולה חדא מילתא היא ולכן אינו מברך רק לילה הא' ת"ת א"א לה להבטל דכתיב והגית וגו' משו"ה אי אפסיק והדר אתחיל אתחלתא אחריתא היא ולכך על כל הפסקה והפסקה כי הדר מתחיל צריך לברך, ולכאורה פי' זה מוכרח ביישוב תירוץ הירושלמי (ומהתימה על הרב בעל משכנ"י (בחלק או"ח סי' ז') שהקשה קושיית הירושלמי הנ"ל כתבניתה ולא תירץ כן, גם לא זכר השר מזה כלום) אך אכתי קשיא טובא, דלפי האמור ס"ל להירושלמי גבי ת"ת דחילוק הברכות הוא לפי ההפסקות, וא"כ זהו דוקא לרבנן דר"י אבל לר"י דס"ל דבפ"א שו"ע קיים והגית ומיקרי תמיד לדידיה לא תליא מידי בהפסקה א"כ מאי מקשי ר' יעקב דרומי' אדר"י ור' אחא מת"ת דלמא אינהו כר' יוסי דלה"פ ס"ל דלדידיה א"צ לברך בכל פעם דאע"ג דאפסיק כולא חדא מילתא היא וכ"ת דמקשה מכח הא דיחיד ורבים הלכה כרבים ז"א דהא במתני' בפ"ב דמגילה (כ"א.

) סתים לן תנא כר' יוסי דלה"פ ע"ש. ועוד הא קיי"ל בכ"ד דר' יוסי נימוקו עמו, וי"ל דלפ"ו סברת המקשה דלא ידע דתליא בסברא דאפשר לה להבטל הא פריך שפיר ולמסקנא אתיא כרבנן אלא דקשיא טובא דלפ"ז לר"י דלה"פ לא היה צריך לברך ברכה"ת רק פעם אחת כל ימי חייו (או עד שתעבור עליו לילה אחת בלא תורה ובלא ק"ש וכהך דשלא ילין שולחן לילה אחת בלא לחם) דהא בת"ת לא מפסקי לילות מימים וגם דלדידיה

אפשר לה להבטל כדפרישית דאי בעי פט"נ בק"ש שחרית וערבית וזה תימא דהא גרסינן בנדרים (פ"א.

) ויאמר ה' על עזבם את תורתי. ואמר רב יהודה אמר רב על שלא ברכו בתורה תחלה ובספר פ"ח (סי' מ"ז), ובשאג"א (סי' הנ"ל) הוכיחו מזה דברה"ת דאורייתא מדקא"ל הקב"ה ומדהיה העונש חמור כ"כ יע"ש.

ולר"י אדרבא יענשו בשביל ברכה שא"צ. ולא בשביל שלא ברכו וכו' והא מקרא קא דריש ר"י ואקרא ודאי ל"פ ר' יוסי.

ועוד דבכה"ג אורחא דתלמודן למידק. ור' יוסי האי קרא מאי עביד ביה.

ועו"ק טפי דבנדרי' (ח'.) אמר ר' גידל אמר רב האומר אשכים וכו' הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שו"ע משו"ה חיילה שבועה עליה.

ופי' הרא"ש ז"ל דבק"ש שו"ע פטר נפשיה ממ"ש והגית וכו' יעו"ש. וזה אתיא כר' יוסי דלה"פ כדאיתא להדיא במנחות (צ"ט ע"ב) וא"כ סובר רב דגבי ת"ת אע"ג דאפסיק חד מילתא הוא.

וא"כ לא היה צריך לברך ברה"ת רק פ"א כל ימי חייו לשיטת הירושלמי. והיכי אמר רב על שלא ברכו בתורה תחלה דזה אתיא כרבנן דוקא כדלעיל וקשיא דרב אדרב עו"ק מהא דגרסינן בירושלמי (פ' ר"א דמילה הלכה ו').

כאן תהיה לע"ע מקום שביתת קן קולמסי עד אזכה לקבל תשובתו דמני"ר ואז כשאראה שדברי הדלים פטפוטי דאורייתא ספונים בעינו. או אז אכתוב סיום הדברים בישוב שיטת הירושלמי הנ"ל בפלפולים רחבים (לערדעוד ב' בוגין) וגם בענינים אחרים אשר באו בספרי דבי רב מני"ר שליט"א שיש לפי מיעוט בקיאותי בש"ס ופוסקים הערות רבות בהן.

ויתברך מר ניהו רבה בברכת הדיוט קלה. יבליג שנותיו בטוב ובנעימים על מבועי התורה כנפשו שבעו ונפש ידידו באה"ר ואהבת איתן הק' יצחק שלמה יואל בהרב מוהרר"ש זללה"ה הרב ואב"ד דפ"ק ראוונע יע"א: ז ברכת הנהנין מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת השי"ן אות ח' פשיטא ליה דהוי מדרבנן.

ועיין מכתב לחזקיהו בהשמטות לחלק השיטה דף ק"ה ע"ד וע"ע יעיר אזן במערכה זו אות י"ט לענין ברכת המוציא דמסיק דאינו אלא מדרבנן ואם נסתפק אינו חוזר ועיין דברי מנחם סי' קס"ז הגב"י אות ז מלא הרועים במערכת תדיר קודם אות ב' וכבר כת' במכת"ל שם דגם הפנ"י מודה דדעת כל הפוסקים דברכת הנהנין היא מדרבנן אלא שהוא כתב דיש לתמוה בזה וכו'.

ועיין להרב ש"ך בח"מ סי' שפ"ב סק"ג בד"ה (וכתבו התוס' ובמה שתמה עליו מרן חיד"א במחזיק ברכה יו"ד סי' כ"ח סק"ז לענין ברכת בפה"ג. ועתה ראיתי בשו"ת בית שלמה הנד"מ בא"ח סי' י"ד שכתב בשם רב השואל דברכת מהת"ו ונסתייע מדברי הפ"י וכתב ע"ד דלא הוטב בעיניו והפ"י עצמו לא אמר אלא דרך הערה.

אבל א"א לספק נגד כל הפוסקים ראשוני ואחרונים דהם מד"ר חוץ מבהמ"ז. וברכת מעין ג' מחלוקת עכ"ל.

ולקמן אות פ"ד ציינתי לענין ברכת מעין ג' ובשיטה מקובצת למס' ברכות (בס' ברכה המשולשת) במ"ש בש"ס דף מ"ח ע"ב לפניו מנין אמרת ק"י כשהוא שבע וכו' ורבי נתן ורבי יצחק ילפי לה מקראי כתב דכל זה הוא אסמכתא דודאי ברכה על הפת לפניה אינה אלא מדרבנן וכו' עי"ש: ח בכור שאינו קדוש אלא מדרבנן אם יכול להקריבו תם או הוי אוב"ע נסתפק בזה מרן מוהריט"א בספר הלכות יו"ט רפ"ב דבכורות ואני עני כתבתי במ"א דמהרמב"ם פ"ה ה"ג מתברר דאינו יכול להקריב אפי' כשיש ספק שמא אין בו חיוב מהת"ו כ"ש כשודאי אינו חייב מן התורה עי"ש: ט בכור בהמה קדושתו מדרבנן. נראה מדברי התו' בבכורות דף י"ג ע"א דאינו חייב ליתנו לכהן. ומרן מוהריט"א בהלכות יו"ט רפ"ב תמה ע"ד דאמאי לא נימא דמדר' חייב לתנו לכהן ואני עני כתבתי במ"א דכיון דבספק חייב מה"ת אינו חייב ליתן לכהן דקי"ל המע"ה ואפי' תפסו כהן דעת רובא דרובא דמוציאין מידו וכמה דיות משתפכות לישב דעת הרמב"ם דס"ל אין מוציאין מידו כידוע.

וספק תורה עדיף מודאי דרבנן עיין ר"ה ל"ד ע"ב ב' עיירות באחת תוקעין וכו' וכיון דבספק תורה ק"ל המע"ה לא ראו חז"ל לחייב בודאי דדבריהם: י בכור בעל מום דנאכל תוך שנתו אם הוא מדאורייתא או מדרבנן עיין להגאונים מוהריט"א בס' הלכות יו"ט בפר' עד כמה אמתני' דבכור נאכל שנה בשנה בין תם בין בעל מום וכו' ובית אפרים טרפיות בשו"ת ס' ב' שיבת ציון סי' כ"ד בית מאיר יו"ד סי' ש"ו ס"ז.

ועי' במ"ש אור לי סי' ס"ב ד"ה וחזה הוית: יא במה דברים אמורים דנקטינן דהוא לפרש כמי שהאריך הג' יד מלאכי שא נא עיניך וראה נפלאות מתורתו בסי' ש"א כתב ע"ז שם בסי' שי"א בשם הרב יבין שמועה דדוקא אם אמר כן רבי יאודה אבל אם אמר כן תנא אחר אין לנו כלל בזה ועיין מלא הרועים בח"ב דף מ"ו אות ד' ואות י"א.

ונ"ל דיש להביא ראיה מדברי הרמב"ם בפיה"מ פ"ה דמעשרות מ"ה. ומרן כ"מ כ"א דתרומות דין ט"י.

וכ"נ קצת ממתניתין פ"ה דמ"ש מ"א. עיין בב"ק דף ס"ט ע"א דמשמע דפליג רשב"ג אלא דלזה י"ל לפי מ"ש היד מלאכי בסי' ש"א הנ"ל (בסוף ד"ה ואיך שיהיה) דכי מוכח בש"ס דפליגי לא נאמרו הכללים ועיין להרב מקנה אברהם במ"ב אות ר"ג שאחר שהביא כלל זה ציין לרשב"ם ב"ב ל"א ע"ב ד"ה אר"א אם כונתו להקשות אדברי רשב"ם נעלם ממנו דברי הי"ם גדול בסי' שי"א כיעי"ש.

ועיין להרב נחמד למראה ח"א דף קע"א ע"ד ואילך ומה שרצה לומר דבתנא אחר כי תני במד"א יש חילוק בין אמר ר"פ במד"א דאינו חולק לר"פ אומר במד"א וכו' דאז הוא חולק וחזר בו מכח הירושלמי עי"ש נראה דנעלם מהרב סוגיית שבת דף קכ"ו ע"ב אמר ר"י במד"א בכיסוי קרקעות וכו' עי"ש.

ובהרא"ש וגם ממ"ש הרמב"ם בפ"ה דמעשרות מ"ה ומרן כ"מ הלכות תרומות הנ"ל אנו למדין דבתנא אחר אף בלשון אמר הוא חולק ומ"ש שם על דברי הרמ"ז פ"ב דכתובות כבר קדמו הים גדול ובסמוך שם הזכירו. ולפי הנראה כל הרבנים הנז"ל לא זכרו דברי המפרש בנזיר דף ל"ב ע"א ד"ה לישנא אחרינא דעמ"ש בתוספתא רבי יוסי אומר בד"א וכו' כתב דקי"ל כל בד"א לפרש עי"ש.

וביד מלאכי סי' ש"א הביא דעת הרב ב"ח בא"ח סי' רנ"ה דס"ל דאימתי ובמה לפרש וכ"כ ג"כ בסי' ש"נ והרב מאמ"ר שם דשקו"ט על דברי הב"ח לא ערער עליו במאי דנקיט דכל אימתי ובמה לפרש עי"ש: יב בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. הג' מש"ל פ"ד מהלכות שבועות הלכה א' ד"ה ודע וכו' הביא מחלוקת רבנן ורע"ק ברפ"ג דשבועות בנשבע שלא אוכל ואכל כ"ש דלרע"ק חייב ולרבנן פטור וחקר לדעת במאי פליגי דהא קי"ל בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וא"כ קשה בלא ימנע ניחזי אנן אם בלשון בני אדם אכילה כל שהו מ"ט דרבנן ואם אינה כ"ש מ"ט דרע"ק וכתב דלא יתכן לומר דבהא פליגי אם בלשון ב"א אכילה בכזית או בכ"ש וצדד לומר דפליגי בהיכא דלשון תורה חולק אלשון בנ"א דלר"ע בהא נמי אזלינן בתר לשון בנ"א ולרבנן בכה"ג לא אזלינן בתר לשון בנ"א וחזר בו לפי שמצא בירושלמי דר' יוחנן ס"ל דהולכין אחר לשון בנ"א אף בסותר לשל תורה ואפי' לקולא ור' יאשיה דס"ל דהולכין אחר לשון תורה לא אמר אלא כשלשון תורה להחמיר וכתב דאין ספק דהלכה כרי"ו וכמו שפסק הר"ן.

ושוב הביא ראיה דהולכין אחר לשון תורה מרפ"ד דערכין דף י"ט דאורייתא קיבורת כולה בנדרים הלך אחר לב"א דאף לקולא אזלינן בתר לשון בנ"א אתד"ק עי"ש. ובמכתב לחזקיהו בתשו' סי' ה' דף כ"ז ע"ג ופלא בעיני איך לא זכר שר דברי רבותינו בעלי התוס' במס' פסחים דף ב' סוף ע"א ד"ה כדתניא הנודר מן האור וכו' וביבמות ד' ע"א ד"ה והני

מולין וכו' דבהני דוכתי שתים זו שמענו מדב"ק דכללא דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א הוא אף כשסותר ללשון תורה ואפילו לקולא והביאו ראיה מההיא דערכין דאורייתא קיבורת כולה וכו' כיעי"ש.

והיותר תימה בעיני דהרואה יראה דהירושלמי שהזכיר הוא ברפ"ו דנדרים והביאו הר"ן שם בדף מ"ט ע"א וכיון שכבר הזכיר דברי הר"ן בזה עדות היא שלא נעלם ממנו סוגיית הש"ס דילן שם וא"כ היה לו להכריח מתלמודין דהולכין אחר לשון בנ"א כשסותר ללשון תורה. דהרי אהא דתנן הנודר מן המבושל מותר בצלי ותני עלה ור' יאשיה אוסר דהוה בעינן למימר דפלוגתייהו אי אזלינן בתר לשון תורה או בתר לשון בנ"א מסקינן דכ"ע בנדרים הלך אחר לשון בנ"א ולא פליגי מר כי אתריה דמבואר מסוגיא זו דהולכין אחר לשון בני אדם לקולא אף כשסותר לשון תורה כמו שהוכיח ממנה רבינו הריב"ש בסי' ש"ד עי"ש ולפום ריהטא נראה דהיה יכול למצוא בזה במאי פליגי רע"ק ורבנן דלימא מר כדמשני בש"ס דמר כי אתריה וכו' באתריה דרע"ק קרו אכילה לכ"ש וכו' אלא דזה לא יתכן דא"כ מאי קאמרי ליה רבנן היכן מצינו באוכל כ"ש שהוא חייב וכו' וק"ל הא מיהא שמעינן מינה דהולכין אחר לשון בנ"א להקל אף כשסותר ללשון תורה אף לר' יאשיה לפי מסקנא דתלמודין ואי הכי לא צריכינן למיתי עלה מדקי"ל כר' יוחנן כמ"ש הרב ז"ל דהא ודאי כתלמודין נקטינן ולתלמודין בטלה מחלוקת וכ"ע מודו בהכי.

גם מ"ש דהר"ן פסק כרי"ו תמוה בעיני שהרי הר"ן שם אחר שהביא כל דברי הירושלמי כתב וז"ל ולפום גמרא דילן דאפילו ר' יאשיה מודה דאין הולכין בנדרים אחר לשון בנ"א ש"מ דבין להקל בין להחמיר האומר בחג יו"ט האחרון של חג בכלל עכ"ל. הנך רואה שלא כתב דהלכה כרי"ו ואדרבא משמע מדבריו דלולא דתלמודין מסיק דגם ר' יאשיה מודה לא הוה ברירא לן האי מילתא למיפסק לקולא כרי"ו.

דברי רבינו המשל"מ בזה שגבו ממני וצ"ע ולעיקר קושית המשל"מ הנ"ל עי' בס' עצי ארזים סי' רי"ז ס"א וביד שאול שם אות ד נראה שלא ראה מ"ש הרב משל"מ דגם להירוש' דפליגי בזה ר' יוחנן ור' יאשיה פשיטא דקי"ל כרי"ו דאילו ביד שאול נקיט דהירו' ס"ל דאסור עי"ש. והשגתי עתה שו"ת מעשה אברהם וראיתי מ"ש שם בחח"מ ס"ו סי' י"ח בשם הרב ערך השלחן אה"ע סי' נ"ג דנראה מדבריו שכבר עמד ע"ד הרב משל"מ הנ"ל ואין מצוי אצלי לעיין בדב"ק:גם מ"ש המשל"מ דלא ניתן ליאמר כלל דפליגי רע"ק ורבנן אם בלשון בני אדם אכילה בכל שהו או בכזית תמיה לי אמאי לא הרי מצינו כיוצא לזה דפליגי ר"מ ורבנן בלשון בני אדם.

עי' נדרים דף ל' ע"ב גבי נולדים וילודים דאמרינן בנדרים הלך אחר לשון בנ"א ופירשו הר"ן והרא"ש שם דפליגי בהכי דרבנן סברי דנולדים כולל בלשון בנ"א הנולדים והעתידים להולד ור"מ סבר דלא מיקרו נולדים בלשון בנ"א אלא העתידים להולד וא"כ לא נפלאת לומר דגם רע"ק ורבנן פליגי במציאות זה בלשון בנ"א אי אכילה בכזית או בכ"ש ואולי מ"ש דלא ניתן ליאמר כן לא מפני שלא יתכן שיהיו חולקים במציאות זה הוא דהא ודאי דרך זו לא רחוקה היא כדאשכחן דפליגי בהכי ר"מ ורבנן אלא כונתו מדהשיבו רבנן לרע"ק היכן מצינו באוכל כ"ש וכו' דאי טעמיה דרע"ק משום דס"ל שכן הוא לשון בנ"א מאי מקשו ליה הא ודאי דינא הכי ואמאי לא השיב להם רע"ק כן וק"ל.
ומסוגיא זו נמי מתבאר יפה דהולכין אחר לשון בני אדם אף כשהוא היפך לשון תורה לכ"ע אלא דפליגי היכי הוי לשון בני אדם. וכן מתבאר עוד שם בדף נ"א ע"ב דגה משמע גדולים ומשמע קטנים ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א.
ועיין להרב ערוך השלחן יו"ד סי' ריז אות ה' עמ"ש מרן סי"ב הנודר מן הדגים וכו' כתב דפליגי מתני' וראב"ש בלשון בני אדם דמתני' ס"ל דבלשון בני אדם בין גדולים בין קטנים וראב"ש ס"ל דבלשון בנ"א נמי הוא כלשון תורה גדול ולא קטן: ומצאתי לרבינו בה"ג ה"ד הר"ן פ"ג דמס' שבועות דמתבאר דס"ל דהולכין אחר לשון בנ"א לקולא אף כשסותר לשון תורה דעמ"ש בש"ס אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב אבע"א קרא ואי בעית אימא סברא הקשה וכי מאחר דקרא למה לי סברא (עיין מה שכתבתי בזה במערכת הסמ"ך אות ס"ג) ותי' מהו דתימא אע"ג דמדאורייתא שתיה בכלל אכילה בנדרים הלך אחר לשון בנ"א ולא קרו אינשי הכי קמ"ל עכ"ל מתבאר דאי לקושטא לא הוו קרו אינשי הכי אע"ג דבלשון תורה שתיה בכלל אכילה לא הוו משגחינן בה והוה אזלינן בתר לשון בני אדם ועיין הר"ן בנדרים דף נ"ה ע"ב ד"ה תוספתא.
ותוספות בר"ה דף י"ב ד"ה תנא. ובבכורות דף נ"ד ד"ה ושני והרש"ח ריש מס' מעשרות רבינו מוהרלנ"ח בסי' ט' ולקמן אות צ"ד או"ק ח' ובמערכת היו"ד אות מ"ג ובדברי הריטב"א שאכתוב בסמוך: ודע דכ"ז היינו כשידוע כשברור הוא שלשון ב"א הוא היפך לשון תורה אבל כשאינו ידוע איך הוא לשון ב"א ילפינן מלשון תורה כמ"ש התוס' ביבמות הנ"ל וכ"כ במס' ע"ז דף כ"ז ד"ה אלמא וכ"כ הריטב"א ברפ"ו דנדרים וז"ל ומהדרינן דכ"ע בנדרים הלך אחר לשון בנ"א אע"ג דאיכא לשון תורה דפליג אלא היכא דלא ידעינן לשון בני אדם נקטינן לשון תורה עכ"ל.
גם הריב"ש בסי' שנ"ד הנ"ל אחר שכתב להוכיח דלשון השטרות והתקנות והסכמות הולכין בהם אחר לשון בנ"א כמו בנדרים. הוקשה לו ממ"ש בב"ב דף קמ"ג דאיבעיא לן

קרו אינשי, לחד ברא בני ופשיט מדכתיב ובני פלוא אליאב ותירץ דמשום דלא בריר לן היכי הוי לשון בני אדם משום הכי אזלינן אחר לשון תורה.
אבל אי לישנא דאינשי בריר לן הולכין אחר לשון בנ"א וכו' עכ"ד הריב"ש (ובמ"ש שלשון התקנות הוא כנדרים שהולכין בהם אחר לשון בני אדם כ"כ הריטב"א רפ"ו דנדרים ד"ה גמרא תאנא ר"י אוסר וכו' בשם מורי רבינו וכן בכל לשון הכתוב בתקנות קהל דינו כנדרים ע"כ). וכ"כ בשאלת שלום על השאלתות בסוף שאלתא ע' אות ע"ו וגם בפ' נשא אות קכ"ב ד"ה שם עי"ש ובידושאול סי' רי"ז אות יו"ד הביא מ"ש הש"ש אות קכ"ב הנ"ל וכתב שכדבריו נראה מכמה מקומות בנדרים דמקשה מנדרים אקרא ולא משני דלשון תורה לחוד עיין נדרים דף נ"ה ודף נ"ו ע"כ וכ"כ בשו"ת רמ"ץ חא"ח סי' ו' אות ד' ומיישב בזה סוגיא דמנחות דף ק"ה וכ"כ הרב מעשה אברהם בחח"מ סוף סי' י"ח בשם הרב ערך השלחן באה"ע סי' נ"ג דף ל"א בשוכר בית לשנה סתם דחדש העיבור בכלל אה לא נתברר איך הוא לשון בנ"א דכל שלא נתברר לשון בנ"א ילפינן מבתי ערי חומה ותמה עליו שלא נסתייע מתשו' הריב"ש סי' ש"ד הנ"ל שכתב לחלק כן עי"ש:
וכתב ביד שאול סי' רי"ז אות י' בשם תוס' ישנים בנדרים דף נ"ד אהא דמתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר וכו' דלשון הכתוב בדה"י כלשון בני אדם הוא ומשו"ה מקשי מניה לנדרים והסביר הרשב"א בחי' דשאני לשון תורה שהם דברי הקב"ה אבל דה"י שמספר קורות הדורות ובלשון בנ"א הוי כלשון בנ"א ומיישב בזה מה שמקשים אש"ס נדרים דף מ"ט דמייתי קרא דויבשלו את הפסח ולא מייתי מקרא דובשלת ואכלת עי"ש.
והנה הא דמותיב ר"י וכפרוץ הדבר וכו' הוא בדף נ"ה (ביד שאול נרשם בטעות דף נ"ד) ושם כתבו התוס' שלנו כמ"ש הגאון יד שאול בשם תוס' ישנים ולא היה צריך להביא מתוס' ישנים ובענין זה אתה תחזה מה שהאריך מאורנו הג' נציב"ב מלך יצ"ו בסה"ב העמק שאלה בפ' לך שאילתא ח' ס"ק י' ומיישב בזה תמיהת הרב מנחת שי בפרשת ויגש עמ"ש בב"ב דף קמ"ג דקרו אינשי לברא בניי ומייתו מדכתיב ובני פלוא אליאב ורבא אמר מהכא ובני איתן עזריה.
ומה הוסיף רבא אקרא דאורייתא אלא משום דאירי בשטרות שהוא לשון בני אדם מייתי מקרא דדה"י שהוא גם כן לשון בני אדם והוכיח מלשון השאילתות שם דגם תהלים הוא כדה"י לענין זה. וכן כל כתובים שלא נאמרו אלא ברוה"ק ובלשון האיש המדבר הכל בלשון בני אדם משתעי.
וכן באיוב וכל שכן לשון התפלות והתחנות וברכת הנהנין וכיוצא. ומשום הכי אומרים בתפלה ובקידוש שמ"ע חג וכו' עי"ש דב"ק: יג בעל כאשתו לענין עדות אם הוא מן

התורה או מדרבנן הרב מוהר"י עיאש בשו"ת בית יהודה בחאה"ע סי' ד' בסופו פשיטא ליה דמאי דדרשינן בפרק זה בורר דאשה כבעלה מדודתך היא הוא דרשה גמורה וה"ה בעל כאשתו מה"ת הוא עי"ש ומריש הוה ק"ל דמדברי רמב"ם רפי"ג מהלכות עדות מתבאר יפה דהוא מדרבנן לפי מה שפירשו דבריו נושאי כליו כידוע.

ועי' בח"מ סי' ל"ג ובמרן הב"י אה"ע סוף סו' מ"ב בשם מ"כ וא"כ כיון דכלל הרמב"ם כל קרובים שמצד אישות ואמר דמדרבנן הם הא ודאי בעל כאשתו נמי בכלל ולפי זה באנו למחלוקת שנחלקו עם הרמב"ם בזה כידוע ולא הול"ל בפשיטות דהוי דאורייתא והנה אמת דלפי מ"ש מרן בכ"מ בטעם הר"מ דס"ל דהם מדרבנן דהיינו משום שנלמדו באם אינו ענין.

א"כ אשה כבעלה דלאו באם אינו ענין הוא וממקרא מלא הוא דילפינן הכי משמע דהוא מה"ת אלא דאכתי י"ל דאימור דוקא אשה כבעלה הוא דהוי דאורייתא אבל מאי דאמרינן דבעל כאשתו אולי הוא רק מדרבנן. שוב אחר זמ"ר ראיתי להג' נו"ב בח"ב באה"ע סי' ע"ו ד"ה אבל באמת וכו' עמד בספק זה ופשיטא ליה טובא דלדעת הר"מ ודאי דאינו אלא מדרבנן אלא שנסתפק אם יחלוק שום אחד בזה וכ' דמ"ש דאשה כבעלה הוא אסמכתא דעדות מעריות לא ילפינן ואת"ל דהוא ילפותא גמורה היינו דאשה כבעלה.

אבל בעל כאשתו רחוק בעיני שיהיה מה"ת והאריך בזה ונראה דעתו אינו אלא מדרבנן אפילו אשה כבעלה וכ"ש בעל כאשתו: יד בפניו משמע בידיעתו אע"פ שאינו רואה כ"כ בס' קהלת יעקב במע"ל ח"ב אות לק"ט בשם הרמב"ם והרא"ש ומוהרשד"ם וע"ע שם בח"ג אות תי"א ולמרן החבי"ב בכנה"ג אה"ע סי' קס"ט הגב"י אות מ"ו יד מלאכי בכללי הדינים סי' קל"ה ונעלם כ"ז תזכרנו לחיים דף ע"ח ע"ב ואחר שנים נדפס ס' זל"ח ח"ב וע"ש בדף ק"ז ע"א ועי' כנה"ג אה"ע סי' קמ"ב אות ה': טו בכורים אי אוסרין הפירות משום טבל קודם הפרשת ביכורים הרשב"ץ בפי' האזהרות במ"ע סי' קנ"ו מסתפק בזה והרב משנת ר' אליעזר בח"ב בזכרונות דף ד' ע"ג אות נ"א כ' ע"ד דמשנה מפורשת היא פ"ב דביכורים מ"ג עי"ש: טז ב"ד מתנים לעקור דבר מה"ת בשוא"ת אם יש כח בידם לאסור דבר שהתירה תורה בפירוש, עיין לקמן במ"ע היו"ד בס"ד מאות י"ז והלאה: ואי יכולים ב"ד לייסר הפריצים כשיש לחוש שעי"ז יצאו מן הדת, עיין במה שרשמתי במערכת האל"ף אות קע"ט: ושם אות ק"פ לענין ב"ד אם יכול לבטל דברי ב"ד חברו: ובית דין זריזים הם כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' סופר דמשום הכי תוקעין בשבת בפני ב"ד ולא חיישינן משום גזרה דרבהוהבין מדבריו הרב ארעא דרבנן בסוף אות ד' ובמהדורא

בתרא במערכת הדל"ת אות נ"ד דבכל דבר שאיסורו משום גזרה מדרבנן לא גזרו בב"ד כדרך שלא גזרו שבות בכהנים במקדש משום דזריזין הם.
והרב עפרא דארעא שם כתב על דבריו דלא מהני זריזותא דב"ד אלא לגבי אחרים העושים דבר בפניהם אבל כשהם בעצמם עושים הדבר פשיטא דיש לחוש בהם כשאר כל אדם ובין למר ובין למר קשה למה לא תקנו ליטול לולב במקדש בפני ב"ד מטעם דזריזין הם דאף דלא דמי לולב לשופר דבלולב לא סגי דלא נטיל כל חד מנייהו ולדברי הרב מט"א בכה"ג לא אמרינן ב"ד זריזים הם.
מ"מ אם כל אחד מהם יטול בפני חבריו שבב"ד הגדול נראה דתו ליכא למיחש מידי דהב"ד יזרזו את כל אחד. אך במחכ"ת נעלם מעיניהם מ"ש הר"ן בפ"ג דר"ה דטעמא דהתקין ריב"ז בשופר ולא בלולב הוא כדי שלא ישתכח תורת שופר (נראה דר"ל דכיון דאין חיוב תקיעתו אלא יום אחד אם לא יתקעו בשנה זו שחל בשבת תשתכח מצות שופר אבל לולב אף אם לא יטלו בשבת מ"מ יטלו בשאר הימים ולא תשתכח תורת לולב כנלע"ד ביאור דבריו והרב מטה אהרן בדף י"ב (בד"ה והנראה) לא הבין כן ע"ש במ"ש ועוד שככר כתב הר"ן וכו') אי נמי שופר אתי לזכרון טפי מלולב ותירוץ זה כתב התוס' בר"ה דף כ"ט ד"ה אבל לא במדינה עכ"ל מבואר דדוקא בשופר הקלו וסמכו אמאי דב"ד זריזים הם מטעם שכתבו הר"ן והתוס' אבל לא בלולב וה"ה בכל דבר שהוא משום גזרה. וכמ"ש הרב מטה אהרן שם ע"ד הרב ארעא דרבנן הנ"ל (עי"ש שלא ראה דברי התוס' הנ"ל). וע"ע בדברי הר"ן רפ"ד דמס' סוכה בסוד"ה אינהו דידעי.
ולהרב חינא וחסדא ח"א דף ל"ד ע"א והלאה: יז בל תשחית אי איכא מה"ת בכל מילי או דוקא בקציצת אילן לפי הנראה הוא מחלוקת דהתוס' ע"ז י"א ד"ה עוקרין ס"ל דהוי מדאורייתא. עיין להרב ארעא דרבנן אות ל"ו שהבין כן מדבריהם כן מתבאר מדברי הרמ"ז בס' לחם סתרים בחי' לע"ז שם ואף דהרב פרשת הכסף דף פ"ו ע"ב מבין מדבריהם דאינו אלא מדרבנן וכן מדברי הרב נו"ב ח"ב יו"ד סי' יו"ד מ"מ מדברי התוס' ב"מ ל"ב ע"ב ד"ה מדברי מתבאר דס"ל דהוי דאורייתא וכמ"ש בנו"ב שם.
אך הרמב"ם בפ"ו דמלכים נראה דס"ל דהוא מדרבנן וכן הבין בשו"ת נו"ב שם וכן הבין הרב בקהלת יעקב בתוס' דרבנן מ"ע הקו"ף אות עד"ר ובארעא דרבנן אות תקל"ו. ועיין להרבנים מוהרי"ץ הירש חיות בהגהותיו לב"ק צ"א ע"ב ומראה הנוגה בהלכות מלכים שם ומגילת ספר דף קי"ג ע"ב ונדחקו לישב דברי הרמב"ם בס' המצות עם מ"ש בחיבורו וע"ע בקהלת יעקב אות קס"ז וי"ל ע"ד הרב חיי אדם כלל י"א אות ל"ב ה"ד הרב פתח הדביר בח"א דף מ' ע"א דתפס בפשיטות דהוא מדרבנן עי"ש.

ועי' רש"י מנחות דף פ"א ע"א ד"ה ומשני לא אפשר בהכי וכו' עי"ש בסופו ודוק ועיין להרב רוח אליהו בחי' לע"ז ושו"ת אור לי סי' פ"ו וסי' קל"ה ובהשמטות ותמיה לי על הגאון מוהרד"ף בשו"ת מכתם לדוד יו"ד סי' נ"ה ד"ה, ואיכא וכו' דתפס השיטה בפשיטות דאיכא בקריעת בגדים איסור דאורייתא עי"ש ובתשו' זו פלפל בחכמה הרב נח"ל בח"א דף קצ"ז ע"א ובדבר זה אחז פלך השתיקה כיעי"ש.

ועיין בהקדמת ספר טוב לישראל הנד"מ ודע דכשהוא לצורך ליכא בל תשחית כמ"ש באור לי הנז"ל וע"ע שו"ת פאר הדור להרמב"ם בסי' ד"ן וחי' מוהר"ץ ה"ח לברכות ל"א ע"א ועיין לקמן אות ק"ב וראיתי בס' ויען אברהם דף כ"ד סוף ע"ב שכ' דהרב כס"א ביו"ד סי' קכ"ג תמה על מ"ש הרשב"א שהביא מרן בב"י שם בדין אם לעשות מרחץ מסתם יינם וכו' דאמאי לא אסר משום ביזוי אוכלין דאיכא לתא דבל תשחית דהוא דאורייתא דכל הפסד נכנס תחת לאו זה.

ומלבד מה שהקשה ע"ד הרב המחבר נר"ו דכיון שעושה צרכו משום רפואה ליכא משום ב"ת זאת ועוד תמיהני על תמיהתו דנקיט בפשיטות דאיכא בל תשחית מדאורייתא והרי להרמב"ם ודעמו ליכא ב"ת מדאורייתא אלא בקציצת אילן ולא נפלאת לומר דכן נמי דעת הרשב"א. ואף אי לא פשיטא ליה כסברת הרמב"ם הוצרך לטעמים אחרים שיועילו לאסור אליבא דכ"ע וק"ל והרב יפה ללב בסי' תקס"ה סוף אות ג' נקיט בפשיטות דאיכא לאו בהשחתת מידי דמיכל ומישתי ולא זכר דאינו פשוט לומר כן עי"ש.

ומדברי הרא"ש בפרושו למס' מדות פ"ב גבי מאי דתנן ניכר שהוא ישן חובטו במקל ורשות היה בידו לשרוף את כסותו שכתב דמשום בל תשחית ליכא דהפקר ב"ד הפקר היה נ"ל דס"ל דאיסור זה הוא רק מדרבנן והם אמרו והם אמרו דאל"כ משום הפקר ב"ד לא היה להם להתיר איסור תורה והוה סגי שיפקירו כסותו וכל מי שרוצה ליטול יבוא ויטול ומה להם להתיר איסור תורה כדי לקונסו לזה מאחר שהיה אפשר לקונסו בלא שום איסור אלא שראיתי להרב תפארת ישראל שם שנרגש גם הוא במתני' דהאיכא בל תשחית וכתב דכיון דעושים כן משום קנס הוי כאילו עושים לצורך אדם דליכא משום בל תשחית עי"ש ולפי זה אין הכרח דס"ל להרא"ש דהוא מדרבנן: יח בל תשקצו דאיכא במשהה נקביו אם הוא מדאורייתא או מדרבנן עיין להג' מחבר א"ח סי' ג' אות ט"ז דהרב מו"ק ס"ל דהוי מדאורייתא והוא ז"ל כתב דאינו אלא מדרבנן ושכ"כ הריטב"א בחי' למכות דף ט"ז ועיין להרב קובץ על יד רפ"ד מהלכות דעות ציין מרן הב"י יו"ד סוף סי' קט"ז ועי"ש בט"ז סק"ו ובכתבי הק' להרב מוהר"י אליקים ראיתי שכתב בשם הרב דינא דחיי סוף לאו קמ"ח דאינו אלא מדרבנן וציין להרב קה"י בתוס' דרבנן אות קס"ד ע"כ

מ"כ והרב הלבוש בסי' קט"ז ס"י והרב פר"ח שם ס"ל דהוי מדרבנן ועיין פר"ח יו"ד סי' פ"ד סק"ג ויעיר אזן מערכת הלמ"ד אות י"ט ומ"ש בס' יפה ללב סי' ג' סוף אות כ"א ע"ש ובנמוקי ליו"ד סי' קט"ז אחר שציינתי שו"ת דד"ח הנ"ל כתבתי בזה"ל ולע"ד אחרי המחי"ר אין משם ראיה דדילמא לוקה מ"מ משום דהוי לאו שבכללות ע"כ.

ואין ספר דד"ח מצוי אצלי עתה להבין הדברים. ועיין תפארת ישראל (פיה"מ) בסוף פ"ח דברכות ע"ד הט"ז הנ"ל ומש"ש בעיקר דבר זה ובשו"ת שו"מ מהדורא ב' ח"ג סי' קכ"ב ד"ה והנה: יט בעיא דלא איפשיטא במידי דרבנן אם דינו כספק דרבנן למיזל לקולא.

כתוב בקונטריסי מזמן רב דמתבאר דעת כל הפוסקים בבעיא בב"ק דף ט' ע"ב בהידור מצוה עד שליש מלגו או מלבר דנקטינן בכה"ג לקולא שהרי יש שפוסקים לקולא והפוסקים לחומרא כתב המפר' בטעמם דבהידור מצוה מינקט לחומרא עדיף. עיין הר"ן וקרבן נתנאל ר"פ לולב הגזול ובית השואבה בדיני שצריך לחזור אחר הידור מצוה אות ה'.

וכן פשיטא ליה לרבינו המשל"מ בפ"ג מהלכות סוטה ה"ט דכל בעיא במידי דרבנן נקטינן לקולא ונראה מדבריו דמרן כ"מ שהצ"ע מה שפסק הרמב"ם לחומרא הוא משום דמשמע ליה דנתאכמו פסול דאורייתא הוא ע"ש. וכ"כ מרן הב"י בא"ח סי' י"ב סוד"ה ומ"ש רבינו גבי וכו' דהרי"ף והרמב"ם ס"ל לקולא מדהשמיטו הבעיא גבי עניבה וכו' (עיין מה שרשמתי על זה בקונטרס כללי הפוסקים סי' ג' אות ד' אם ממה שמשמיטים בעיא בדרבנן מוכח שדעתם להקל) אמנם הרא"ש בבעיא ההיא פסק לחומרא כמ"ש מרן הב"י שם והוא היפך שיטתו שבבעיא דהידור מצוה כמו שמתבאר מדבריו בב"ק שם ואולי ס"ל דהשיעור הוא מדאורייתא והוי בעיא בדאורייתא וכיון דסלקא בתיקו אזלינן בה לחומרא וקצת משמע כן מדקדוקי מרן הב"י שכתב בטעם הרי"ף והרמב"ם שפסקו לקולא משום דסברי דשיעור זה מדרבנן דנראה דאינו פשוט כ"כ דשיעור זה הוא מדרבנן ואינהו הוא דסברי הכי.

והרא"ש לא ס"ל הכי אלא שיעורא דאורייתא הוא אבל בדרבנן מודה דאזלינן לקולא. וכ"כ הרא"ש מפורש בפ' לולב הגזול סוף סי' ח"י גבי בעיא דאתרוג שנימוח בפנים וכו' דאזלינן בהך בעיא לקולא דהני פסולין אין עיקרן אלא דברי סופרים (ובמ"ש שם הרא"ש שכן דעת הרי"ף עיין מ"ש ע"ד הג' קרב"ן ומה שכתבתי ע"ד בקונטרס כללי הפוסקים הנ"ל שם) ומרן הב"י בסי' תקל"א סוף ד"ה אין מגלחין וכו' תמה על מה שנראה דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לפסוק לחומרא הבעיא דאומן שאבדה לו אבדה בערב הרגל

דסלקא בתיקו דאמאי לא פסקו לקולא מאחר דאינהו סברי דמלאכה בחוה"מ הוא רק מדרבנן.

ואזיל לשיטתיה שבב"י סי' י"ב הנ"ל. ועיין בדין ההוא בדברי הרבנים מרן חיד"א בס' מחב"ר סי' תקל"א אות ג' וירך אברהם בח"א בחח"מ סי' ט' ובמ"ש במכתב לחזקיהו בחי' למ"ק בסוגיא הנ"ל ובמאי ופשיטא ליה למרן הב"י דהרי"ף ס"ל דמלאכה בחוה"מ הוא איסור דרבנן עיין להרב נהר שלום סי' תק"ל והבאתיו לקמן במערכת המ"ם, אות קל"ו:

עתה ראיתי שדבר זה הוא מקצוע גדול האריכו בן רבנן בתראיולרגל מלאכתי ארשום פה ספרי דבי רב אשר ראיתי שדברו בענין זה ואכתוב איזה הערות על דב"ק, הכהן הגדול בספר יד מלאכי במערכת התי"ו סי' תרל"ד האריך בבקיאותו הנפלאה להביא שכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כמו שכן פירשו המפרשים הר"ן וה"ה ומרן כ"מ וכמה גדולים בכמה מקומות והביא מ"ש מהגמ"י בהלכות חמץ דהגאונים ומכללם ר"א ממיץ סוברים דבשל סופרים נמי תיקו דאיסורא לחומרא ותמה עליהם מה ראו על ככה להחמיר בדרבנן מאי שנא מכל ספק דרבנן דלקולא.

ולא נתקררה דעתו במ"ש הרב מוצל מאש סי' י"ג דדוקא בבדיקת חמץ הוא שכתבו הגאונים לילך לחומרא דמשמעות דברי ההגמ"י אינו כן אלא בכל מילי דרבנן נקטי בתיקו דאיסורא לחומרא ושכן מצא בס' היראים להרא"ם בכמה מקומות אתוד"ק, ונעלם מהם מ"ש מרן החבי"ב בכה"ג יו"ד סי' פ"ד הגב"י אות מ"ח וז"ל ובסמ"ג כתב דבאיסורין רוב רבותינו שוין דכל תיקו בדרבנן לחומרא ע"כ הרי מבואר דבכל איסורין דרבנן סוברים הג' דתיקו בדרבנן נמי לחומרא ומ"ש ביד מלאכי שם דמ"ש בס' היראים דרבינו חננאל נקיט תיקו דאיסורא דרבנן לחומרא הוא ט"ס וצ"ל ר"מ במקום ר"ח שהרי ר"ח ס"ל כהרמב"ם למינקט לקולא כמ"ש בהגמ"י עיין למרן חיד"א בס' יעיר אזן מערכת התי"ו אות ל"ב שהכריח דזה לא יתכן אלא צ"ל דט"ס הוא בהגמ"י ובמקום ר"ח צ"ל ר"מ והוא רבו של הגמ"י.

ומ"ש בס' היראים בשם ר"ח כדקאי קאי שדעתו כדעת הגאונים דנקטינן לחומרא: ושם (ביעיר אזן) באות ל"ז כתב בשם הרב חשק שלמה בכלליו אות פ"ט דדעת הרי"ף והרא"ש דתיקו דרבנן לקולא. וכי הוה בעי הש"ס למיפשטה לקולא ודחי לה וסליק בבעיא אזלי לחומרא והרמב"ם וסמ"ג לא סברי הכי עכ"ל.

ואני בער ולא אדע כונתו במה שסיים דהרמב"ם והסמ"ג לא סברי הכי דאם רצונו לומר דהרמב"ם והסמ"ג סברי דבכל גוונא אזלינן לקולא נראה דלא יתכן לומר כן בדעת הסמ"ג לפי מ"ש הכנה"ג הנ"ל בשם הסמ"ג דבאיסורין רוב רבותינו שוין דנקטינן לחומרא ואם

כוונתו לומר דהסמ"ג ס"ל דבכל גוונא אזלינן לחומרא א"כ אין להשוות דעתו לדעת הרמב"ם דהא ודאי הרמב"ם ס"ל דאזלינן לקולא וכמ"ש ביד מלאכי בשם כל נושאי כליו כנז"ל וא"כ אינו מובן בלא ימנע וצ"ע.

ועיין להרבנים משק ביתי סי' קי"ט וסי' שנ"א. דרכי שלום דף קי"ד.

פתח הדביר דף קע"ד ע"ג ובדף קפ"א ע"ב. שלחן גבוה סי' תל"ח סק"ו.

דברי מנחם סי' תפ"ט אות ד. דברי חמודות בפ"ק דברכות ע"ד הרא"ש סי' ח' בית מאיר ליו"ד סי' כ"ט.

קהלת יעקב בתוס' דרבנן מע"ר התי"ו אות ש"ה. מקנה אברהם במ"ב סי' תמ"ד.

מלא הרועים בח"ב דף מ"ט בערך תיקו שבש"ס אות ב'. יד דוד (ליו"ד) סו' פ"ד הגב"י אות י"ד הביא תמיהת מרן המש"ל פי"ג מהלכות שכירות על מ"ש הסמ"ג בענין אמירה לנכרי להחמיר דאמאי הא כיון דספקא דרבנן הוא הו"ל למיזל לקולא וכו' וכתב ליישב דהסמ"ג אזיל לשיטתיה דבאיסורא כל תיקו לחומרא וכ"ס הרא"ם וכו' עי"ש.

וכן כתב מדעתו הרב ישמח לב (בדף ו' ע"ג והלאה והאריך בענין זה) דאפשר דהסמ"ג ס"ל כהס' יראים וכו' ובדף ט' הביא דברי הסמ"ג הנ"ל אלא שמצא להסמ"ג במקו"א דנראה דס"ל בהפך עי"ש. ובמה שכתבתי במערכת האל"ף אות קמ"ב.

ועיין בספר מי שלמה בדף קמ"ו ע"א וע"ב (ידי"ן הרב המגיה נר"ו כתב ע"ד המש"ל כמ"ש ביד דוד וישמח לב הנ"ל דהסמ"ג אזיל לשיטתו וכו' ע"ש שלא הזכירם) וכתב הרמ"א בד"מ סי' תל"ח לדעת ראבי"ה דאזיל בשיטת הרא"ם דכל תיקו דאיסורא לחומרא (ביד דוד הנ"ל כתב דהד"מ בסי' תל"ח אזיל בשיטת הרא"ם וכ' ואינו מדוקדק דלאו סברת עצמו היא אלא אליבא דראבי"ה קאמר) ועיין להרבנים אבני שהם דף ד' ע"ג פתח הדביר ח"ג סי' ש"א דף ק"ע ע"ג.

ובתה"ד סי' פא"ר כ' בתיקו דרבנן אזלינן להקל. ובנו"ב מ"ת חיו"ד סי' ס"ד הובא ויכוח ע"ז אי בתיקו דרבנן אזלינן לקולא ותמה עליהם וכי דבר חדש הוא.

כבר נחלקו הראשונים הרי"ף והרא"ש בשבת ס"ה ע"ב העידו דקי"ל כל תיקו בדרבנן לקולא וכ"ד הרבה מהראשונים ויש חבל נביאים והרא"ם ושאר גאונים הסוברים להחמיר ומי יכניס ראשו בזה ואם איזה מורה הורה להקל אין מוחין בידו ופשיטא דלא מהדרינן עובדא עכ"ל: ותמיה לי על שלשת הרועים שבשו"ת נו"ב הנ"ל דשקו"ט בבעיא דאברי בשר נחירה אי אזלינן בה להקל בענינים דרבנן כיעי"ש דאמאי לא מייתו דברי רבינו התה"ד בסי' פא"ר הנ"ל דמירי בההיא בעיא ואמר מר דבענינים דרבנן אזלינן לקולא כיעי"ש.

ועיין להרבנים זכור לאברהם אביגדור בשו"ת א"ח סי' נ' ד"ה איך שיהיה. ט"ז וש"ך יו"ד סי' רי"ח.

ובברכ"י א"ח סי' תקנ"א אות ו' כתב שהפוסקים פסקו בבעיא דבשר נחירה דבעניינים דרבנן אזלינן לקולא. ובמכתב רב אחד גדול בדורנו תי' הק' עמ"ש הרמ"א בד"מ א"ח סי' תל"ח דאבי העז"ז ס"ל דבעיא דסלקא בתיקו בדרבנן אזלינן לחומרא.

ממ"ש בטור וב"י סי' תפ"ט בשמו היכא דפתח וכו' דספי' דאורייתא וכו' דמשמע דאי ספירה דרבנן הוה אזלינן לקולא עכ"ד. ולע"ד קשה ג"כ ממ"ש בהגמ"י פ"ב מהלכות חמץ דראב"ן פסק לחומרא כהאת"ל ול"ן לראבי"ה דסד"ר הוא.

וכ"כ המרדכי פ"ה דע"ז סי' תתנ"ט גבי טבילות כלים דפסק בעיא דל"א לקו' עי"ש. ומה שהקשה הכותב הנ"ל כן הקשה הרב עיני ישראל ה"ד הרב דברי מנחם בסי' תפ"ט הגב"י אות ד' והדמ"ן כתב ליישב ע"פ כלל רש"ל בישש"ס פ"ק דביצה סי' מ"ז.

אך בחלקו"ת ישית דאם מסיק השס"ס באותה בעיא בלשון תיקו אזלינן בה לחומרא. ואם לא נפשטה ולא מסיק בתיקו אזלינן לקולא עי"ש ועם כי אין הכל מודים בכלל זה.

ומ"ש במלא הרועים בח"ב בערך תיקו שבש"ס אות ב' בפשיטות ובהחלט גמור דהרי"ף והרא"ש ס"ל ככלליה דרש"ל עי"ש לע"ד אינו פשוט וצריכא רבה להחליט כן בדעתם.

ובמחזיק ברכה סי' תקל"א כשהביא כלל רש"ל כתב ע"ד דכלל זה לא יתכן דהמצא ימצא כמה בעיות דסלקי בתיקו ופסק הרי"ף והרא"ש לקולא, וכ"כ ביעיר אזן מערכת התי"ו אות ל"ז ורמז להיד מלאכי אות תרל"ד וכלומר דשם רמז דברי הפוסקים שפסקו לקולא ומתוך הרשום יתבאר שאין כלל זה שריר וקיים.

ושם באות תרל"ה הביא הי"מ כלל רש"ל הנ"ל וסיים וז"ל ותו דמרגלא בפום רבנן לומר כל תיקו דרבנן לקולא וכדברירנא בכללין דלעיל ואם כדבריו בכולהו מילי דמסקי בתיקו הו"ל למיזל לחומרא ע"כ. מ"מ לא נפלאת היא לומר בדעת ראב"י דס"ל לחלק כן ולא תקשי לן דידיה אדידיה וכמ"ש בדברי מנחם (ליישב ההיא דספירה).

אך מאי דק"ל מההיא דע"כ אינו מתיישב בזה כמובן ולכל הדברות אנן בדידן לא מצינן למיתפס האי כללא (ותלמידי החביב לנצ"ח הי"ו הראני מ"ש בזה בשו"ת בנין ציון החדשות סי' קל"ב והאריך הרב השואל לתמוה ע"ד הקרב"ן הנ"ל והרב המחבר כתב ליישב דדוקא כשאומר תיקו אמידי דלא פגע אלא באיסור דרבנן הוא דאמרינן דמדאמר תיקו הכונה הוא להחמיר.

אבל היכא דזימנין הוא דאורייתא וזימנין דרבנן י"ל דנקט תיקו משום דאורייתא כגון בבדיקת חמץ בלא בטלו וכיוצא לזה עי"ש, וצריך להתיישב בזה. והשגתי עתה ספר

שושנת העמקים וראיתי בכלל י"א ד"ה ספק בבעיא וכו' שכתב וז"ל וביש"ש ב"ק פרק החובל חידש כל מקום דסיים בש"ס תיקו לא הוי חסרון חכמה כיון דהם לא ידעו דרבנן לקולא משא"כ כשלא סיים תיקו י"ל דידוע להש"ס דיש למפשט הוי כחסרון חכמה ושקו"ט בדבריו עי"ש, ולפי"ז מיחלפא שיטת רש"ל ממ"ש הרבנים הנ"ל בשמו.

וכעת לא אוכל לחפש באיזה סימן הם דבריו הללו דסתראי נינהו וצ"ע (ועיין לקמן במערכת הסמ"ך אות ב"ן ובפתח הדביר ח"ג בהשמטות לסי' קפ"ו). וראיתי להרב פתח הדביר ח"ג דף קע"א ע"א שהביא דברי הרב תוספת שבת סי' ש"ג סקמ"ח שכתב כל בתר איפכא מכלליה דרש"ל.

דבעיא דסלקא בתיקו אזלינן בה לקולא מפני שהוא ספק לכל העולם עד שיבא אליהו וכשלא בתיקו הוי ספק מחסרון ידיעה כמ"ש ברא"ש ספר מנח"י. וכתב שזה דעת הרי"ף והרא"ש עי"ש.

ולענ"ד קשה להחליט כן בדעתם עיין להר"ן סופ"ק דביצה בבעיא דג' גברי ותלתא מיני (בדף י"ד ע"ב) דסלקא בתיקו וס"ל להרי"ף לחומרא שלא כדברי התו"ש הנ"ל בדעת הרי"ף ולעומת זה עיין בדברי הר"ן פ"ב דביצה בבעיא דעבר ואפה בד' י"ז ע"ב דלא סלקא בתיקו וכ' דאזלינן לקולא ולזה י"ל עפ"י מ"ש הרא"ש שם דהאמוראי בתראי וכו' עי"ש דוק ושם כ' הר"ן דראב"ן כתב כיון דלא אפשיטא אזלינן לחומרא.

וממ"ש ההגמ"י פ"ב דחמץ הנ"ל נראה קצת דאי לאו האת"ל הוה אזלינן לקולא. ועיין קרב"ן פ"א דביצה אות ח"ק דפס' ראב"ן לחומרא בעיא דתלתא גבר ותלתא מיני והרב חיי אדם בקונטרס נשמת אדם בהלכות ברכות כלל ה' אות א'ייחס לר"י שבתוס' בברכות דף י"ב דפסק לחומרא גבי בעיא דנקיט כסא דשכרא ופתח בדחמרא דס"ל כדעת הגאונים דכל תיקו דאיסורא בדרבנן לחומרא וציין מנחת יעקב כלל א' סק"ו וכיון דאסור ליהנות בלא ברכה חשיב איסורא דרבנן וכו' עי"ש והבעיא דנקיט כסא וכו' לא סלקא בתיקו ולפי מ"ש הרב פתח הדביר בשם המנח"י הוה לן למינקט לקולא.

וצריך לעיין בגוף דברי המנח"י ואין מצוי אצלי: והנה בפה"ד הנ"ל בדף ק"ע ע"ב הביא מ"ש הרשב"א בפ' כירה וז"ל מכלל בעודן בידו וכו' פסק רבינו האי כל"ק ולחומרא כיון דאיכא תרי לישני בדאורייתא לחומרא וה"נ גבי מאי דאמרינן בהו תיקו ע"כ וכ"כ ר"ח ולאו דאורייתא ממש קאמרי דהני דרבנן נינהו וכו' אבל דעתם של הגאונים כיון שאסרוהו משום דהוי כמבשל וקרוב לבא לידי איסור תורה הו"ל כדאורייתא ולכן הלכו להחמיר ע"כ וסיים בפה"ד וז"ל הרי דכריך ותני תרי לישני ובעיא דסלקא בתיקו

בחדא מחתא ועל שניהם הוא אומר דכל דקרוב לבא לידי איסור תורה הוי כדאורייתא ומחמרינן בה עכ"ל.
וחי' הרשב"א לשבת אמ"א לראות אם הוא סובר כר"ה ור"ח הנ"ל או לא שאם אינו חולק עליהם יש סעד וסמך למ"ש המכתב לחזקיהו בח' השיטה דף ס"ט ע"ד שדעת הרשב"א דכל תיקו בדרבנן לקולא דה"נ מוכח ממ"ש בחי' לשבת הנ"ל דדוקא בההיא דקרוב לבא לידי איסור תורה הוא דאזלינן לחומרא הא בעלמא בשאר איסורי דרבנן דאין קרוב לבא לידי איסור תורה אזלינן לקולא דלא כהרב זרע אמת שבמכת"ל שם שכתב שדעת הרשב"א דגם בדרבנן לחומרא.
דמדברי הרשב"א הללו מוכח בהיפך: הן אמת דבפה"ד שם ע"ג וע"ד הביא מ"ש הי"מ סי' תרל"ד דר"ח ס"ל דאזלינן לקולא כמ"ש הגמ"י פ"ב מהלכות חמץ והביא מ"ש ביעיר אזן מערכת התי"ו אות ל"ב דמסתברא להגי' בהגמ"י ר"מ במקום ר"ח וכו' וכתב ע"ז בפה"ד דכ"נ להכריע ממ"ש הרשב"א הנ"ל בשם ר"ח ותמה על הי"מ שלא ראה חי' הרשב"א הנ"ל שהם דלא כוותיה עי"ש.
אן לעני"ד איפכא מסתברא דנראה מדקדוק דב"ק דדוקא היכא דקרוב לבא לידי איסור תורה הוא דס"ל להחמיר כאמור. ועיין מעין זה בדברי ה"ה פ"ב מהלכות יו"ט ה"ז.
ועיין ביצה דף ל"ד ע"א בבעיא דר' ירמיה בעוף הנדרס אם שוחטין אותו ביו"ט ולא איפשיטא וכתב הרשב"א בעבודת הקודש דיני יו"ט שער ב' סי' ב' דיש מי שפוסק לחומרא ויש לקולא וסיים ובזה יראה לי ע"כ משמע דס"ל דבעיא דלא איפשיטא בדרבנן נקטינן לקולא. אלא שראיתי לה"ה פ"ב מהלכות יו"ט ה"ד שכתב דהרשב"א הוכיח בספרו לפסוק לקולא.
ואיני יודע איה מקום דב"ק בזה כי אולי הוא מכריח כן רק בענין זה ולא ללמד על הכלל כולו דכל בדרבנן אזלינן לקולא ובקהלת יעקב אות ש"ה כתב דהרשב"א באו"ה כלל מ"א כתב בשם הסמ"ג דרובא דרבוותא שוים דתיקו דאיסורא אפי' בדרבנן לחומרא ואין מצ"א לראות אם הרשב"א מסכים לס' הסמ"ג (את חטאי אני מזכיר כי איני יודע אם יש להרשב"א חבור אשר בשם או"ה יכונה ואם הרשב"א מזכיר את הסמ"ג אחר זמ"ר ראיתי בשו"ת הרשב"א ח"ד שבסי' מ"ח כתב השואל מה שמצאתי לרב ר' משה מקוצי וכו' ושאלת דעתי וכו' ואין מזה הכרח שראה גוף ספר הסמ"ג רק שכתבו לו כן בשמו.
ושם באותה תשובה כתב לעיקר תחומין דעת רבותי שאין תחומין למעלה מעשרה דתחומין דרבנן ובעיא דלא איפשיטא היא וכל ספק דרבנן להקל אפילו לכתחלה אלא שאני יש לי בו דעת אחרת בעירובין פרק מי שהוציאוהו וספרי יש בידכם ספר עבוה"ק

וחי' עירובין לשם תמצאו הכל עכ"ל) ובתשו' הרשב"א ח"ה סי' ח' נשאל בתבשיל שנתבשל ביו"ט א' לצורך יו"ט שני אם מותר.

והשיב דהוא בעיא דלא איפשיטא ומסתברא דשרי חדא וכו' ועוד דהו"ל ספק בשל הסופרים וכו' וספק בשל הסופרים להקל וכן נראה מדברי הרמב"ם אע"פ שלא כתב כן בפירוש עכ"ל והביא דבריו מרן הב"י בסי' תק"ג (בסוד"ה כתב המרדכי) מתבאר דדעתו דכל בעיא דלא איפשיטא בדרבנן אזלינן בה לקולא: ודע דכתב הג' חק"ל בתשו' שבס' סמיכה לחיים דף י"ד ע"ג לדעת הפוסקים דקס" היא תקנת נביאים דבתקנת נביאים כשיש בעיא בתיקו אזלינן לחומרא דכד"ת חשיב לענין זה והכרית כן ממה שפסקו הפוסקים בעיא דבין פסוקא לפסוקא ברכות דף ח' לחומרא וכתבו הרבנים קרבן אליצור דף ס"ג ע"א ופרי מגדים בא"א סי' תקפ"ו סק"ו דאע"ג דכל תיקו בדרבנן לקולא משום חומרא דע"ז אזלינן לחומרא ולפי זה מ"ש בס' שו"ת רמ"ץ בא"ח סי' ט' אות א' בבעית ר"ל בע"ז מ"ו המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה דלא איפשיטא וכו' וכיון דרבנן הוא מהראוי להקל ע"כ אינו פשוט לומר כן די"ל כמ"ש הפמ"ג וק"א הנ"ל דמשום חומרא דע"ז אזלינן לחומרא ועי' ישועות יעקב סי' תרמ"ט סוף סק"ד ובשו"ת בית שלמה א"ח סי' ל' ע"ד הפרמ"ג הנ"ל ובנחלת יעקב שרשמתי במערכת המ"ם אות ר"ט: והן עתה ראיתי לידידי הג' מוהרי"א נ"י בספר עמודי אש בדף ד"ן ע"ב שהשיג עמ"ש במכת"ל בשם זר"א דס"ל להרשב"א דכל תיקו דרבנן להחמיר שנעל"מ דברי הרשב"א בעהק"ו שער ב' סי' ח' דפסק לקולא בעיא דסלקא בתיקו.

ובהשמטות כתב בשם הרשב"א בתשו' ח"ד סי' מ"ח בבעיא דלא איפשיטא בתחומין דסד"ר לקולא לכתחלה עי"ש. והוחזק בזה שדעת הרשב"א להקל בבעיא בדרבנן וראיתי שם שהאריך מאד בענין זה ופנאי אין לי לעמוד עוד בזה ונראה בעליל שלא ראה דברי היד מלאכי ויעיר אזן ועוד איזה ספרים שרשמתי למעלה כיעי"ש.

עוד הראני בזה תלמידי החביב לנצ"ח הי"ו שו"ת כתב סופר א"ח סי' ט"ו ושם נקיט בפשי' דבעיא דלא איפשיטא בדרבנן לקולא ושכן דעת הרי"ף והרא"ש ושם הביא קושית בנו ע"ד הראב"ן שהביא הקרב"ן פ"ב דביצה סי' יו"ד (והם דברי הר"ן שם כמו שכתבתי למעלה) דאמאי פס' לחומרא הא סד"ר הוא ועוד יותר קשה מש"ס דגיטין וכו' ועל קושיתו מהש"ס כתב ליישב אך על מה שהקשה דהו"ל לראב"ן לפסוק לקולא לא השיב כלום כיעי"ש ונראה בעליל דנעלם מכ"ת סברת הרא"מ והגאונים דנקטי לחומרא בבעיא דלא איפשיטא וא"כ לא נפלאת לומר שכן הוא דעת ראב"ן וכמ"ש באמת בקרב"ן בכלליו על הרי"ף והרא"ש אות כ"ב שהביא בשו"ת בנין ציון החדשות סי' קב"ל הנ"ל

וכו' ע"ש ואין נראה בעיני לומר דמשום דראה מ"ש בהגמ"י הנ"ל בשמו דפסק כהאת"ל הוא דתופס כן בדעת ראב"ן וכמו שדקדקתי למעלה דמשמע דאי לאו האת"ל הוה נקטינן לקולא דא"כ הי"ל להביא כל זה ולחזק קושיתו לכן נראה ודאי דנעלם ממנו לפי שעה דאינו פשוט לומר כן.

ועיין שו"מ מ"ק ח"ג סי' קנ"א וכבר כתבתי למעלה דגם בעיא דתלתא גברי וכו' פסק ראב"ן לחומרא דמזה מוכח טפי דס"ל כדעת הגאוני וכן ראיתי לגאון מופלא בדורנו יצ"ו בס' תורת חסד חא"ח סי' כ"ח אות ב' שהבין כן בדעת ראב"ן: ובעיקר כללין ראיתי בשו"ת כתב סופר סי' קכ"א ד"ה והנה לפי וכו' (שם ראה וידע שיטת הסוברים דאזלינן לחומרא בבעיא דלא איפשיטא) שכתב בשם הפנ"י לענין דיחוי במצות דאינו אלא מדרבנן ובבעיא דלא איפשיטא אזלינן לקולא וכתב ע"ד דאינו פשוט כן עיין בב"י סי' תל"ז דיש כמה שיטות דבאיסור לא אמרינן סד"ר להקל ויש חולקים ובמנח"י כלל א' סי' א' כתב דרבו כמו רבו דס"ל דלא אמרינן להקל ונכון אשר דבר במנח"י דדוקא כי סליק בתיקו הוא דאיכא למימר להקל וכתב עוד דהיכא דאתחזק בחיוב מצוה לא אמרינן ספיקא דרבנן להקל את"ד עי"ש שהאריך וצריך להתיישב בזה ואני אמרתי בחפזי: כ בשר בחלב האוכל בב"ח צונן בצונן ביחד בלתי בישול שניהם ביחד אלא בישול כל אחד בפ"ע אי איכא איסור תורה עיין להרבנים אהל יצחק בלקוטים דף י"ב יד דוד סי' כ"ז הגהט"ו אות ז וכתב שם בשם הרב לשון לימודים חיו"ד דף ה' ע"ד ד"ה ודע דאינו אלא מדרבנן והוכיח כן מסוגיא דר"פ כל הבשר אמתני' דאסור להעלות על השלחן וכו' והצ"ע דברי הרב דמש"א וכנה"ג בהגב"י אות י"ב עי"ש וצריך לעיין בספר חקרי לב יו"ד סי' נ' שציין בזה בס' רוח חיים בסי' פ"ז ואמ"א: ובשר בחלב שבישל הנכרי בשלו אם אסור בהנאה לישראל מן התורה או מדרבנן.

או מותר אף מדרבנן הנה מרן חיד"א בספר מחזיק ברכה יו"ד סי' פ"ז אות ט"ו כתב דהרב סלת למנחה נשאל על נרות של חלב שהנכרים מערבין חמאה אם מותרים והיה שעה"ד שהחלב ביוקר ואין הצבור יכולים לעמוד וצדד להתיר להדליקן דחשיב טיגון ואינו בכלל בישול ועוד לדעת הרמב"ם וסיעתו אין אסור מן התורה כיון שאין כזית בכדי אכ"פ וכיון שאינו אסור מן התורהמותר בהנאה, מתבאר מדבריו דאם הוא דרך בישול ממש ואית ביה כזית בכדי אכילת פרס אסור בהנאה לישראל אף שהבישול הוא ע"י נכרי בשלו ומרן חיד"א השיב על דברי הסלת למנחה דטיגון הוי בישול מן התורה.

וגם עמ"ש לדעת הרמב"ם וכו' כתב כבר הגדיל התימה עליו הרב פרמ"ג בפתיחתו דלא נאמר זה בבב"ח ועוד הביא דהרב אהל יוסף בסי' כ"ד כתב שהרב ב"כ נסתפק בזה

ושהוא פשיט להיתרא והאריך לסתור דבריו וראיותיו ומסיק דהנרות שמערבין הנכרים חמאה בחלב וקנו ישראל אסור להדליקן וטעונים קבורה כהוראת הרב מוהרח"א גם בשיורי ברכה שם אות ח' כתב נרות חלב שהנכרים מערבין חמאה עיין מ"ש בעניותין בנדפס אות ט"ו ובמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' ס' ודוק, והן עתה נדפס ספר שמן המר וראיתי בחיו"ד סי' ב' האריך הרבה בזה ומסיק דנרות הללו יש להם דין בב"ח גמור עי"ש נפלאות מתורתו עכ"ל מתבאר מכל זה דלא מפני שנתבשל ע"י נכרי בשלו יהא מותר לישראל בהנאה דאיסור הנאה מבב"ח הוא בין אם נתבשל ע"י ישראל בין אם נתבשל ע"י נכרי בשלו והרב יד דוד שם באות י"א ציין לעיין בקונטרס זכרון לראשונים שבסו"ס ברך משה גאלאנטי דף זק"ן ע"א שצדד בזה ושוב כתב ששמע מפי מגידי אמת שהרב מוהרח"א הכריז על נרות הללו באיזמיר וגזר להשליכם לאיבוד.

ועוד כתב שראה בסלת למנחה שהתיר בשעת הדחק. והנה מאי דשקו"ט בברך משה ושמן המר הנ"ל הוא אם יש לומר דלא חל איסור בב"ח על איסור חלב ונבלה משום דאין איסור חל על איסור עי"ש בדב"ק וגם מרן חיד"א במחזיק ברכה שם עמד בזה בהשגתו ע"ד הרב אהל יוסף עיש"ב וס' משה ידבר שציין בזה ביד דוד אינו מצוי אצלי ומדברי הרב רביה דמרן חיד"א בתשו' כת"י שהביא בשיורי ברכה שם אות א' והיא לו נדפסה ספר נחפה בכסף ח"ב בחיו"ד סי' א' מתבאר ג"כ דס"ל דאסור ליהנות מנרות שידוע שהנכרים מערבין חמאה בחלב וז"ל וראיתי למורי הרב בתשו' כ"י שנשאל בנרות שעוה (צ"ל חלב) דיש ספק אם ערבו חמאה בחלב והשיבו להתיר מטעם ס"ס ספק אם יש וס' אם נתבטל בס' ודוקא אם כבר קנאם.

אבל לכתחלה לא יקנה אותם והאריך וכתב דיש עוד ספק ג' דאפשר דהלכה כמ"ד עכ"ל השיורי ברכה ועין רואה דלא סיים מלתיה וכצ"ל דהלכה כמ"ד דאינו אסור אלא מדרבנן משום גזרה דבישול ובכה"ג דבישלו נכרי לא גזור כמו שהגיה הרב יד דוד שם וכתב שעוד כתב בנחפה בכסף הנ"ל טעמים אחרים להתיר ומכל מ"ש שם יראה להדיא דדוקא בספק אבל בודאי ערבו ליכא צד והמסדר המפתחות (שכתב מסתפק והולך בנרות של חלב שערבו בהם חמאה אם יש לאסרם בהנאה מטעם בב"ת והסכים להתיר עכ"ל) לא דק עכ"ד היד דוד ומתבאר מכל זה דבודאי ערבו חמאה בחלב אין שום היתר מצד שהוא של נכרי דאף שהוא של נכרי אסור לישראל ליהנות ממנו לולא הטעמים שכתבו המתירים עליונים למעלה.

ועיין עוד להרב שו"מ בח"ב סי' קצ"ג הבאתי דבריו בקונטרס אסיפת דינים במערכת בשר בחלב אות י"א: וראה זה חדש מה שראיתי להרב המלי"ץ הביא דבריו הרב ישרי לב

בדף י"ג ע"ד אות ג' שכתב וז"ל בשר בחלב דאסור בהנאה לדעת הרמב"ם בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות מוכח דס"ל דאיסורו הוא מדברי סופרים.
ומרן כ"מ בפ"ה מהלכות טו"מ כתב דטעם איסור בישול בב"ח דאסרה תורה היינו כדי שלא יבא לאכול ממנו א"כ מינה אתה דן דאם הנכרי בישל בב"ח בשלו מותר לישראל בהנאה ובחמץ בפסח דאיסורו בכרת ובכל שהו ואסור בהנאה ד"ת אפי"ה כתב הא"ח בהלכות פסח דף ע"ו דחמץ של נכרי בפסח מותר בהנאה כ"ש וק"ו בבב"ח של נכרי שמותר בהנאה ואפילו למאי דאיפליגו בירושלמי בחמץ של נכרי אי שרי בהנאה ופסקו הפוסקים כמאן דאסר איכא למיפרך מה לחמץ בפסח שכן בכרת כדפריך הש"ס בפכ"ש דף כ"ה ובערלה וכלאי הכרם דאסור בהנאה כתב הרמב"ם בפיה"מ דבשל נכרי מותר ובספרי ונטעתם כל עץ מאכל פרט לנכרי ואף למאי דפסק הרמב"ם בהלכות מ"א ועיין בירושלמי סו"פ ג' דערלה ובתוס' קידושין דף ל"ו אכתי איכא למיפרך כמובן.
מעתה אני תמיה על ה"ה חיד"א במחזיק ברכה סי' פ"ז שאסר בהנאה נרות שעשו הנכרים מחמאה וחלב וצריכים קבורה ולפי קו"ד היא חומרא יתירה להפסיד ממונם של ישראל ועם שאיני כדאי לחלוק על שני גדולי הדור חיים שנים (הרבנים מוהרח"א ומחב"ר) תורה היא וללמוד אני צריך. שו"ר מ"ש רש"י בחולין דף ט"ו ע"ב ד"ה כל שתיעבתי וי"ל עכ"ל.
והרב ישרי לב ציין לעיין בס' משה ידבר הלכות מ"א סי' ב' ע"ד סי' ה' ושהרב נחפה בכסף בח"ב חיו"ד סי' א' התיר אלו הנרות והרב המגיה נר"ו ציין שו"ת שמן המר הנ"ל ושני אליהו בארעא דישראל מערכת הבי"ת אות י"ד אלו תורף הדברים שבישרי לב הנ"ל והנה מ"ש דמוכח מדברי הרמב"ם בפרק ט' דמא"ס דאיסור הנאה מבב"ח הוא מד"ס לפי הנראה משמע ליה הכי ממ"ש הרמב"ם בדין א' בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה וקוברין אותו וכו' עי"ש הרי שדקדק לכתוב מן התורה גבי איסור אכילה ובישול ואילו גבי הנאה לא כתב רק ואסור בהנאה.
אמנם איני יודע אם דקדוק זה כדאי הוא לדחות שיטת הסוברים בדעת הרמב"ם בחבורו דגם בהנאה מבב"ח איכא איסור תורה וכמדומה לי שהכל מודים בזה כי פליגי אי לוקין על ההנאה ועיין בדברי הרבנים לח"מ שם ופר"ח בסי' תמ"ג (ס"א בד"ה ואומר) אבל איסור תורה ודאי איכא וצריך להתיישב במה שציינתי במערכת ה"ה אות ע"ח בדין מלקות על ההנאה והוא מקצוע גדול, ומ"מ למאי דאתי עלה הרב המלי"ץ ללמוד מחמץ דבשל נכרי מותר נראה דאף אם נאמר שדעת הרמב"ם דאיסור הנאה מבב"ח הוא מן התורה מ"מ יש ללמוד בק"ו מחמץ דאיסורו בכרת ומותר בשל נכרי לדעת הא"ח (ומה

שכתב בשם מרן כ"מ בפ"ה מהל' טו"מ כעת לא מצאתי וגם לא ידעתי למאי איצטריך ליה) וס' א"ח אמ"א לראות דב"ק ולא ראיתי מי שהזכיר סברתו כי רק בשם האו"ה כתבו רבני האחרונים ברס"י תמ"ח דחמץ של נכרי בפסח שרי בהנאה ודחו דבריו עיין במה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' א' אות א'.

ומ"ש בשם הירושלמי והפוסקים לא ציין איה מקום כבוד דב"ק ולא נטפלתי לחפש בזה אמנם מ"ש דאף למה שפסקו הפוסקים כמאן דאסר איכא למיפרך וכו' נלע"ד דזה שייך דוקא אם באנו ללמוד בב"ח מחמץ איכא למיפרך אבל לפי הנראה אם נניח דגם בשל נכרי אסור בהנאה לא מפני שנלמוד מחמץ הוא אלא דקרא סתמא כתיב לא תבשל גדי וכו' ומוקמינן חד קרא להנאה או משאר ילפותות שבש"ס וכל שאין מיעוט בהדיא בקרא גם של נכרי בכלל וכ"כ איזה רבנים לענין הנאה מחמץ של נכרי בפסח מדכתיב סתמא משמע לא שנא של ישראל לא שנא של נכרי אסור וכן י"ל בהנאת בב"ח.

ומה שיש לומר שהנאה מבב"ק הוא מדרבנן הוא דוקא בבשר נבלה או חלב בחלב די"ל דמשום דאין איסור חל על איסור אין בו איסור תורה כלל ולאו דוקא למלקות איתמר אין איסור חל על איסור כמו שהאריך הרב נחפה בכסף לדעת הרמב"ם בפיה"מ בפ"ג דמס' תמורה מ"ג ואסור מיהא מדרבנן דלא דמי לבשר בהמה טמאה בחלב דמותר בהנאה גם מדרבנן משום דלא נאסר בבשול מן התורה משא"כ חלב נבלה ובשר נבלה בחלב עי"ש אבל בב"ח שאינו נבלה ודאי אסור בהנאה מן התורה, ואין לומר דגם הרב המלי"ץ לא אמר דהנאת בב"ח לדעת הרמב"ם הוא מדרבנן אלא בשל נכרי שהוא נבלה או בחלב שאסור בלאו הכי נמי דמלבד דאין זה במשמע לשונו אף גם זאת אין מדברי הרמב"ם בחבורו הוכחה לזה כלל והיה לו להביא מדברי הרמב"ם בפיה"מ במס' תמורה הנ"ל ולפלפל בדבריו ולומר דמודה הרמב"ם דאסור מיהא מדרבנן ואם כונת הוכחתו מדברי הרמב"ם (שבשר נבלה או חלב בחלב הוא מדרבנן בלבד) היא ממ"ש הרמב"ם בפ"ט הלכה ו' אבל המבשל בשר מתה או חלב בחלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בב"ח שאין איסור בב"ח חל על איסור נבלה או איסור חלב וכו' עי"ש אין זה מוכרח שהרי מצינו במקומות הרבה שכותבים הפוסקים בלשון זה (אינו לוקה) ומפרשים דבריהם דר"ל דאיסורא מיהא מדאורייתא איכא ועם שגם לעומת זה נמצא במקומות רבים כמו שרשמתי בקונטרס זה לעיל במערכת האל"ף אות ל"ח עכ"פ אין מלשון זה הכרע ולולא דברי הרמב"ם שבפיה"מ בתמורה הנ"ל שפיר מצינן לפרש דהרמב"ם לא מיעט אלא מלקות אבל איסור תורה איכא וא"כ אסור בהנאה, ועי"ש בנחפה בכסף בסוף הסימן שבאר דלדעת התוס' יתכן דבשר מתה בחלב אסור בהנאה מן התורה משום

דאיסור הנאהלא הוי איסור מוסיף אלא איסור חמור בעלמא ובמחב"ר שם (בד"ה שוב אשוב) עמד מתמיה עמ"ש הרמב"ם בפיה"מ דכריתות דמתבאר ס"ל דמבשל חלב או נבלה בחלב שרי כמו בשר טמאה בחלב דמותר לבשל ומותר בהנאה והלא אנן קי"ל דמבשל חלב או נבלה בחלב לוקה על בשולו וכן פסק בחבורו וכן הק' הרב חזו"ן וא"כ נימא דכשם דלוקה על בשולו והא איכא איסור בב"ח כך אסור בהנאה ומה שהכריח הרמב"ם בפיה"מ י"ל כמ"ש הלח"מ ותו דהרמב"ם בפיה"מ נראה שתופס דאיסור בב"ח נפקא לן מלא תאכל כל תועבה רב אשי בחולין והנאה נפקא מלא תאכל כדר' אבהו וכו' ומשו"ה כתב דכל שאינו חייב משום אכילת בב"ח דאין איסור חל על איסור אין לומר איסור מוסיף משום הנאה דכשלא יש איסור לא יש איסור הנאה דליכא אלא לא תאכל לאיסור אכילה ואיסור הנאה, אמנם למאי דנקטו רוב הפוסקים כמ"ד דתלתא קראי לא תבשל חד לאיסור אכילה וכו' וגם הרמב"ם עצמו כ"כ בסה"מ והרב לח"מ רפ"ט כתב דגם בחבורו סובר כן א"כ אכילה והנאה לא נפקי מחד קרא ושפיר מצינן למימר דאף דאין חל איסור אכילת בב"ח על איסור אכילת חלב או נבלה הוא אסור בהנאה דנפיק מקרא אחרינא.

וכבר הרב חזו"ן שם כתב דבחבורו חזר בו דנפק"ל איסור אכילה מאיסור בשול וגם כתב בפי"ד ממ"א דבב"ח לא נאמר בו אכילה ולפיכך אסורין אף שלא כדרך הנאתן וזה היפך מ"ש בפיה"מ דתפס דרשת לא תאכל כל תועבה וא"כ למאי דנקטינן כדרשת ג' קראי אסור בהנאה וכו' וכן משמע מדברי ג"ע המשל"מ וכ"כ הרבנים בית הלל ופרמ"ג בפתיחתו וכו' עי"ש דב"ק באורך דאין לחוש למ"ש בפיה"מ דכריתות דהוא היפך מ"ש בחבורו או שיש לפרש דבריו בענין אחר וא"כ נראה ברור דנקיטינן דהנאת בב"ח אפילו בנבלה וחלב בחלב אסור מן התורה וגם בשל נכרי אסור לכל הפחות מדרבנן ואין היתר לנרות שבודאי מערבין הנכרים חמאה בחלב: ומה שהרב המלי"ץ נרגש מדברי רש"י בחולין דף ט"ו (ט"ס הוא וצ"ל דף קי"ד ע"ב) שכתב דכי אמרינן כל שתיעבתי לך וכו' הוא אפילו אם נעשתה התועבה ע"י קטן וע"י נכרי הנה כן מתבאר מדברי התוס' שם דף קט"ו בד"ה כל שתיעבתי לך דגם כשהתועבה היא ע"י נכרי בכלל כל שתיעבתי לך הוא. ומה שהקשה הרא"ם בפ' ראה (בד"ה כל תועבה) ע"ד התוס' הנ"ל עיין להרב שונה הלכות בח"ב דף נ"ד ע"ג. אבל אין מזה סתירה לסברת הרב המלי"ץ די"ל דדוקא כשעשה נכרי בשל ישראל הוא בכלל כל שתיעבתי.

ומ"ש הרב ישרי לב שהרב נחפה בכסף התיר אלו הנרות במטו מניה דמר לא דק כי לא התיר אלא בספק אם מערבין בהן חמאה כמפורש בדברי תשובתו ואם נמשך אחר

מ"ש במפתחות לא זו הדרך לרב גדול שכמותו ואין להאריך: וחקר הרב פרמ"ג בפתיחה להלכות בב"ח (בד"ה ודע) ובסי' פ"ז במ"ז סק"ב בבב"ח שנתן טעם לתבשיל אחר ואין התבשיל מתרבה ממנו אם מותר למוכרו לנכרי דאין הנכרי נותן יותר בשביל טעם הבב"ח או גוף התבשיל נאסר בהנאה משום דטעם כעיקר וכו' ודעתו כהצד הראשון כיעי"ש.

והרב בית שלמה חיו"ד סי' קס"ב נראה כמסכים לסברתו לולא שבנדונו כתב דאין שייך לומר כן דודאי הבארשט שנתבשל עם בשר שוה יותר מאשר נתבשל בלא בשר וכו' עי"ש. אך הרב שבילי דוד בפתיחה לבב"ח אות ח' ובפנים סי' צ"ד אות ה' חלק על הפרמ"ג וס"ל דכולה מיתסרא בהנאה ורק בסתם יינם היקלו וכן יבש ביבש מותר למכור חוץ מדמי איסור הנאה וכן קדרה שבלעה מבב"ח דלא שייך הקדרה עצמה נאסרה ע"ש: וכבוש בב"ח אם הוא מדאורייתא, עיין במה שרשמתי לקמן במערכת הכ"ף אות מ"ג: כא בטול תערובת שני דברים היתר בהיתר.

הנה הרשב"א בתשו' סי' רנ"ט כתב כלל גדול הוא כל שאחד מהתערובת מותר והשני אסור כנבלה וטרפה ושאר איסורין ונתערבו בהיתר בטיל ברוב דכתיב אחרי רבים להטות אבל כל שזה וזה היתר אלא שתערובתן אוסרתם כגון כלאים מי יבטל את מי הילכך אין להם ביטול ובשר בחלב שהן היתר בהיתר לא היו בטלים ב"ס אלא מדאפקיה רחמנא בלשון בישול כדאיתא בפרק כל הבשר אבל בכלאים לא נתנה תורה שיעור שהן היתר בהיתר עכ"ל.

ומשמע לענ"ד דלא אמר הרשב"א כלל זה אלא לשני דברים שהם היתר בהיתר ונאסרו ע"י תערובת אבל שני דברים שהם היתר כל אחד בפני עצמו וגם כשנתערבו עדיין אין להם שם איסור שפיר מתבטל המועט ברוב והיה כלא היה כדתנן בכלאים והיא הלכה פסוקה ביו"ד סי' רצ"ט צמר רחלים וצמר גמלים שטרפן זה בזה אם רוב מהגמלים בטל הצמר רחלים וחשיב כולו צמר גמלים ומותר בפשתן שהם שני דברים שמותרים בפני עצמם וגם ע"י תערובותם לא נאסרו לכן מותר אח"כ ליתן בפשתן כיון שמעט צמר הרחלים נתבטל ברוב של הגמלים משא"כ בגד צמר שאבד בו חוט פשתן או בהיפך שהם שני דברים המותרים בפני עצמן ונאסרין ע"י תערובותן אין להם ביטול כן נ"ל מדקדוק דברי הרשב"א ומרן הב"י שם בסוף הסימן בדין בגד שאבד בו כלאים הביא מ"ש הרא"ש דלא אמרינן שיבטל ברוב דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובת זה נאסר לא שייך ביה ביטול דאין כאן אלא חתיכה אחת של איסור וסיים ע"ז וכ"כ התוס' וכ"כ הרשב"א בסי' רנ"ט וכ"כ סמ"ג הרי

שהביא דברי הראשונים הנ"ל אדין בגד שאבד בו כלאים שהן שני דברים שמותרים בפ"ע וע"י תערובת זה הן נאסרין בכי הא הוא דאמור רבנן דהיתר בהיתר לא בטיל אבל צמר גמלים וצמר רחלים שגם ע"י תערובותם לא נאסרו שפיר הם בטלים.

והרב ב"ח שם הביא מ"ש המרדכי בפרק כ"ש בדין צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה דאע"ג דאיסור כלאים הוי במשהו וכו' כיון דמקודם בטל ברוב צמר גמלים אינו חוזר ונעור אח"כ עם הפשתן לאסור במשה אע"ג דכלאים במשהו דאורייתא הרי כל אפיא שוין דהיתר בהיתר שנתערב ולא הועיל התערובת לאסרו שבטל המועט ברוב.

והרמ"א ביו"ד סי' צ"ט ס"ו כתב כזית חלב שנפל למים ונתבטל בששים ואח"כ נפל מן המים לקדרה של בשר מותר אע"פ שאין בבשר ששים נגד החלב שהרי נתבטל במים. וכתב שם הרב ש"ך בס"ק כ"ב ואין להקשות אנוף הדין פשיטא דהא כל איסור בטל ב"ס י"ל משום דלקמן סי' רצ"ט סק"א נתבאר דהיתר בהיתר לא בטיל קמ"ל דהכא לא אמרינן הכי ועי"ש עכ"ל.

הנה מה שציין למ"ש בסי' רצ"ט סק"א היינו ששם הביא מ"ש הפוסקים בדין בגד שאבד בו כלאים דלא שייך ביטול בשני דברים היתר בהיתר שע"י תערובותם נאסרים כנז"ל, ומ"ש דקמ"ל דהכא לא אמרינן הכי נראה דכונתו משום דהא דכזית חלב שנפל למים לא דמי לבגד שאבד בו כלאים שהרי החלב והמים שניהם היתר בפני עצמם ולא נאסרו ע"י תערובותם אלא הן עדיין היתר והרי הן דומין לצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה דאע"ג שהן היתר בהיתר כיון שלא נאסרו ע"י תערובתן הם בטלים.

ובחידושי ר"ע איגר כתב על תירוץ הש"ך וז"ל זה תמוה דהא אדרבא התם איתא דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם הרוב של גמלים בטל של רחלים ומותר לתפרו בפשתן עכ"ל ואין זה מן התימה לענ"ד דקמ"ל האו"ה דזה דומה לצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן ואינו דומה לבגד שאבד בו כלאים לפי שיש לחלק ביניהם, ועל כל פנים למדנו מכל האמור בענין דלא אמרו היתר בהיתר לא בטיל אלא כשע"י תערובתם נאסר אבל אם גם ע"י תערובתם עדין הן היתר שפיר בטלי היתר בהיתר וכ"כ הרב פר"ח שם ס"ק כ"ב ע"ד הרמ"א הנ"ל וז"ל שהרי נתבטל במים פי' דאע"ג דהוי התירא לגו התירא מ"מ שייך ביטול דתנן צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מגמלים מותר לערב עמהם פשתן אלמא דהיתר עם היתר דומיא דצמר גמלים וצמר רחלים מבטלי אהדדי ושייך בהו לשון ביטול וכו' שאף היתר בהיתר שייך ביה ביטול ואף לכתחלה ש"ד ליתן מים אלו לקדרה של בשר ואין זה מבטל איסור אלא מבטל היתר וכו' והוא מסכים למה שכתבנו דגם היתר בהיתר בטל כל שעדין ע"י תערובות לא נאסרו ומתבאר

מדבריו שם דלח בלח עדיף לענין זה כיון שהן נבללין יפה יפה מתבטל המעט בהיתר המרובה עי"ש.
ומזה תמיה לי על מה שראית להרב שלחן גבוה תס"ב סק"ד מחודש א' ששמע מהרב מוהר"א גאטיניו שבהיותו לפני הרב משל"מ שאל ממנו מאי שנא איסור שנתערב בהיתר שמתבטל בששים ומאי שנא מי פירות עם מים דאינו בטל בששים ושהשיב לו הרב משל"מ שמרן הב"י ביו"דסוף סי' רצ"ט כתב בשם הראשונים דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובת זה נאסר לא שייך ביטול והכא היתר בהיתר הוא עכ"ל ולא זכיתי להבין דב"ק דלפי הנראה מי פירות עם מים דמו לתערובת צמר רחלים עם צמר גמלים דכל אחד בפני עצמו היתר הוא וגם ע"י התערובותם לא נאסרו ובטיל ומותר לתפור אח"כ בפשתן והכי נמי המים והמי פירות כל אחד בפני עצמו היתר הוא וגם כשנתערבו עוד לא חל עליהם שם איסור יתבטלו ויהא מותר ללוש בהן עיסה, ובאמת מאי דפשיטא להו דמי פירות עם מים אין להם ביטול בששים אין כן דעת רבני האחרונים דיש מהם סוברים דמעט מים בטלי בששים מי פירות וכן בהיפך ויש סוברים דדוקא מעט מי פירות בטלי בששים במים אבל מים במי פירות אוסרין תערובתן בכל שהו ויש מחמירין בין בזה ובין בזה בכ"ש כמבואר היטב ממה שהבאתי בזה בקונטרס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' י"ג אות יו"ד ע"ש.
ולדעת המקילין בהכרח לומר דמי פירות עם מים לצמר גמלים עם צמר רחלים מדמינן להו דהוו היתר בהיתר שאין נאסרין ע"י תערובת ובטלי ונכון לומר דכ"ע מודו דהיתר בהיתר כי האי גוונא בטיל אלא דפליגי במי פירות עם מים בסברא דהמקילין משמע להו דבתערובת מעט ברוב נחלש כח המועט והיה כלא היה ואין כאן אלא מין אחד יין וכיוצא או מים והמחלקים בין מעט מים למעט מי פירות סברי דאין כח במי פירות להחליש כח המעט מים והוו מי פירות עם מים וממהר להחמיץ והמחמירים סוברים כיון דסתמא אמור רבנן מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ ולא פלוג בין רב למעט אלמא קים להו לרבנן דאפילו כל שהו אין כחו נחלש ופעולתו לפניו למהר להחמיץ כאילו היו שני המינים בשוה אבל לענין איסור והיתר דתלי בטעמא כ"ע מודו דהיתר בהיתר שגם ע"י תערובותם לא נאסר הרי הוא בטל ומותר ליתן אח"כ ממנו בדבר אשר היה אוסר איזה מן המינים אם לא היה מתבטל כההיא דכזית חלב שנפל למים שבהרמ"א סי' צ"ט ולא אמרינן בכה"ג היתר בהיתר לא בטיל: והרב שלחן גבוה מדנפשיה מר הוא דאמר ליישב שאלת הרב מוהרא"ג וז"ל ואצלי היינו טעמא משום דחמץ בפסח לכך אין לו ביטול ואפילו באלף משום שהוא דבר שיש לו מתירין שאחר הפסח חוזר תערובתו להיתרו

כמ"ש הרמב"ם והרמב"ן וש"פ וא"כ הכא נמי שנתערבו מי פירות עם מים אף שבפסח אסור ללוש בהן מותר לקיימן לאחר הפסח וחוזר להיתר הראשון ללוש בהן ולכך אפילו באלף לא בטיל עכ"ל ובמחכתה"ר לענ"ד אין דבריו נראים בזה דמלבד מה שכתבתי שהרבה פוסקים סוברים דמעט מי פירות עם מים בטלי ואילו מעט מים לתוך מי פירות לא בטלי ואם הטעם משום דבר שיל"מ גם מעט מי פירות לא ליבטלו ברוב מים ועוד הרי כל חומרת דבר שיל"מ דלא בטיל אינו אלא מדרבנן ולא מצינו שאמרו שלא להתבטל אלא כשנתערב איסור בהיתר אבל כשנתערב היתר בהיתר מי זה אמר דגם בזה החמירו חומרתם ומסתברא לומר דלא החמירו אלא בתערובת איסור בהיתר, ועוד אי משום לתא דשיל"מ הוא הלא אין חומרא זו אלא במין במינו ומים עם מי פירות שלא במינו הוא וליבטלו ואף דבחמץ גמור קי"ל דגם מין בשאינו מינו לא בטיל אף למ"ד טעמא משום דשיל"מ משום חומרא דחמץ מ"מ במים ומ"פ שאינם עדיין חמץ מנ"ל להחמיר כל כך משום הטעם שיל"מ.

ולזה יש ליישב לשיטת הרי"ף דפת שאפאה עם הצלי חשיב דשיל"מ משום שיש לו מתירין עכשיו שאפשר לאוכלה בלא כותח והכי נמי מים עם מי פירות שנתערבו כיון שאפשר להשתמש בהן עתה לדבר אחר זולת לישה חשיב שפיר דשיל"מ אף בהיתר ואף באינו מינו ולא בטיל אלא דאין שיטה זו מוסכמת כמו שרשמתי לקמן במערכת הדל"ת אות פ"ה ובלא"ה הא דחמץ חשיב דבר שיל"מ אינו מוסכם כמו שמתבאר ממה שרשמתי שם באות ע"ז והא דמי פירות עם מים ממהרים להחמיץ הוא מוסכם כמעט לרוב לכל הפוסקים וא"כ למאן דלא חשיב חמץ דשיל"מ ובמי פירות עם מים מודו דממהרים להחמיץ מה שיישב הרב שלחן גבוה אינו מן הישוב לדעתם.

וראיתי להרב לב חיים ח"ב סי' ר"ו שכתב דבר פשוט שאם נפל טיפת שמן או שאר מי פירות למים נאסרו דלא אמרינן דבטיל ברובא משום דהיתר בהיתר לא בטיל כמ"ש הרב משל"מ שהביא בשלחן גבוה וכו' וגם הרב של"ג נתן טעם אחר ולכל הפירושים מי פירות עם מים אפילו באלף לא בטיל עכ"ל.

ותימה בעיני דמלבד דמאי דנקיט בפשיטות גמור דטיפת שמן וכיוצא אוסר כל המים אינו פשוט ודעת הרבה פוסקים דמעט מי פירות בטלי בששים או ברוב מים כמו שהבאתי בקונטרס אסיפת דינים שם. ועוד תימה איך לא העיר ע"ד רבנן קדישי דיש לפקפק בין על טעם הרב משל"מ ובין על טעם הרב של"ג, ולי ההדיוט צ"ע: ומצאתי בחפשי בספרים שהרב אהל יצחק בשו"ת א"ח סי' ט"ו הביא מ"ש הרב שלחן גבוה בשם הרב משל"מ ונשא ונתן ליישב מה שהקשה בשל"ג ע"ד המשל"מ מדברי המרדכי וכו',

ועל מ"ש השל"ג ליישב דהוי דבר שיל"מ כתב דזה טעות גמור דהא דשיל"מ אינו אלא במינו אבל מין בשאינו מינו בטל בששים, ואף לדעת הר"ן בנדרים הביא דבריו הרב פר"ת בסי' ק"ב סק"ב שחילק בין דבר שיש לו מתירין עכשיו דאז אפילו שלא במינו לא בטיל לדבר שיל"מ אחר זמן דבטל בשאינו מינו בנ"ד הוי יש לו מתירין אחר זמן ובפסח דוקא אוסר תערובתו במשהו וכו' אתוד"ק.

והנה מה שדחה ישובו ע"פ שיטת הר"ן איני מבין בעניותי דלפי הנראה מתיישב שפיר ע"פ שיטת הר"ן (לולא מה שכתבתי למעלה דאין שיטה זו מוסכמת) דשיטתו היא דדוקא בדבר שאין לו מתירין עכשיו כי אם לאחר זמן הוא דאמרינן דבמין בשאינו מינו בטל אבל דבר שיש לו מתירין גם עכשיו אף בשאינו מינו לא בטיל והיינו טעמא דמים ומלח דלא בטיל לפי שיש לו מתירין עתה להוליכן במקום רגלי שניהם וכן פת שאפאה בצלי חשיב דשיל"מ לדעת הרי"ף לפי שאפשר לו עתה לאוכלה בלא כותח לכן לא בטיל אפילו בשאינו מינו.

וא"כ גם במי פירות עם מים הוא כן שעכשיו יש להם היתר להשתמש בהם לתבשיל וכיוצא (חוץ מלישת קמח) ולכן אף בשאינו מינו דין הוא. שלא יבטלו ומה שיש לו מתירין גם אחר הפסח אינו מועיל להתיר לו וזה פשוט לענ"ד ולכן מצד זה היה אפשר ליישב דברי הרב של"ג לולא ששיטת הר"ן וגם שיטת הרמב"ם (דחמץ חשוב דבר שיש לי מתירין) אינן מוסכמות כמו שכתבתי למעלה ותמיה לי שלא העיר ע"ד הרב משל"מ דלפי הנראה יש סתירה לדבריו מההיא דצמר רחלים וצמר גמלים שטרפן ומההיא דכזית חלב שנפל למים כנז"ל.

שוב מצאתי שהרב פרי העץ (אשר בסו"ס תורת נזיר) בדף קכ"א ע"ב וע"ג עמד ע"ד הרב משל"מ דקשה עליו מההיא דצמר גמלים וכו' והוסיף להקשות ממ"ש מרן בסי' תנ"ה ס"ד דמים שלא לנו שנתערבו במים שלנו בטלים וכו' וכתב ליישב דלא דמי כלל הא דמ"פ עם ההיא דצמ"ג וצמ"ר וכן עם מים שלא לנו דשאני ההיא דצמ"ג וצמ"ר דצמר רחלים בפני עצמו אסור עם הפשתן אף בלא התערובת עם צמר גמלים ומפני שנתערב בצמר גמלים לא ניתוסף לו שום דבר של איסור אלא הוא היתר בהיתר ולא נאסר עדיין ולכן מתבטל ברוב ויכול לערבו עם הפשתן וכן הא דמים שלנו עם מים שלא לנו דמים שלא לנו בפ"ע אסור ללוש בהן וכשנתערבו עם מים שלנו לא נתוסף בהן שום איסור והוא היתר בהיתר משו"ה מתבטל ברוב ויכול ללוש בהן אבל מי פירות עם מים דכל אחד בפ"ע מותר עם הקמח לעשות בהם עיסה וכשנתערבו המי פירות עם המים הוא היתר בהיתר ובהתערבם יחד נעשו איסור דמי פירות עם מים ממהרים להחמיץ ואסור

ללוש בהן נמצא דהוי ממש דומיא דכלאים שהוא היתר בהיתר וכשנתערבו נעשו איסור ומשו"ה יפה קאמר הרב דלא מיבטלי בששים דהוי דומיא דכלאים ממש וההיא רמים שלא לנו בלא"ה לא קשיא כפי מ"ש הרב שלחן גבוה ליישב מה שהקשה בס' גן המלך עי"ש עכ"ל ומתיישב ג"כ ההיא דכזית חלב שנפל למים שמתבטל בששים דהוא דומה לצמר רחלים שגם בלא המים היה אסור ליתנו בבשר וכשנתערב במים לא נתוסף בו איסור משו"ה דין הוא שיתבטל היתר בהיתר ועם שלענ"ד עדיין יש לפקפק דלא דמי כ"כ לכלאים דהתם היו היתר בהיתר ומחמת תערובותם נאסרו עתה מה שא"כ במי פירות עם מים דעדיין לא חל עליהן שום איסור בתערובת זה רק שיהיו אסורין אח"כ ללוש בהן מי זה אמר דגם בכי האי גווני לא בטיל והרי אינו דומה לכלאים מ"מ שליש ישוב מיהא הוי ומי שדעתו רחבה וצלולה יברר וילבן הדברים כשמלה וארשום פה ספרדבי רב המדברים בכלל זה דהיתר בהיתר אי בטיל להקל על המעיין עיין חת"ס א"ח סי' ק"ז, ישועות יעקב בא"ח סי' תנ"ג אות ג' וסי' תס"ז סק"ד וסק"ה וסק"ו, וביו"ד סי' צ"ט סק"ו נו"ב מ"ת א"ח סי' ע"ב ושם ביו"ד סי' קפ"ו, עטרת חכמים בשו"ת א"ח סי' ה', יד שאול בהגהותיו ליו"ד סי' רצ"ט, ובתשובותיו שו"מ מהדורא ג' ח"ב סי' קמ"ט, שם אריה חא"ח סי' ח', בית שלמה בחא"ח סי' צ"ג, יד יהודה (על הלכות דם ומליחה להג' מוהרי"ל לאנדא) סי' ס"ט אות י"ז דף ס"ב והלאה.

כב בישול אחר בישול דקי"ל לענין שבת בסי' שי"ח דיש בישול אחר בישול היינו דוקא בדבר שהוא בעין אבל בלוע שנתבשל כבר כיון דליתיה בעיניה אין בו משום בישול אחר בישול ומדינא שרי לבשלו ומצד חומרא אף בזה אסור ברכי יוסף סי' תרע"ג אות א' ועי' מחזיק ברכה יו"ד סי' פ"ז אות טו"ב: כג בטל אפשר לפרש דלא בוטל לגמרי אלא שאינו מצוי כ"כ כדמעיקרא עיין תוס' שבת דף כ' ד"ה אנן וחולין דף פ"ד ד"ה בזכוכית וב"מ כ"ט ע"ב ותימא על מרן חיד"א בדבש לפי מערכה זו אות י"ט שנעלם ממנו דברי התוס' בהני תלת דוכתי והיה לו להקשות מדבריהם על מ"ש בתוס' חדשים פ"ט דסוטה מט"ו שהביא שם כיעי"ש ומזה י"ל קצת על מ"ש הרב מטה יהודה הביא דבריו הרב יפה ללב נר"ו דף ט' ע"ג דלשון ביטלום לגמרי משמע עי"ש שו"ר דהרמב"ן והר"ן משמע להו דבטיל לגמרי משמע עיין למרן הב"י בסי' תקנ"א ד"ה ומ"ש וכן המכובסים קודם לכן וכו' ובספר מנחת זכרון מערכה זו ציין לב חיים ח"א סי' ה' ואמ"א ועי' לרבינו יהודה החסיד ולהרא"ש בתוספותיהם לברכות (בס' ברכה המשולשת) ר"פ אין עומדין דף ל"א ע"א.

ובפיה"מ תפארת ישראל בסוטה שם פירש כמ"ש בתו"ח הנ"ל. אך מקרוב נדפס ס' זכרון יהודה על המשניות ושם הביא בשם הרב"ד שפי' דבוטל כבוד התורה אינו לגמרי

ובטהרה דהוא לגמרי תני ומתה וכמו שפי' בדבש לפי הנ"ל: ואי דיחוי מיום אל יום מיקרי ביטול רשמתי במערכת האל"ף אות קפ"ה: כד בטל בגט הוא מדאורייתא ופסול מד"ס הרמב"ם פ"ב מה"ג הלכה ז.

ועיין להרב הפרישה סוף סי' קכ"ד דריב"ה אינו מדקדק בזה ולפי זה יש לדקדק עמ"ש הרב דברי אמת בקונטרס י"א סי' ח' דמדברי הרמ"ץ שהביא הרכנה"ג בסי' קכ"ט הגהט"ו אות ל"ג מוכח דבשינוי הגט בטל מה"ת מדקאמר בטל עי"ש ולפי האמור אינו מוכרח שהרי הריב"ה אינו מדקדק בזה וכ"ש שיש לנו לומר כן על רבני האחרונים ובלא"ה עיקר הוכחתו תמוהה וכבר עמדו ע"ד רבים ונכבדים ככתוב אצלי במ"א בס"ד והגאון מליבוויץ בשו"ת צ"ץ אה"ע סי' רמ"ז סוף אות א' כ' דה"ה והרב מכמ"א כ' פסול ור"ל בטל כי רק בדברי הרמב"ם יש לדקדק בין פסול לבטל ואני ההדיוט מצאתי כן בדברי מרן בש"ע דכותב פסול ור"ל בטל עיין בש"ע אה"ע סי' קל"ד ס"ו אנסוהו ישראל לגרש שלא כדין וכו' פסול ואעפ"כ פסולה לכהונה ועל כרחין דבטל מן התורה קאמר כמ"ש הרב מוהרמ"ר גאלאנטי בשו"ת דברי מרדכי סי' ט"ז דף קמ"ד ריש ע"א דאי ס"ד דמדרבנן הוא פסול דמדאורייתא כשר צריכה למימר דפסלה לכהונה הא ודאי כיון דמדאורייתא מגורשת גמורה היא מהיכא תיתי שתהיה כשרה לכהונה וא"כ מוכח דמרן אינו מדקדק בזה וכותב פסול ור"ל בטל ועי"ש בב"ש סק"י: כה בשר בחלב נסתפקתי בחתיכת בשר בחלב שנפסדה מאוכל אדם אם מותרת מן התורה לפי מאי דקי"ל בנבלה דכשאינה ראויה לגר מותרת מן התורה רק מדרבנן אסור עי' בס' מ"כ בשער התערובות ובפר"ח סי' ק"ג והה"ד בבב"ח או דילמא דוקא בנבלה שאינו חייב עליה שלא כדרך אכילתה הוא דכשאינה ראויה לגר אינה חשובה נבלה.

אבל בב"ח דלוקין עליו אף שלא כדרך הנאתו כגון שעירב לתוכו דבר מר עיין בהרמב"ם פי"ד מהל' מ"א דין י"א אפשר דגם כשאינה ראויה לגר לוקין עליו מה"ת וכ"מ בפלתי ופרמ"ג סי' פ"ז אך בחוות דעת סי' ק"ג כתב דגם בב"ח אם נפסל מאכילת אדם פקע מניה איסור בב"ח ושרי אבל אם גוף החתיכה מבב"ח הוא ראוי לאכילה ויש בו איסור בב"ח אף שעירב לתוכו דבר מר ואכלו שלא כדרך אכילתו נהי דבשאר איסורין פטור מ"מ בב"ח חייב גם על אכילה שלא כדרך אכילתן כ"כ רב השואל בשו"ת רמ"ץ חיו"ד סי' מ"ח והרב המחבר שקו"ט בזה ומיישב מה שהוקשה לו לשיטת הפרמ"ג ופלתי אך בגוף הדין לא כתב להכריע אם בב"ח אסור אף כשנפסל מאוכל אדם עי"ש.

והנה מ"ש הרב השואל דנבלה שאינה ראויה לגר אסורה מדרבנן וציין ס' מ"כ ופר"ח נראה דאין כוונתו לומר דשניהם שוים דנבלה סרוחה אסורה מדרבנן משום לתא דאיסור

נבלה דזו היא דעת הרב מ"כ אבל אי אפשר לומר שתהא כן דעת הרב פר"ח שהרואה יראה בר"ס ק"ג שכתב דאוכלין שנסרחו מותרים כדאמרינן נבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה ומ"ש הרמב"ם בפי"ד אכל אכילת איסור אחר שהסריח והבאיש ה"ז פטור דמשמע אבל אסור מדרבנן לאו משום איסור נבלה אלא משום בל תשקצו כיון דמאיס ובטל מאוכל אדם וע"י תערובת דלא מאיס מותר דלא כמנ"ב שאסר והביא ראיה מנטל"פ דאסור לכתחלה וכו' וליתא דנהי דאסור לעשות נטל"פ לכתחלה כגון לבשל בקדרה שאינה ב"י אבל אם עבר ובישל מותר והכא נמי כבר נעשה נטל"פ ושרי לאכלו. ותו התם מיירי בנוטל"פ קצת בהא איכא למימר דהחמירו חכמים לכתחלה אבל הכא דהוי עפרא בעלמא אפשר דשרי אף לכתחלה עכ"ל. הרי דחולק על המ"כ וס"ל דאינו אסור מדרבנן משום נבלה כלל אלא שלכאורה לא ידעתי מאי נפ"מ ממחלוקת זו כיון שגם לדעתו אסור משום בל תשקצו והרי לענין תערובתו גם להרב מ"כ שרי ואין צריך ביטול בששים דמשום הפסד המתערב חשיב דיעבד וזו ג"כ סברת הרמב"ם לפי מה שפירש הרב פר"ח דטעמו משום בל תשקצו והיינו שלא ע"י תערובות אבל ע"י תערובות דלא מאיס שרי וא"כ מאי בינייהו דודאי דלערבו לכתחלה אי אפשר אף אם איסורו משום בל תשקצו למאי דקי"ל דאין מבטלין איסור דרבנן לכתחלה עיין בסי' צ"ט ס"ו.

גם מה שסיים הרב פר"ח לחלק בין נוטל"פ בעלמא דאינו אלא פגום קצת אבל נסרח לגמרי אפשר דמותר לכתחלה דמשמע דר"ל דמותר לכתחלה בלא תערובות תמיה לי דאיך יתכן לומר כן והא איכא איסורא משום בל תשקצו וצ"ע ועכ"פ מתבאר דלדעת הרב פר"ח אין שום איסור דרבנן משום לתא דנבלה.

אמנם הרב פרי תואר שם בסק"ב כתב בזה"ל ומ"ש הפר"ת שאם נסרח גוף האיסור מותר ואין בו אפי' איסור דרבנן לא כוון יפה וכבר העליתי בסי' פ"א דאיסור מוסרח אסור וכו' ומה שדחה ראית המ"כ מדברי הרמב"ם ואמר דמאי דאסור הוא משום בל תשקצו אין דבריו נראים וכו' והעיקר כהמ"כ עכ"ל מתבאר דמסכים לסברת הרמ"כ דאסור מדרבנן משום לתא דנבלה וכן הוא משמעות דברי הרב צ"ץ בסי' מ"ז בדין טעימת הבורית שנעשה מחלב ואפר שכתב דאע"ג דכל האיסורין הפנומין אסורין מדרבנן מ"מ בטעימה שרו והרב ערך השלחן באות א' הביא מחלוקת הפר"ח ומ"כ הנ"ל וכתב דבהא פליגי רבוותא קמאי דהרשב"א בתשו' סי' ער"ב ובמשמרת הבית סוף בית ו' כתב דפגום גמור מותר ומוכח שם אפילו ראוי לכלב אם אינו ראוי לאדם כנבלה סרוחה מותר משא"כ נוטל"פ דפוגם קצת וכ"כ הרא"ה בבדה"ב דף ק"ט (מדפוס ברלין) וסוף דף קכ"ו דנבלה סרוחה שאינה ראויה לגר מותר לאכלה כשהיא בעין אך מדברי ריא"ז שהביא בסי' ק"ד

אות ד' נראה דס"ל דאיכא איסור מדרבנן משום נבלה ושהרב החינוך בסי' ת"ף כתב ומה"ט נהגנו להגעיל כלי שאינו ב"י במים רותחין אע"פ שאין במים ס' וכו' לפי שהוא כנבלה סרוחה וא"ת איך אנו מתירין נבלה סרוחה לאכלה לכתחלה הא איכא משום בל תשקצו התשובה דכל שהוא דבר מועט כזה ועוד שנבלע בכלי ונפגם בתוכו ונחלש כמו בענין זה ליכא משום בל תשקצו ומותר לכתחלה עכ"ל והיינו כדברי הרב פר"ח דאין איסור מצד נבלה אלא משום בל תשקצו ויש לתמוה דמדבריו שבס' החינוך הנ"ל מתבאר דכל שלא נתערב ונחלש אסור משום בל תשקצו מיהא ואיך כתב בבדה"ב דנבלה סרוחה שאינה ראויה לגר מותר לאכלה כשהיא בעין וצריך לדחוק שכונתו לומר שמותר מדין נבלה אף שאסור משום בל תשקצו וכבר כתבתי בקונטרס כללי הפוסקים שנמצא כן בדברי הפוסקים שכותבים מותר ור"ל מצד איסור דאיירו ביה אף דאיכא איסורא מאנפא אחרינא עי"ש בסי' ט"ז אות י"ד.

שו"רדמרן חיד"א בס' שם הגדולים בח"א במערכת האל"ף (באות רבינו אהרן הלוי) העיר על מ"ש קצת מרבנן בתראי דס' החינוך הוא להרא"ה מדמצינו באיזה מקומות בספר החינוך דלא כמ"ש בבדה"ב עי"ש וגם זו כאחת מהם. ועיין לקמן מ"ש בשם הרב שאג"א בדין זה ומה שכתבתי למעלה דלא אדע מאי נפ"מ לדינא בין הרבנים מ"כ ופר"ח ראיתי עתה להרב פרמ"ג במשבצות ר"ס ק"ג שכתב די"ל נפ"מ אי שרי לערובי בידים למ"כ אסור ולפר"ח משום מאוס אפשר דשרי לערב בידים ואין זה מוכרח עכ"ל ולענ"ד לא מסתבר כלל לומר שמותר לבטל איסור דבל תשקצו לא מבעיא לדעת קצת הסוברים דבכל דבר מאוס עובר בבל תשקצו מדאורייתא אלא אף לדעת רובא דרובא דסברי דאינו אלא מדרבנן וכמו שרשמתי לקמן באות צ"ו מ"מ איסור זה לא גרע משאר איסורין דרבנן ומה גם דאית ליה אסמכתא בקרא פשיטא דאסור לבטל לכתחלה: ובמה שנחלקו הרבנים פלתי וחו"ד בבב"ח שאינו ראוי לאכילה אם שוה לנבלה שאינה ראויה לגר דשריא מדאורייתא הרב פרי העץ דף קכ"ד ע"ב כתב שהרב חקרי לב בחיו"ד ח"א סי' ע"ב חקר אם בכלאי הכרם נוטל"פ מותר או אסור ושאחר שפלפל בזה הביא בסו"ד מ"ש הפלתי בסי' כ"ז ס"ק ט"ו וצ"ד ס"ק ט"ז דבב"ח דנאסר אף שלא כדרך הנאתו גם נוט"ל אוסר בו דהיתר נוטל"פ מהיתר נבלה מסרחת דשלכ"ד הנאה והרי בבב"ח גם שלכ"ד הנאה לקי עליה וכתב ע"ד וכבר נתבאר שזה אינו שהרי כלאי הכרם נוטל"פ שרי אף דשלכ"ד הנאה לקי.

שוב הביא דברי הרמב"ם בפ' ט"ו מהל' מ"א דין ל' שכתב בבב"ח ויי"נ וערלה וכלאי הכרם דנוט"ל מותר, גם הרב פרי העץ הרבה להקשות על סברת הרב הפלתי דבבב"ח

לא אמרינן נוטל"פ מותר ודעתו לחלק דבב"ח שהוא פגום ואוכלו בעיניה ודאי אסור ולוקה עליו אבל אם הבב"ח יהיב טעמא לדבר אחר והוא נוטל"פ מותר ומיישב בזה דברי הרמב"ם וסוגיאות הש"ס עי"ש והיה נ"ל דכיונה דעתו לדעת הרב מוהרלנ"ח בסי' פ"ח ה"ד, הרב ערך השלחן בסי' פ"ז אות י"ח שעמ"ש הרמב"ם בפט"ו דין ל' שאם היה בבב"ח וכו' טעם רע שפוגם הכל מותר כתב דמשום דבבב"ח וכלאי הכרם אפילו עירב בהם דבר מר חייב סד"א דנוטל"פ נמי אסור קמ"ל דדוקא כשאוכל הבב"ח בפני עצמו חייב אפילו שלא כדרך הנאתו אבל לאסור התערובת דינו כשאר איסורין דאם נוטל"פ בתערובת כאילו לא נתערב עכ"ל ושכ"כ הרב זרע אברהם בא"ח סי' ד'.

אמנם נראה דאפ"ל דע"כ לא כתב הרב מוהרלנ"ח דכשאוכל בפ"ע חייב אלא בבב"ח שלא נבאש והסריח מעצמו רק שנפגם טעמו מחמת שנתן בו דבר מר וכיוצא אבל אם הבב"ח עצמו הבאיש והסריח עד שאינו ראוי לגר מודה דשרי ונ"ל שזה דעת הרב מטה יוסף בח"ב סי' ח' שהביא שם הרב עה"ש שכתב דדוקא אם ערב בו דבר אחר חייב כיון דטעם בב"ח עצמו אינו פגום אלא ע"י דבר מר אבל אם הבאיש או נטל"פ מותר וכתב ע"ז הרב ערך השלחן דלא זכר דברי מוהרלנ"ח דנראה דס"ל דכל שהוא בפ"ע אם הבאיש או נוטל"פ אסור אלא דאינו אוסר התערובת ולענ"ד אין לזה הכרח מדברי הרב מוהרלנ"ח וכמו שכתבתי וגם הרב עה"ש הוכיח מהש"ס דנוטל"פ שרי בבב"ח וכלאי הכרם וכו' וסיים דמשמע מהוכחתו דאפילו בפ"ע מותר כדברי הרב מטה יוסף עי"ש.

והרב שבילי דוד סי' ק"ג אות ב' הביא מה שחולק החו"ד על הפלתי וכתב שעם שיש לדחות ראיתו וכו' מ"מ הדין אמת כיון דעכ"פ נסרח עד שאינו ראוי לגר מותר וזה אינו תלוי בין אם נאמר בו לשון אכילה ללא נאמר בו לשון אכילה ואפילו תקנו אח"כ וראוי לאכילה מותר ועי"ש בפתיחה אות י"ד והרב שאג"א בסי' ע"ה נסתפק אם מותר לחולה שאין בו סכנה לאכול ולשתות ביוה"כ אוכלין שאינן ראוים לאכילה משום רפואה והוכיח מדברי הר"ן בפ' כ"ש (דף כ"ה) גבי ההיא דרבינא הוה שייף לברתיה בגוהרקי דערלה וכו' דאיסורי תורה שאסורין שלא כדרך הנאתן מדרבנן אין להתיר אכילתן שלא כדרך הנאתן לחולה שאין בו סכנה וא"כ י"ל דהכי נמי ביוה"כ דאסור מדרבנן לאכול אוכלים שאינם ראוים לאכילה אסורים לחולה שאין בו סכנה, ושוב כתב דיש לחלק דשאינם ראוים לאכילה קילי טפי דהא ביוה"כ אם אכל אוכלין שלא כדרך הנאתן חייב כרת ואילו באוכלין שאינם ראוין לאכילה אסור רק מדרבנן וכן בב"ח וכלאי הכרם לוקין עליהן שלא כדרך אכילתן והנאתן ואילו בשאינם ראוים מסתברא דאפילו בבב"ק וכה"כ פטור עליהן שהרי נוטל"פ בבב"ח נמי שרי וטעמא משום דאין ראוים לאדם ש"מ דאוכלין

שאין ראוים קילי טפי משלא כדרך אכילתן ולכך י"ל אף את"ל דבשלא כדרך אכילתן אין מתרפאין מ"מ באינם ראוים מתרפאים ביוה"כ ומותר לאוכלן לרפואה בחולי שאין בו סכנה דקילי טפי עכ"ל מתבאר דס"ל דנוטל"פ ודברים שאינם ראוים לאכילה שרו בבב"ח אע"ג דשלא כדה"ן אסורין ולוקין עליהם משום די"ל ביניהם דזה שם אוכל עליו וזה אין שם אוכל עליו אלא שראיתי שם שסיים לעיקר ספקו וז"ל ומסתברא לי דאוכלים ומשקין שאינם ראוים אפילו לרפואה דכיון דאכלן אחשבינהו וכה"ג כתב הרא"ש בר"פ כ"ש אהא דאינם ראוין לגבי חמץ חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אף לאחר זמנו וכגון שנפסל מלאכול לכלב דומיא דפת שעפשה יש רוצים לומר לאו דוקא הנאה אלא ה"ה נמי אכילה דעפרא בעלמא הוא ולא מסתבר דאע"ג דבטל דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור וכ"כ הרב הברצלוני ע"כ הרי אע"ג דנפסל מאכילת כלב ועפרא בעלמא הוא אפי"ה אסור וה"ן גבי יוה"כ אמרינן הכי וכו' והשתא נקיטינן דאוכלין שאינם ראוים לאכילה ושתיה אע"פ שפטור עליהן ביוה"כ איסורא מיהא איכא ואפילו לרפואה אסור בחולי שאב"ס עכ"ל, ולפי זה נראה דה"ה לבבב"ח וכלאי הכרם כשאינם ראוים לאכילה אסור לאכלם בפ"ע משום דכיון דאיהו קאכיל ליה הרי אחשביה ואסור מדרבנן מיהא מה"ט, ונראה עוד דלדידיה לאו דוקא בבב"ח וכלאי הכרם אלא בכל נבלה שאינה ראויה לגר אע"ג דמדאורייתא שריא משום דאינה קרויה נבלה מ"מ אסורה באכילה בפ"ע משום דאחשבה דטעם זה דאחשביה שייך שפיר בכל האיסורין וצ"ל דמאי דנוטל"פ מותר בעלמא אפילו מדרבנן הוא משום דהוא בדיעבד ונמצינו למדים דהרא"ש לא ס"ל כדעת הרשב"א והרא"ה בבדה"ב הנ"ל דנבלה סרוחה מותרת לכתחלה, ואינהו נמי לא סברי סברת הרא"ש לאסור דבר שנפסל לאכילה משום דאחשביה ע"י אכילתו אלא סברי כדעת היש רוצים לומר שהביא הרא"ש, וכן היא דעת הר"ן שם דמותר באכילה ולא מהני מידי מאי דאחשביה לאסרו באכילה וצ"ע בכל זה, ועיין להרב פר"ח בא"ח סי' תמ"ב ס"ט (בד"ה ומ"ש מותר לקיימו) ולהרבנים ערך השלחן שם אות ה' (ומיישב שם קושית השאג"א על הטור מסי' תמ"ב לסי' תרי"ב דיוה"כ שאני דתלי ביתובי דעתא) ובסי' תרי"ב אות ד', ונהר שלום שם אות ו' וישועות יעקב שם אות ח', ובריש סי' תרי"ב ולא יכולתי להתיישב ללקט אורות מדב"ק ואתה תחזה בדב"ק ובמ"ש לקמן במערכת הכ"ף אות כ"ב (בד"ה ואם לחולה שאין בו סכנה) כו בריה לא בטיל אם הוא מדאורייתא, עיין בפר"ח סי' ק' סק"ג ומש"ש בשם שו"ת מוהרי"ל סי' ע"ו דהוא מדאורייתא עיינתי שם ולא מצאתי.

ומ"ש שכ"ן מדברי התוס' ב"מ דף ו' ד"ה קפץ עיין בהגהות ה"ג מוהרצה"ח לשם, ועיין באר יעקב ליו"ד סי' פ"ד ד"ה ועוד וכו', ומש"ש בשם ב"ח הוא ט"ס וצ"ל פר"ח, ועיין יד דוד ליו"ד סי' פ"ד בהגהט"ו אות יו"ד ובהגב"י אות ז"ך ד"ה ומהתימה, ובמסגרת השלחן דף צ"ט ע"ד (ד"ה ועוד וכו') כתב דהפר"ח ומ"ך ח"ג פרק א' וכל האחרונים העלו דבריה וחהר"ל ודבר חשוב ודשיל"מ ובעלי חיים מדאורייתא בטלים בשיעורם וכ"כ בשיורי ברכה וחגורת שמואל וט"ז וכנה"ג ונפ"מ לענין ספיקא וכו' עי"ש, ובישועות יעקב סי' ק' סק"ג כ' דעת רוב הפוסקים דבריה ודבר חשוב וחהר"ל דאין בטלים הוא רק מדרבנן ושקו"ט שם אי אמרינן כן אף לקולא או דוקא לחומרא: והא דבריה לא בטיל מבואר בדברי מרן בסי' ק' דלא חשיב בריה אלא דבר שאסור מתחלת בריתו ועי"ש בפ"ת בסק"א שכתב דהכו"פ למד היתר על התולעים הגדלים בפירות וקמח דבטלים בששים דלא חשיבי בריה כיון שאין אסורין מתחלת ברייתן קודם שפירשו וכ' דבשו"ת טורי אבן חולק ע"ז ופסק דחשיב בריה עי"ש.

ובמחכ"ת קיצר בהעתק והיה לו להביא מה שסיים בזה הכו"פ וח"ו להקל עם כ"ז בשום אופן ואל תטוש תורת אמך רק עכ"פ יש התנצלות כי בעוה"ר א"א למיקם ביה ומי האיש אשר יאמר חף אני מפשע זה בארצות האלו וכתבתי זה כתריס בפני הפורעניותאבל ח"ו לסמוך ע"ז להקל כל דהו מהאמור בש"ע ופוסקים עכ"ל.

ומ"ש דבשו"ת טורי אבן חולק בזה ס' הנ"ל אינו מצוי אצלי וארשום מה שראיתי בספרים הנמצאים בידי הרב אהל יצחק בשו"ת יו"ד סי' ה' ד"ה ואגב וכו' כתב בשם הרב ב"ד ביו"ד סי' כ"ב שנסתפק בתולעת אי חשיב בריה מאחר שאינו אסור מתחלת בריתו כי אם אחר שפירש וכתב ע"ד דכיון דגם בתחלה היו אסורים משום לא תשקצו חשיבי אסורים מתחלת בריתו ושוב דחה זו כיון שאין איסור זה אלא מדרבנן משום מיאוס לא חשיב אסור מתחלתו שיהיה בזה דין בריה ושוב הביא מ"ש הר"ן בפ' וא"ט בהני תמרי דכדא לבתר י"ב ירחי שתא דשרו דיש בעלי נפש שהחמירו ואמרו דדוקא לאוכלן כמו שהם אבל לא לבשלן דחיישינן שמא יהיו פורשין ובריה ל"ב.

וכתב דהחומרא הוא מה שחוששין לזה אבל אם פירשו אסור מן הדין דבריה ל"ב ושכ"ד הרב דמש"א והוכיח כן גם מדברי ה"ה בשם הרמב"ן שהביא הרב פר"ח בסי' פ"ד ס"ק כ"ו דלולא דנימוח לא הוה בטיל בס' ש"מ דדין בריה יש לה. וכן הוכיח מדברי הפר"ח עצמו שם ובס"ק ל"ג ושכ"כ הגו"ר ביו"ד כלל א' סי' ח"י וכתב ליישב דשפיר חשיב זה איסור מתחלת בריתו משום דכל דלא פריש אינו נקרא תולעת דהיינו רביתיה וכשפירש נקרא תולעת ואסור מתחלת בריתו.

ושוב כתב לקיים מ"ש בתחלה דכיון דאסורים משום לא תשקצו אף דהוא איסור דרבנן חשיב אסור מתחלתו עיש"ב ומרן חיד"א במחזיק ברכה סי' פ"ד אות יו"ד ובשיורי ברכה סי' ק' אות ד' פשיטא ליה ג"כ דמיקרי בריה עי"ש. והרב מקנה אברהם באות ע"א ד"ה והנה הבית דוד וכו' הביא מ"ש במחזיק ברכה הנ"ל ועם שפקפק ע"ד בכל זאת כתב דמתשובת הרבנים מ"מ בח"ג חיו"ד סי' ג' וחקרי לב יו"ד ח"א דף ס"ה מתבאר דסברי דחשיב בריה עי"ש.

גם הרב חות דעת בסי' ה' ס"ק ה' האריך לחלוק ע"ד הכו"פ בזה והרב יד דוד בסי' פ"ד בהגהות הטור אות ו' הביא סברת מרן חיד"א דחשיב בריה ושם באות ט"ז כתב דהרשב"ש בסי' תרי"ג קאי בסברת הכו"פ שהרי כתב שאחד מהתנאים שיחשב בריה הוא שיהיה איסורה מעת יצירתם ותולעים אלו אינם אסורים מעת יצירתם כי אם לאחר שפירשו עי"ש ובסי' ק' הגהט"ו סוף אות י"א והדבר פשוט דלפי מ"ש הרב אהל יצחק הנ"ל וכן כתב במחב"ר הנ"ל דתולעים עד שלא פירשו לא מיקרו תולעים וכשפירשו מיקרו תולעים א"כ אין סתירה לסברתם מדברי הרשב"ש דכיון דהיינו רביתייהו חשיבי בעת פרישתם כיצירה ומיתסרי וכ"כ סברא זו בישועות יעקב סי' פ"ד סק"א ע"ד הכו"פ הנ"ל ועי"ש מה שהאריך בזה.

גם הרב תפארת אדם בשו"ת יו"ד סי' י"ב נשאל בתולעים הגדלים בתלוש דאינם אסורים אלא א"כ פירשו אי חשיבי או לא כיון שאין אסורים מתחלת ברייתן אלא א"כ פירשו והביא ע"ז מ"ש הכו"פ ומחב"ר ואהל יצחק הנ"ל ושקו"ט בזה ומסיק דחשיבי בריה וכתב שראה כן להרב חק"ל בסי' ס"ג שהעלה דהתולעים הוו בריה משום דקודם שפירשו הוו פירשא בעלמא עי"ש.

ובחידושי מוהרש"א שבס' משחא דרבותא הובא ביד דוד סי' פ"ד אות ח' כתב דיש חילוק בתולעים דאתו מעלמא וכו' לתולעים שבמים שמתחלה מותרים ולית בהו משום בריה ושוב כתב דהא ליתא דה"נ איסורו מתחלה ליקח התולע מן המים ולאכלו יכו' ולא הותר אלא בתוך המים ולא פירש וכו' ע"כ ומשמעות דבריו הוא דכונתו דבאמת חשיב בריה מטעם שכתבו הרבנים הנ"ל ושם בהגב"י אות כ"ט (עמ"ש התה"ד שהביא מרן הב"י בד"ה כתב הרשב"א עבר ובישל תוך יב"ח וכו' ואע"פ שאמרו בריה אינה בטלה וכו') כתב וז"ל מכאן ראיה למה שנסתפק הרב ג"ד וכו' הנה מכאן נראה בפירוש דבריה הוי. וכן העלה להלכה הרב חק"ל ביו"ד ח"א סי' ס"ג דף ס"ז דחשיב בריה לכ"ע ואין בדבר שום פקפוק או מחלוקת עכ"ל וציין עוד איזה ספרים עי"ש. גם גאון בדורנו בס' דרכי הוראה ח"ב פרק ס"ו הביא מ"ש הכו"פ הנ"ל ושהשיג עליו בשו"ת טור האבן ומני"ר נר"ו

כתב דע"פ דברי מרן חיד"א בברכ"י (ט"ס הוא וצ"ל בשיורי ברכה ולפי שבדפוס חדש סינפו השיו"ב להברכ"י מייחסו להברכ"י) סי' ק' נסתרו דברי הפלתי עי"ש.
ודע דמ"ש במחב"ר לעיין בשפתי דעת סק"ד הוא ט"ס וצ"ל ס"ק ל"א (ד"ה כתב) ששם הביא דברי הכו"פ וכתב לדחות דקודם שפירשו לא היה שם שרץ עליהם וחשיב שפיר אסור מתחלת בריתו וכו' וכתב דכן דעת כל הפוסקים דחשיב בריה עי"ש: ובמ"ש הפוסקים בשם הרשב"א דבריה בטלה בתתק"ס. וכתב הג' בכו"פ שם דיש לסמוך עליו בשעה"ד האריך הג' בספר דרכי הוראה שם ומסיק דנפל האי היתרא שכ' הפלתי בבירא ועוד הביא מ"ש בשו"ת משכנות יעקב חיו"ד סי' ל"א דדעת הראב"ד דבריה בטלה במאה או במאתים ושקו"ט בזה ומסיק דמ"ש המשכנות יעקב דשיטת הראב"ד דבטלה במאה אין לה שום מקום אך מצאנו דבטלה במאתים עי"ש: כז בבת אחת, מצינו לשון זה על שני הדברים שנעשו בזה אחר זה בלא הפסק דבר אחר בנתיים, עיין יומא דף ו' ע"א לא צריכא דאקדים: כח בעל מום כהן שעבד עבודה אי חייב מיתה ובנכנס מבין האולם והמזבח בלא עבודה אי איכא איסור תורה רשמתי לקמן במערכת הכ"ף אות י"ד ט"ו: כט בהמתן של צדיקים דאין הקב"ה מביא תקלה על ידן וכו' רשמתי במערכת האל"ף אות רמ"ב ורמ"ג: ל בעייא דלא איפשיטא והוה מצי למיפשטה מאיזו מימרא ולא פשיט רשמתי לקמן במערכת הפ"ה אות י"ג: לא ברירה מאי דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה ובדרבנן יש ברירה עיין מלא הרועים במערכה זו אות נ"ג דדעת מוהרש"ל ביש"ש פרק הפרה דהוא מתורת ודאי בין לקולא בין לחומרא ושדעת הב"ש ופנ"י דהוא משום ספק ודרבנן לקולא, ובדאורייתא לחומרא ועיין בית מאיר לא"ח סי' תצ"ה ס"ד (ד"ה ובעיקר) שלא זכר מחלוקת זו ומדעתיה דנפשיה ס"ל דהוא מתורת ספק וכתב עוד דאף אם נאמר דהוא מתורת ודאי בדרבנן יש ברירה מ"מ במוקצה דחמיר כעין דאורייתא כמ"ש תו"י ביצה דף ג' (הובא במוהרש"א שם) יש לומר בו אין ברירה ובס' חתן סופר דף קל"ב אות ח"י לא זכר דעת הב"ש ופנ"י הנ"ל ועי"ש כמה חידושי דינים בענין ברירה ובעיקר כללין עיין להרב צרור החיים בפ"ד מהלכות ע"ז דין י"א: ואי במידי דרבנן שיש לו מתירין אמרינן דיש ברירה עיין מלא הרועים אות ל"ג דלדעת רש"ל דבדרבנן דאזלינן לקולא הוא מדין ודאי אין חילוק אך לדעת הב"ש ופנ"י דהוא משום דסד"ר לקולא א"כ בדשיל"מ דאזלינן לחומרא י"ל דאמרינן אין ברירה וכו' גם בבית מאיר שם מתבאר דאי אמרינן דהוא מדין ודאי אז גם בדשיל"מ אף דבספקו אזלינן לחומרא אמרינן אין ברירה: ועל מ"ש התוס' תמורה דף ל' ד"ה ואידך וכו' כל דבר שניכר האיסור בתחלה לא סמכינן

אברירה כתב בשו"ת זכרון צבי מנחם דף ד' ע"ג דהיינו אפילו במידי דרבנן וכו' עי"ש עפ"ד המק"ח ר"ס תמ"ח דסוגיא ההיא מיירי בדרבנן.
ועיין צרור החיים פ"ד מהל' ע"ז דין י"א: ורבי דס"ל אין ברירה ועיין מלא הרועים אות כ"ח) עיין בזה בשו"ת נחלת יהושע סי' א' דף ד' ובדרושים שם דף כ"א והאריך שם בעיקר כללין וכן בשו"ת מכתם לדוד להג' מוהרד"ף בחיו"ד סי' מ"ח ובעיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ג אות י"ז ובס' פרת יוסף להג' מסלאנים בסי' ה': לב בורר דהוי מלאכה ואסור בשבת לא הוי בורר אלא בדברים נפרדים שנתערבו אבל דבר הדבוק לדבר אחר ובא להפרידו אין זה מיקרי בורר ולכן שרי לקלוף תפוחים בשבת אפילו להניח דלא כמ"ש המג"א ובאה"ט סוף סי' שכ"א.
כ"כ בספר בית מנוחה בדינים השייכים לסעודת ליל שבת אות ז"ך וכתב באות מ' שכ"כ הרב המאירי לשבת דף קל"ד גבי אין מסננין את החרדל, וביאר שכן הוא דעת מוהרי"ל עי"ש: לג ברכה על אכילת איסור עיין בסי' קצ"ו ובחונים על הטוש"ע שם. ועיין מאי דשקו"ט רבנן בתראי בשו"ת בירך משה גאלאנטי סי' ו' וסי' ז' מטה אהרן דף י"ג ואילך נתיבות השלום ח"ב בשו"ת שבסוה"ס דף ז' חתם סופר א"ח סי' ר"ב שואל ומשיב ח"א סי', ח' ובמהדורא ב' ח"נ סי' קי"ז: לד בהמה דאסורה באכילה עד ח' ימים ללידתה אם הוא מדאורי'או מדרבנן מחלוקת הפוסקים עיין בשו"ת אור לי סי' ס"ב ובהשמטות שם ועיין להג' מוהר"י מבריסק סי' י"ג: לה ברכה אי איכא אמידי דמחשבה עיין בשו"ת אור לי סי' ט' ובהשמטות ובסי' מ"ט וי"ל בדברי הג' חק"ל במערכי לב ח"א דף קמ"ז ע"א והרב"ח סו"ס תל"ד ס"ל כהרב הלבוש שהובא באור לי עי"ש.
ועיין מכתב לחזקיאו בח' התשו' סי' ד' ושם בד"ה ואחר זמ"ר וכו' (בדף כ"ד ע"ד) כתב לפקפק מתרומה דנטלת במחשבה ומברכים עליה. ובהשמטות לשם דף כ"ד ע"ב כתב דכ"כ מרן הב"י בסי' תב"ל דאין מברכים על הביטול משום שהוא מחשבה.
ומצאתי בשו"ת רעק"א סי' כ"ט ד"ה אולם ובסו"ס ל' שעמדו בזה ע"ד מרן הב"י עי"ש ובאור לי דף קל"ז ע"ד: ועתה יצא לאור ס' עמודי אש לאחד מגאוני דורינו יצ"ו וראיתי שכתב ליישב דשאני תרומה דמחשבה דידה הוי כמעשה וכמ"ש תוס' קידושין נ"ט ע"ב ואינו נח לי. גם רצה לדחות דשמא כשנטלת במחשבה אינו מברך עי"ש בסי' ב' אות כ"ח. ושוב כתב לי במכתב דאין זה דחיה דהרי מתבאר מדברי הרא"ש בפ"ד דע"ז סי' ט' דבנותן עיניו בצד זה וכו' דהוי מחשבה איכא ברכה. וכתב לתרץ עוד ע"פ מ"ש הבנין עולם סי' ו' לדעת הגר"א דהמהרהר בד"ת צריך לברך אע"ג דגבי ביטול כ' בעהע"י דאין מברכין על ההירהור והיינו משום דביטול עיקר מצותו הוא בלב שיעשנו כעפר ממש והדיבור הוא

רק לגלות מחשבות לבו לכן אין לברך משא"כ ת"ת עיקר מצותו הוא בדיבור אלא שיוצא גם בהרהור לכן יש לברך ולפי זה אתי שפיר גם הקושיא מתרומה והבן עכ"ד נר"ו.
ולא בינת אדם לי להבין תי' זה דהא כל השקו"ט הוא ליישב מה שקשה עמ"ש הרב הלבוש בסי' מ"ז בהטעם דהמהרהר בתורה אין צריך לברך שהובא שם במכת"ל דף כ"ד ע"ב. וכן ע"ד מרן הב"י בסי' תב"ל שהובא בהשמטות דמאי שנא מתרומה כיעי"ש ואיך תנוח דעתינו ע"פ ס' החולק (ביאור הגר"א לא"ח אינו מצ"א ולפי הנראה מדברי הבנין עולם הוא חולק על מה שפסקו מרן והרב הלבוש.
ועיין ג"כ בח"א כלל ט' אות יו"ד שהגר"א נוטה דעתו לברך גם על ההרהור ועי"ש בנשמת אדם) והלא אם באנו לדמות תרומה לד"ת א"כ כשם שבדברי תורה אף שעיקרו הוא בדיבור. מ"מ כשעושה ע"י הרהור אינו מברך הכי נמי בתרומה אף שעיקרה במעשה כשעושה בהרהור דין הוא שלא לברך ודברי הבנין עולם יועילו ליישב דעת הגר"א דס"ל דמהרהר בד"ת צ"ל אבל לא לדעת מרן והרב הלבוש, ואם לא היה נזכר במכת"ל קושיא מתרומה רק על ביטול כסגנון שבשו"ת רעק"א הנ"ל החרשתי דודאי היה מקום ליישב עפ"ד הבנין עולם אך אחר שהקושי' על הפסק דמהרהר בד"ת אצ"ל ולטעמו של הרב הלבוש, לא ידעתי מקום ישוב בזה לקוע"ד ועיין בשו"ת שו"מ מהדורא ב' ח"ב סי' פ"ו שרב אחד הקשה עמ"ש מרן הב"י גבי בדיקת חמץ דאין לברך אמחשבה מדברי הרא"ש דע"ז הנ"ל ותי' דכוונת מרן דמשום דבדיקה עדיף שהוא במעשה תקנו על הבדיקה וכן בד"ת דדיבור עדיף תקנו על הדיבור אבל שלא יברך על נותן עיניו וכו' זה אינו נכון עי"ש.
ודבריו צ"ב ועי' בשו"ת דברי מרדכי פרידבורג סי' ח"ן אות ז מ"ש גאון אחד ע"ד הגר"א הנ"ל והמחבר שם בסי' נ"ט אות כ"ד כ' דאין כונת הגר"א להצריך ברכה אמידי דבהרהור אלא כונתו לומר דכשבא להרהר בד"ת יש לו לברך בה"ת ולומר איזה פסוקים ואח"כ להרהר והגאון הנ"ל שם בסי' ס' אות כ"ד כ' דאף דהוא דוחק בלשונו איישר חיליה שהצדיק את הצדיק וכו': והנה ע"פ האמור דאין ברכה אמידי דבמחשבה כתבתי מאז דאיכא למישדי נרגא על מה שהכריח הגאון שאגת אריה בסי' כ"ד דר' יוחנן ועוד אמוראים הסוברים דברכת התורה היא מן התורה עכ"ל דסברי הרהור לאו כדבור דמי דאי כדבור דמי הו"ל לתנא למיתני דבעל קרי מברך בהרהור ברכת התורה כדרך שמברך ברכת המזון שהיא מן התורה אלא ודאי הרהור לאו כד"ד וכיון שאינו קורא בע"ק אלא ע"י הרהור לא נתחייב בבה"ת וכו' דיש לדחות דאף אי סברי הרהור כדבור דמי מ"מ אינו מברך אמידי דמחשבה וכתבתי שכן מצאתי להג' מלא הרועים במערכת הרהור כד"ד שכ"כ ע"ד השאג"א (עיין באור לי סי' מ"ט).

ועתה נלע"ד דאפשר ליישב לדעת הג' שאג"א דודאי לא נעלם ממנו דברי הפוסקים הנ"ל שכתבו דאין לברך על הביטול משום דאין ברכה אמחשבה מ"מ ס"ל דהיינו דוקא בברכת מצות שהברכה עצמה היא מדרבנן לא מצינו לרבנן שתקנו ברכתם אלא אמעשה או אקריאה ולא אמחשבה וכיון דלא מצינו כן בפירוש לא נוכל לברך מספק דשמא לא היה דעתם לחייב בברכה אמחשבה בלבד אבל ברכת התורה שהיא עצמה מן התורה (למ"ד כן) וכיון דאית ליה הרהור כד"ד אין סברא לפוטרו ממנה כשמהרהר דכיון דכד"ד הו"ל כמוציא בשפתיו ודילמא כונת התורה לחייב גם כשמהרהר דכד"ד ומהיכא תיתי לפוטרו ממנה אלא ודאי מדלא תני תנא דמברך ברכת התורה בהרהור כדרך שמברך בהמ"ז מוכח דמהרהר לאו כד"ד: לו בנים הא דקי"ל היו לו בנים בילדותו יהיו לו בזקנותו אם הוא מדאורייתא, עיין לקמן במערכת הוי"ו אות י"ד: לז ב"ד של מעלה דאין מענישים לפחות מבן כ', במערכת האל"ף אות י"ט רשמתי בזה: לח בעינן מצינו בפ"ק דסוכה לר"י סוכה דירת קבע בעינן ופי' הרא"ש שם כלומר דמכשיר אף בד"ק כ"כ הרב קה"י במע"ל ח"ב אות קל"ז ועמו הסליחה דלר"י ודאי ד"ק בעינן לעיכובא כדמוכח מכמה דוכתי.

וכבר הגיה הג' קרבן נתנאל דלר"י דוקא ד"ק בעינן ע"ש שהוא מוכרח וממילא אזדא ליה כלליה דרב ז"ל, אולם לקוע"ד הכי מוכח במס' ע"ז ל"ז ע"ב מר סבר רובא כל דהו בעינן וכו' והתם ודאי הכונה דאף רובא כל דהוא מהני וזה היה לו להביא והיא ראיה נכונה ואם באנו לדחות דאיידי דאמר מ"ס רובא דמינכר בעינן נקיט נמי ומר סבר רובא כ"ד בעינן א"כ גם בההיא דד"ק איכא למימר הכי וק"ל, ועיין עירובין דף ס"ב ע"א ורב ששת אמר שכירות רעועה בעינן: לט בין השמשות כמה פרטי דינים נאמרו בדין בין השמשות קבצם כעמיר הרב כרם שלמה (חאאס) ביו"ד סי' רס"ו.

ומ"ש שם בהתשו' לענין אם בין השמשות חשיב ספק חסרון ידיעה, עיין במה שרשמתי בענין זה במערכת הסמ"ך אות ב"ן (בד"ה ויש לתמוה): ומ"ש שם לענין מאי דקי"ל דלא גזרו שבות בבין השמשות שנסתפק המג"א אם הוא דוקא בבין השמשות דעיולי יומא או אפילו בבין השמשות דאפוקי יומא וכתב דהרבנים שער המלך פכ"ד מהל' שבת ותוספת שבת העלו דאין לחלק הנה הרב באה"ט בסי' ער"ו סק"ה כתב בשם הרב א"ר לחלק בין עיולי לאפוקי יומא, ובענין זה האריך מרן חיד"א בברכי יוסף ובמחזיק ברכה בסי' שמ"ב והביא כמה מרבנן קדישי שהוכיחו מדברי הראשונים דאין חילוק בין בה"ש דערב שבת לשל מוצאי שבת.

ואני עני כתבתי בנימוקי לא"ח סי' תר"ח (בימי חרפי) בזה ועמדתי ע"ד הרבנים אגורה באהלך דף י"א וחמד משה והארכתי קצת, אחר זמן רב נדפס ס' פתח הדביר ח"ג וראיתי

שברוב הדברים כיונתי לדעתו עי"ש דב"ק באורך וע"ע להרב יד דוד בחי' לעירובין דף ל"ה, והרב מלא הרועים במערכת השי"ן (שבות אי גזרו עליו בבין השמשות אות ז) כתב דהא מילתא תלי בפלוגתא דחומר הספקות אי מדאורייתא או מדרבנן.

ובאות ט' כתב דתלי בדין תוספת שבת אי מדאורייתא או מדרבנן. אך באות יו"ד סתר זה עי"ש והרב תפארת ישראל במס' מועד בקונטרס כלכלת שבת בדין אמירה לנכרי (בדף ל' ע"ב) כתב בשם מר אביו דהכריח דשני בין השמשות שקולים הם עי"ש, ובשו"ת שו"מ מהדורא ה' סי' ס"ג (בד"ה והנה שאלה), ולדעת הסוברים דבאפוקי יומא גזרו שבות בבין השמשות מתיישב מה ששמעתי בשם רב גדול בדורנו שחקר חקירת חכם ביו"ט ראשון של ר"ה ושל סוכות שחל בשבת דאין תוקעין ואין נוטלין משום גזרה דרבה למה לא תקנו לתקוע בבין השמשות דאין בו משום שבות וכיון דספקא דאורייתא לחומרא היה להם לתקן לתקוע בבין השמשות דלא גזרו בו משום שבות ולסברתם ניחא כמובן.

ובעיקר דין זה (אם יש לחלק בין עיולי יומא לאפוקי) אתה תחזה לידידי אישי כ"ג הגאון המפורסם מוהרש"ך יצ"ו בספר הבהיר בנין שלמה סי' ל"ו שהאריך מאד לענין תענית שאין צריך להפסיק מבע"י אם צריך להחמיר להתענות עד צה"כ משום דאפוקי יומא איתחזק איסורא והביא גם דברי המג"א הנ"ל עי"ש (השמטות):ואם דוקא שבות אחד לא גזרו בבין השמשות או אפילו שני שבותין עיין במה שרשמתי במערכת האל"ף אות רפ"ב בד"ה עוד ראיתי כלל: מ ברכה על שילוח הקן וקבורת מתים ומצות מעקה וכו' אי מברכים, עיין מה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים מערכת ברכות סי' א' אות ט"ז: וכתבו הפוסקים דעל הלאוין אין מברכים עיין להרבנים פרמ"ג ביו"ד סי' י"ט במ"ז סק"א בשם האו"ה ומחזיק ברכה סי' י"ג סוף אות י"ד ובסי' ט"ל אות ב' בשם הרב כנה"ג ברס"י כ"ט ונו"ב מ"ת חא"ח סי' ס' בשם הר"ן והרא"ש בפ"ק בכתובות סי' י"ב וכ"כ כמה פוסקים הלא בספרתם ומשמע לי מדברי רש"י בס' הפרד"ס דף כ"ח ע"א הביא דבריו הרב ביד דוד ליו"ד ברס"י כ"ט דלאו מילתא פסיקתא שאין שייך כלל לברך על הלאוין אלא דוקא בלאוין שאין להם זמן קבוע הוא דאין מברכין שכתב וז"ל הרי דיהיב טעמא על שאין מברכין על הלאוין לפי שאין להם זמן קבוע ומשמע דבלאוין שיש להם זמן קבוע יש לברך כמו על מצות עשה.

ובזה נלע"ד ליישב שיטת הרז"ה בסוף פסחים שהקשה למה אין מברכין כל שבעה על אכילת מצה אם רוצה לאכול מצה אף דהיא רשות כי היכי דמברך אסוכה באכילת כל שבעה אף דהיא רשות דאי בעי לא אכיל וניחא ליה דסוכה לא סגי בלא שינה. ותמה עליו הרב בתי כהונה וה"ר מרן סיד"א בברכ"י סי' עת"ה אות ו' מאי קשיתיה מאכילת

מצה הלא באכילת מצה כל שבעה אינו מקיים אלא מצות ל"ת לא תאכל חמץ ולא תקינו רבנן ברכה אמצות ל"ת אבל בסוכה מקיים מ"ע בסכות תשבו אף דאי בעי לא אכיל בעי ברוכי כמו שחיטה דאי בעי לא אכיל וכי תאוה נפשו לאכול בשר מברך ועי"ש שהביא חקירה זו בשם הכלבו ובשם הרשב"א בתשו' כ"י ולפי המובן מדברי רש"י בס' הפרדס מתיישבת תמיהת הרב ב"כ די"ל דהרז"ה ס"ל כשיטת רש"י דהטעם שאין לברך על מצות ל"ת הוא משום דאין להם זמן קבוע וא"כ בחמץ דיש לו זמן קבוע שייך שפיר לברך ושפיר קמותיב למה אין מברכין על אכילת מצה כל שבעה ומה שתלה קושיתו באכילת מצה היינו משום דרק בשעת מעשה הוא דשייך לברך אבל בשעה שהוא בשב ואל תעשה אין שייך לברך על השב ועל תעשה שא"כ יהיה כל היום וכל הלילה יושב ומברך על מה שאינו עובר הלאו וזה ודאי לא יתכן אבל בשעה שאוכל מצה שאז מקיים הל"ת ע"י מעשה אכילת מצה היה שייך לברך אף שאינו אלא מקיים ל"ת בלבד כמו בסוכה דאף דאי בעי לא אכיל דמברך אי בעי ואכיל וע"פ זה יש לפקפק על מה שהוכיח הרב נו"ב שם דאיכא עשה דתשביתו גם בפסח מדכתב הרמב"ם דמברכים על הבדיקה שבפסח ואי ליכא עשה ברכה זו מנין הלא אין מברכין על הלאוין וכו' עי"ש, ולפי דברי רש"י הנ"ל אינו מוכרח דכיון שאיסור זה קבוע לו זמן שייך שפיר לברך עליו.

אמנם מצאתי שידידי הגאון עמודי אש נר"ו הכריח דדעת הרמב"ם דגם על ל"ת שקבוע לו זמן אין מברכין ושכן כתב הנו"ב במ"ת א"ח סי' ס' עי"ש בסי' ב' דף י"א סוף ע"א ומ"מ לדעת הרז"ה יתכן לומר דקאי כשיטת רש"י שבספר הפרדס כאמור, ויש לתמוה על הרב פרמ"ג בפתיחה הכוללת לא"ח במ"א אות מ"א שהביא קושית הר"ן בפרק ולב וערבה אההיא דאמרינן (בדף מ"ד) למ"ד דערבה היא מנהג נביאים לא מברכינן עלה דא"כ היכי מברכינן אמצה בליל יוט"ב של פסח ולזה תירץ הפרמ"ג וז"ל ואפשר דצונו שלא לאכול כל זיי"ן ימי פסח ואע"ג דכונתינו נמי וציונו בלילה הזה מ"מ שייך וצונו עי"ש, ותימה הא אלאו דלא תאכל חמץ אין שייך לברך דלא תקנו חכמים ברכה על הלאוין ואין לומר משום דלאו זה משום דזמנו קבוע אפשר ברך שכבר הבאתי מ"ש דמהרמב"ם מוכח דגם בלאו שזמנו קבוע לא תקנו ברכה וכדעת הנו"ב הנ"ל: מא ברכה שיעור ברכה אחרונה על האוכלין פשוט בא"ח סי' ר"י דהוא כזית ולברכה ראשונה אין צריך שום שיעור כן הוא הלכה מוסכמת כמבואר בדברי הפוסקים ודבר הג' מוהרי"ץ הרש חיות בברכות כ' ע"ב בההיא דמדקדקים על כזית ועד כביצה כו' במחכ"ת לא הוכשרו בעיני כי הוא יושב ודורש ומפרש דברי הש"ס דלא כאליבא דהלכתא ואין זה נכון ותמיהת הקדמונים

שהביא שם היא תמיהה קיימת אליבא דהלכתא עי"ש וק"ל: מב בלא כלום מדלא אמר מותר ואמר בלא כלום משמע דאיסורא מיהא איכא.

הרא"ש פ"ג דפסחים סי' א' ועיין להרב אבני שהם דף ס"א ע"ב שכתב לחלק בין לשון בלא כלום ללשון אינו עובר בלא כלום עי"ש, ויש לפקפק קצת ולומר דאיפכא מסתברא כמו שיראה הרואה: מג בית הכנסת קדושתה אם היא מדאורייתא או אינה אלא מדרבנן הנה הרב זכר דבר ב"ד א' אות ב' כתב דהרב חק"ל א"ח דף ז' צדד להוכיח שהיא מדרבנן ושכ"כ הרב מוהר"י ב"ד סי' ה' בשם הר"ן לדעת הרמב"ן שלא כמ"ש הרב פר"מ בח"ב סי' י"ח (השמטות) וכתב הרב זכ"ד דהרב המבי"ט בקרית ספר בפ"א מהל' בית הבחירה דין ד' דעתו נוטה דקדושתה מדאורייתא שהביא ההיא דדרשינן והשימותי את מקדשכם לרבות בכ"נ ואמר מר דנראה שהיא דרשה גמורה ותמה על הרב חק"ל שלא הזכיר דרשה זו ואי ס"ל דהיא אסמכתא דלא כהרב המבי"ט היה לו להזכירו עי"ש, ואנכי הרואה דדבר זה מפורש יוצא מפי חד מקאמיא הוא הרא"ם בספר היראים בעמוד אחד עשר סי' שכ"ד דפשיטא ליה דדרשה גמורה מדאורייתא היא שכ"כ וז"ל ויראת מאלהיך צוה בהכנס אדם למקדש או לבית הכנסת או לבהמ"ד שינהוג בהם מורא וכבוד וכו' ומצינו בבהכ"נ ובהמ"ד שנקראו מקדש ומביא בת"כ והשימותי את מקדשכם בכ"נ ובמ"ד ואמרינן במגילה ואהי להם מקדש מעט אמר ריי"ץ אלו בכ"נ ובמ"ד שבבבל למדנו שכשאמרה תורה ומקדשי תיראו שבכ"נ ובמ"ד בכלל והמורא איך היא אינה מפורשת מן המקרא ופירשוה חז"ל וכו' ע"כ תוד"ק.

הנה מתבאר באר היטב דס"ל דדרשה גמורה מדאורייתא היא וא"כ קדושת בהכ"נ היא מדאורייתא, וכ"כ הרב חיי אדם כלל י"ז אות ו' ע"פ דברי הרא"ם הללו (מה שנרשם שם ס' יראים סי' שצ"ד הוא ט"ס וצ"ל סי' שכ"ד) וכן מתבאר לענ"ד ממה שהביא הרב שלמי צבור בקונטרס חלבי השלמים (בדיני קדושת בהכ"נ אות ז) דף י"ד ע"ג שרבינו הרוקח כתב דהרגיל לדבר בבהכ"נ דבור של חול אפילו שלא בשעת התפלה יתענה מ' יום וילקה וכו' וכתב שכתבו הראשונים ע"ד שטעמו משום דקי"ל אסור לכהנים ליכנס לביהמ"ק ביאה ריקנית ובכ"נ שלנו הם מקדש מעט ולכן אסור ליכנס בהן אלא לתפלה שהיא כנגד עבודה או לת"ת דעדיף מזבח ומנחה ולכן כתב שילקה בכל יום וכי איזה לא תעשה עבר שיתחייב מלקות אלא לפי שביאה רקנית אסורה ולוקה עליה וכן בעת שמדבר שיחת חולין הוא ריקני מהעבודה וכו' ודבריו דברי קבלה וכו' עי"ש מתבאר דמשמע להו להראשונים בכונתו דלוקה מן התורה קאמר כמו שלוקה הנכנס ביאה ריקנית למקדש ועם כי לענ"ד יש לפקפק בזה מ"מ מדבריהם למדנו דנקטי דקדושת

בהכ"נ היא מדאורייתא: וע"פ האמור נלע"ד דלא נפלאת לומר דמ"ש המרדכי בפרק בני העיר סי' תקכ"ו בהכ"נ נקרא מקדש מעט ולכך אסור לנתוץ דבר מבהכ"נ דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל ומן העזרות שעובר בל"ת ת"ל ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה"א עכ"ל דאיסור תורה קאמר וכדעת רבנן קדישי הנז"ל דסברי דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא אלא שראיתי להרב מטה יהודה בס"ס קנ"ב (ששם פסק הרמ"א דין המרדכי הנ"ל) שכתב וז"ל ואף שיש לחלק בין מקדש לבהכ"נ לענין כניסה במקל דלהר הבית אסור ובבהכ"נ מותר י"ל היכא דנתבאר ההיתר בהדיא בגמרא שרי אבל גבי נתיצה דלא הוזכר בגמרא להתיר אסור ויש רמז מהמקראות דגבי הנך מילי דמפיק להו מדכתיב מקדשי תיראו וכתיב מקדש בהדיא משמע דוקא מקדש אבל בנתיצת אבן מהיכל דנפיק מדכתיב לא תעשון כן לה"א ולא כתיב מקדש גם בהכ"נ נקרא לה"א ששכינה שרויה בו ואע"פ כן נראה דאין איסור זה מן התורה אלא במקדש אבל בהכ"נ אין איסורו אלא מדרבנן ועיין מג"א סק"מ עכ"ל.

ונראה ברור בעיני דכל מ"ש הרב בזה הוא מפני שלא ראה דברי הרא"ם בס' היראים הנ"ל שמ"ש דמדכתיב מקדש ממעטינן בהכ"נ וכל הני דנפקי ממקדשי תיראו אינם בבהכ"נ וכו' נהפוך הוא לדברי הרא"ם דהא קאמר דמקדשי תיראו כולל גם בכ"נ ובמ"ד. וגם מ"ש דאיסור נתיצת אבן מבהכ"נ הוא מדרבנן דמשמע דנקיט בפשיטות דקדושת בהכ"נ הוארק מדרבנן הרי מדברי הרא"ם נראה בעליל דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא כאמור ומ"ש לעיין במג"א סי' קנ"ג סק"מ עיינתי שם ולא יכלתי להבין מה הציון הלז כמו שיראה הרואה: ומה שהביא הרב זכר דבר הנ"ל בשם הרב מוהריב"ר שכ' הר"ן לדעת הרמב"ן שקדושתה מדרבנן הנה ספרו אין מצוי אצלי לראות איה מקום כבוד דברי הר"ן בזה כו' לענ"ד מדברי הק"ן בר"פ בני העיר (בד"ה ומאן דשרי אמר אי לאו דהו"ל הנאה) מתבאר דהרמב"ן משמע ליה דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא כנויי סוכה וכו' ואבני המזבח והיכל וכו' אלא דהר"ן כתב סברא דנפשיה ליישב קושיות הרמב"ן (שלא הוכשר בעיניו דרך הרמב"ן בזה) ואמר דחכמים הטילו קדושה על בהכ"נ מדבריהם וכו' עי"ש. אבל לדעת הרמב"ן משמע לי דגם הר"ן מודה דסובר דהיא מדאורייתא אלא שמדברי הרב מוהר"ם אלשקאר בסי' פ"ו נראה בעליל דסובר דגם להרמב"ן אינו מוכרח דס"ל שהיא מדאורייתא שהרי ע"ד החכם שכתב דאין קדושת בהכ"נ אלא מדרבנן וכל ספק שיסתפק בה ראוי לילך לקולא ואילו היה מן התורה היה הולך לחומרא השיג דהא איכא (בנדונו) ס"ס וידוע דס"ס מתיר אף איסורי תורה.

ומדלא השיגו בעיקר מ"ש החכם דקדושת בהכ"נ אינה אלא מדרבנן מוכח דמודה לו בזה והרי שם הביא דברי הרמב"ן בנימוקיו והן הן הדברים שהביא הר"ן בשמו כמו שיראה הרואה ואם היה מבין מדברי הרמב"ן דס"ל דהיא מדאורייתא היה לו לחזור בו ממה שהודה לסברת החכם אלא ודאי מוכח דס"ל דגם להרמב"ן יתכן לומר דהיא רק מדרבנן אך אין נלע"ד כן כמ"ש: ובמקום אחר הבאתי דברי הרמב"ם במנין המצות שבס' היד במל"ת סי' ס"ה וז"ל שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או במ"ד.

וכן אין מוחקין את השמות המקודשים ואין מאבדים כתבי הקדש שנאמר אבד תאבדון וכו' לא תעשון כן לה' אלהיכם עכ"ל. דמתבאר מדב"ק דלענין נתיצת דבר שוו בהכ"נ ובמ"ד למקדש ומוכח מזה דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא ויוכל להיות דטעם הרמב"ם מדכתיב לא תעשון כן לה' אלהיכם דמשמע כל המיוחד לשמו יתברך הוא בכלל זה ובכ"נ ששכינה שרויה בהם הרי הם בכלל זה כמ"ש הרב מטה יהודה, אבל יש לתמוה עליו איך פשיטא ליה דנתיצת דבר מבהכ"נ הוא איסור דרבנן ונעלם ממנו דברי הרמב"ם הנ"ל ושם הבאתי דברי הרב פרמ"ג בסי' קנ"ב בא"א סק"ו ואני מסופק אם נתץ אבן מבהכ"נ או בהמ"ד דרך נתיצה והשחתה אם לוקה דומיא דמקדש דלא תעשון כן לה"א ל"ד מקדש ונ"מ דפסול לעדות וצ"ע עכ"ל.

שוב הביא בשם מוהר"י הלוי דמעכב לבנות בהכ"נ הוא בכלל נתיצה וכתב ע"ד ונהי דאינו לוקה עון גדול הוא וכו' עי"ש, ותמהתי עליו דנראה דלא ראה דברי הרמב"ם במנין המצות הנ"ל וכתבתי דמשמע לי דאף למה שנסתפק אם לוקה מ"מ מודה דאיסור נתיצת דבר מבהכ"נ הוא מדאורייתא וא"כ קדושת בהכ"נ היא מדאורייתא והרב חת"ס בחא"ח סי' ל"ב (בד"ה ועל השלישית) עם כי לא כתב בפשיטות דנתיצת בהכ"נ הוא איסור תורה מ"מ נראה דדעתו נוטה יותר לזה שכתב וז"ל ואפילו נאמר דנתיצת בהכ"נ שלנו הוא מדרבנן מ"מ הו"ל שבות וכו' עי"ש.

ומאד תמהתי על הרב השואל ומשיב במ"ק ח"ב סי' כ"ה שכתב בפשיטות דהנתיצה בבהכ"נ אינו אסור רק מדרבנן דנקרא מקדש מעט אבל במקדש אסור מן התורה עי"ש והוא חידוש שלא ראה אף דברי הפרמ"ג הנ"ל ומעתה כיון דלדעת הרבנים הנ"ל איסור נתיצה מבהכ"נ הוא מה"ת וכמו שמבואר בדברי הרמב"ם הנ"ל א"כ פשוט דקדושת בהכ"נ היא מן התורה: אמנם צ"ע דהרב פרמ"ג בסי' קנ"ג במשבצות סק"א כתב דע שקדושת בהכ"נ ובהמ"ד מדרבנן היא ולא מן התורה עי' ר"ן בפרק בני העיר גבי מתנה במאי תפקע (דף כ"ו ע"ב) סיים וקדושת בהכ"נ מדבריהם הוא משמע לא מן התורה עכ"ל.

והני מילי דמר סתראי נינהו למ"ש בסי' קנ"ב בא"א סק"ו דמשמע דפשיטא ליה דלנתוץ אבן מבהכ"נ איכא איסורא דאורייתא וא"כ בהכרח שמן התורה יש לה קדושה ואפילו תימא דלפי מה שצדד דאינו לוקה גם איסור תורה אין בו עכ"פ משמע דלא ברירה ליה דאינו אסור מן התורה והכי נמי י"ל דאינו ברור דאין בו קדושה מן התורה היפך ממ"ש בסי' קנ"ג הנ"ל בפשיטות דאין בה קדושה מן התורה ומלבד סברת הרא"ם הנז"ל שכתב מפורש דקדושת בהכ"נ היא מן התורה עוד מצאתי להרב פתח הדביר בח"ג בהשמטות דף ש"ה ע"ד שכתב וקדושת בהכ"נ ומוראו מתבאר מדברי הרב ישעיהו באסן בס' לחמי תודה סי' י"ט דהוי מדאורייתא וכן הביא שם בשם ס' יראים ונפק"ל מדכתיב והשימותי את מקדשכם ושנינו קדושתן אע"פ שהן שוממין וכ"כ הרב הסמ"ק באופן שכל ספק קדושה שאנו מסתפקים בקדושת בהכ"נ הוי ספק תורה דקי"ל להחמיר עכ"ל וחידוש הוא שלא הזכיר בענין זה דברי הרב פרמ"ג כדרכו בקדש דכל יומא שמעתתיה בפומיה כמבואר אצל עין רוג"ל בס' פה"ד בכל הג' חלקים.

ועכ"פ לפי דרכנו למדנו דשלמים וכן רבים נקטי דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא ובדברי גדולי הפוסקים לא ראיתי מי שכתב בפירוש שהיא מדרבנן זולת הר"ן וכבר כתבתי למעלה (בד"ה ומה שהביא) דנראה לענ"ד דגם הר"ן מודה דסברת הרמב"ן דקדושתה היא מן התורה וכן מצאתי להרב שו"מ במהדורא ה' סי' ס"ג (בד"ה והנה בבהכ"נ של כרכים) שכתב מפורש דלהר"ן קדושת בהכ"נ היא מדרבנן ולהרמב"ן היא מדאורייתא עי"ש וגם כתבתי (בד"ה ובמקום אחר) דלפי מ"ש הרמב"ם במנין המצות דכלל בכ"נ ובמ"ד בכלל מקדש לענין נתיצה מוכח דס"ל דקדושתה מן התורה וכיון דרבני האחרונים הנ"ל (דנקטי דקדושת בהכ"נ מדרבנן) לא הזכירו דבריו ולא דברי הרא"ם וסמ"ק הנז"ל מוכח דלא ראו דבריהם ואיכא למימר דאילו הוו חזו למילתייהו הוו הדרי בהו: והנה בשו"ת בית שלמה חא"ח סי' ס"ד כתב בשם הרב השואל שנטל להקל בנדונו ואמר ובפרט שקדושת בהכ"נ אינה רק מדרבנן והוי סד"ר ולקולא והרב המחבר לא פקפק ע"ד בזה רק כתב בסוף תשובתו כי דבר חמור הוא אע"פ שאינו אלא מדרבנן גם בסי' כ"א כתב דקדושת בהכ"נ אינו אלא מדרבנן וכ"כ בסו"ס כ"ג ושם ראיתי שהביא דברי הרמב"ם בס' המצות ל"ת ס"ה שכתב וז"ל שהזהירנו מנתוץ ומאבד בתי עבודת האל ומאבד ספרי הנבואה שלא למחוק השמות וכו' והבין מדבריו שאיסור נתיצת אבן מבהכ"נ הוא מן התורה אלא שכתב שאינו מוכרח כ"כ ושהאריך במק"א ונראה מדבריו דר"ל דאף דקדושת בהכ"נ אינה אלא מדרבנן מ"מ יתכן לומר דמן התורה אסור לנתוץ אבן מבית הכנסת ואנכי לא ידעתי איך אפשר לומר שני הפכים בנושא אחד דאם מן התורה אין המקום הזה מקודש

מהיכא תיתי שיהא אסור מן התורה לסתור דבר ממנו והתורה אמרה לא תעשון כן לה"א וכל שאינו מקודש לה' איך תבא עליו האזהרה דלא תעשון כן לה"א.
ומה שכתב, שאין הכרח כ"כ מדברי הרמב"ם דאיסור נתיצה מבהכ"נ הוא מדאורייתא אומר אני שכ"כ לפי שלא ראה אלא דברי הרמב"ם שבס' המצות הנ"ל דאילו היה רואה דבריו שבמנין המצות שבס' הי"ד הנז"ל היה מודה דדעת הרמב"ם בבירור דגם בבהכ"נ הוא מדאורייתא כמפורש בדבריו שם וגם מ"ש בסה"מ שהזהירנו מנתוץ בתי האל יתברך כונתו לכלול גם בכ"נ וב"מ וילמד סתום מן המפורש וזה ברור לענ"ד.
ומ"ש שהאריך במקום אחר מצאתי שדבריו הם בסי' כ"ח (בדף י"ח סוף ע"א) שכ' וז"ל בפרט בענין בהכ"נ שלא מצינו מפורש שיש בנתיצה איסור תורה דהא כל קדושת בהכ"נ אינו רק מדרבנן כמ"ש הר"ן במגילה רק שמלשון הרמב"ם בס' המצות משמע קצת דגם בהכ"נ בכלל אזהרה אף שאין זה הכרח גמור דהא כתב ג"כ ומאבד ספרי הנבואה ומפורש ברמב"ם בחבורו שמאבד ספרי הנבואה אינו לוקה רק מכת מרדות וכן בסה"מ סיים וכל מי שעבר על ד"ז שהורס דבר מן ההיכל והמזבח והדומה לזה או שימחה, שם מהשמות הרי זה לוקה משמע דוקא בזה לוקה מ"מ אף אם נאמר דאף בנתיצה בהכ"נ יש איסור תורה משום שמאבד בתי האל וכו' ע"כ לענייננו מבואר דרפיא בידיה אי איכא איסור תורה או אינו אלא מדרבנן.
וכן שם בעמוד ב' כתב ואם הנתיצה איסור תורה אף שוגג קנסינן וכו' עי"ש וכל זה הוא מפני שלא ראה דברי המנין המצות שבס' היד כמו שכתבתי ובאמת שגם אני עני ראיתי דברי הרמב"ם שבס' המצות ל"ת ס"ה טרם שראיתי תשו' הרב בית שלמה ועם כי עלה בדעתי שבכלל בתי האלשכתב הרמב"ם נכללו בכ"נ וב"מ לא רציתי להכריח מזה מאחר שלא כתב מפורש בכ"נ וב"מ יש ביד הדוחה לדחות שאין בכ"נ בכלל אך אחר שראיתי דבריו שבמנין המצות שבס' היד הנ"ל נ"ל ברור שבכלל בתי האל שכתב בס' המצות ישנם בכ"נ וב"מ כאמור.
ומ"ש הרב בית שלמה דאין הכרח מדברי רבינו בס' המצות שהרי כתב ומאבד דברי נבואה ובחבורו כתב מפורש דמאבד ספרי נבואה לוקה מ"מ לא ידעתי איה מקום כבוד דברי הרמב"ם בזה כי בפ"ו מהל' יסודי התורה ליתנהו להני מילי (דמאבד ספר נבואה לוקה מ"מ) ומ"ש הרמב"ם שם בדין ח' כתבי הקדש כלן ופירושיהן וביאוריהן אסור שרפן או לאבדם ביד והמאבדן ביד מכין אותו מ"מ פשוט לענ"ד שאין כוונתו על ספרי נביאים בלבד אלא על כל כתבי תנ"ך וכונתו דאף אם אין בהם אזכרות משמות שאין נמחקין אסור לאבדן מדרבנן ובזה לוקין מ"מ אבל אם יש בהם משמות שאין נמחקים

המאבדן לוקה מלקות של תורה ואין חילוק בין ספרי תורה לספרי נביאים (כמו שנראה מדברי הרב בית שלמה) וגם בספר המצות הנ"ל שכתב שהאזהרה היא שלא לאבד ספרי הנבואה ביאר דבריו ואמר שלא נמחוק את השמות הנכבדים וכלומר דכשמוחק שם הנכבד עובר בלא תעשה כן לה' אלהיכם אבל אם אינו מוחק שם רק גוף כתבי קדש אינו בכלל אזהרה זו ואסור רק מדרבנן וזהו שכתב או שימחה שם מהשמות לוקה דמשמע דדוקא בזה הוא דלוקה וכלומר דאם אינו מוחה שם רק גוף כתבי הקדש אינו לוקה כנלע"ד כונת הרמב"ם ודברי הרב בית שלמה בזה לענ"ד צ"ע: וראיתי להרב דברי מנחם בסי' קנ"ג תוך אות ה' שכתב בדף ע"ד ע"ב בשם הרב מוהריא"ג בכת"י דבהדי דקשו"ט בדין תשמישי קדושה אם קדושתם מדאורייתא כמ"ש הרב חק"ל שהביא שם וכתב דלא ידע מנין לו זה וכו' כתב דאי דעת החק"ל ס"ל דת"ק קדושתם מדאורייתא הוא מהא מילתא דמעלין בקדש ול"מ דהוי מדאורייתא הא לאו מילתא היא דזהו דוקא בקדושת משכן ומזבח דקדושתן מדאורייתא אבל בת"ק מנ"ל דקדישי מדאורייתא ומאי דאמור רבנן בהו מעב"ק ולא מורידין הוא משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ועכ"ל כן דהא קדושת בהכ"נ מדרבנן היא כמ"ש החק"ל ואפ"ה אמרינן בה מעלין בקדש וכו' ומ"ש חז"ל ואהי להם מקדש מעט אלו בהכ"נ שבבבל וכתב המרדכי דמטעם זה אסור לנתוץ דבר מבהכ"נ דמשמע דקדושת בהכ"נ דאורייתא וא"כ אפשר דגם תשמישי קדושה קדושתם מדאורייתא לא היא דודאי פשיטא דאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא שהרי כתב הר"ן דקדושת בהכ"נ היא מדרבנן ומהיכא תיתי שתהא קדושת תשמישי קדושה מדאורייתא ושכן ראה להרב גו"ר כלל ב' סי' ל"א שכתב דת"ק קדושתן מדרבנן עכ"ד הרב מוהרא"ג והרב המחבר הביא ע"ז דברי הרב מטה יהודה הנז"ל (בד"ה וע"פ האמור ובהעתקתו מה שציין הרב מט"י לדברי המג"א בסי' קנ"ג העתיק ס"ק מ"ו לא ככתוב במט"י שלפני סק"מ אפריון נמטייה דשם יש שייכות לזה כמו שאבאר בס"ד) ואחר שהעתיק דברי המט"י ודברי המג"א שבס"ק מ"ו כתב נמצא דהרב מג"א לא קא משתעי בדין אי קדושת בהכ"נ מדאורייתא או מדרבנן אלא בענין איסור אתנן קמיירי דאיסור אתנן בבהכ"נ אינו אלא מדרבנן דקרא דלא תביא אתנן בית ה"א כתיב דהייינו בהמ"ק ולא בבהכ"נ ולא ידעתי מה יוכיח מזה לענין קדושת בהכ"נ ועיין בס' נר מצוה ח"א סי' י' אות ח"י דף ס"ד שכתב דמה שלא הזכיר הרמב"ם איסור נתיצת דבר מבהכ"נ ובה"מ היינו משום דבכלל מקדש הם וכמ"ש המרדכי ומיהו נראה אם נתץ דבר מבהכ"נ וכו' אין בו מלקות מן התורה מאחר דהרמב"ם לא כתב בהדיא דלוקה אלא בסותר אבן מן המזבח עכ"ד הרב נר מצוה ולא זכר שר לדברי הר"ן הנז' ולא דברי הרב מט"י והמעיין

בדבר מוהריק"ו שרש קס"א יראה דס"ל דקדושת בהכ"נ אינה מדאורייתא עכ"ל הרב דברי מנחם.

הנה תרווייהו קדישי נקטי בפשיטות כשיטת הר"ן דקדושת בהכ"נ היא מדרבנן ותמה על הרב נ"מ שלא זכר דברי הר"ן והא גרמא לזה מה שלא ראו דברי הרא"ם וכל דברי הרבנים עליונים למעלה דסברי דקדושת בהכ"נ היא דאורייתא וספר נר מצוה אין מצוי אצלי לראות דב"ק. אבל נראה שכוון להלכה במאי דמתבאר ממ"ש בשמו בד"מ הנ"ל דס"ל דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא ומ"ש הרב דב"מ דהמעיין בדברי הרב מוהריק"ו שרש קס"א יראה דס"ל דקדושת בהכ"נ אינה מדאורייתא הנה עיינתי שם ודבריו בזה הם בסעיף ז' ולא ראיתי הוכחה בדבריו דס"ל כן ואדרבא דבריו מטים דס"ל דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא אלא שאינו מוכרח כן עכ"פ גם לאידך גיסא איני רואה בעניותי שום הכרח לזה.

ומה שתמה על הרב מט"י עד דלא ידע מה היתה כונתו בציון דברי המג"א נלע"ד דלא היתה כונתו להוכיח מדברי המג"א לדין קדושת בהכ"נ אם היא מדאורייתא או מדרבנן. אלא כלפי מה שכתב דבנתיצת אבן דנפקא לן מלא תעשון כן לה' אלהיכם גם בהכ"נ נקרא לה' אלהיכם שהשכינה שרויה בה ואע"פ כן אינו מדאורייתא אלא במקדש ולא בבהכ"נ אהא קאמר ועיין מג"א וכו' כלומר ששם כתב כיוצא לזה לגבי אתנן דאע"ג דמדכתיב בית ה' אלקיך היה אפשר לומר דגם בהכ"נ בכלל בית ה"א היא שהשכינה שרויה בה מ"מ כתב שם הרב מג"א דאינו מן התורה אלא במקדש אבל בבהכ"נ הוא רק מדרבנן זה נ"ל פשוט וברור בכוונת הרב מטה יהודה: ודאתאן עלה אם קדושת בהכ"נ היא מדאורייתא השגתי עתה ס' תוכחת חיים ח"ב למרן החבי"פ וראיתי שם בפרשת תרומה דף פ"א שהאריך בענין קדושת בהכ"נ והביא דברי הרא"ם בס' היראים (נרשם שם סי' שס"ד וצ"ל שכ"ד), ועוד הביא דברי רז"ל בש"ס בכמה מקומות ודבריו מטין דס"ל דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא וכדעת הרא"ם הנ"ל (חידוש הוא שלא הזכיר דברי מ"ז הרב תק"ל דס"ל דקדושת בהכ"נ אינה אלא מדרבנן ולפלפל בסברתו שיש לתמוה עליו מדברי הרא"ם וכו' הנז"ל) עי"ש, וכן מתבאר מדברי הרב שנות ימין בח"א דף ט' דמשמע ליה דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא שהרי הרב חק"ל שסובר דקדושת בהכ"נ היא מדרבנן הכריח סברתו מדלא מצינו חיוב מן התורה לבנות בהכ"נ ואם אין חובה מדאורייתא לבנות בהכ"נ מהיכא תיתי בה קדושה מדאורייתא, כמ"ש בשמו הרב זכר דבר שם ואילו הרב שנות ימין שם כתב דבכלל מנות עשה ועשו לי מקדש הוא לבנות בהכ"נ משמע דלדעתו צריך לומר דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא ויותר מתבאר כן

מדברי הרב נחמד למראה בפ"ח דמס' פאה דף מ"ב ע"ב שכתב דאף דלא מצינו מצוה מפורשת בכתוב לבנות בהכ"נ וגם מוני המצות לא מנו מצוה זו מ"מ נכלל בעשה דועשו לי מקדש כיון דדמו אהדדי כמ"ש מוהריק"ו בשרש קס"א והוכיח כן ממה שדרשו ואהי להם למקדש מעט אלו בכ"נ וממ"ש קדושתם אע"פ שהן חרבין ומתוך זה למד המרדכי דאסור לנתוץ דבר מבהכ"נ וילפינן דבהכ"נ תהיה גבוהה מבתי העיר מדכתיב לרומם בית אלהינו אע"ג דקרא כתיב גבי מקדש.

והמרדכי בפ"ק דשבת כתב ושמא דומה לעליות היכל שנתקדשו וכו' הרי דאפילו למ"ד עליות עזרה לא נתקדשו עליות בהכ"י דמו להיכל אלו תו"ד רבינו מוהריק"ו וסיים, הנחמ"ל ובזהר פרשת נשא דף קפ"ז ע"א ועשו לי מקדש סתם דכל בי כנישתא דעלמא מקדש איקרי א"כ איכא למימר דאף דקרא דועשו לי מקדש בבנין בהמ"ק כתיב מ"מ בכלל נמי קאי לבנין בהכ"נ כדיליף המרדכי לענין נתיצת אבן מבהכ"נ דאף דליכא לאו בפ"ע עכ"ז כתב דאיכא איסור ולאו דילפינן מלאו דמקדש וה"ה בעשה דועשו לי מקדש ילפינן בהכ"נ מניה עכ"ל דמתבאר דמשמע ליה דהרבנים מוהריק"ו ומרדכי נקטי דמדאורייתא שוו בכ"נ לבהמ"ק לבנין ולנתיצה וא"כ ודאי דלפי זה קדושת בהכ"נ מדאורייתא היא ונראה דהרב נחמ"ל לא ראה דברי הרב מטה יהודה הנז"ל (בד"ה וע"פ האמור) דלדבריו אין ראיה מנתיצה דלא כתיב בה מקדש לבנין דכתיב מקדש, ומ"ש דהמרדכי יליף לאו לנתיצה בהכ"נ מלאו דמקדש אינו מדוקדק שהרי במרדכי לא הוזכר שיהא נותן דבר מבהכ"נ עובר בלאו רק כתב דאסור, ומ"ש עובר בלאו הוא לנתיצה מהמזבח כיעי"ש.

גם בס' מעשה אברהם חא"ח סי' ל"ז כתב דבכלל עשה ועשו לי מקדש הוא בנין בהכ"נ, כמו שמתבאר מדברי מוהריק"ו וכו' והזה"ק בפרשת נשא וכו' והוסיף שם דגם צריך שיהא הבנין לשמה לשם בהכ"נ דומיא דבנין בהמ"ק וכו' ומטעם זה אסור לבנותה ע"י נכרים כשאפשר ע"י ישראל משום דנכרי אדעתא דנפשיה עביד ושקו"ט באם ישראל עומד ע"ג ומסייע קצת אי מהני עיש"ב:מד בית הכנסת כתב הרב זכר דבר באות ב' בשם הרב חק"ל לא ראינו חיוב מד"ת לבנות בית מיוחד לבהכ"נ דאע"ג דכתיב ואהי להם למקדש מעט ודרשו לבהכ"נ אסמכתא דרבנן היא עכ"ל.

והרב שנות ימין בח"א דף ט' ע"א כתב ומצות בנין בהכ"נ היא כלל מצות עשה ועשו לי מקדש כמ"ש מוהריק"ו סוף שרש קס"א ראוי לדמות נדבת בהכ"נ לנדבת המשכן שהרי בכ"מ דמו רבותינו בהכ"נ לבהמ"ק וכו' עי"ש שהאריך והרבה להביא ראיות דקדושת בהכ"נ דמי לקדושת בהמ"ק, וכן איתא בזוה"ק פרשת נשא דף קפ"ו ע"א ועשו לי מקדש

דכל בי כנישתא דעלמא מקדש איקרי עכ"ל, נראה דס"ל דמצוה מן התורה היא לייחד בית להשרות שכינה בית תפלה יקרא, וכן מתבאר מדברי הרב נחמד למראה שהבאתי באות מ"ג (בד"ה ודאתאן עלה), וממ"ש בס' מעשה אברהם שהבאתי שם עי"ש.
אמנם מרן החבי"ף בס' ברכת מועדיך לחיים דף קכ"ח ע"ד כתב שבמקום אחר האריך דאין חיוב וציווי מבואר בכתוב לבנות בהכ"נ אלא מ"ע מדרבנן עכ"ל. ולפי מה שכתבתי באות מ"ג (בד"ה ודאתאן עלה) בשם הרב חק"ל דמדלא מצינו חיוב בתורה לבנות בהכ"נ מוכח דגם קדושתה אינה אלא מדרבנן א"כ לפי מה שהבאתי שם בשמו בס' תוכחת חיים שנראה דעתו מסכמת לסברת הרא"ם בס' יראים דקדושת בהכ"נ היא מדאורייתא א"כ יש לתמוה איך יסבור דבנין בהכ"נ היא רק מ"ע דרבנן אחרי שקדושתה מן התורה ויותר יש לתמוה על מה שנראה מדבריו בתשובתו שבספר יד ימין סי' ג' (בחא"ח) דס"ל דגם מדרבנן אין שום מצוה לבנות בהכ"נ אף אם אין להם בהכ"נ כלל שכ"כ בדף ט"ז ע"ב (בד"ה ברם) וז"ל ברם במאי דקמן בענין נדו"ד (מר קעסיק במה שנשאל מעיר רודים שיש להם ב' בהכ"נ מפוארות ואין להם שום דוחק לבנות אחרת לולא שמפני חילוקי דעות שנפל ביניהם בענין המסים רצו איזה יחידים לפרוש מן הצבור ולבנות להם בהכ"נ אחרת עצמם וכשנגדם מעכבים בידם כי נמשך מזה נזק רב לכוללות העיר ככתוב שם בציור השאלה עי"ש) בנין בהכ"נ חדשה אף דנימא שהיא מצוה לא מצינו במצוה זו חיוב על האדם בפירוש לא מד"ת ולא מדרבנן שחייב כל אדם מישראל בפרטות במצוה זו לקיימה ולא בהבטל ממנה מלבנות בהכ"נ חדשה שיהיה חייב איזה עונש אפילו בד"ש מפני שלא בנו ובטלו מצוה זו כי אפילו בכללות הצבור כשאין להם בהכ"נ כלל ומקום להתפלל עכ"ז אין במצוה זו שום חיוב ולא עונש משום ביטול מצות עשה זו כ"א משום דינא שחייבים בני העיר וכופין זה את זה לבנות בהכ"נ כשאר צרכי רבים ואין הכפיה משום קיום מצוה כמי שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה וכו' אלא משום חיוב כשאר צרכי העיר שכופין בני העיר זה את זה וזה ברור עכ"ל דמתבאר מדבריו אלה דאף אם אין להם בהכ"נ ולא מקום להתפלל אם כל אנשי העיר מרוצים בזה ואין מי שימחה לכוף זה את זה לבנות בהכ"נ אין להם שום עונש ולא שום ביטול מצוה דאורייתא ולא דרבנן כלל וזה היפך ממה שנראה מדבריו שבס' תוכחת חיים הנ"ל דבנין בהכ"נ היא מצוה של תורה לפי מה שנראה דנקיט דקדושת בהכ"נ היא מן התורה כמו שכתבתי למעלה.
וגם הוא היפך ממ"ש בפירוש בברכת מל"ח הנ"ל דאיכא מיהא מ"ע מדרבנן וכעת לא מצאתי בדברי הפוסקים מבואר אם יש מצוה מדאורייתא או מדרבנן לבנות בהכ"נ כשיש להם בית מיוחד להתפלל. ומן התימה על הרב יפה ללב נר"ו בסי' ק"נ אות א' (עמ"ש

מרן כופין בני העיר זה את זה לבנות בהכ"נ) שהביא בשתיקה מ"ח הרב ארחות יושר בפי"ג דף קע"א ע"א וגם כופין לחזק בהכ"נ כמו שכופין בכל מ"ע דכשם שמ"ע לבנות בית הבחירה ולחזק בדק הבית שנאמר ועשו לי מקדש כך הוא בזה"ז לבנות ולחזק בדק בהכ"נ וב"מ וכ"כ שם באות ב' וג' דקדושת בהכ"נ שוה לקדושת מקדש לכל דבר עי"ש. והוא חדוש שלא זכר מילי דר' אבה"ו בספרים הנ"ל בענין זה ועינתי ביושר לבב (שבסו"ס יפ"ל) וראיתי בסי' ק"נ שהביא דברי הזוה"ק נשא דף קכ"ו ובתקונים דף קל"ב ע"א דכל בי כנישתא מקדש איקרי וציין לעיין בס' דר' אב"א ס' חיים סי' מ"ה אות ד' וגנזי חיים מערכת הבי"ת אות כ"ב ואין מצוים אצלי לראות דב"ק: ואם בנין בהכ"נ קודם להספקת ת"ח ולפרנסת עניים וחולים הנה ידוע מ"ש בירושלמי סוף מס' פאה וסוף פ"ה דמס' שקלים כ' חמא בר"ח ור' הושעיא הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד אמר ר"ח כמה ממון שקעו אבותי כאן א"ל כמה נפשות שקעו אבותיך כאן לא הוון בני נשא דילעון באורייתא ועוד אמרו בשקלים שם ר' אבון עבד אילין תרעיא דסדרא רבה אתא ר' מנא לגביה א"ל חמי מאי עבדית א"ל וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות לא הוה בני נש דילעון באורי' ושם ציין בגליון הש"ס לשו"ת מוהר"ם מרוטונבורק סי' תרצ"ב ואין בידי ספר התורה הזה אולם ראיתי דב"ק הביאם הרב נחמד למראה בח"א והוא שנשאל במי שנדר צדקה סתם ליתן כל דבר שירצה ויש לפניו ליתן הצדקה לנרות לבהכ"נ או לחולים איזה מהם חביב והשיב דנלמוד מהירושלמי הלז.

ונראה שכונתו להוכיח דליתן לחולים קודם וע"ז תמה הרב חק"ל בח"ג ליו"ד סי' קי"ד (ה"ד בנחמ"ל שם) דמהירושלמי אין להוכיח אלא דהספקת ת"ח קודם ולא חולים דעלמא ורצה ליישב דמ"ש בירושלמי כמה נפשות שקעו כאן ר"ל שיש כאן חולים ולא נתן להם ממון להבריאם ומ"ש לית בני נשא דילעון באורייתא ר"ל שיאמרו לאבותיך הדין דחולים קודמים לבהכ"נ אלא שהוא דוחק בפי' הירושלמי ובפרט דממ"ש בעובדא דעבד תרעא נראה שלהקדים לומדי תורה לבהכ"נ אמר כן ולא נחה דעתו אלא ע"פ מ"ש הרב מוהריק"ו שרש קכ"ח והובא במרן הב"י יו"ד סו"ס רמ"ט דגרים בירושלמי או חולים המוטלים באשפה וכו' והביא מ"ש הרב מוהר"ש יפה בפי' להירושלמי דמ"ש בירושלמי דלימוד התורה עדיף היינו כשאין צריכים לבהכ"נ אלא לציורים וכיורים דאף דאמרינן התנאה לפניו במצות ומצוה לפאר בהכ"נ מ"מ לזה ת"ת עדיף אבל הוצאות לבנין הצריך ודאי שהיא קודמת ותמה עליו שמדברי הראשונים נראה שגם מגוף הבנין עדיף לימוד התורה ושהרא"ש כתב בכלל י"ג סי' י"ד וכיון שמוכרים בהכ"נ ליקח תורה וספרים כ"ש שמוכרים אותם ללמוד תורה כי מה תועלת בקניית פרים אם לא ללמוד בהם וכו'

וכדבריו ממש כתב הרשב"א במיוחסות סי' רע"ו ואיך כתב דבנין בהכ"נ קודם ללומדי תורה אלו תוד"ק והרב נחמ"ל האריך להשיב על דבריו בכמה דיוקים וגם שקו"ט באם יש לחלק בין כשבאים לבנות בהכ"נ ויש להם צורך להספיק לדברים הללו איזה מהם קודם לכשבאים למכור בהכ"נ שכבר נבנה כדי להספיק לדברים הללו ולפי שבא לו בארוכה לא אוכל להעתיק תו"ד ואתה תחזה: ומרן החבי"ף בס' סמיכה לחיים בקונטרס שלמי סמיכה דף קל"ו ע"ד הביא מ"ש הרב מוהרש"י הנ"ל ושכדבריו כתב הרב אגדת אליהו שם ותמה עליהם דמשמעות דברי הירושלמי הוא דלתת ללומדי תורה קודם לעיקר בנין בהכ"נ ושכן פירשו הרבנים מוהר"א ליב בסוף פאה ותקלין חדתין במס' שקלים ותמה גם מדברי התשב"ץ לתלמיד מוהר"ם בסי' תקל"ו שהורה הר"ש דעדיף טפי ליתן לנערים ללמוד יותר מבנין בהכ"נ ושלמד כן מהירושלמי הנ"ל ושכ"כ מוהריק"ו שרש קכ"ח ה"ד מרן הב"י סו"ס רמ"ט ומה שהכריעו הרבנים הנ"ל דבנין בהכ"נ מצוה רבה היא דנקרא מקדש מעט מה בכך הלא ת"ת כנגד כולם ות"ת גדול מבנין בהמ"ק דאמרינן בהדיא בפ"ק דמגילה.

ושו"ר להרבנים כבוד חכמים בסוף פאה וחק"ל הנ"ל המה ראו כן תמהו ע"ד הרב מוהרש"י ועוד הביא דברי הרשב"ץ בתשב"ץ ח"ג סי' ק"צ שהוכיח מהירוש' דיותר היא המצוה ללמד התלמידים ולפרנס עניים מבנין בהכ"נ. ובדרש לא נתן שלמה מקדשי דוד אביו דבר למלאכת המקדש אמר רעב היה בימי, אבא ג' שנים והיה לו לבזבז הקדשות האלה להחיות בהם עניי ישראל עכ"ל וס' סמיכה לחיים נדפס כמה שנים טרם שנדפס ספר נחמ"ל הנ"ל.

ומ"ש הרשב"ץ בשם דרש חז"ל לא נתן שלמה מקדשי דוד אביו וכו' כונתו למ"ש בילקוט במלכים א' סי' ז' דעל מה שנאמר, בכתוב ותשלם כל המלאכה כתיב בתריה ויבא שלמה את קדשי דוד אביו שיש שדרשו לשבח וכו' ויש שדרשו על שהיה הרעב ג' שנים בימי דוד וכו' מה שהיה מתקן לבהמ"ק היה צריך להוציאו להחיות בו את הנפשות ולא עשה כן א"ל הקב"ה בני מתים ברעב ואתה צובר ממון לבנות בהמ"ק חייך אין שלמה בנך נצרך מהם כלום עכ"ל.

ואחר זמ"ר נדפס ס' ברכת מועדיך לחיים וראיתי שבדף קכ"ח ע"ג הביא מ"ש הרב נחמ"ל דמצות בנין בהכ"נ עדיף ממצות צדקה ודחה דבריו וכתב שמר בריה דרב חק"ל בחק"ל מ"ב חיו"ד סי' כ"ג דחה ג"כ דבריו, ושוב הביא דרשחז"ל הנ"ל להוכיח דגדולה צדקה יותר מבנין בהמ"ק ושקו"ט להחזיק בסברא זו עי"ש, והרב חת"ס בחא"ח סי' ר"ג על מה שנשאל אם בנין בהכ"נ בעיהק"ו ירושת"ו קודם להספקת ת"ח עניים כתב בסוף

התשו' (בד"ה אבל) לא ידעתי מקום הספק הנה בתשו' הרא"ש שבב"י א"ח ר"ס קנ"ג מבואר דמוכרים בהכ"נ להספקת ת"ח ק"ו מס"ת ובסוף הסי' מביא דברי הרמב"ם מעות שגבו לצורך בהכ"נ משנים למצוה אחרת אבל אם קנו קורות אין משנים אלא לפדיון שבוים ואם בנו אז אפי' לפ"ש אין מחלפים.

והאמת כמ"ש ט"ז וש"ך ביו"ד סי' רנ"ב ואוסיף נופך וכו' עי"ש דברי קדשו: מה בשר בחלב לענין מעושן הרב מטה יוסף ח"ב סי' ז' דף ל"ט הבין מדברי הרב המגיד לדעת הרמב"ם דאסור מה"ת משום דספיקא דאורייתא לחומרא עי"ש. והוה תמיה לי דלהרמב"ם חומר הספקות מדרבנן הוא ומצאתי למרן חיד"א במחב"ר יו"ד סי' פ"ז אות י"ג שהשיגו בזה עי"ש ד"ק ובקונטרס אסיפת דינים במערכת בשב"ח הבאתי איזה פרטים בדיני בשב"ח עי"ש: ומה שנאסר ע"י כלי בן יומו אסור מדאורייתא כדמוכח מדברי הרא"ש בפ' כל שעה וא"כ אסור גם בהנאה וכ"כ האו"ה כלל ל' דין ח'.

וכן מבואר בסי' צ"ד בתוחב כף חולבת ב"י דהכל אסור בהנאה ואפי' כלי א' שהעבירו מעל האש אסור מדאורי' כמו שהוכיח הפר"ח סי' פ"ח וכ"כ המ"מ בפ"ט מהלכות שבת והרשב"א בפרק כירה דחייב משום מבשל דלא כהרב חסדי דוד בפ"א דמעשרות כ"כ הרב ערך השלחן ביו"ד סי' פ"ז אות ה' וע"ש לענין עירוי שאוסר כדי קליפה שהביא מחלוקת הפוסקים אם אוסר מדאורייתא או אינו אלא מדרבנן ועי"ש באות י"א לענין בשר בהמה בחלב חיה דהרב מגילת פר כ' דאסור מה"ת ונחלק עליו (השמטות): מו ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין אמרינן כן גם בזה"ז כן כתב מרן החבי"ף בתשובתו שבס' יד ימין דף ט"ז ע"א וטרח וכתב שכן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש והרשב"א והריב"ש ורבינו המאירי והסמ"ג והטור וש"ע בסי' ב' עיש"ב ועם שהדבר פשוט כן כיון דאיכפל תנא למיחשב גברי רברבי דסברי הכי אף אני אביא שכן מתבאר מתשו' רבינו מוהר"י אבן מיגאש בסי' קס"א שכתב וז"ל ואף ע"פ שאמרו פטור שהכוונה בו פטור לגמרי מ"מ אם היה בעיר דיין קבוע ונראה לו לענשו על כך עושה כמ"ש מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג לתורה ובתנאי שתהיה השעה צריכה לכך כגון שזה קדמה לו עשיית פעל כזה פעמים או שהיה במדינה עושין כפעל זה שיש לחוש שאם יתרשלו מלענות ע"ז ירבו לעשות כיוצא בו אבל אם חסר אחד משני תנאים אלה אין ב"ד יכולים לחייב את העושה פעולה כזו שום דבר כ"ש מי שאינו ב"ד והצבור אינם בזה כדיין קבוע עכ"ל, גם הרדב"ז בתשו' כת"י הביאה מרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' רמ"ד על איש עשיר יר"ש שעשו הבנאים מלאכה בשבת.

שלא מדעתו ותכף כששמע עיכב המלאכה וביום ראשון שלחו ב"ד אחריו ושאלו מדוע עשה זאת ונשבע כי עשו שלא בידיעתו ושמסכים ליתן קנס ממון ולא קבלו דבריו ונידוהו וישב בנידויו חמשה ימים ומאד הרע לו ושאל מהרדב"ז אם כדין נידוהו והשיב דאף דהעובר אדרבנן מנדין אותו בזה שלא ידע וכשידע עיכבם אפשר דאינו חייב נידוי אבל רשאי הקהל שנדוהו יש לדונם לכף זכות כי מפני שרוב העולם עכשיו אינם בני תורה קרוב הדבר לבא לידי תקלה גדולה ונמצא ש"ש מתחלל וכל כיוצא בזה מצוה ומנהג ותקון וגדולה מזו אמרו ב"ד מכין ועונשין שא מה"ד ואין העשיר ההוא נגרע מערכו בכך מוטב שיתנדה זכאי ולא ראוי לכך משיתנדה חייב וראוי לכך עכ"ל.

הרי מפורש יוצא מפ"ק דיש מצוה ותקון לכל ב"ד להענישׁ למי שאינו חייב באותו העונש מחשש שלא יצא תקלה ח"ו ומביא הא דמכין ועונשין שלא מן הדין. והדבר פשוט וברור דמה שהוצרך מרן החבי"ף להביא אבוהא דרבנן קדישי דסברי הכי הוא לאפוקי מסברת הרב הנמק"י שבפרק ד' מיתות ב"ד (בד"ה גרסינן) וה"ד מרן הב"י בח"מ סי' ב' דס"ל דדוקא סנהדרין יכולים לעשות כן או שיהיו עכ"פ שמוכים מב"ד של ארץ ישראל אבל לא שאר ב"ד, וכן ראיתי להרב שמש צדקה בחיו"ד סי' מ"ח (בד"ה זאת ועוד אחרת) שכתב בשם הרב בני שמואל בקיצור הסברות והדינים סי' ב' שחילק בין סנהדרין בארץ ב"ד בחו"ל ונראה דלשלול סברא זו האריך להביא דדעת כל הרבנים שהביא שם דאין חילוק בין סנהדרין לשאר ב"ד אלא שראיתי שם בשמ"ץ שכתב שאפילו לדברי הרב בני שמואל הנ"ל מ"מ טובי העיר שהמחום רבים עליהם יכולים לדון בחו"ל ד"נ ומכות ועונשים אם נראה להם שצורך שעה וכו' ולפי זה בנדון שביד ימין שהב"ד וטובי העיר מסכימים בדבר כח בידם לעשות משום מיגדר מילתא: ודע דהא דמכין ועונשין וכו' היו מתנהגים בה גם קודם מתן תורה כמו שמתבאר מדברי התוס' על התורה בפרשת וישב על פסוק הוציאוה ותשרף שפי' רא"פ מקשאה דבת כהן היתה ודנוה שרפה והקשו עליו דלא היה התראה ועדים ועוד שהיתה פנויה ואין בת כהן בשרפה אלא כשהיא ארוסה ותירץ ר"י איש ירושל' שדור פרוץ היה וחייבוה כדי שלא ירגילו בדבר עי"ש: מז ב"ד מכים ועונשים שלא מן הדין אף שנחלקו הראשונים אי בעינן לזה סנהדרין וכתבתי באות מ"ו דהרב בני שמואל מחלק בין סנהדרין לשאר ב"ד עי"ש נראה פשוט דהיינו דוקא לדון דיני נפשות אבל לדון שאר עונש אין חילוק וכן מתבאר יפה מדברי הנמק"י שהביא מרן בב"י כיעי"ש ופשוט דהרב בני שמואל לא החמיר יותר ממה שהחמיר הרב הנמק"י וכן מתבאר מדברי מרן חיד"א בס' דברים אחדים בדרוש ט' שבת זכור דף ל"ט ע"ג שאחר שכתב שנחלקו הראשונים אי בעינן סנהדרין כתב והרב בני שמואל כתב דלא

היה מיקל בענין מיתה אלא בחתיכת אבר כההיא דכתב הרא"ש בתשו' (והביאה מרן בב"י סי' ב') לחתוך חוטם הנואפת ותהיה דוגמא ונאקה בחוטם וכרב הונא דקץ ידא.
ולפי זה בנדון שביד ימין וחיים ביד (שהזכרתי באות מ"ח) דלא באו לענוש מיתה כיעי"ש נראה דהכל מודים שיש כח ביד ב"ד לענוש ועל סברת הנמק"י דבעינן סנהדרין כתב מרן חיד"א שם דאין להקשות מאגדה שבזהר חדש במדרש רות והביאה מרן הב"י בבדק הבית משם מוהר"ם ריקאנטי אמרו בשם ר' יודן יש מי שאינו דן את הדין לאמתו ומקבל שכר כגון אבא שראה אחד מחבק ומנשק אשת איש אפיק לקולפין וקטיל לון לעשות סייג לתורה דהגם דנראה שכשאירע מעשה זה לא היו סנהדרי גדולה י"ל שהיו סמוכים ובזה מודה הרב הנמק"י עי"ש.
שוב עיינתי בברכ"י שם אות ג' ואתה תחזה מה שהאריך בסברת הרב הנמק"י והביא גם דברי הרב בני שמואל וע"פ מ"ש שם בדעת הרמב"ם יש לעמוד על מ"ש הרב יד מלאכי בכללי הדינים אות תט"ו דמדקדוק דברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין פרק כ"ד דין ד' ודין ה' מוכח דנקיט בס' הרב הנמק"י עי"ש דמלבד דלא זכר שכבר קדמוהו בהוכחה זו אף גם זאת דאין הכרח מדקדוק דבריו כמ"ש מרן חיד"א בברכ"י שם, שוב מצאתי שכבר הושג בזה הרב יד מלאכי ממרן חיד"א בס' יעיר אזן במערכת המ"ם אות ס"ג עי"ש: מח ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין כתב מרן החביי"פ בתשו' שבס' יד ימין בדף ט"ו ע"ב (אחר שכתב ששני האחים שבנדונו הם פרוצים לחרחר ריב ומדון שכבר עשו כן פעמים שלש כתב עוד וז"ל) ועוד אפילו לא היו פרוצים לחרחר ריב עכ"ז אם נראה להרב וט"ה כי בהניח להאחים שיפרשו מהצבור יצא פרצה בעיר מכאן ולהבא שיצאו גם אחרים וכו' כמו שכן ראיתי להרב מוהרמ"ל שכ' דאפילו אם לשעבר לא היו פרוצים אלא שרואים ב"ד שאם לא יענשו את זה בדינא רבה כמיתה וכיוצא יהיה סבה שמהיום והלאה יהיו העם פרוצים גם זה מיקרי שעה צריכה לכך וכו' עכ"ל עי"ש, ונ"ל שכתב כן לפי שלא ראיתי דברי מי שגדול רבינו מוהר"י אבן מיגאש בתשובה שהבאתי באות מ"ו דקרי בחיל דדוקא אם כבר קדם זה בפעל זה פעמיים או שיש עושין כן במדינה ויש לחוש שאם יתרשלו וכו' ירבו העושים כן והוא חידוש על מרן החביי"ף דכל רז לא אניס ליה ובימיו כבר נדפס ספר התורה הזה ונעלם ממנו דב"ק (גם ראיתי שמרן חיד"א בברכ"י ח"מ סי' ל"ב הביא תשובה זו שראה בכת"י כיעי"ש) גם בס' חיים ביד סי' צ"ח דף קי"א ע"ג נמשך אחר דברי הרב מוהרמ"ל הנ"ל כיעי"ש, וכן הרב שמש צדקה בחיו"ד סי' מ"ח ופשיטא לי דאילו הוו חזו דברי רבינו מוהר"י אבן מיגאש הנ"ל הוו הדרי בהו.

ועי' לקמן באות נ"ב:מט ב"ד מכין ועונשין וכו' לאו דוקא להענישו בגופו או בממונו אלא אף להענישו לבטלו ממצות ה' שלא יתפלל בעשרה ולא יזמן בג' ולא למול לו בן ולא לקבור לו מת ולהוציא בניו מבית הספר ואשתו מבהכ"נ עד שיקבל עליו את הדין כמ"ש בנמק"י ובמרדכי בפרק הגוזל בתרא ובאורחות חיים בשם תשו' רב פלטי גאון וכתב הרשב"א במיוחסות סי' רמ"ד הטעם משום דמכין ועונשים וכו' וכ"פ הרמ"א והרב הלבוש ביו"ד סי' של"ד סעיף י' והרב בנימין זאב סי' קפ"ט כ"כ מרן החבי"ף בתשו' שבס' יד ימין דף ט"ו ע"ג ועיין שם בדף ט"ז שהביא חולקים בזה.

ועיין עוד להרב הנ"ל בס' לב חיים ח"ב סי' קע"ה על עבריין אם יכולים לתקן שלא לקרותו לס"ת (ספר ל"ה שבידי חסר דף קכ"א שהוא סיום סי' קע"ה אך ראיתי תמצית דב"ק בדברי הרב מר בריה נר"ו שבס' חיים ומלך הלכות ממרים דף נ"ח ע"ב עי"ש לענין מי שמגלח זקנו ומי שבא על הזונה וכיוצא) וצ"ע היטב במ"ש לב חיים סי' קל"ג דלא ניחא ליה לקנוס את העבריין בביטול מצוה כיעי"ש.

ועיין מה שרשמתי בקונטרס זה במערכת הקו"ף אות כ"ג: נ ב"ד מכין וכו' אם יש לחלק בין יחיד לצבור הרב מוהרשד"ם בחיו"ד סי' קי"א הביא מ"ש הרב השואל בשם הרשב"א במיוחסות סי' רמ"ד דיכולים לעשות משום מיגדר מילתא שלא למול בניו וכו' וכתב דאין שייך זה בנדונו דאם אמרו בקדשי יחיד יאמרו בקדשי צבור היטב בעיני ה' לדחות עשרה מישראל או יותר בשתי ידים חלילה לעשות כדבר הרע הזה וכו' וכתב מרן החבי"פ בס' יד ימין דף ט"ו ע"ד שכ"כ הרב משפטי שמואל וכתב לנדונו דכיון דהעיקר הם שני האחים שהם מפתים את אחרים וכו' כיחידים דמו לענין זה ועוד חילק בין נדונם לנדונו עי"ש: נא ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ליתא אלא לצורך שעה למראית ב"ד אבל לעשות תקנה קבועה אין לנו שאין נביא רשאי לחדש דבר ומצוה עולמית וכ"ש לחדש מיתה למי שאינו מחויב לה תקנה עולמית כ"כ הרב יד מלאכי באות קי"ח בשם הר"ן, בחידושיו לסנהדרין דף ל' ע"ד ואין מצוי אצלי לראות תנא היכא קאי ועכ"פ תמיה לי למה לא הביא הרב יד מלאכי שכ"כ מפורש הרמב"ם בפכ"ד מהלכות סנהדרין הלכה כ"ד והביאו הריב"ה בח"מ סי' ב' הכל להוראת שעה ולא שיקבעו הלכה לדורות (וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות ממרים הלכה ד' ויש לב"ד לעקור דברים אלו לפי שעה וכו' כיצד ב"ד שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעבור העם על דברי תורה מכין ועונשים שלא כדין אבל אין קובעים הלכה לדורות ואומרים שהלכה כך היא עכ"ל.

וכתב מרן בכ"מ דרבינו מפרש מ"ש ראב"י שמעתי שמכין ועונשין וכו' ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה דלעבור על ד"ת ר"ל לקבוע הלכה לדורות ולעשות סייג

כלומר לפי שעה עי"ש. והרב אהל יעקב במערכה זו דף כ"ד ע"א דקדק כן מדברי רש"י בפרק נגמר הדין מדכתב לפי שעה משמע דבא למעט שלא לקבוע כן לדורות והביא שכ"כ בפשיטות הרב פר"ח בסו"ס תקפ"ח ומיישב בזה דברי מרן כ"מ בפ"ג מהלכות ממרים דין ו' מקושית הרב לח"מ עי"ש: נב ב"ד מכין ועונשין וכו' כתב הרב הסמ"ג דלאו דוקא אם העם פרוצים בעבירות אלא אפילו יחיד מהם יכולים לקונסו שלא כפי הדין כפי ראות עיניהם רק כשהעם פרוצים יכולים לתקן ולגדור כל העם ולהעניש העובר על תקנתם אף שאין העובר פרוץ והרב אורים ותומים כתב דלא מצא ראיה לדבריו דהא בעינן שיהיה צורך שעה ואם אחד פרוץ ולא רוב עם מה צורך יש שנעשה עם הפרוץ שלא כתורה ולמה נעשה שלא כדין בשלמא אם רוב העם פרוץ יש כאן צורך שעה למען נוסרו שאר אנשים אבל זולת זה מה צורך שעה יש.

וצ"ל כוונת הסמ"ע שרואין אף שעדיין אין הדור פרוץ אם יניחו להעובר בלתי לעשות בו משפט חרוץ ילמדו ממנו קלי הדעת וכו' עי"ש. והרב חשק שלמה בסי' ב' בהגהט"ו כתב דהרב דב"מ הוקשה לו ע"ד הסמ"ע דמהש"ס לא משמע הכי ושתירץ דלמד כן מדברי רש"י במ"ש בש"ס דרב הונא קץ ידא שהיה אחד שהיה רגיל וכו' ושמוהר"א גאטינייו שם כתב דמהגמרא למד כן וכתב הרב חש"ש ודבריו אמת וצדק ונ"מ דמ"ש הסמ"ע אפילו אחד לבד היינו ברגיל אבל בלא רגיל והוחזק לא, אבל כשכל העם פרוצים אז יכולים לתקן ולהעניש אפילו למי שלא הוחזק וכן משמע מדברי הסמ"ע עכ"ל הנך רואה דיש ראיה מהימנא לסברת הרב הסמ"ע מדברי רש"י ומלבד זה מסתייעא מילתיה מדברי רבינו מוהר"י אבן מיגאש שהבאתי באות מ"ו שכתב מפורש דאם קדם היחיד בפעל כזה פעמים מענישים אותו משום דמכין ועונשין שלא מן הדין וכבר מרן חיד"א בספר דברים אחדים דף ט"ל ע"ד הביא דברי הרב אורים ותומים והעיד עליה מדברי רש"י הנ"ל וכתב דהגם דמה שתירץ הנה אמת נכון מ"מ קשה עמ"ש שלא מצא ראיה לדבר, שהרי רש"י בסנהדרין דף נ"ח אההיא דרב הונא קץ ידא כתב שאדם אחד היה רגיל להכות את חברו וקנסו בכך כמ"ש ב"ד מכין ועונשין וכו' הרי מבואר בדברי הסמ"ע דאם אחד פרוץ בדבר יש לענשו משום סייג וגדר ופשיטא דהטעם כדי שלא יתפשט הנגע למילף מקלקלתא אי לזאת למען דעת כל עמי הארץ ענש יענש כאשר ישית עליו בעל העצה ולא יפרוץ פרצה.

והזכיר ג"כ דברי הרבנים דב"מ ומוהרא"ג הנ"ל וכתב דמה שהכריח מוהרא"ג דיוקיה לאו דוקיא וישובו לא סליק שפיר וביאר דרש"י הוכרח לפרש שהיה רגיל וכו' מדאמר סתם רב הונא קץ ידא ולא אמר הוה עובדא חד גברא מחי לחבריה וקץ ר"ה ידיה הורה

בזה כי זאת היתה יד המרבה ורגילה בכך וכו' עי"ש, ומ"ש הרב חש"ש דאם כל העם פרוצים יכולים להעניש אף למי שאינו פרוץ הנה בדברי רבינו מוהר"י בן מיגאש הנ"ל מבואר דלא בעינן שיהיו כל העם פרוצים בזה אלא כל שנמצא פרוצים בזה ויש לחוש שירבו מכין ועונשין שלא מן הדין: נג בן אשתו אם אדם כותב על בן אשתו בני.

עיין להרב שבט בנימין סי' קל"ח וחידוש הוא בזה שלא ראה דברי הרבנים קהלת יעקב בלשון בני אדם אות כ"ט ואות ע"ב ושם בחלק מדות חכמים. ומרן חיד"א ביעיר אזן במערכה זו אות ל"א ועיין להרב חת"ס א"ח סי' קס"ד ואה"ע ח"א סי' ע"ו.

ומה שמחלק ביעיר אזן בין נתגדל בביתו וכו' כן נראה דעת השאלת יעב"ץ שהביא בפ"ת יו"ד סי' רט"ו סקי"א. ומתוך מ"ש ביעיר אזן אתה תחזה מה שי"ל ע"ד החת"ם הנ"ל ועיין להרבנים נחמד למראה ח"א דף כ"ח ע"ד זכר דבר דף מ"ד ע"א עמודי אש סי' ט"ז אות ל"א: נד בן אי משמע כשר או אפילו פסול, עיין תוס' קידושין ס"ו ע"ב ד"ה ולזרעו ולהרבנים מענה לשון שבסו"ס נאות יעקב דף ח' ע"ב ודף י"ז ע"ב שעה"מ פ"ו מהל' ע"ז ה"ה ולפי מ"ש בנאות יעקב דהתוס' דק"י דמשמע להו דבניו ר"ל כשרים היינו דס"ל דר"י אמר שמואל דדריש מזרעו קאי בשי' ר' יהודה דדוקא בעושים רש"מ קרוים בנים וכו' וסוגיין כר"מ דר"ע נמי ס"ל הכי דאף כשאין עורש"מ קרוים בנים.

מתיישב תמיהת המראה פנים בפ"ד דסוטה ה"א על הרמב"ם דנקיט דרשת ברך ה' ולא נקיט מולזרעו עי"ש ולהנ"ל ניחא דכיון דדרשת ולזרעו אתי דלא כהלכתא נקיט הרמב"ם דרשת ברך ה' חילו, ועיין לקמן אות ע"ג: ואי בכלל בן נכלל גם בת, עיין תפארת ישראל בנזיר פ"ב מ"ז אמתני' דהריני נזיר לכשיהיה לי בן וכו' דאע"ג דלענין יבום מיקרי בן וגם בלשון רבים נקבות בכלל בנים מ"מ בלשון יחיד לשון בני אדם בן ולא בת, ומתשובת מוהר"ם שהביא במרדכי ר"פ מי שמת סי' תר"נ נראה דאין חילוק בלשון בני אדם בין לשון רבים ללשון יחיד ואף באומר בנים אין הבת בכלל: נה ברייתא לא שמיע ליה כן דרך הש"ס לומר על האמוראים דאין דרכם לידע הברייתות ומתברר מדברי הרבנים גופי הלכות והרב"א בכלליו פי' בשם תוס' שאנץ הו"ד ביעיר אזן במערכת הכ"ף אות י"ח דאין לומר כן בברייתא השנויה בלשון ת"ר כיון שהיא ידועה לכל כמו המשניות עי"ש, ועיין רשב"ם ב"ב דף צ"ז ע"א ד"ה שמרים שגם על ברייתא שנויה בלשון ת"ר כתב דלא הוה שמיע ליה עי"ש וקצ"ע.

ודע דאף בברייתא שלא נישנית בלשון ת"ר מצינו שהיא שגורה בפי הכל ומשו"ה פריך הש"ס על האמורא מאי אתא לאשמועינן, עיין תוס' מנחות דף ו' ע"ב ד"ה אלא ועיין פסחים ק"א ע"ב אלא רב הונא מתני' אתא לאשמועינן וכו'. ועיין בספר עיני כל חי

בחידושים למס' גיטין דף ל"ח ע"ב שהק' הרב רמת שמואל עמ"ש בש"ס אמר שמואל כל המשחרר עבדו וכו' דהול"ל הל' כר"ע(בברייתא דמייתי שם בסמוך) ותירץ הרב המחבר דכיון דאין דרך האמוראים לידע הברייתות שמואל לא שמיעא ליה הך ברייתא.
ולפי מ"ש המפ"ר הנ"ל דבשנויה בלשון ת"ר שגורה בפי כל שפיר מקשי הרמ"ש וק"ל, ועיין מה שרשמתי במערכת האל"ף אות קכ"ג אם יש לחלק בזה בין שאר אמוראים לסתמא דש"ס: נו בעיא דלא איפשיטא אי חשיב ספק לצרפו לס"ס עיין להרבנים פר"ח בכללי הס"ס סק"ד יד דוד על טויו"ד סי' ל' דגהט"ו אות ב' פתח הדביר ח"א סי' קפ"ו אות ב' ומבואר דבמחלוקת הוא שנוי ומזה י"ל קצת על רבינו עקיבא איגר בנימוקיו על היו"ד שעשה ס"ס בסי' שע"ג ע"פ בעיא דלא איפשיטא ולא זכר דאינו פשוט לומר כן, ועיין מכתם לדוד בתשובת בנו הרב מוהרי"פ בדף פ' ע"ב, ועיין נו"ב מ"ת חיו"ד סי' ס"ד ולהנ"ל י"ל דלא חשיב בנדונו ס"ם להחמיר בדרבנן כיעי"ש אלא דבדגול מרבבה אע"ה סוס"י קנ"ה נראה דנקיט עיקר כמ"ד דמצטרף עי"ש, ומרן מוהריט"א בס' הלכות יו"ט בפ"ב דבכורות אות כ' (בד"ה והנה) כתב שכ"כ מרן הב"י ביו"ד סי' נ"ט לדעת הרמב"ם ושכן דעת הרבנים מוהריק"ש ופר"ת סי' ל' וכ"נ דעתו עי"ש: נז בעיא דלא איפשיטא יש חילוק בין היכא דסלקא בתיקו להיכא דלא סלקא בתיקו, והאריך בזה הרב פתח הדביר בח"א סי' קפ"ו אות ב', ועיין להרב חשק שלמה סי' ד' הגב"י אות כ', ובפתח הדביר ח"ג דף קע"א ע"א וצריך להתיישב לעיין בזה בספרים שרשמתי לעיל אות י"ט אם דברו בזה:
נח בעיא איכא דוכתי דבעי הש"ם אליבא דמאן דלא קי"ל כותיה ומפרש בהדיא לדברי פלוני מהו, עיין שבת דף קי"א ע"ב ועירובין י"א ע"ב ופסחים ע' ע"א ויבמות קי"ג ע"א וכתובות ק"ד ע"א ותמורה ט' ע"א ולא חייש הש"ס דשמא תיסק אדעתין דמדבעי אליביה אות היא לעולם שהלכה כמותו דכיון דפריש בהדיא לדברי פ' מהו ש"מ דלדידיה הוא דמבע"ל לדעת אמיתות כונתו דהגם דלית הלכתא כותיה כדאי הוא לפרש מילתיה ע"ד שכ' התוס' והריטב"א ורב"א בש"מ על ב"ש דזימנין שקו"ט הש"ס אליבייהו דכדאי הם לפרש דבריהם עיין מכתב לחזקיהו בחי' לביצה לדף ט' ע"א.
וע"ע כתובות פ"ו ע"ב וחולין ל"ט ע"ב לר"א יהיב ליה זוזא וכו' ואיכא נמי דלא פריש בהדיא לדברי פ' מהו אלא דמוכחא מילתא טובא דאליבא דפ' הוא דבעי, עיין כתובות נ"ג ע"ב סוטה ד' ע"א דלמאן דעסיק ביה הוא דבעי והוי כאילו פריש להדיא לדברי פלוני מהו ולא דחיקא לן מאי דבעי אליבא דמאן דלא קי"ל כוותיה מטעם הנ"ל האמנם כי בעי סתמא ולא פריש לדברי פלוני מהו ולא מוכחא מילתא טובא אלא דע"פ הכרח מבחוץ נצטרך לומר דבעי אליבא דפ' בכי הא ודאי אמרינן דמדמב"ל לש"ס אליבא דפ' הלכתא

כוותיה זולת היכא דגלי דעתיה דלא קי"ל כאותו פ' עיין עירובין צ' ע"א דהבעיא היא אליבא דרב ורב אמר למילתיה אליבא דחכמים ובהדיא אמר רב דלית הלכתא כחכמים עי"ש בדף צ"א ע"א.

וע"פ הדברים האלה נראה דיש ליישב מה שהקשה הרב יד מלאכי באות צ"א על דברי מרן בפרק ט' מהלכות ע"ז ה"ד ופ"ב דטו"א ה"ו שכתב דמדמבעיא לן אלייהו הכי הלכתא דהוא היפך מכמה דוכתי הנז"ל (עי"ש בד"ק כי ממנו לקחתי את בקיאות הנז"ל ולא מזכרון שלי) ולהנ"ל ניחא דכיון דבעי סתמא ולא קאמר לדברי ר"י לדברי ר"מ מוכחא מילתא דמשום דקי"ל כוותיה בעי בסתמא.

ועיין למרן כ"מ בהל' נזירות פ"ה הי"ד שכתב דר' ישמעאל לפרש מילתיה דת"ק אתא עי"ש ולא ניחא ליה לומר משום דבש"ס בעי אליבא דרי"ש כמ"ש הרבנים לח"מ שם ובהל' שבת רפ"א ותיו"ט פ"ו דנזיר מ"ג משום דההיא דמיא להההיא דכתובות וסוטה הנ"ל דמוכחא מילתא טובא דאליבא דרי"ש הוא דבעי.

ומ"ש ריב"ה בטור א"ח סי' פ"ז בשם הגאון והביאו הרט"ז שם (שציין זה הי"מ גדול) ניחא לפי האמור דלפום מאי דמשמע ליה דהבעיא אזלא ליבא דרשב"ג ובעי סתמא ולא קאמר לרשב"ג מהו אמטו"ל ס"ל דהלכה כוותיה והיינו נמי טעמייהו דהרא"ש והר"ן ר"פ מציאת האשה ס"ו ע"א עי"ש דלפום מאי דמשמע להו דהבעיא היא אליבא דר"ע וקא בעי הש"ס סתמא מוכח דהכי הלכתא ותימה על הרב י"מ המלך שם שהביא דברי הש"מ לכתובות שם ולא זכר שר דברי הרא"ש והר"ן באותו פרק באו"מ דסברי בהיפך, ומ"ש עוד מדברי הרמב"ן בחי' לשבועות כ"ב ע"ב עי"ש תמיה לי שלא זכר דברי התוס' שם ד"ה אהיתרא עי"ש: אכן דברי מרן כ"מ רפ"א מהלכות מתנות עניים והרבנים לח"מ ותיו"ט הנ"ל ופר"ח שהביא בי"מ שם ודאי צ"ע דאף דקאמר לדברי פלוני מהו ס"ל דמדמבע"ל אליביה הלכה כמותו עי"ש והלא בדוכתי טובא בש"ס בעי בכה"ג אף אליבא דמאן דלא קי"ל כוותיה וכמ"ש הרב יד מלאכי שם ומ"מ יש להם על מה שיסמוכו דמלבד דהתוס' ביצה כ"ז ע"א שהביא בי"מ שם סברי דגם בכה"ג אמרינן מדמב"ל אליביה הלכה כוותיה ומשמע דאחר שראה דברי תוס' ביצה הנ"ל מסכים הולך דכן הוא כונת התוס' שבת דף קנ"ג שהביא שם כיעי"ש.

מצאתי ראיתי לרבינו בה"ג וריצב"א ה"ד הג"א הרב המרדכי ר"פ הכותב שכתב מדבעי אי לר"י פרי פירות דוקא וכו' ש"מ דהלכה כמותו ועי"ש בהר"ן ולה"ה וע"ע למרן כ"מ פ"ג מהל' שבועות ה"ח ד"ה והשתא וכו' ועיין להרב אות היא לעולם במערכה זו דף ס"ו ע"ג מה שהפליא לתמוה ע"ד הרב תוי"ט פי"ב דזבחים מ"א ד"ה אפילו וכו' עי"ש

דדמי פומיה דמר כאילו דבר זה לא ניתן ליאמר כלל ואין הדבר כן כאמור וק"ל והרב קרבן אליצור בדף ז' ע"ד שכתב בשם הרב כנה"ג דמדבעי רב אשי שם (ע"ז מ"א ע"א) תפסי להו צואה מהו משמע דהלכה כרשב"ג וכתב ע"ד דמהא לא אריא דמצינו בכמה מקומות דבעי אליבא דלית הלכתא כוותיה וכו' יש לפקפק בדב"ק כמ"ש הרואה, ועיין שבת דף ס"ו ע"ב ת"ר יוצאין באבן תקומה ר"מ אף במשקל אב"ת וכו' משקל דמשקל מאי תיקו, וכתבו שם הרי"ף והרא"ש דהלכה כר"מ מדמתרצי מילתיה וכו' ועוד מדבעי רב אשי משקל במשקל מאי מכלל דכר"מ ס"ל ע"כ והרמב"ם פסק ג"כ כר"מ, וכן פסק כל הפוסקים ואין מדבריהם הכרח שהוא משום מאי דבעי הש"ס אליביה דאפשר דהוא משום מאי דמתרצי מילתיה וכו' אך בדברי הרי"ף והרא"ש מבואר הטעם מדבעי וכו' אע"ג דמוכחא מילתא טובא דלר"מ הוא דבעי (דמשקל מאן דכר שמיה זולת ר"מ) ש"מ דסברי דגם בכה"ג טובה תוכחת היא דקי"ל לש"ס כוותיה מדבעי אליביה, ואולי י"ל דלא כ"כ הרי"ף והרא"ש אלא לסניף ועיקר הטעם הוא דמדמתרצי וכו' ולכל הדברות נראה דלא זכר שר הרב יד מלאכי דבריהם מדלא הזכירם כיעי"ש: נט בטלה דעתו אצל כל אדם לא מצינו בש"ס רק באיסורי אכילה דבאיסורין כל דלא הוי כדרך אכילתו פטור בזה בעינן שיהיה נחשב אכילה לכל או לרוב ואם לא נחשב אכילה לרוב בני אדם אף דאיהו אחשביה סו"ס כדרך אכילתו לא הוי אבל בקנין ממון וכסף כיון דבאמת קנין זה הוי קנין בישראל אלא שבקונה מנכרי לא סמך דעתיה א"כ אם הוא סומך דעתו מהיכא תיתי לא יקנה כיון דהקנין מצד עצמו הוי קנין.

כן ראיתי בשו"ת הג' מוהר"ש קלוגר אשר נדפס בסו"ס שו"ת השיב משה בדף ד' ע"ג ובדף ה' סוף ע"ב כתב בשם רב אחד דהט"ז חו"מ סי' קצ"ד כתב בטל"ד גם בקנין והשיבו דדברי הט"ז גופיה תמוהים דלא מצינו בש"ס לומר בזה בט"ד אלא באיסורי אכילה עכ"ד. והנה ראיתי אלה הדברים בהיותי עסוק בענין אחר ולא אוכל כעת לעיין בזה וכתבתי לזכרון דברים כי לפי השערתי יש סתירה לדבריו מאיזה מקומות שנאמר בטלה דעתו אף שאינו איסורי אכילה וצריך להתיישב במה שרשמתי באות ע"ז ע"ח: ס בני בנים הרי הם כבנים.

כתב הרב יד מלאכי בכללי דינים אות קמ"ו בשם הרב מוהריק"ו שרש מ"ד דדוקא לענין פריה וריביה הם כבנים ולא לענין אחר עי"ש וכ"כ רשב"ם ב"ב קמ"ג ע"ב ועיין להרב גופי הלכות סי' רכ"ב ה"ד הרב נאות יעקב במענה לשון דף ח' ע"ב דק"ל בקרא דוהודעתם לבניך ולב"ב דלמה ליה למכתב ולב"ב כיון דקי"ל דב"ב הם כבנים עי"ש ולדברי מוהריק"ו

הנ"ל ניחא, וכ"ר להרב מקנה אברהם באות ס"ה דק"ל מדנפשיה כקו' הרב גו"ה ותירץ ע"פ דברי מוהריק"ו ע"ש.
ועוד הביא דברי הרמב"ם בהל' ת"ת פ"א ה"ב א"כ למה נצטוה על בנו להקדים וכו' עי"ש, ותימה על הרבנים גו"ה ומע"ל הנ"ל שנעלם מהם כ"ז, ובמ"ש עוד הרב מקנ"א דאיצטריך לחלק בין בשכר לחנם כתבתי על דבריו בקונטרס כללי הפוסקים סי' ט"ז אות יו"ד בס"ד, ועיין להרבניששמן המור בדרוש ד' ק"י אהל יעקב במערכת הכ"ף אות כ"ו משק ביתי אות צ"ה אות היא לעולם דף נ"ג ע"ג משנת ר"א ח"ב חיו"ד סו"ס מ"ב כנסת יחזקאל הובא בשו"ת קרית חנה סי' ל"ה ד"ה משנכנס וכו' תשובה מאהבה סי' קע"ח: ובלשון בני אדם בני בנים אינם כבנים.
עיין ש"ע יו"ד סי' רטו"ב סמ"ו וח"מ סי' רנ"ז ורמ"ז וכתב ידידי הגאון עמודי אש סי' ט"ז אות ל"א בשם נמ"י והר"ן הו"ד בש"מ לב"מ דכשאין לו בנים קורא לבן בנו ואם נדר מבנו ואין לו בנים רק בן בנו אסור בו, ועיין נחמד למראה ח"א דף ס"ו ע"ד וס"ז ע"א לענין בני בנים בלשון בני אדם, ולענין כשאין לו בנים כתב שם ע"ב בשם הרמ"ה וז"ל וכתב הרמ"ה דכל הני דאמרינן דלא הוו בכלל בן אי לא הוה ליה בן בההיא שעתא כולהו מיתקרי בן וסברא נכונה היא וכתובה בס' החשן סי' רמ"ז עכ"ל ועיין להרב פ"ת בח"מ סי' רמ"ז סק"ג: ודור רביעי אי הוי בכלל בני בנים.
עיין להרב פ"ת ח"מ סי' רמ"ז סק"ב: סא בני בנים הרי הם כבנים היינו דוקא כי כתיב זרע כ"כ הרב נאות יעקב במע"ל דף ח' ע"ב ויישב בזה קו' הרב גו"ה הנ"ל באות ס'. ולכאורה ק"ל דמהש"ס יומא ס"ו ע"ב דמוקי ואת בניו לא ידע בבן בתו מישראל שמעינן גם כי לא כתיב זרע, ותימה דשם בסמוך הביא סוגיא זו ולא העיר ע"ד התוס' הנ"ל ועיין להרב אהל יעקב במערכת הכ"ף אות כ"ו ולדברי התוס' הנ"ל יש להבין בקרא דלא ימושו מפיך וכו' דל"ל ומפי זרע זרעך כיון דבכלל זרע יש בו זרע זרעך וצ"ל דאתי לומר גם דור ג', ובזה י"ל גם קו' הרב גו"ה הנ"ל באות ס', ועיין נחמד למראה ח"ב דף א' ע"ג ודוק: סב בנות בנים אם הם כבנים.
עיין להרב נחמד למראה ח"א דף קפ"ח ע"ב בשם תוס' עהת"ו פרשת יתרו על פסוק ויתן את צפורה בתו דבת בתו היתה וב"ב ה"ה כבנים ושם בע"ג כתב שכן דרשו במד"ר פ' ויגש ע"פ בניו ובני בניו ע"ש ובדף קפ"ט ע"א וקצת תימה שלא זכר להרב נאות יעקב במע"ל דף ח' ע"ב עיין שם: סג באמת אמרו דהוי הלל"מ אם הוא דוקא במשנה או גם בברייתא, עיין להג' מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו לביצה דף י"ז, ובמכתב לחזקיהו בחי' לביצה שם, וע"ע למוהר"ץ הנ"ל ביומא דף י"א ע"א: סד באמת אחרו הלכה היא הכי

אמרינן בש"ס דילן בב"מ דף ס' ע"א הדא אמרה כל באמת אמרו הלכה היא (ובשבת דף צ"ב ע"ב תניא כל באמת הלכה) ומשמע מדברי רש"י דאין הכוונה לומר שהדבר ההוא הוא הלל"מ אלא הכוונה לומר דאית לן למינקט כדין ההוא ואין לגמגם בדבר וכן מבואר בדברי הרב בפיה"מ בריש פ"ב דתרומות שכתב כל היכא דתנינן באמת אמרו כאילו היא הלכה למשה מסיני אבל לאו דוקא הלל"מ שהרי שנינו באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקות קורין ומדרבנן היא, וכתב הרב תיו"ט שלמד כן מההיא דב"מ ש"מ דמשמע ליה דלאו הלכה למ"מ קאמר, וכן מתבאר לענ"ד מדברי רש"י בסוכה דף ל"ח ע"א בד"ה באמת אמרו כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר כונתו שהוא דין ברור ומוסכם ולא שהוא הלכה למ"מ כנלע"ד אלא שהרב חק"ל בזכרונותיו שבסו"ס ישרי לב דף ק"ד אות ל' נראה שהבין מדברי רש"י דהלכה למ"מ ממש קאמר וכתב דקאי בשיטת הרמב"ם והתוס' דבדבר שהוא הללמ"מ לא יפול בו מחלוקת והקשה על שיטה זו כיעי"ש ולפי מה שפירשתי מסולקת קושיתו מעל רש"י, והרב תפארת ישראל בפיה"מ דב"מ הנ"ל כתב כל באמת הלכה פסוקה ומכוון להנ"ל אך בפ"ב דתרומות מבין שהוא הלכה למ"מ ממש אלא שכתב שזהו על הרוב ונראה שהבין כן בכונת רבינו שמשון שאחר שהזכיר מ"ש בירושלמי בכל מקום ששנו באמת הללמ"מ סיים ומיהו לאו דוקא והבין שר"ל לאו דוקא בכל מקום אלא ר"ל ברוב מקומות, אבל לענ"ד יותר נכון לומר שכונתו דמ"ש הלכה למשה מסיני לאו דוקא אלא ר"ל כאילו הוא הללמ"מ וכמ"ש הר"ב וכן צ"ל שהבין רש"י במס' מציעא הנ"ל בכוונת הירושלמי שאל"כ היה לו לפרש מ"ש בש"ס דילן ג"כ כשיטת הירושלמי דמ"ש הלכה ר"ל הלמ"מ אלא דזה אינו מוכרח לפי שאם היה מפרש כן לא היה מובן היכי קאמר הדא אמרה כל באמת הלכה כלומר הלמ"מ דבשלמא לפירש"י יש הכרח לזה ממשנתינו אבל אם נפרש דר"ל הלכה למ"מ הלא אין לזה הכרח ממתניתין כמובן.

והרא"ש בסוף מס' נדה בריש הלכות מקואות כתב דמ"ש גבי פיסול מקוה הללמ"מ כלומר דבר ברור כאילו הוא הלכה למשה מסיני וסיים וכן כל באמת הלכה היא שאומר בש"ס גבי מילי דרבנן כגון ההיא דהחזן רואה היכן תינוקות קוראים שכתוב בירושלמי שהוא הלכה למ"מ אע"ג דאיסור רואה לאור הנר מדרבנן אלא דבר ברור כהלכה למ"מ קאמר עכ"ל וציינו הרב יד מלאכי במערכת הכ"ף אות שכ"ו הרי דמפרש מ"ש בירושלמי הלכה למ"מ דל"ד הוא אלא כלומר דבר ברור כאילו הוא הללמ"מ וגם מדברי רבינו יהונתן שהביא באס"ז לב"מ והובא ביד מלאכי שם שבאמת הוא לשון שבועה ומדנשבע שכן הוא ש"מ להודיענו בא שהלכה כמותו ואין לגמגם בדבר עכ"ל מתבאר ג"כ דמפרש

דהלכה לאו הללמ"מ קאמר אלא שהלכה כמותו גם הרב שו"מ בגליון הש"ס לירושלמי בפ"ב דמס' כלאים הלכה א' אחר שהביא מ"ש הר"ב דהלכה למ"מ לאו דוקא וכו' הוקשה לו לשון הירושלמי בכמה מקומות דקאמר כל באמת אמרו הלכה למ"מ וכתב דלפי מ"ש מרן כ"מ בהלכות מתנות עניים פ"ו דין ה' דמ"ש הרמב"ם שם הלכה למ"מ לאו דוקא אלא ר"ל כאילו הוא הללמ"מ י"ל שגם בירושלמי הכונה היא כן ולאו הללמ"מ ממש קאמרי והביא שכ"כ במש"ח מסברא דנפשיה.

שוב הביא דברי הרא"ש שבהלכות מקואות הנ"ל וציין לעיין בשו"ת חו"י סי' קצ"ב עי"ש ובהשמטות מציון ירושלים אשר לו בריש ס' זרעים ע"ד הירושלמי דכלאים הנ"ל וחידוש הוא שראה דברי הר"ב ברפ"ב דתרומות ולא ראה דברי הרש"מ שם שכתב דמ"ש בירושלמי הללמ"מ לאו דוקא כמש"ל שו"ר מ"ש בגליון הש"ס הנ"ל בשבת פ"ק הלכה ג' אההיא דבאמת אמרו החזן רואה וכו' שאמרו בירושלמי כל מקום ששנינו באמת הללמ"מ) וז"ל כן אמרו בירושלמי לקמן פ"י הלכה ד' ובתרומות פ"ב הל' א' אמנם שם ניחא אבל כאן דאינו רק משום גזרה דרבנן שמא יטה היאך שייך בזה הלמ"מ ובאמת בש"ס בבלי בשבת דף צ"ב וב"מ דף ס' אמרינן כל באמת הלכה הוא ופירש"י בב"מ שם דאין לגמגם בדבר והיה ניחא כאן אבל לשון הללמ"מ אינו מדוקדק וגם הרמב"ם פ"ה מתרומות ה"ז העתיק לשון הללמ"מ עי"ש ועי' ברע"ב בתרומות שם שנתעורר על דברי ירושלמי כאן.

אמנם בר"ש שם כתב דהלכה למ"מ לאו דוקא עכ"ל ונראה שהבין דמ"ש הרש"מ דהללמ"מ לאו דוקא ר"ל דאינו הללמ"מ ממש אלא ברור כאילו הוא הלכה למ"מ (דלא כמו שנראה שהבין הרב תפא"י הנ"ל) ומ"מ מדברי הרמב"ם בפיה"מ בהקדמה לסדר זרעים (בסוף ד"ה וכאשר מת יהושע בן נון) מתבאר דס"ל דבכל המקומות שאמרו בירושלמי שבאמת אמרו הוא הללמ"מ והם ברפ"ב דתרומות ובפ"א דשבת ובפרק יו"ד ובפ"ד דב"מ הכונה שהם הללמ"מ ממש וכן ההיא דמעשרין מעשר עני וכו' דמיירי בה מרן כ"מ בהלכות מתנות עניים הנ"ל היא הללמ"מ ממש דקא כייל להו בהדי שאר מילי טובא דמייתי דאינון הללמ"מ ממש לוג שמן של מצורע וכו' שיעורין חציצין וכו' עי"ש. ותימה הוא על הרבנים הנז"ל שלא ראו דברי הרמב"ם הללו ועיין בהגהות הרב מוהר"ץ הירש חיות לב"מ דף ס' שהבין ג"כ מדברי הרמב"ם בהקדמה דההיא דב"מ היא הללמ"מ ממש מדכייל לה בהדי מילי דהללמ"מ ממש נינהו גם בהגהותיו למסכת שבת דף צ"ב (אההיא דאשה החוגרת בסינר) הבין כן ותמה עליו שזו תקנת עזרא היא דאשה חוגרת בסינר כמ"ש בב"ק דף פ"ב ובשבת שאמרו לשון באמת לא אמרו על עיקר התקנה כי

אם על ההוצאה בשבת וצע"ג דברי הרמב"ם עי"ש ובאמת שקושיא עצומה היא לולא שצ"ל שנשמט בדפוס תיבת חייבת וכונתו אההיא דשבת דף צ"ב ולא כיוון לתקנת עזרא וצל"ע בדברי היבין שמועה שציין המגיה בדברי הרמב"ם בהקדמה הנ"ל ומי שנמצא אצלו יעיין בו (עיין לקמן בד"ה ומה): ומצאתי שמרן חיד"א במחזיק ברכה סי' ער"ה אות ז העור בזה ששם הביא מ"ש הרמ"ע בס' אלפסי זוטא כ"י דבאמת אמרו היא הלכה פסוקה שאין בה ספק כעין הללמ"מ והביא דברי מרן כ"מ דהלכות מת"ע ודברי הר"ב בריש תרומות ועל כולם תמה מה יענו לדברי הרמב"ם בפיה"מ בהקדמה לסדר זרעים דמנילהנך בהדי כמה מילי שהם הללמ"מ ממש ושמצא שכן הק' בס' יד אליהו להרב מוהר"א גאליפאפא בריש תרומות ע"ד מרן כ"מ וציין לעיין בס' ראשון לציון וס' טורי אבן לחגיגה ושו"ת חו"י סי' קצ"ב וראיתי להרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו למס' ביצה דף י"ז ע"א (אהא דת"ר באמת אמרו ממלאה אשה כל הקדרה בשר) שכתב וז"ל כבר אמרו בירושלמי פ"ק דשבת ובפ' המצניע דכל באמת לשון הללמ"מ, וע' מבוא התלמוד ובהקדמת הרמב"ם לפיה"מ אולם יפה דקדק הרמב"ם דוקא היכא דנמצא לשון זה במשנה דהכא כל עיקר יו"ט ב' ש"ג אינו אלא מנהג ומשום ספק ותני לשון באמת. אולם ראה רש"י סוכה ל"ח ושם ברייתא היא וצ"ע עכ"ל הנך רואה דנקיט דברי הירושלמי כפשטן דהללמ"מ ממש קאמרי ולפי הנראה כ"כ על סמך דברי הרמב"ם שבהקדמה אבל תימה שנעלם ממנו דברי הרש"מ, והר"ב ברפ"ב דתרומות והרא"ש בהלכות מקואות הנ"ל, ומ"ש דיפה דקדק הרמב"ם דוקא כשנמצא לשון זה במשנה כעת אגב ריהטאי לא מצאתי דברי הרמב"ם בזה אך תמיה לי איך יאמר כן הרמב"ם דמי קאמר בירושלמי במשנתינו (דנידוק מינה ולא בברייתא) בכל מקום קאמר ואי משום דק"ל ההיא דביצה הלא אף אי נימא הכי אכתי תיקשי לן ההיא דהחזן רואה דמשנה שלמה היא וכל עיקרו אינו אלא מדרבנן: ולייישב דברי הרמב"ם שבהקדמה שמבין בההיא דהחזן רואה וכו' דהוא הללמ"מ ממש אע"ג דכל עיקרו אינו אלא מדרבנן נלע"ד דיתכן לייישב על דרך שכתב רש"ל ע"ד התוס' בערובין דף ה' ע"ב ד"ה שפרצתו שכתבו דגמירי לה מסיני דמהני וכתב דיש מתמיהין הלא מבוי וחצר מדרבנן הוא דאסירי ואיך שייך לומר בכאן הללמ"מ וכתב ליישב דצריך לומר דהכי גמרי לה מסיני כשיבואו לגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתוקנו המבוי בלחי וקורה והחצר בעומד מרובה וכו' וסיים וכמדומה לי שמצאתי כעין זה עכ"ל ועם שהרב מוהרש"א שם כתב שדבריו דחוקים מ"מ שליש ישוב מיהא הוי ליישב דעת הרמב"ם דמשמע ליה דדבר שאמרו עליו בירושלמי דהוא הלכה

למשה מסיני הוא הלכה למ"מ ממש ואע"ג דכל עיקרו הוא מדרבנן כך נאמרה הלכה שכשיבואו לגזור בדבר ההוא שיהא ענין זה מותר.

וכיוצא לזה כתב הרב נהר שלום הובאו דבריו בתשו' מר רבו מרן מוהרד"ף בספר מכתם לדוד בחא"ח רס"י י"ז ליישב מה שהקשה הרשב"א לשיטת הרמב"ם דחומר הספקות מדרבנן מההיא דאמרינן גבי ערלה כך נאמרה הלכה ודאה אסור ספיקא מותר דמוכח דמן התורה הוה אזלינן לחומרא אי לאו דבאה ההלכה ואמר מר הרב נה"ש דאי לאו הלכה היו אוסרים חז"ל כמו בכל התורה דספקא דאורייתא לחומרא ובאה ההלכה ואמרה דספקא מותר כדי שלא יבואו חכמים לאוסרו ועם שמרן המחבר כתב דדבריו לא נהירין ותסברא שבאה ההלכה ואיצטריכא לאפוקי חומריהון דרבנן זו לא אמרה אדם מעולם ומה שנסתייע מר תלמידו שדומה לזה כתב הפר"ח בשם מוהרי"ט ליישב לשיטת הרמב"ם ההיא דמפני מה אמרו שתוקי פסול וכו' אינו ענין לזה וכו' עי"ש וכמ"ש במכתב לחזקיהו דף מ' א ודף ע"ט ע"א בהורמנותיה דמר נראה דאין להזניח דברי מר תלמידו ויש לו אילן גדול לסמוך עליו הוא הרש"ל הנ"ל (עיין השמטות) לקצת סמך לזה דמצינו דקרא קאי אהלכתא עיין תוס' זבחים דף ה' ע"ב בד"ה הגהה ניתק אין, ועיין בגליון הש"ס לרבינו עק"א ע"ד התוס' בנזיר דף ס"א ע"ב בד"ה ואימא, ועיין במה שציינתי לקמן מערכת הקו"ף אות כ"ח (נחזור לדברי הרב מוהרצה"ח) ומה שהצ"ע דברי רש"י דסוכה כבר כתבתי דכונת רש"י לומר שהדין הוא כן (ולא כיוון לומר שהוא הלכה למ"מ) וכמו שמתבאר מפירושו בההיא דב"מ דף ס' וגם מ"ש בירושלמי שהוא הלכה למ"מ יתכן דמפרש לה כמו שפירשו הראשונים הנז"ל דברור הדבר כהללמ"מ הוא דאמור רבנן דמערבא, ואעיקרא דמילתא במחכת"ה איני רואה שום הכרח לזה שהרב הבין דרישא דברייתא ומאי דסיים עלה באמת אמרו קאי אמיום טוב לחברו וא"כ לא יתכן שתאמר הללמ"מ דין על יו"ט שני שאינו אלא מנהג אך כבר כתב במכתב לחזקיהו בדף נ' ע"ג די"ל דעיקר הדין נאמר על מיו"ט לחול אלא דלפי האמת שיש עתה ב' יו"ט שנה התנא הדין מיו"ט לחברו ועתה ראיתי בהגהות הרב מו"ה וואלף באסקאוויץ שציין שגירסת הרי"ף והרא"ש אינה מיו"ט לחברו והכריח שכן גם גירסת הרמב"ם בהלכות יו"ט פ"א ה"ט שלא העתיק אלא אין אופין מיו"ט לחול ולא העתיק עדיפא מינה מיו"ט לחברו עי"ש ולא נפלאת לומר דגם גירסת רש"י כן היא וא"כ אין שום הכרח לשיטת הרמב"ם ולא תברא לדברי רש"י דסוכה אף למה שהבין בכונתו הרב מוהרצה"ח הנ"ל כמובן: ומה שהקשה הרב מוהרצה"ח בחי' לשבת עמ"ש הרמב"ם דהאשה החוגרת בסינר היא הללמ"מ דהלא תקנת עזרא היא וכתב בהגהותיו למסכת ב"ק דף פ"ב שבספרו תורת

נביאים כתב על זה באריכות וספר זה לא ראיתיו כלל הנה עתה השגתי ספר ה"ע עם כללי הגמרא למרן הב"י וראיתי להעתיק כל הכתוב בזה כי הספר היקר הזה איננו מצוי ביד כל אדם והוא דבהליכות עולם שער ה' פ"ג בד"ה עדות הלכה כתב וכן כל באמת אמרו הלכה היא וכתב ע"ז מרן הב"י וז"ל ומ"ש וכן כל באמת אמרו הלכה היא בסו"פ הזהב אהא דתנן באמת אמרו ביין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משביחו אמר ר' אלעזר הדא אמרה כל באמת אמרו הלכה היא פירש"י באמת הלכה מדיהב טעמא למילתיה מפני שמשביחו ואין לגמגם בדבר ונקט לה למתני' באמת ש"מ כל היכא דתני באמת הלכה ואין לחסום ולגמגם בדבר עכ"ל והרמב"ם כתב בהקדמת פיה"מ שדין זה הלכה למ"מ וכתב עוד שם שחזן רואה היכן תינוקות קורין הללמ"מ וכן יש לתמוה עמ"ש שם שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית הוא הלכה למ"מ ובמ"ו בסוף מס' ידים מפורש שאינו אלא מעשה זקנים ואע"פ שאמר ר"א שהיא הללמ"מ וכן פי' הרב ר' עובדיה הלכה למ"מ לאו דוקא דאין זה מן התורה אלא כאילו היא הלכה למ"מ אבל כתב מיהו בתוס' משמע דהללמ"מ ממש קאמר עכ"ל.

ולפי התוס' נ"ל שמה ששנינו גבי עמון ומואב שהוא מעשה זקנים הוא מאי דס"ד קודם שידע מאי דאמר ר"א. וכתב עוד הרמב"ם שם האשה חוגרת בסינר בין מלפניה וכו' הלכה למ"מ ויש לתמוה עליו שהאשה חוגרת בסינר תקנת עזרא כדאיתא בסוף מרובה ומה ששנינו בפ' המצניע באמת אמרו האשה חוגרת בסינר וכו' לענין הוצאת שבת היא שנויה ומ"ש רבינו עובדיא בתוס' משמע דהללמ"מ ממש קאמר.

גם בירושלמי בפ"ב דתרומות אומר בפירוש שכל מקום שנאמר באמת הוא הלכה למ"מ צ"ל דלאו הללמ"מ ממש קאמר וההיא דהחזן רואה תוכיח, וכן נראה מדקדוק לשון הר"ן בפרק לולב הגזול עכ"ל והרב יבין שמועה שם (בכלל רס"ג) וז"ל וכתב עוד הרמב"ם האשה החוגרת וכו' פי' ומה ששנינו בפ' המצניע וא"כ לא תקשי להרמב"ם שהרי שנינו שם באמת אמרו וסובר הרמב"ם דכל באמת הלכה ר"ל הלכה למ"מ וכ"כ הכריתות ימות עולם ש"א סי' י"ט באמת הלכה למ"מ עכ"ל.

לזה כתב לענין הוצאות שבת שנויה פי' ההיא דפ' המצניע והרמב"ם לא כיון אההיא דפרק המצניע דא"כ הול"ל האשה החוגרת בסינר בין מלפניה וכו' חייבת ומדלא כתב מלת חייב שהיא גזרה השנויה בהמצניע ש"מ דלא כוון אלא אההיא דפ' מרובה שתקנו שאשה חוגרת בסינר משום צניעות בין מלפניה בין לאחריה וא"כ תקשי להרמב"ם דתקנת עזרא היא עכ"ל הנך רואה דשאלת הראשונים היא שכבר עמד מרן ע"ד הרמב"ם ומה שסיים מרן דצ"ל דלאו הללמ"מ ממש קאמר נראה דכונתו לפרש כן מ"ש בתוס'

ובירושלמי, אבל מודה הוא דאין לפרש כן בדברי הרמב"ם בהקדמה דודאי מדכייל להו בהדי שאר מילי דהלכה למ"מ ממש אינון משמע ודאי דהא נמי הלכה למ"מ ממש היא ומ"ש מרן וכן יש לתמוה עמ"ש שעמון ומואב וכו' אינו מובן לענ"ד מאי וכן ונראה דיש חיסור לשון דאחר מ"ש וכתב עוד שחזן רואה וכו' הללמ"מ צ"ל ותימה דהא ודאי מדרבנן היא דכל עיקר איסור קריאה לאור הנר אינו אלא מדרבנן וכן יש לתמוה וכו' ומ"ש בשם רבינו עובדיא אם כוונתו למ"ש ברפ"ב דמס' תרומות הנה בדברי הרב שלפנינו ליתנהו להני מילי (סיום הלשון שהביא מרן בשמו מיהו בתוס' משמע דהלכה למשה מסיני ממש קאמר) ומ"ש שכן נראה מדקדוק לשון הר"ן לפי הנראה כוונתו למ"ש הר"ן בפ' לולב הגזול (אמתני' דמי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול) דמייתי הרי"ף הא דת"ר באמת אמרו בן מברך לאביו וכו' כתב הר"ן וז"ל ת"ר באמת אמרו כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר עכ"ל.

ואם לכך נתכוון תמיה לי שלא הזכיר דברי רש"י שם שדברי הר"ן הם ממש דברי רש"י ועכ"פ למדנו שהבין מדברים אלו דלאו הלכה למ"מ קאמר וכמו שכתבתי למעלה ע"ד הרבנים חק"ל ומוהרצה"ח ובס' כל החיים למרן החבי"ף ציין לעיין בעיקר כללין בס' משמרות כהונה דף כ' ע"ב ושבת של מי ונחמד למראה ח"ג דף קפ"א ע"א ובאהל ישרים מערכת הכ"ף ואין גם אחד מהם מצוי אצלי: סה בת קול הטעם שקורין בת קול ולא בן. כתב מרן חיד"א בס' יעיר אזן במערכה זו אות מ"ב דרבינו בחיי בפרשת הברכה כתב שיש סוד בענין וטעמא טעים וציין לעיין במ"ש בפתח עינים פרק הזהב בשם ס' הקדוש קנה דבת קול נמשך מהשכינה ע"ש, וחידוש הוא שלא זכר שר דהרב תוי"ט בפרק בתרא דיבמות מ"ה ישנו בנו"ט לשבח דמפני תשות כחו נגד נבואה קרו ליה בת קול ובחידושי הראשונים שבסוף ס' חמרא וחיי כתוב בשם הרא"ש דמפני זה מיקרי בת קול מפני שיוצא במדה ואין כל אדם שומעו אלא הראוי לשומעו והביא זה הרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו למס' נהדרין דף י"א ע"ד התוס' בד"ה בת קול וכתב דמפרש הרא"ש בת לשון מדה כמו אלפים בת יכיל וכתב שיש לו מאמר מיוחד לבאר כ"מ שנמצא בש"ס לשון זה (אולי הוא בספרו תורת נביאים שמזכירו בעינים כאלו בהגהותיו על הש"ס) ומסתמא הזכיר שם דברי הרב תוי"ט ועי"ש מ"ש עוד בענין בת קול מהמד"ר והירושלמי **(עיין בשו"ת הרי"ף סי' א' בענין זה.

המבלה"ד))**: ועל מ"ש חז"ל אין משגיחין בבת קול רשמתי במערכת האל"ף אות ק"א: סו בכור בהמה טהורה אי נוהג בחו"ל ידוע מ"ש הרמב"ם דאינו נוהג והראשונים הבאים אחריו כל ישרי לב אשר היו תמהים בזה שדבריו הם היפך ש"ס ערוך בכמה דוכתי וכ'

מרן כ"מ בפ"א מהלכות בכורות ה"ה דנוסחא מוטעת נזדמן להם והאמת הוא כנוסחא שלנו דגם בזמן הזה נוהג עי"ש ובב"י סי' ש"ז וראיתי להרב שונה הלכות בח"ב דף ע' ד"ה תנן וכו' שהאריך בענין זה והביא בשם שו"ת שע"א שכ' ליישב כל מה שהקשו הראשונים ע"ד הרמב"ם (לפי הנוסחא שלהם) והיה בהניח דמ"ש הרמב"ם דאינו נוהג בחו"ל היינו מדאורייתא אבל מודה דנוהג מדרבנן ובכן כל המקומות שהזכירו הראשונים דמבואר בש"ס דנוהג בזה"ז היינו מדרבנן, והשוה"ל כ' ע"ד דלא יתכן לומר כן דא"כ קשה אמאי לא תני במתני' בפ"ק דקידושין וכו' ועכ"ל או דנוהג מה"ת או דאינו נוהג כלל עיש"ב ס' שע"א אמצ"א.

ותמיהני דמרחיק דברי השע"א כאילו לא נמצא מי שיסבור כן והלא בהגמ"ר בחולין סי' תשמ"ב כת' בשם סמ"ג כי' רמ"ב ועוד מצאתי בכור בזמן הזה אינו אסור אלא מדרבנן לפי שאינו ראוי להקרבה ובמעי אמו מותר אף מדרבנן עכ"ל. וכ"כ הרב החינוך בפרשת בא סי' ח"י דבכור בח"ל מדרבנן, וכיון דנמצא מפורש מי שסובר כן אין להרחיק מלייחס סברא זו להרמב"ם ומה שניישב להסמ"ג ניישב להרמב"ם.

ובהגהות יד שאול בסי' ש"ז כתב ע"פ הכרח קושיא חמורה דצ"ל כמ"ש הרב שע"א עי"ש. ועיין בס' דרך פקודיך במ"ע י"ח וז"ל כ' הרמב"ם בסה"מ שאינה נוהגת אלא בא"י וביאר החינוך דבחו"ל הוא מדרבנן והרמב"ן בהשגות תמה עליו ומרן כ"מ כ' דנוסחא האמיתית היא נוהגת בארץ ובחו"ל.

ויש ליישב כן בחבורו אבל בסה"מ א"א לפרש כן. ול"נ דכוונת הרמב"ם על קידוש בפה דזה אינו נוהג בח"ל גם מדרבנן, ובא"י בזה"ז נוהג דשייך הקרבה דמהרה יבנה בהמ"ק ויקריבנו ע"כ תו"ד, הנה מ"ש בשם הרמב"ם בסה"מ הוא במ"ע ע"ט.

ומ"ש בשם הרמב"ן בהשגו' לפי הנראה כונתו עמ"ש הרמב"ן בהקדמתו שאחר השרשים ושם רמז למ"ש בהלכות בכורות והוא בסוף פ"ה דמס' בכורות והובא שם בהרא"ש עי"ש, ובס' סדר המצות שנד"מ לאחד מרבני דורנו בסי' כ"ו בהגהה כתב שבהגהות מוהרי"ף שעל החינוך תמה על החינוך שכ' דבכור טהורה אינו נוהג מה"ת רק בא"י שהוא כנגד גמרא ערוכה וכ' הוא ע"ז וק' שלא על החינוך לבד תלונתו שגם הרמב"ם בסה"מ סי' ע"ט כ"כ וכבר קדמו בהשגה זו הרמב"ן בהקדמתו שאחר השרשים ותימה שכ"ז נעלם ממנו עכ"ד ולפי הבנתו בדברי הגאון רי"ף יותר הי"ל לתמוה שנעלם ממנו דברי מרן הב"י ובכ"מ במקומו אבל האמת הוא דלא ראי זה כראי זה כי השגת הרמב"ן וכל הראשונים היא עמ"ש רמב"ם ולפי הנוסחא שלפניהם) דבכור בזה"ז אינו נוהג בחו"ל וע"ז הקיפוהו בהלכות דמכמה דוכתי בש"ס מתבאר דגם בחו"ל איתיה למצות בכור כמו שיראה

הרואה בד"ק ואילו השגת מוהרי"ף היא עמ"ש החינוך דנוהג בחו"ל רק מדרבנן דלמה לא יהי מה"ת הרי חובת הגוף היא ונוהג בכ"מ מדין תורה וכו' עי"ש.
ואין זכרון לראשונים הנ"ל מענין זה כלל כי כל המשא ומתן שלהם הוא לומר דנוהג גם בחו"ל ולא נחתו להכי אם מדאורייתא או מדרבנן והג' רי"ף הוסיף דצ"ל נוהג בח"ל מד"ת וזה פשוט. וע"ש עוד בס' הנ"ל בשם הרדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' ר"ג שהעתקה מוטעית נזדמן אליו וכו' ודברי הרדב"ז סובבים ע"ד רמב"ם בסה"מ אשר מרן בב"י ובכ"מ לא הזכיר דבריו בזה.
ומ"ש הדרך פקודך בכונת דברי הרמב"ם דעל קידוש בפה קאמר הנה המעיין בגוף דברי הרמב"ם בהראיות שהביא יראה דכוונתו על גוף המצוה ואין להאריך ועיין מה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים בהפתיחה למערכת בכור בהמה. ועיין חת"ס יו"ד סי' שט"ו ד"ה ולא, שתמה ע"ד צ"צ סי' ס"ג בענין אלמות הנכרי שפוטר מהבכורה ולמד כן מדברי התום חולין ט"ל ע"ב כיעי"ש דאיך יביא ראיה להקל בקדושת בכור דאורי' גם בזה"ז בח"ל עיין כ"מ פ"א מהלכות בכורים ה"ה (נראה שצ"ל בהלכות בכורות) ועיין הגמ"ר דחולין סי' תשמ"ב ומנ"ל ללמוד משם קולא בדאורייתא עכ"ל.
והנה בדברי מרן כ"מ הנ"ל אין הכרח דכונתו דנוהג מדאורייתא וביותר מ"ש בשם ההגמ"ר נהפוך הוא דשם מפורש דהוא מדרבנן בזה"ז שאינו ראוי להקרבה כמש"ל. איברא דעיינתי בסמ"ג סי' רי"א (מ"ש בהגמ"ר סי' רמ"ב הנה שם אין שייכות לזה כ"א בסי' רי"א) ולא מצאתי מ"ש בשמו בהגמ"ר ונראה דמ"ש בהגמ"ר ועיין סמ"ג וכו' אדלעיל מיניה קאי ולא אדלקמיה ועכ"פ בהגמ"ר מפורש דכל שאין ראוי להקרבה אינו אסור אלא מדרבנן והחת"ס מביא ממנו דבכור בזמן הזה הוא מדאורייתא ונהפוך הוא וצ"ע.
אחר זמן רב ראיתי בקונטרס בנין יחזקאל אשר בקובץ יגדיל תורה סי' קי"ט אות ל"ח שכתב דבהגמ"ר הנ"ל יש ט"ס וצ"ל בכור בזה"ז אינו אסור להטיל בו מום אלא מדרבנן וזהו שסיים אבל במעי אמו אף מדרבנן מותר עכ"ל ודברי פי חכם חן. ואפשר דגם הרחת"ס הבין כן בדברי הגמ"ר וא"כ משמע דעיקר קדושתו היא מה"ת דאל"כ מהיכא תיתי איסור הטלת מום מדאורייתא דאיצטריך לאשמועינן דאינו אלא מדרבנן וק"ל ועי"ש בקונטרס הנ"ל דנקיט בפשיטות דבכור בהמה אסור בגיזה ועבודה מה"ת גם בזה"ז בחו"ל אלא דמן התורה מותר לשוחטו ונעשה בע"מ ע"י השחיטה ומדרבנן אסור לשוחטו ואם עבר ושחטו אסור מקנס וכו'.
ועיין בשו"ת אגודות אזוב מדברי יו"ד סי' ל"ז דף ל"ב ע"ד ד"ה אמנם וכו' דאף דבשע"א האריך להצדיק דברי המ"ב דמקילין בס' בכור משום שיטת הרמב"ם דבכור בחו"ל דרבנן

והוי סד"ר מי יקל נגד כל המחברים דנקטו דס' בכור גם בח"ל הוי ספק דאורייתא: ואי בכור בהמה נוהג בלוים.

עיין מה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת בכור שם: סז ברייתא אם אומר הש"ס על ברייתא דתנן או על משנה דתניא היה כתוב אצלי מראה מקום ציון היא דוכתי דאיכא בש"ס הכי והכי שו"ר דהרבנים י"מ ומש"ב אות קי"ד וקט"ו האריכו למעניתם לא הניחו זוית ופנה הלא בספרתם ועיין בטור א"ח סי' תר"ל בחי' הג' מוהרל"ח ויעיר אזן אות י"ב ואות נ' ובמערכת המ"ם אות ל"ד, ועיין נדרים דף נ' ע"ב תנן מלא תרווד רקב שאמרו ובעיני כל חי דף מ"ה ע"ב כל החיים דף י"ד אות ל"ט ואות מ"ב ובהגהותיו רחמים לחיים לתשו' הרשב"א חלק ה' סי' מ': סח ביומו תתן שכרו כתב הרמב"ם בסה"מ במ"ע ר' דגם בגוי שבא"י איכא עשה זו והוא חידוש ובמתני' פ"ט דמציעא ובחיבורו פי"א מהלכות שכירות לא הוזכר אלא גר תושב.

והנה הפוס' בח"מ סי' של"ט לא כתבו דין גר תושב ונראה טעמם משום שאין דין גר תושב בזה"ז עיין ערכין כ"ט ע"א ופס' הרמב"ם בהל' ע"ז פ"י ה"ו ובהל' שחיטה פ"י ה"ט ובהל' איסורי ביאה פי"ד ה"ח דאין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג, ומ"מ לגבי עכו"ם היה להם לכותבו בפ"י ואדרבא מדקדוק לשון אחד שכר אדם וכו' יש להוכיחקצת למעוטי עכו"ם דגם בפוס' איכא דוכתי דדייקינן אדם למעט נכרי עיין לעיל במערכת האל"ף אות רע"ח וסבור הייתי לומר דמ"ש בהה"מ נכרי לאו דוקא אלא ר"ל גר תושב אלא דמלבד שהוא דוחק גם אין נראה כן מדברי הרב החינוך פ' קדושים שכתב בסו"ס ר"ל וז"ל ומה שאמרו בגר תושב מפורש במשנה פרק המקבל וכ' הרמב"ם הוא הדין לבן נח עכ"ל.

מוכח שהבין דברי הרמב"ם כפשוטן, ולי ההדיוט צ"ע: סט בישולי גוים פשיטא לי טובא דאין איסורו אלא מדרבנן ולית ביה דררא דאיסור דאורייתא כלל ולרוב פשיטותו משנה שא"צ היא להביא דברי הפוס' דמוכח כן מדבריהם ואשר מפורש כן בד"ק ותמיה לי על הרב קב הישר סוף פרק ע"ה שכתב שהוא מדאורייתא עי"ש והוא פלא.

אחר שנים רבות נדפס ס' עמודי אש לידידי הגאון מוהר"י אייזשטיין יצ"ו וראיתי שם בחי' על הירושלמי פ"א דשבת ה"ד שתמה כן ע"ד קב הישר הנ"ל ובקונטרס אסיפת דינים במערכת בישולי א"י הבאתי איזה פרטים בדינים אלו עי"ש: ע בישול ושליקה החילוק שביניהם בין תבין בדברי מרן חיד"א במחב"ר יו"ד סי' נ"ב אות ל"ו רמזו ביעיר אזן מערכ' זו ובמ"ש על דבריו הג' בית אפרים לטרפיות בקונטרס הראיות סי' כ"ז (דף קי"ד ע"ב מד' לבוב) ועיין להרבנים כרם שלמה (חאאס) יו"ד סו"ס פ"ז יד שאול סי' רי"ז

סק"ב ערוך השלחן סי' תע"ג וסי' תרמ"ח אות ה' רבינו הרלנ"ח סי' ט' נחמד למראה ח"א דף קס"ז ע"א משק ביתי אות תצ"א: עא בעיא לא בעי בש"ס אם לא נ"מ לדינא הרא"ש בפסקיו לחולין דלא כרש"י שם כ"כ הרב ויקרא אברהם דף קי"ח אות י"ג דברי הרא"ש הם בדף י"ז ע"א בבעיא דאברי בשר נחירה ולפי הנראה לא ראה דברי ב' המאורות הגדולים יד מלאכי אות צ"ב ויעיר אזן מע' זו אות ד' עיש"ב ועיין רש"י שבת כ"ח ע"ב ד"ה אלא וכו' מאי דהוה הוה וקשה דנימא משום דרוש וקבל שכר הוא כמ"ש בחולין שו"ר מ"ש הריטב"א שם דלישנא משמע דאתי לאשמועינן דבר הוראה עי"ש.

ומ"ש זה הי"מ גדול שם דמצינו בר"פ ז' דנגעים יכו' עי"ש. כמו כן מצאתי מימרא דרב שבת ל"ה ע"א המטלטל טהור עי"ש ומה שהקשה הרב תהלה לדוד ח"ב דף ע' ע"ב ד"ה ואגב אש"ס דמכות דף ז' ע"א במאי דבעיא בש"ס במילתיה דראב"ע דמאי נפ"מ מאי דהוה הוה עי"ש לא זכיתי להבינו: עב בין זה לזה כשאמרו איזה שיעור בין שני דברים כגון ממקום פלוני למקום פלוני כך וכך או בין אכילה כו"כ אם גם הדברים ההם בכלל השיעור או דוקא ריוחא דביני ביני עיין מה שהאריך בזה הרב פתח הדביר בח"ג סי' מש"ה ובמ"ש ע"ד הג' ר' זלמן (שבס' תולדות אדם מאמר ב') עיין מ"ש בזה הג' בית אפרים בשו"ת א"ח סו' נ"א רמזו הג' מוהר"צ הירש חיות בהגהותיו לתענית דף ה': עג בנים כשאין עושים רצונו ש"מ אי נקראים בנים דנחלקו ר"מ ור"י כנודע עיין למרן חיד"א בחומת אנ"ך ר"פ ויקהל דקי"ל כר"מ אך ביעיר אזן במדבר קדמות מע' זו אות ב' כתב בשם הרמב"ן פרשת האזינו דקי"ל כר"י ועיין להרבנים אמת ליעקב ניניי דף צ"א ויוסף אברהם פ' וילך דף צ"ד, ולעיל אות נ"ד נמשכתי אחר דברי הרב נאות יעקב דנקיט בפשי' דקי"ל כר"מ והא קמן דאינו פשוט.

וגם בעיקר דבריו יש לפקפק דדוקא לגבי קוב"ה אמרינן דכשאין עושין רש"מ אינם ראוים לקרותם בנים לה'. אבל לגבי בני אדם אף כשאין עושין רש"מ נקרא בן לאביו: עד בשר אדם חי אם אסור יש בזה ג' סברות אסור דאורייתא מותר מה"ת ואסור מדרבנן מותר גם מדרבנן, עיין ביו"ד סי' ע"ט ועיין ביד דוד שם שהביא דעת כמה מרבנן בתראי דסברי דנקטינן להחמיר כדעת הרמב"ם דאסור מן התורה עיש"ב, ועיין למרן חיד"א במח"ב יו"ד סי' ח' אות ב' דכ' בפשיטות דנקטינן דאפילו מצות פרוש אין בו וכמ"ש הרפ"ח וכו', ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ג' ח"א סי' מ"ג אי פליטת בעלי חיים אוסרת: עה בי דינא בתר ב"ד ל"ד אי אמרינן כן גם בזה"ז, עיין להרבנים מקנה אברהם אות נ"ח, יעיר אזן מערכה זו אות כ"ה סמיכה לחיים דף נ"ז ע"א ועי"ש כמה חילוקים בענין זה, ובחקקי לב ח"א דף ע"ח ע"ג, ובחקת החיים הנד"מ דף ב' ע"ב, ועיין חיים ביד דף ח' ע"ג, פורת

יוסף דף מ"ב: עו ברבי אם הוא שם העצם או שם התואר ר"ל גדול הדור, האריך בזה מרן חיד"א בשם הגדולים ח"א מערכה זו, ובמחב"ר א"ח סי' קי"ב ועיין להג' נו"ב מ"ת א"ח סי' קי"ג שחילק היכא דמזכיר ברבי אצל השם ר"א ברבי וכיוצא הוא לשון כבוד וכו' ומ"ש ע"ד רש"י חולין י"א ע"ב עיין במחב"ר שם מה שביאר בזה ובחולין ק"ו ע"א כתב רש"י ר"ג ברבי בנו של רבי וכתב רבינו המי"ט שם דאע"ג דבשאר דוכתי מפרש גדול הדור הכא פי' האמת, ועיין סוכת דוד אשר בסו"ס בית המלך דף י"ד ע"א: עז בטלה דעתו אצל כל אדם נראה דגם לקולא אמרינן הכי כדמוכח משבת צ"ב ע"ב עי"ש וכ"ת כיון דאיכא למיחש משום חוב"ע משו"ה מאי דפטרינן ליה מקרבן לא חשוב קולא א"כ מש"ס שבת צ"א ע"א מוכח דאמרינן לקולא.

וע"ע שבת קמ"ד ע"ב ובפוסקים סי' ש"כ דמתבאר דאמרינן לקולא וכן מוכח מפסחים מ"ד ע"א ונזיר ל"ו ע"ב עי"ש וע"ע מנחות פ"ז דף ע' ע"א דאי גחין ואכיל בט"ד אכ"א, וע"ע ברכות מ"ב ע"א והרא"ש שם סי' ל' ובפוסקים סי' קס"ח ס"ו ואין לומר דמשום ס' ברכות הוא דאזלינן לקולא דלגבי בהמ"ז לא שייך סב"ל אלא דלפי מ"ש הג' מוהר"ש זלמן בש"ע שלו סי' קס"ח סי"ב דמה"ת די בברכה אחת מעין ג' עי"ש י"ל ראיה זו.

ומ"ש הרא"ש שם בשם הר"מ והראב"ד לא ידעתי מקום מחלקותם כי בפ"ג מהל' ברכות לא ראיתי זכר מזה כמ"ש הרואה. ושו"ר להרב מעש"ר שם שנתעורר בזה עי"ש וגם יש להבין סברת הראב"ד שהביא הרא"ש דלפי הנראה י"ל כס' הרמב"ם מש"ס ברכות ל"ה סוע"ב ואי קבע עליה מאי איכא למימר וכו' בטלה דעתו וכו' עי"ש והגם שיש לחלק בין מין לשיעור מי גילה לנו רז זה לחלק וסתמא דמילתא כי הדדי נינהו ופלא בעיני כי לא ראיתי מי שנתעורר בזה וצ"ע וע"ע רש"י חולין ל"ג ע"ב ד"ה ודלא כר"י ודף ק"מ ע"ב ד"ה דילמא ומג"א סי' ט"ז סק"ב ומרן הב"י בשם הרשב"א לענין חציצה עי"ש ומג"א סק"ו ובב"י יו"ד רס"י קצ"ח וב"ח ויש"ש חולין פ"ח סוס"י כ"א ודוק.

שו"ר משנה שלמה שנינו במסכת כלים פרק מ"ט הסל והכלכלה וכו' שהתקינם לישיבה טהורים ופי' ז"ל שם משום דבט"ד אכ"א עי"ש וע"ע שו"ת הרדב"ז ה"ד הרבנים מג"א סי' קנ"ח ופה"ד שם אות ב' שכתב בט"ד אכ"א לקולא עי"ש ועיין רש"י פסחים דף ב' ד"ה משעת האור, ועיין שיורי ברכה יו"ד סי' קי"ג ובספרו מחזיק ברכה א"ח סי' רנ"ד אות ב' לענין בש"ג בדבר הנאכל כמו שהוא חי ויש מי שאינו יכול לאכול אותו הדבר בלא בישול אי אמרינן בט"ד אצל כל אדם ולא יאסר עליו משום בש"ג, וכן לענין גזרת חיתוי עי"ש: עח בטלה דעתו אי אמרינן באתרוותא עיין להרבנים פר"ח יו"ד סי' קי"ג ס"ג ד"ה ויש לדקדק וכו', ומרן חיד"א בשיו"ב שם וביעיר אזן אות כ"ז וקהל יהודה דף מ"ג ע"ד

ולהג' מוהרי"ש הלוי נר"ו בנימוקיו על הירושלמי בהשמטות לריש מס' כלאים ברכ"י א"ח סי' קס"א מג"א סי' ש"א ס"ק ט"ו מחזיק ברכה א"ח סי' רנ"ד אות ב': עט בטלה דעתו וכו' לענין דברים המאוסים, כ' הרפ"ח סוס"י קט"ז דבכל הדברים המוזכרים שם אם הוא נפש היפה לא אזלינן בתריה אלא בטלה דעתו אצל כל אדם, ובשאר דברים דאיכא דמימאסי בהו ואיכא דלא מימאסי למאן דלא מאיס ליה שרי עי"ש ובמקומות שציין והרב משנת ר"א ח"ב בזכרונות דף כ"ב אות צ"ח כתב דהרב כנה"ג ס"ל דאף דלדידיה אינו מאוס אזלינן בתר רובא דעלמא ולהרפ"ח אזלינן בתר דידיה וכו' ע"כ ולפי מה שמתבאר מדברי הרפ"ח וכנז"ל צ"ל דהרב כנה"ג מחמיר גם בדברים שלא הוזכרו בסי' קט"ז ולא ידעתי איה מקום דברי הרב כנה"ג כי עיינתי בכנה"ג במקומות אשר דבר בזה הרפ"ח ולא חזינא כהס' זולת שבסי' ק"ד סוף הגב"י כתב לעיין בסי' קט"ז ול"ז למצוא דברי חפץ בכנה"ג אשר לפני, וע"ע תוס' מנחות ע' ע"א ד"ה בצי עוף וכו' מ"ש בשם ר"ת וע"ע להרב פר"מ באשל אברהם סי' קנ"ד ס"ק י"ט בשם הרבא"ר ובמ"ז שם סק"י ולהרב פתח הדביר ח"ג סי' רס"ד אות ח' ולהרב הלבוש יו"ד סי' ס"ו ס"ז:

פ במתניתא תנא כ"מ שהובא בתלמודינו איננה ברייתא מר"ח ור"א וב"ק ולוי שסידרו ברייתות שלהם בא"י רק ברייתות בבליות כמו תני ר"י או אייתי מתניתא בידיה וכל דלא נשנית בי ר"ח ור"א אינם עיקר לפסק הלכה כ"כ הג' מוהר"ץ הירש חיות לגיטין דף ו' ע"ב שהכריח כן במ"א: פא בעיא מצינו בכמה דוכתי דבעי הש"ס כמעט דברים בלתי אפשריים, עיין להג' יד מלאכי תוך אות צ"א מה שציין ועי"ש הטעם ועיין בספר כל החיים אות כ"ב שציין משנת חכמים אות שכ"ה ואמצ"א: פב ביטול איסורין לכתחלה, עיין מ"ש במערכת האל"ף (אין מבטלין איסור לכתחלה) בס"ד: ובמאי דאמרינן חד בתרי בטיל רשמתי במערכת החי"ת אות ע"ט: פג ביטול אי שייך בדבר שתחלתו ע"י תערובת, עיין להרב מוהריט"א בגט מקושר דף ע"ג ע"ג ומ"ש ע"ד הרב מוהרי"ף ה"ד מר בריה בס' חיים ומלך בהל' מקואות דף ט"ז ע"ב משנה למלך פ"א מהלכות מטמאי מו"מ, כרו"פ סי' י"ד וסי' ק"ב, נו"ב מ"ת יו"ד סי' נ"ד, ישועות יעקב יו"ד סי' י"ד, ועמ"ש בזה בשו"ת השיב משה יו"ד סס"י ל"ח דף כ"א ע"ג ומ"ש ע"ד בשו"ת בית שלמה יו"ד סוס"י קע"ז בהגהה מבן המחבר, ועיין בשו"ת חת"ס או"ח סי' קל"ג ובמ"ש ע"ד בשו"ת בית שלמה א"ח תוך סי' ע"ב, שו"ת ענג יו"ט סי' ל"ד ד"ה אולם, שם אריה א"ח סי' ח' ד"ה עוד יש לכאורה, שו"ת עטרת חכמים א"ח סי' ה', ישרי לב דף י"ז ע"ב ד"ה וכזאת: ואי שייך ביטול באדם באדם או אמרי' בעלי חיים חשיבי ולא בטלי, בס' מערכי לב ח"א דרוש נ"ג דף קי"ח ע"ב כתב בשם משאת שה חיו"ד סי' א' דיצא לידון בדבר חדש דבתערובת אדם

באדם לא אמרינן בע"ח חשיבי ולא בטלי וכתב ע"ד דאין דבריו נראים וכמו שהאריך בחק"ל יו"ד סי' פ"ט להוכיח דגם באדם אמרינן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי: ואי שייך ביטול בדבר המחובר לקרקע או חשיבי ולא בטלי רש"י בגיטין דף נ"ד גבי נטיעה של ערלה וכלאי הכרם שנתערבו כ' דכ"ז שהוא במקומו כמחובר חשיבי ולא בטלי, ובפר"ח במים חיים בנימוקיו לגיטין כ' דלהרמב"ם מחובר לא חשיב ובטיל.

ובמערכי לב הנ"ל כ' דהראב"ד בתומת ישרים סי' רל"ט והגמ"ר פ"ק דקידו' כ' דלא בטיל וציין למ"ש בחק"ל יו"ד סי' ק"ז: וכתב עוד במערכי לב שם דאי מחובר חשיב ולא בטיל כ"ש קרקע דל"ב וכן מתבאר מדתנן פ"ט דתרומות מאה לגינה של תרומה ואחד של חולין וכו' ופי' הר"ש דכיון שזרעה אין הקרקע עולה וכן הוא בתוספתא להדיא, ועיין בפרמ"ג או"ח סי' תס"א במ"ז סק"ד ואם ספק שא"י מקומו איה לכאורה אף בקרקע יבש ביבש חד בתרי בטיל ועי"ד קי' בחנות קבוע ודברי הכריתות בנחל איתן וכו' ובפריי שם הארכנו (עי"ש בשפ"ד סקי"ד בד"ה החלק השני) ובשו"ת חקקי לב א"ח סי' י"ד דף י"ח ע"ב ה"ד הפרמ"ג ושם בהשמטות דף קי"ט ע"ב דחה דבריו ע"פ מ"ש בס' מערכי לב הנ"ל: וביטול איסורין דרבנן אי סגי ברוב או בעינן ששים רשמתי במערכת האל"ף אות ת"א ועי"ש בהשמטות: פד ברכת המזון דאורייתא היינו באכל כדי שביעה ולענין כביצה אי הוי שביעה מדאורייתא, עיין מה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת ברכות סי' ד' אות י"ב: ואי ברכת מעין ג' דאורייתא רשמתי שם סי' א' אות ל"ה, ועיין בשו"ת מוהרי"מ סי' נ"ה: פה בהמה מעוברת אם מקבלת זכר, עיין בכורות דף ח' גבי נחש לכמה מוליד והא שמושי משמש וכו' וברש"י, ועיין להרבנים דרך המלך דף פ"ו ע"ד, משק ביתי במערכת הפ"ה אות שפ"ה ומ"מ בסה"ב מנחה טהורה דף ק"ד ע"א: פו בן תלמיד נקרא בן כידוע מדרשת רז"ל וכן אני קורא לתלמידיי העי"א בני, וכן מצינו דבזמן התלמוד היו קורים לתלמידיהם בנים ועיין לקמן אות צ"ד אות קטן יו"ד: פז בדיקה לענין מה דצריכה בדיקה לספירת ז"נ כמבואר ביו"ד סי' קצ"ו כ' הגאונים חות דעת שם אות ג' בביאורים וסד"ט שם סקט"ו דבדיקה זו היא מה"ת עי"ש.

והרב מוהר"א לאריד הו"ד בשו"ת חיים ביד סי' מ"ח שקו"ט בזה להוכיח דבדיקה זו היא מה"ת עיש"ב: פח בד"א דקי"ל דהוא לפרש אם הוא גם בברייתא, עיין להרבנים יד מלאכי אות ש"ב, ומקנה אברהם מהדורא בתרא אות ר"ג ועיין בפירוש המכונה לרש"י בנזיר דף ל"ב ע"א ד"ה לישנא אחרינא דנשתמש בכלל זה בדברי התוספתא: פט בני מקרא אי דינם כישראל לכמה דברים, עיין לקמן במערכת הקו"ף אות נ"ג: צ בעיא בבבלי ופשיטות בירושלמי היכי נינקוט, עיין למרן חיד"א ביעיר אזן מערכה זו אות י"א,

ובשיורי ברכה יו"ד סי' קמ"ה אות א', ולהרב באר יעקב שרמז שם, ולהרב שער המלך בחופת חתנים ס"ד ד"ה האמנם.

ועתה ראיתי מ"ש הר"ן בסוף"א דתענית עמ"ש הרי"ף בשם הירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך וכו' עי"ש דמבואר בדבריו דפסקינן כס' התלמודין ולא כפשיטות הירושלמי וגם הריב"ה בק"פ הרא"ש שם אות י"ט הבין בדעת הרא"ש כמ"ש הר"ן בדעת הרי"ף ולכן השמיט מנודה עי"ש וע' מ"ש הרבנים הנ"ל בדעת הר"ן וצ"ע (ועוין לקמן במערכת ה"ה אות קי"ג) ועיין להרב מאמר מרדכי לגיטין דף קי"ח ע"ג, ומ"ש בשו"ת רמ"ץ א"ח סי' ט' אות א' בבעיא דר"ל בע"ז מ"ו לולבו מהו למצוה דלא איפשיטא בש"ס דילן ומהירושלמי פ"א דביכורים נראה דאיפשיטא לקולא, וכבר כתבו הפוסקים דכיון דאין הירושלמי סותר בהדיא להבבלי ראוי לפסוק כוותיה ע"כ הנה לפי כל הרשום עיניך הרואות דאינו פשוט לומר כן ואדרבה דעת הרבה פוסקים דנקיטינן כהבבלי, ועיין ביד מלאכי במערכה זו אות צ"ד ובמראה הפנים ע"ד הירושלמי דסנהדרין בפ' חלק ה"ז ד"ה נישמועינה מהדא דבהרבה מקומות מוזכר דהרמב"ם פוסק כפשיטות הירושלמי ושכ"כ מוהריק"ו שרש ק' ורמז למ"ש בפ' השואל (את הפרה ה"ג ד"ה שאלה מן), ועיין בשו"ת מוהר"ם מרוטונבורג האחרונים בחא"ח סוף סי' ט' בדברי המה"פ הנ"ל, ובזכרונות הג' חק"ל שבספר ישרי לב מערכת הלמ"ד אות ל"ז כ' דמוכח מתוס' קידושין דף י' ד"ה ומקבל לפי מ"ש שם מוהרש"א דנקיטינן כפשיטות הירושלמי נגד ש"ס בבלי וכן ממ"ש מרן ב"י יו"ד סי' ר"מ גבי בנו והוא רבו עי"ש דבין להר"ן ובין למרן נקיטינן כפשיטות הירושלמי: צא ביתו זו אשתו אי הויא ביתו בקידו' לחוד או בעי' חופה, עיין להג' פר"ח בס' מים חיים הלכות יוה"כ פ"א ה"ב דפליגי הש"ס דידן עם הירושלמי בזה ולהירושלמי סגי בקיד' ועיין להג' שעה"מ בהלכות אישות בחופת חתנים ס"ד ד"ה האמנם וכו' דמעיקרא הוה בעי למימר דלהירושלמי שהביאו תוספות יומא דף י"ג ד"ה לחדא דמקדש ביוה"כ ה"ה דכניס לה ביוה"כ ומזה הוקשה לו על ס' הר"מ דבעי חופה הראויה לביאה. ושוב הביא דברי הג' פר"ח הנ"ל ונראה דמודה לו עי"ש, והרב יד דוד בחי' לפב"ת דיומא ע"ד ע"ו ע"א נראה שהבין דהכי מסיק השער המלך הנ"ל דלהירושלמי גם חופה היה עושה הכהן גדול ביוה"כ, ושוב הביא מ"ש הפ"ח וכ' עליו שהוא דוחק ומסיק דהירושלמי ות"ד פליגי בתשמיש אם הוא מדאורייתא או מדרבנן עי"ש ומדברי השעה"מ שרשמתי אין נראה כן כמ"ש הרואה (בי"ד שם כתב בשם שעה"מ ח"ב דף נ"ה והשעה"מ שבידי הוא מדפוס חדש ואי אפשר לכוון הדפים ואולי מ"ש הי"ד בשמו הוא במ"א), אף גם תמיה לי דהגם דהג' שעה"מ שם צידד לומר דמשום איסור דרבנן לא חשיב חופה

שאינה ראויה מ"מ עין ל"ו תשורינו שם בסו' דנחית להאי ספיקא ושקו"ט בה ומסיק להוכיח מדברי ה"ה והג"א דגם משום איסור דר' חשיב חופה שאינה ראויה לביאה לדעת הר"מ וכ' שכן מבואר בתשו' הריב"ש עי"ש ורמזו השעה"מ עצמו.

ומעתה הרי הוא בבל יאמר דהר"מ ס"ל דגם להירושלמי היה כונסה וחשיב חופה הראויה משום דשאר עינוים דרבנן לדעת הירושלמי כמ"ש הרבי"ד ז"ל כמבואר. ומ"ש דודאי ארוסה לאו ביתו היא לא ידעתי מנ"ל הא דנהי דש"ס דילן הכי ס"ל מ"מ לא נפלאת היא לומר דהירושלמי ס"ל דכיון דע"י אירוסין חשיבא אשת איש גמורה (עיין רמב"ם ריש הל' אישות ולעיל במערכת האל"ף אות שמ"ו) היינו ביתו דקאמר רחמנא והנה אמת דמדברי התוס' במס' ביצה דף ל"ו ד"ה והא נראה דס"ל דלדעת הירושלמי נמי היה כונסה לחופה שכ' ולישני וכו' מצוה לישא אשה אחרת עי"ש ולא כתבו מצוה לקדש ודוחק לומר דכיון דלא נחתו הפוס' להכי לא דייקי בלישנא ועכ"פ לדעת הר"מ שפיר י"ל כמ"ש הג' פ"ח והסכים לזה הג' שעה"מ, ואף אי נימא כמ"ש הרב יד דוד דגם להירושלמי לא סגי בקידושין אלא בעי נמי חופה מ"מ ודאי דהיינו בלא ביאה דכיון דביוה"כ הוא דהוה מקדש לה הרי אינו רשאי לבא עליה ביוה"כ ובעכ"ל דבלא ביאה נמי מיקרי ביתו ודברי הרב שכנה"ג סי' תרי"ט ה"ד הרב ש"ץ דף רצ"ט ע"ד שכ' בשם מוהרמ"א סי' קכ"ה דאפשר דלא מיקרי ביתו בחופה בלא ביאה אחרי המחי"ר תמוהים מאד דמבואר הוא בירושלמי בהפך כאמור וצ"ע, ועיין בס' ימי שלמה בהלכות עריוה"כ שקדם בתמיה זו ע"פ משמעות הסוגיא ודברי הרב פ"ח הנ"ל ולדידי מוכרח כן לשיטת הירושלמי דס"ל דלא היה קודם יוה"כ אלא הזמנה לבד והקיד' וכניסה לחופה (למאן דס"ל הכי) היה ביוה"כ עצמו כאמור, ועיין להג' שאג"א סי' צ"ג שהכריח דע כ כניסה זו בלא ביאה דהא ר"י דאמר אף אשה מתקנים לו ר"ל בתוך שבעה הימים ואי אפשר לו אז לגשת אל אשה וכמ"ש בש"ס שמא תמצא ס' נדה וכו' עי"ש והג' תשובה מאהבה סס"י קל"ה כ' עד דודאי כניסה זו היתה גם בביאה ויכול לבעול דדוקא באשתו הוא דאיכא משום ס' נדה וכו' אבל האשה המתוקנת לו שהיא בתולה אף אם תמצא דם תלינן בדם בתולים ואפילו אם תראה דם אחר מעל"ע אינה מטמאה למפרע וכו' עי"ש, ולפי זה נתישבה דעתנו דלא תיקשי לן דברי מוהרמ"א הנ"ל מסוגית הש"ם דילן דאין הכרח לומר כניס ולא בעיל כמובן והרב דברי ריבות סי' ש"ה האריך להוכיח דאין בכלל אשה ארוסה מסוגיא דפ"ק דיומא ומ"ש שם ללמוד מזה לגזרת רגמ"ה שלא לישא שתי נשים דאין בכלל זה ארוסה יש לפקפק דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד כדאמרי בכמה דוכתי (עיין תוספות בקידושין דף ל"ז ד"ה ממחרת) אלא דמ"מ כל שאין לנו הכרח לומר

בהפך מסתברא ודאי לומר שלא לחלק בין לשון תורה ללשון חכמים, ועיין מה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים מערכת אישות סי' ב' אות י"ג:

והא דאמרינן ביתו זו אשתו לאו דוקא בביתו הכתוב בתורה אלא גם בלשון חכמים ביתו זו אשתו כן הכריח הרב פר"ח בליקוטי א"ח סי' רצ"ח וגם בלשון בני ביתו נכללת אשתו עי"ש: צב בתר השתא אזלינן או בתר מעיקרא, עיין מה שרשמתי במערכת האל"ף אות שמ"ט: צג בשר בחלב זכר או מתה מדאורייתא שרו ומדרבנן אסור, כמ"ש ה"ה פ"ט ממ"א אבל נראה מדברי הרשב"א דחלב זכר ליכא איסור אפילו מדרבנן ממ"ש בתה"ב שיש בב"ח מותר לגמרי לבשר דגים וכו' אי נמי בשר בהמה בחלב זכר ובחלב קיבה עכ"ד הרב ארעא דרבנן אות צ"א דברי הרמב"ם בחלב מתה הן שם הלכה ל' וכתב ה"ה שסובר הרמב"ם דבכל אלו (היינו מי חלב וחלב מתה וחלב זכר שכתב שם ביחד ועליהם כתב פטור) הוא פטור אבל אסור עי"ש ומזה משמע ליה להרב אר"ד דאיסורם רק מדרבנן והיינו דוקא ענין בישול אבל לענין אכילת בשר בחלב מתה דעת מרן הב"י ביו"ד סי' פ"ז (ד"ה כתב הרמב"ם) דאסור מדאורייתא משום נבלה והרב הדרישה שה תמה ע"ז וס"ל דאינו מדאורייתא דדמי לביצת נבילה דמבואר בסי' פ"ו דאינו אלא מדרבנן משום דלא גדלה באיסור ואינו מגוף העוף וה"ן החלב נתהוה בחיים ולא גדל לאחר מיתה וכו' והרב"ח בקו"א שם כ' דלא דמיא לביצה דדמי כמאן דמנחא בכדא אבל חלב כיון שנבלע בגומות חשיב כגופה וא"כ אסור מה"ת עי"ש.

והרב פרי מגדים בשפתי דעת סי' פ"ז אות י"ד כ' וז"ל כבר כתבנו במ"א חלב נבילה יש בו איסור תורה אלא שאין לוקין עליו והפרישה כתב, דהוא מדרבנן כביצת נבילה והבית חדש כ' בקו"א דלוקה עליו ובסי' פ"א כתבנו דלדעת הרמב"ם יש בו איסור תורה ולא מלקות ע"כ ובסי' פ"א בש"ד סק"א כתב וחלב נבלה כ"כ דאיסור תורה יש בו ולא מלקות דלא כפרישה וכו' ודלא כלח"מ פ"ג ה"ד ממ"א (לפי הנראה ט"ס הוא וצ"ל פ"ו ה"ט ע"ש) ועיין לח"מ שם עכ"ל מה שרמז בב' מקומות הנ"ל שכ"כ במ"א וכו' לפי הנראה כונתו למ"ש בפתיחה להלכות מליחה ששם הביא מ"ש הדרישה והב"ח הנ"ל וכ' שם וז"ל ואני תמה איך יאמר חלב מתה מותר מה"ת והא ציר נבילה דבר תורה הוא כמבואר בסי' פ"א מהטמאים ומוכח בבכורות ו' ע"ב דחלב הוי כציר דפריך למה לי גמל ועי"ש בתוס' ד"ה לאסור וה"ה ציר נבלה וחלב שלה הוי ודאי ד"ת ומלקות אין בו וכו' עי"ש מ"ש להכריח דמלקות אין בו.

והנה מ"ש דמבואר בסי' פ"א דציר נבלה הוא ד"ת לא חזינא כי האי סימנא דכל הפוס' שם לא הזכירו אלא ציר טמאה וטרפה אבל ציר דנבלה לא הוזכר כלל, איברא דגם הג' פר"ח

בסי' ע' ס"ק י"ח כתב דציר נבילה וטרפה ושרצים הוי מדאורייתא כמ"ש התוס' והרשב"א בפ' גיד הנשה (דף צ"ט ע"ב אמ"ש בש"ס דציר הוא זיעא בעלמא) דלא כמוהר"ם שהביא המרדכי דציר נבילה וטרפה מדרבנן דליתא וכו' ע"כ ועיינתי שם בתוס' ולא הוזכר ציר דנבלה אלא דטרפה כיעי"ש ואולי משמע להו דכי היכי דאסרי' ציר דטרפה אע"ג דליכא קרא לזה אלא דילפי' מציר דטמאה הכי נמי אית לן למימר בציר של נבלה דמאי שנא, והוא דוחק וצ"ע: והנה ע"ד הפרמ"ג הנ"ל הקשה אברך אחד הי"ו דמה ענין חלב טמאה לחלב מתה דאף דחלב טמאה הוי כמו ציר ואסור מהטמאים.

היינו משום דהחלב הוי דבר היוצא מן הטמא והוי כמו ציר אבל חלב מתה הוי כביצת נבלה כלומר כמו ביצת נבלה שנתגדלה בחיי העוף ולא אחר מיתה ולכן מותרת מה"ת ואף החלב כן שנתגדל והיה כנוס בבהמה בעודה בחיים ולא אחר מיתה עכ"ד הי"ו. והנה חילוק זה לא נעלם מהפמ"ג דהן הן הדברים שכתב הדרישה לחלק בדבר כמו שכ' לעיל בשמו.

ולכן הציע הפמ"ג מקום דמבואר בסי' פ"א דציר נבלה אסור מה"ת וא"כ כיון דמוכח בבכורות דחלב דינו כציר ובציר דנבלה פשיט"ל דאסור מה"ת א"כ ממילא קם ליה חלב דנבלה באיסור תורה כיון דחלב דינו כציר דודאי אין סברא לומר דחלב דטמאה דוקא הוא דדינו כציר ולא חלב דנבלה. ומהאי טעמא הוא דהוצרך להצעתו דציר נבלה הוא מה"ת וכו' כי היכי דלא נידחי דאין ראיה מסו' דבכורות וזה פשוט.

ובאמת נראה דעכ"ל דחלב אינו דומה לביצה וכמ"ש הב"ח הנ"ל מדחזינן דבביצת טרפה אינו פשוט דאסור מדאורייתא דהגם דהריב"ה בסי' פ"ו כ' בשם סה"ת דספק נבלה לקולא וס' טרפה לחומרא וכ' מרן בב"י דהטעם משום דביצת נבילה מדרבנן וביצת טרפה מדאורייתא מ"מ אינו מוסכם דהרי בשט"מ לב"ק לדף מ"ז ע"א כ' בשם תוס' שאנץ דגם ביצת טרפה אינה אסור אלא מדרבנן כמ"ש בשמו הרב יד דוד סי' פ"ו הגב"י אות ח' וכ"כ בכנה"ג שם הגב"י אות כ"א בשם מוהרע"י בכ"י שכתב דלפי מ"ש הר"ן דביצה פירשא בעלמא הוא דחשיב ומשו"ה בנמצאת בתרנגולת מותר לאוכלה בחלב ובטרפה דמדאורייתא החמירו בה א"כ לפי דבריו נראה דביצת טרפה לא אסירא מדאורייתא עכ"ל (ויתכן להעמיס כן בדעת בה"ג שהביאו התוס' חולין דף נ"ח ע"א וכל הראשונים שם דמחלק בין בשר עוף בחלב דרבנן לטרפה דאורייתא דהיינו מה"ט משום דס"ל דביצה חשיבא פירשא וכו') הרי דבביצת טרפה איכא מ"ד דהוא מדרבנן, ואילו בחלב טרפה מוסכם לכ"ע דאסור מדאורייתא.

ע"כ לומר כמ"ש הרב"ח דחלב אינו דומה לביצה כיון דמובלע בגומות חשיב כגופה וכשמתה ונתנבלה בשרה וכל אבריה אף החלב בכללם ואחר איזה ימים הראה לי תלמידי לנצ"ח הי"ו מ"ש בשו"ת שם אריה חיו"ד סי' נ"ב דמ"ש הפרמ"ג דהוי כציר נבלה הוא תמוה. ולא פי' מהו התימה ואולי כונתו למ"ש האברך הנ"ל וס' ערוגת הבושם שרשם שם אמצ"א וכ' דבמקום אחר הביא ראיה לדברי הפרישה מבכורות דף ו' דלומד הש"ס דחלב שרי מחריצי חלב וכדומה שתמהו דילמא מיירי בחלב שחוטה דליכא איסור אמה"ח ולדעת הפרישה ניחא דהשחיטה לא מהני להחלב דכנוס ועומד דמי.

ושהביא דברי התוס' בכורות דף כ"ה שמבואר מדבריהם דגם להס"ד ליכא בחלב שחוטה אמה"ח וזה דלא כהפרישה ע"כ. והנה מה שהביא מבכורות עיין להג' נו"ב במ"ת יו"ד סו"ס ל"ו שדחה ראיה זו דקי"ל לרבנן דחלבשחוטה אינו מעמיד.

וכן הלימוד מבלי כסף ומחיר יין וחלב ל"ק די"ל דאולי אין טעם חלב שחוטה טוב שימשול בו תורה עי"ש ומ"ש דמתוס' מוכח דליכא בחלב שחוטה אמה"ח דלא כהדרישה לפי הנראה הוא ט"ס וצ"ל דאיכא במקום דליכא דאי ליכא משום אבמה"ח א"כ הוי כהדרישה דמדמי לה לביצה אלא דאין נראה כן מהוכחתו דהא הוכחתו לפי הנראה הוא ממ"ש התוס' שם ד"ה שער, דמאי דאסרי' חלב פסולי המוק' לאו בחלב שחוטה דההיא שרי לכ"ע מדבעי' למילף בפ"ק היתר חלב מדאצטריך לאסור בפהמ"ו ולא דחי דאיצטריך קרא לחלב שחוטה וכו' ומזה מוכח דבחלב שחוטה ליכא משום דררא דאבמה"ח דאי איכא משום אמה"ח בשחוטה לא הוה מידחי בהכי דסוף סוף הא שמעינן דחלב שחוטה בעלמא שרי אף דשייך ביה משום אבר מן החי וה"ה לחלב גמור.

וצ"ל דלא כהב"ח במקום דלא כהדרישה: והנה תו"ד הנז"ל כתבתי במכתבי להג' מוהרי"א בע"ס עמודי אש נר"ו וכ' אלי וז"ל ואת אשר עורר ע"ד הפרמ"ג שכ' דחלב נבלה אסור מה"ת כציר נבלה דמבואר בסי' פ"א דאסור מן התורה וע"ז כ' כת"ר דמ"ש דבסי' פ"א מבואר ל"ח כה"ס כלל וכל הפוס' שם לא הזכירו אלא ציר טמאה וטרפה והפר"ח בסי' ע' כ"כ בשם תוס' והרשב"א ועיינתי בדב"ק ולא הזכירו מדב"ר ציי"ן כיעי"ש ודוחק לומר דס"ל כי היכי דילפינן ציר טרפה מדטמאה ה"נ ילפי' דנבלה עכ"ל.

אולם אנכי הרואה דכל הפוסקים כלם בפה אחד אמרו דצ"ג אסור מה"ת ודימו אותו לטמאה דצירה אסור מהטמאים לאסור צירן ורוטבן ה"ה לנבלה דז"ל הסמ"ג מל"ת סי' קל"ז ובשר שחוטה שנמלח עם בשר נבלה אפי' בכלי מנוקב כבר בארנו שהשחוטה נאסרת מה"ת דצירן של טמאים מה"ת ואם ס' לחומרא עכ"ל.

וכן הוא בסמ"ק סי' ר"ה בשר שחוטה שנמלח בנבלה אסורה וס' נמי אסורה משום דהוי ס' דאורייתא ע"כ. ובסה"ת סי' ס"ז כ' בשר שחוטה שנמלח עם בשר נבלה נאסר מה"ת ואם יש ס' אזלינן לחומרא עכ"ל.

ובשערי דורא סי' כ' כתב אם מלח בשר נבלה עם בשר שחוטה אסורה מה"ת דציר של בשר נבלה אסור מה"ת כדאמר רבא הטמאין לאסור צירן ורוטבן. ובס' הוי ס' דאורייתא ולחומרא עכ"ל ובמרדכי פרק כל הבשר סי' תש"ז בשר שחוטה ס' אם נמלח עם נבלה ס' דאורייתא לחומרא ע"כ.

וכ"ה באו"ה כלל י"ב בשר כשרה נבלה שנמלחו יחד ודאי בולע זה מזה וכו' והוא מטעם שציר טמאים דאורייתא וכו' ושם סי' ג' כ' דס' לחומרא מבואר דפשיטא להפוס' לדמות ציר נבלה לטמאה וכי ילפי' לאסור מהטמאין לאסור צירן וכו' ה"ה לדנבלה. וכ"כ היה פשוט בעיניהם עד שלא נמנעו להעתיק ההוא עובדא דרב מרי בר רחל דאימלח ליה בשר שחוטה בהדי בשר טרפה שבחולין קי"ב ע"ב והם העתיקו בשר נבלה כאשר תחזה בס' התרו' סי' ס"ו שכ' רב מרי בר"ח אימלח ליה חתיכה נבלה בהדי בשר שחוטה א"ל רבא הטמאין לאסור צירן ורוטבן, ובחי' הרשב"א חולין צ"ט ע"ב כתב ואע"ג דעובדא דרמב"ר דאמלחא ליה ב"ש בהדי בש"נ וכו'.

ובתה"ב הארוך בית ד' ש"א כ' גרסי בפ' כה"ב רמב"ר אימלח ליה ב"ש בהדי' בש"נ, וברוקח סי' תי"א איסור נבלה שנמלח עם השחוטה אסורה דרמב"ר אימליחא ליה חתי' דנבלה בהדי שחוטה. וכן באו"ה כלל י"ב כדחזינא בעובדא דרמב"ר דאימליחא ליה ב"ש בהדי בש"נ וכו' והנה לפום ריהטא היה נראה דכן היתה גירסתם בהש"ס דהעובדא הוה דאמלח ליה בש"נ ולא טרפה.

אך אחרי ראי להרא"ש פרק כה"ב סי' ל"ג כתב גם הוא ר"מ אימלח ליה שחוטה בהדי' בש"נ. ועכ"ז כתב הוא שם סי' מ' כשהביא העובדא דר"מ ב"ר העתיק בשר טרפה.

מוכח דמ"ש בשר נבלה הוא משום דדומה להם ציר נבלה עם ציר טרפה בלא הבדל כלל. וז"ל התורת חטאת כלל כ' סי' ב' ציר של בשר נבלה דאורייתא ובהגה' דבש"ד כ' דהכי קי"ל ולא קי"ל כתשו' מוהר"ם דאף ציר נבלה דרבנן עכ"ל.

ולא תימא דמוהר"ם מחלק בין ציר נבלה לדטרפה דהא ליתא דהא תשו' מוהר"ם היא במרדכי פרק גיד הנשה סי' תר"ע ושם כ' בזה"ל ומיהו מה שאני רגיל לומר דציר נבלה וטרפה דרבנן דדוקא בשרצים דאית בהו קרא דהטמאים וכן בהמה טמאה דיליף בת"כ מטמאים הם הוי דאורייתא אבל בטרפה דליכא קרא הוי דרבנן ע"כ מבואר דלמוהר"ם גם ציר טרפה מדרבנן.

אולם לפי מאי דקי"ל דלא כמוהר"ם גם ציר נבלה הוי דאורייתא, ועיין במנ"י בת"ח שם שכ' עמש"ש הת"ח דציר נבלה דאורייתא כ' לאו דוקא נבלה וה"ה טרפה עכ"ל מוכח דנבלה עדיפא ועכ"פ שוים הם, ועיין בישש"ש פ"ח דחולין סי' ע"ח שכתב ולו"ד ציר טרפה דציר נבלה דאורייתא וכו' מוכח דציר נבלה וטרפה שוים.

וא"כ צדקו דברי הפרמ"ג דכיון דציר נבלה דאורייתא וחלב דומה לציר כמבואר בבכורות ו' ע"ב וכ"ה בסה"ת סי' ס"ו דחלב דומה ממש לציר ע"כ בודאי נבלה אסור מה"ת וזה ברור עכ"ד נר"ו ואפריון נמטיה דאנהיר לן עיינין אתא ואייתי מתניתא בידיה תורתם של ראשונים דמפורש יוצא מפ"ק דצי"נ אסור מה"ת (אף כי לא מצינא למימר ניתי ס"ת וניחזי כי הני ספרי די רשים לן לא שכיחי גבאי.

אאסהדותיה דמני"ר ניסתמיך וניזיל) מיהו אכתי לא איפרק הפרמ"ג מחולשא דלא הול"ל כמבואר בסי' פ"א דמשמעותו הוא שכן מבואר בטור ושו"ע והא ליתא שם. גם הפר"ח שכ' שכ"כ התוס' וכו' הרי ליתנהו להני מילי בתוס' כאמור, ואחר זמן כתב לי דמ"ש במכתבו הקודם (הנ"ל) שלא היתה גירסת הראשונים בעובדא דרמב"ר דאימלח לי' בש"נ.

הנה גירסת הרי"ף היתה דאימליחא ליה בשר נבלה, וכ"ה בא"ז הל' מליחה סי' תע"ג עכ"ד: ולענין בשר בחלב זכר שכתבתי למעלה דפליגי בה קמאי דלהרמב"ם אסור מדרבנן והרשב"א ס"ל דמותר השגתי עתה ס' ערך השלחן חיו"ד וראיתי להרב בסי' פ"ז אות י"ז שכתב דהאו"ה כלל ל"א דין י"ג כתב דמותר ושהרב כנה"ג באות כ"א כתב שדעת הרי"ף נראה דאסור מדהשמיטו וכתב שכן משמע קצת מדאמרינן בחולין דף ק"ט ע"ב דאמרה ילתא לר"ן כל מאי דאסר לן רחמנא וכו' בעינא למיכל בשרא בחלבא ואמר ר"ן להאכילה כחל ולמה לא אמר לה הא איכא חלב זכר אלא ודאי דאסור ושפיר עבד דכתב דמשמע קצת די"ל דאמר לה מידי דשכיח וחלב זכר לא שכיח (השמטות): צד בני ישראל אי ממעטינן גרים עיין מה שרשמתי באות ד' בענין זה וראיתי להרב יפה ללב נר"ו בסי' י"ד שעמ"ש מרן ציצית שעשאם נכרי פסול כתב דהוא מדכתיב בנ"י ושכן הוא במנחות דף מ"ב ושהתוס' שם דף ס"א כתבו גבי תנופה ולידה דמבני ישראל ממעטינן גר וגיורת וא"כ אמאי הכא אימעיטו עכו"ם דוקא וצ"י ע"כ ואילו היה רואה דברי הרבנים מע"מ ריש הלכות ציצית וברכ"י סי' תר"מ שה"ד באור לי סי' נ"א לא היה מצ"ע דגבי ציצית לא ממעטי' גר כמ"ש במנחות דף מ"ג ע"א משום דאתרבו מואמרת כמ"ש בברכ"י והמע"מ הוקשה לו אמאי איצטריך למימר דגר חייב בציצית פשי' ומני"ר אזיל בתר איפכא, דליפסלו גרים.

שוב ראיתי להג' חק"ל בזכרונותיו שבספר ישרי לב דף ק"ט ד"ה ישראל שאחר שציין כמה דוכתי דישראל ממעט גר כתב צ"ע דבמנחות מ"ב ישראל ולא עכו"ם ובדף מ"ג גר חייב בציצית והרי כתיב בני ישראל וכו' ובסו"ד ציין לברכ"י ומחב"ר סי' תר"מ עי"ש ופשוט שע"פ מ"ש בברכ"י דואמרת לרבות נחה דעתו בזה: וחדשות אני מגיד אשר ראיתי בחי' הגהות מצפה איתן שנדפס בהש"ס החדשים שבדפוס ראם בווילנא שבמס' סנהד' דף פ"ו ע"ד התוס' ד"ה בני ישראל תמה ע"ד מדתנא שם דף פ"ה מאחיו לרבות גרים וכ"כ הרמב"ם (וכמו שתמה בברכ"י) וכ' וז"ל וי"ל דאזלי לטעמייהו שכתבו בב"מ קי"א ע"ב דלחד תי' מאחיו ולא כל אחיו ממעט גר.

ונהי דלתי' ראשון אינו מיעוט מ"מ ריבוי נמי לא משמע ולא מצי לאפוקי ממיעוטא דבנ"י. ומיהו י"ל כיון דאיתא בספרי מאחיו פרט לאחרים ש"מ דמבני ישראל לא ממעט גר דא"כ מאחיו למעט אחרים ל"ל.

וגם מ"ש מזיבה וערכין מרבינן להו בת"כ מואמרת וכה"ג איתא בסוטה דף כ"ז וכן בסמיכה מרבינן מאדם ע"כ דברי הג' מצפ"א ודבריו נפלאו ממני דמ"ש דהתוס' אזלו לטעמייהו וכו' לא ידעתי איך נחה דעתו בזה דכיון דאמר מר דמהברייתא מוכח דמאחיו מרבינן גר איך הפה יכולה לדבר ולומר דהתוס' אזלי לשיטתם וכו' דמי מצו התוס' לחלוק על מה שמפורש בברייתא משום דאזל' לשיטתם ואדרבה משיטתם הנ"ל אית להו למיהדר שכן ראוי להיות חוזר כיון דמוכח מהש"ס דלא דרשינן ממאחיו למעט גר וה"ה גוימאחיך דמ"ש.

גם מ"ש דלתי' א' נהי דלא הוי מיעוט וכו' איני מבין אמאי לא חשיב מיעוט מאי דדרשינן מאחיך מובחר שבאחיך דמשמעותו ולא מי שאינו מובחר והיינו מיעוטא, ומ"ש ומיהו י"ל וכו' וכוונתו ליישב בזה קושית התוס' דסנהדרין כמובן, קשה דא"כ חוזר ונעור קושית התוס' דב"מ קי"א הנ"ל דהא התם נמי דרשינן מאחיך ולא מאחרים ומינה נילף לגר דהוא כישראל דאל"כ ל"ל למעט אחרים וא"כ אמאי איצטריך מגרך: עוד ראיתי בש"ס החדש הנ"ל בגליון מוהרש"א (להג' מוהר"ש איגר) ע"ד התוס' דסנהדרין דף פ"ו בנ"י מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעט כתב וז"ל וכן בבכורות מ"ו ע"א נתגיירה מעוברת וכו' וברש"י שם עכ"ל הנה המציא לנו הג' הנ"ל דבר חדש שלא הוזכר בדברי התוס' והוא תימא רבתי על התוס' וכל רבנן קדישי הנז"ל שלא זכרו שרים משנה שלימה הנ"ל דגר כמו ישראל לפדיון הבן אף דכתיב בנ"י, וגם צריך לדעת מאיזה מקום נתרבו גרים.

ומזה נתעוררתי דיש לתמוה עמ"ש בילקוט סי' תשנ"ה בשם ספרי זוטא הבאתיו לעיל באות ד' או"ק ט"ו דלא נכרת ברית לגרים על בכור בניהם וכו' והוא היפך מתני' דבכורות הנ"ל וכן פסקו הפוסקים מתני' הנ"ל כיעי"ש. והנה בספרי פ' קרח ד"ה כל פט"ר לא הוזכר שם גרים וז"ל באדם ובבהמה את שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה, יצאו לוים שאין לך בו באדם לא יהיה לך בהם בבהמה ע"כ.

וקרוב בעיני לומר שאף בהס"ז צריך להשמיט תיבת גרים, וכן בהילפותא אמרת וכו' צ"ל אמרת לכל בשר לרבות הלוים אלא דבין הכי ובין הכי קשה על הספרי דמשמע דלקושטא קאמר דלוים אינם בבכור בהמה לפי שאינם, בבכור אדם ומשמע דבין מבכור טמאה ובין מטהורה פטורים והוא היפך מתני' רפ"ב דבכורות דלא נפטרו אלא מבכור אדם וטמאה.

וגם יל"ד הלשון לא יהיה לך בהם בבהמה דזה הלשון הוא על הרוב לשון ס"ד כשאומר יכול וכו' ומוציא אח"כ הס"ד ע"י איזה ילפותא והכא אי לקושטא קאמר דיש להוציא הלוים הול"ל יצאו וכו' אין לך בהם וכו' ואם נאמר דמ"ש לא יהיה לך וכו' הוא להס"ד ויש חיסור לשון בהספרי וצ"ל לא יהיה לך וכו' ת"ל וכו' וניגרוס בהספרי הכל כאשר כתוב בהילקוט דלבתר דמרבי לוים לבכור בהמה קאמר דמבכור טמאה פטורים וכו' עי"ש וגם מהס"ז נשמיט תיבת גרים מתיישבים שפיר דברי הברייתות הנ"ל וצריך להתיישב.

ואני אמרתי בחפזי ועיין למרן מוהריט"א בהל' יו"ט אמתני' דדף ג' ע"ב כהנים ולוים וכו' שהאריך לפלפל בדברי הספרי הנ"ל, ושכן הוא במכילתא וכו' עי"ש בדף ג' ע"א (מדפוס ווארשא) בד"ה והנה וכו' וצריך לעיין היטב בדב"ק לעה"פ בל"ן: איך שיהיה לדאתאן עלה דמוכח ממתני' רפ"ח דבכורות דגרים חייבים בפדיון הבן וצריך לדעת מהיכן איתרבו (ואין לומר דמדכתיב כל בכור בישראל (במדבר ג' י"ג) מרבינן גרים כמו שמתברר ממש"ל אות ד' או"ק יו"ד והלאה) ואפ"ל דמדכתיב קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה וכו' דבאדם יתירה הוא דהוה סגי דלימא בבני' ובבהמה וכן כתיב בהאי ענינא כמה פעמים תיבת אדם כידוע ואמרינן בת"כ ר"פ ויקרא אדם לרבות את הגרים (גבי אדם כי יקריב מכם) ה"ן מרבינן גרים מתיבת אדם (אף שלא נמצא כן בדברי רז"ל בענין זה ממש יכולים לומר כן מדעתנו כמ"ש בברכ"י סי' תר"מ ובפה"ד סי' נ"ה שהבאתי באות ד' עי"ש) אלא שיש לפקפק דכיון דכתיב אדם כמה זימני נימא אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט וצריך להתיישב.

ואני לא באתי אלא להעיר אזן ואפ"ל עוד דכיון דכתיב בבנ"י וכתיב נמי (שמות ל"ד) בכור בניך והוי כאילו כתיב בנ"י ב"פ ודרשינן במיעוט אח"מ לרבות גרים (ולא מסתבר

כלל לומר דא"כ נרבי נמי גוים וק"ל) אי נמי אפשר דדרשינן בבנ"י כדדרשינן ממבני בני מבני בסנהד' דף פ"ו ע"א אי נמי מדכתיב בפ' קרח (י"ח ט"ו) באדם ובבהמה יהיה לך ויהיה ריבויא הוא כמש"ל אות ד' או"ק ד' עיי"ש, ועיין ברכות דף י"ט ע"א ברש"י ד"ה לא את הגיורת וכו', ובמה שציינו שם בהגהות הג' מוהרצה"ח וביפה עינים הנדפס בש"ס ווילנא הנ"ל: והנה מעין מה שכתבתי דמרבינן גרים משום דהוי מיעוט אחר מיעוט גבי פדיון הבן.

כן ראיתי להרב פתח הדביר בפי' ר"ה שכתב להוכיח מהש"ס דסנהדרין דף ע"ד ע"ב דגר הוא כישראל לענין קידוש ה' דבעינן יו"ד מישראל והוקשה לו דהכתיב ונקדשתי בתוך בנ"י ומבנ"י ממעטינן בעלמא גרים ותי' דבי"ת דבתוך הוי מיעוט וגם בני ישראל מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות עי"ש, ועיין לקמן מערכת הגימ"ל אות ע"ז: וראיתי להביא פה מה שכתב אלי הגאון המופלא בישראל גדול שמו מוהר"ר ישראל אייזינשטיין נר"ו בע"ס עמודי אש בתשובה ששלח לי בעסק חליצה אחת, הן הראנו את כבוד עשרו ובקיאותו הנפלאה בש"ס ופוסקים ואתיא תוך תוך שקו"ט בהאי ענינא דבנ"י למעט גרים, ולפי רוב האהבה אמרתי להעתיק דב"ק לזכרון בין עיני ואחלק דבריו לאותיות קטנות להקל על הקורא.

א) מר קעסיק ע"ד רבינו מוהרימ"ט ח"ב חיו"ד סי' מ"ז ד"ה ויש לעיין וכו' מי שנשבע שלא ישא בת ישראל על אשתו אם מותר לישא גיורת וכתב דבפ' מצות חליצה פסלינן גר מונקרא שמו בישראל ש"מ שבן גר אינו נקרא ישראל ע"כ וכתב ע"ד ול"ז להבין דב"ק דאדרבה משמע דישראל גרידא נקרא ורק כיון דכתיב בישראל ממעטינן שיהיה מכל צדדין ישראל.

עוד כתב המוהרי"ט ומ"מ נראה דמצי למקריא בת ישראל אפילו גיורת, ובפ"ק דביכורים תנן הגר מביא ואינו קורא לפי שאינו יכו"ל אש"ן לאבותינו ואמרו בירושלמי דהלכה כר"י דאמר מביא וקורא מ"ט כי אב המון גוים נתתיך וכיון דמקריא בת אברהם מקריא נמי בת ישראל דהא אלהינו ואלהי אבותינו קאמר עכ"ל.

וק"ל ע"ז דהא קי"ל דגרים לא מיקרו בני ישראל כמ"ש התוס' סוכה כ"ח סנהדרין פ"ו ומנחות ס"א. וכן הוא שיטת הת"כ דהנה בויקרא דבורא דנדבה פ' ב' מ"ג לענין הבאת קרבן איתא אדם לרבות הגרים ועי"ש בר"ש ובראב"ד בביאוריהם דלא מיקרו בני ישראל לפי שאינם בני יעקב, וכ"ה בויקרא רבה פ' ב' ושם דרשינן מדלא כתיב איש (מוכת דס"ל דאיש ממעט גר ואדם כולל גם גרים, אולם בזבחים ק"ג א' אמרו אטו גר לאי איש הוא

מוכח דאיש כולל גם גר) ועי"ש בר"ש שהקשה מנזיר ס"א ע"א דמרבה מבנ"י עבדים ולא גרים אף דכתיב בנ"י משמע דגרים בכלל בנ"י והניח בקושיא.
אולם י"ל דואמרת אליהם הוי ריבוי לרבות הגרים (וצ"ע על שהשמיט הרמב"ם הך דינא דגרים מביאין קרבן וסומכין עליהם). ב) וכן הוא בת"כ שם דיבורא דחובה פרשה א' לענין חטאת בנ"י מנין גרים ת"ל ונפש כי תחטא.
ובפ' צו פ' יו"ד מ"ב לענין חלב בנ"י מנין לרבות גרים (עיין בר"ש שם שתמה דבכמה מקומות מצינו דגרים בכלל ישראל וי"ל כמ"ש התוס' דיש ריבוי לגרים) ושם פרשתא י"א מ"א לענין תנופה מנין לרבות הגרים. ובפ' תזריע לענין יולדת מנין לרבות גיורת, ובפ' מצורע פרשתא זבים פ"א מ"א, ובפ' אחרי פר' ו' מ"א לענין שוחט ומעלה וכו' (ושם פר' ח' לענין דם, ופי"א לענין כיסוי ובקדושים פרשה יו"ד לענין מולך ופ' אמור פ"ז לענין מום בקרבן אמרו דהוצרך לכתוב גר משום דכתיב בנ"י ובית ישראל), ובפ' אמור פרשה י"א לענין מקרא קדש מנין לרבות גרים, ובבחקתי פ"ג לענין ערכין מוכח מהת"כ דבכ"מ דכתיב בנ"י ממעטינן גרים.
ג) וכן דעת הספרי (דאף דשיטת הספרי דהיכא דכתיב בתורה סתם גם הגר בכלל כמש"ש בפ' חקת לפי שהוא אומר לאלה תחלק הארץ הכל במשמע וכו' וגרים, ובפ' בהעלותך אין לי אלא בפסח שוה גר לאזרח בכל המצות מנין ת"ל חקה אחת וכו' השוה גר לאזרח לכל המצות שבתורה (וצע"ק דאיתא שם בפ' שלח לענין הציץ מרצה לגרים מנין וכו' בא הכתוב והשוה גר לאזרח בכ"מ שבתורה, ולמה לי ב' כתובים ע"ז), ובפ' תצא לא תטה משפט גר והלא כבר נאמר לא תטה משפט וכו' מוכח דהיכא דכתיב סתם גם הגר בכלל מ"מ כי כתיב בנ"י ממעטינן גר) כמבואר שם בפ' נשא על ברכת כהנים לגרים מנין ואני אברכם, ובפ' שלק האזרח בבני ישראל מביא על שגגת ע"ז ואין הגר מביא, ובפ' מסעי לענין ערי מקלט אין לי אלא לבנ"י לגרים מנין, וכ"ה שם גבי הורג חבירו בשוגג לגרים מנין וכו' (וצע"ק דשם איתא ואמרת אליהם דהוי ריבוי ולמה צריך בערי מקלט לכתוב גר בהדיא), ובפ' תצא בפסקא והיה הבכור בישראל ולא בגרים.
ד) (הן אמת שנראה דלאו מבנ"י ממעטינן רק הוא פירוש שהספרי מפרש הקרא בישראל שדוקא אם אמו מישראל חייב ביבום וחליצה משא"כ בגר מטעם דרחמנא אפקריה לזרעיה דנכרי כמ"ש ביבמות צ"ח ע"א דאילו מבישראל גרידא לא היינו ממעטים גר דגם גר ישראל מיקרי רק לא בני ישראל דאינם מזרע יעקב דאין לפרש דממעטינן מבישראל דא"כ קשה למה הצריכה בספרי בפסקא ונגשה יבמתו לדרוש על ונקרא שמו בישראל נאמר כאן בישראלונאמר להלן בישראל מה בישראל האמור להלן פרט לגרים (כצ"ל)

אף בישראל האמור כאן פרט לבי"ד של גרים ול"ל גז"ש הא נוכל למעט מבישראל גרידא אלא ע"כ דסובר הספרי דמבישראל לא היינו ממעטים גרים ולכן הצריכו למילף בגז"ש. ולפי ילפותא זו נראה שאם הב"ד הורתם ולידתם בקדושה סגי כמו בישראל האמור להלן דלא כשיטת הש"ס דבעי' שיהי' ישראל מכל הצדדין) מוכח דסובר הספרי דמבנ"י ממעטינן גרים והיינו משום דהמעשה בישראל כדאיתא בספרי פ' נשא בפסוק כה תברכו ובפ' שלח בפסוק וכי יגור ובפסוק וכי תשגו ובחקת בפסוק והיתה.

ה) וראיתי בס' אור לי סי' נ"א שתמה עמ"ש בפתח הדביר בשם הספרי פ' שלח לענין חלה בני ישראל לרבות גרים וכו' והוא היפך מה שהוכיחו התוס' מכמה דוכתי דממעטינן גרים מבנ"י, והספרי אמר דהוא לרבות גרים והוא פלא ע"כ ואין כאן פלא דהדרשא הזאת לא נשנית בספרי ונראה דהפה"ד הוציא זאת מהילקוט תורה רמז תשמ"ז והוא מהספרי זוטא וא"כ אפ"ל דהס"ז ס"ל כמ"ד דבישראל לרבות דפליגי בזה בירושלמי יבמות פי"ב ה"א אית תני חלי' בגרים כשרה בישראל לרבות הגרים וכו' וא"כ י"ל דהספרי והס"ז חלוקים בזה אי מבישראל מרבינן גרים או ממעטינן.

וראיתי להש"ק שהקשה איך יחלוקו בזה שזה ידרוש לרבות וזה ידרוש למעט ונדחק ע"ש. אך י"ל דפליגי בשימוש הבי"ת מבישראל אי הוי להורות על כולו או מקצתו וכה"ג איכא פלוגתא בקידושין ע"ח מזרע בית ישראל דחד דריש כלו ישראל וחד דריש למקצתו, והזית רענן בפ' שלח כתב דט"ס הוא בילקוט וצ"ל בנ"י חייבין בחלה ולא נכרים אי בני ישראל למעט גרים אמרת דבר אבנ"י לרבות גרים ע"כ ולפי הגהתו קושית האור לי מעיקרא ליתא דמדבר אבנ"י הוא דמרבינן גרים ונראה דהוא מואמרת אליהם דהוא ריבוי.

אך לדעתי אין צורך להגהתו דנראה דשיטת הס"ז דמבנ"י מרבינן גרים שכ"כ בשמו בילקוט סי' תשמ"ה גבי נסכים דבר אבנ"י לרבות גרים ואמרת אליהם לרבות נשים ועבדים, וכן הוא שם רמז תשמ"ח בשמו גבי כפרת ע"כ עדת בנ"י מנין לרבות גרים נשים ועבדים ת"ל ע"כ עדת בנ"י. וכ"ה בשמו ברמז תש"נ גבי ציצית דבר אבנ"י לרבות הגרים ואמרת אליהם ריבה עבדים משוחררים מבואר דדעת הס"ז דבנ"י כולל גם גרים עמהם וחולק בזה על הספרי וא"כ מיושבת קושית האור לי.

ו) ועכ"פ הנה נתבאר דדעת הש"ס דילן והת"כ והספרי דמבנ"י ממעטינן גרים וא"כ כמו שגרים אין נקראים בני ישראל כן גיורת אינה נקראת בת ישראל, וא"כ יש לתמוה על המוהרי"ט שכתב דנקראת בת ישראל דזה הפך הש"ס והת"כ והספרי, ומה שהביא ראיה ממה שהגר יכול לומר לאבותינו וכמו שאברהם נקרא אביו כן הגיורת נקראת בתו י"ל

דלא דמי אהדדי דשם אב נקרא בשיתוף בלשוננו גם למי שגדול מחבירו וכן נקרא המורה שלו אב כמו אבי אבי רכב ישראל וכן למי שהוא ראשון וקודם לחברו, וכן שיתופים רבים וע"כ יוכל אברהם להקרא אב להגרים לפי שהוא ראשון וקודם להם אולם בת לא תקרא רק למי שהוליד אותה כמו שבן לא יקרא הגר לפי שלא הולידו אברהם ואיככה תוכל ותקרא בת כיון שאינה מיוצאי חלצי אברהם ע"כ דברי המהרי"ט צ"ע עכ"ד הגאון מוהרי"א הנ"ל נר"ו בענין זה, מכאן ואילך דברי צעיר אנכי המחבר הי"ו.

ז) הנה מ"ש באות א' להשיג ע"ד מוהרי"ט דאדרבה משמע דמשום דכתיב בישראל הוא דממעטינן דבעינן שיהיה מכל הצדדין אבל ישראל גרידא נקרא נראה כונתו דאע"ג דמדוכתי טובא איתי לן למילף דאין גרים בכלל בנ"י וכמו שהאריך מני"ר לקמיה מ"מ מהא דפ' מצ"ח לא אריא די"ל דישראל לחוד מיקרי, ולענ"ד דברי המוהרי"ט נכונים דודאי גם מהא דפ' מצ"ח מוכח דלא נקרא ישראל דמאי דצריכינן לבישראל לדרוש שיהיה ישראל מכל הצדדין הוא להיכא דאמו מישראל דלא נימא כיון שאמו מישראל מיקרי ישראל קמ"ל דרשה דבישראל שיהיה ישראל מכל הצדדין אבל גר גמור שאין בו צד ישראל ממעטינן שפיר מישראל בלא אות הבי"ת.

ח) ומה שהרעיש ע"ד הג' מוהרי"ט דדבריו הם היפך הש"ס והת"כ והספרי בכ"מ הנה המעיין בדברי המוהרי"ט בגופן שלהן ישר יחזו פנימו דאין מכל הנ"ל סתירה לדבריו כי אחר שכתב דבפ' מצ"ח פסלינן גרים מונקרא שמו בישראל כתב ואפשר דבלשון בני אדם גר נמי ישראל מיקרי כדתניא בתוס' ומייתי לה הרא"ש פ"ג דנדרים סי' ט"ז הנודר מישראל אסור בגרים דאע"ג דגר לא נקרא ישראל בלשון הכתוב מ"מ בנדרים אזלינן אחר לשון בני אדם אף כשהוא היפך משמעות הכתוב כידוע (עיין מה שרשמתי בזה לעיל אות י"ב) וכן תניא בתוס' הנ"ל הנודר מן הלוים מותר בכהנים דאע"ג דבלשון הכתוב נקראו הכהנים לוים מ"מ אזלינן להקל דמדה היא בתורה דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם אין הכהנים בכלל לוים כמ"ש בקרב"ן שם וא"כ כיון שמצינו שבלשון בני אדם גר נמי בכלל ישראל זה שנשבע שלא ישא בת ישראל י"ל דגם גיורת בכלל, ועיין להריטב"א על ההלכות שם שכתב ג"כ כמ"ש הקרב"ן דאע"ג דבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לוים כדאיתא ביבמות דף פ"ו מ"מ בלשון בני אדם לא קרו לוים אלא ללוים ממש, וכ"כ שם הרב הנמק"י בשמו והוסיף עוד דכן אמרו בתוס' (ובב"ב קמ"ג וטוש"ע יו"ד סי' רי"ז סמ"ו) הנודר מן הבנים מותר בבני בנים אע"ג דבלשון תורה בני בנים הרי הם כבנים דבנדרים הלך אחר לב"א.

ושוב כתב מוהרימ"ט ומ"מ נהי דגרים ישראל מיקרו בת ישראל מיהת לא מקריא דבפ' נערה שנתפתתה אמר וכו' (מה שיש לפקפק בדבריו אלו יתבאר לקמן אי"ה) ובקידושין דף ע"ח ע"א אפליגו תנאי בכתוב כי אם בתולות מזרע בית ישראל וכו' ושוב סיים ומ"מ נראה דמצי למקרייא בת ישראל אפילו גיורת דבפ"ק דביכורים תנן הגר אינו קורא שאינו יכו"ל אש"ן לאבותינו.

ובירושלמי פסקו כר"י דמביא וקורא שנא' כי אב המון גוים נתתיך ואמר ריב"ל הלכה כר"י ופירש"י נראה דצ"ל הר"ש עי"ש שכתב דמ"ש בירושלמי דאתא עובדא ואורי כר"י לא שהיה ביכורים בזמנו אלא לענין תפלה) לענין תפלה דמצי למימר אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם וכו' וכיון דמקריא בת אברהם מקריא נמי בת ישראל דהא אלהינו ואלהי אבותינו קאמר, ועוד נראה דבת ישראל בת ברית משמע לאפוקי נכרית כדתנן בת ישראל לא תילד כו'.

וכן נכרי ועבד הבא על בת ישראל עכ"ל, וכונתו מבוארת לענ"ד דר"ל דאע"ג דבלשון הכתוב גיורת לא מקרית בת ישראל כמו שלא נקרא גר בנ"י מ"מ בקריאת בני אדם מיקריא בת ישראל וכו' והיינו דאיצטריך לאתויי פירש"י (הר"ש) דלענין תפלה קאמר כלומר דבלשון בני אדם בקריאה בעלמא שייך לומר דמיקריא בת אברהם ובת ישראל וכ"כ הריטב"א ה"ד הנמק"י שם ומסתבר דאפילו הגרים אינם בכלל זרע אברהם אבל ישנם בכלל בני אברהם דהא קי"ל כר"י דאמר שהגרים אומרים בתפלה אלהי אבותינו ע"כ וכי היכי דנקראים בני אברהם ממאי דאמרי אלהי אבותינו ה"ן נקראים בני יעקב מה"ט דהא אמרי אלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יעקב וה"ד לענין קריאת בני אדם, אבל ודאי בלשון הכתוב בני ישראל ממעטינן גרים וגם המוהרי"ט יודה בזה.

ותמיה לי על הג' מוהרי"א נר"ו שלפי מה שהבין בדעת המוהרי"ט דגרים בכלל בני ישראל הם אדמקיף אדרי לארכובי עליה קבא דקשייתא מכמה דוכתי בש"ס וספרא וספרי וכו', תיקשי ליה על מוהרי"ט ממ"ש איהו גופיה בסמוך מלפניו דבת ישראל לא מיקריא מדאמרינן בפ' נערה דף מ"ד ע"ב בתולת ישראל ולא בתולת גרים ובעשרה יוחסין וכו' ואיך יכתוב תוכ"ד בהפך, אבל האמת נראה כמו שכתבתי דכוונתו לומר דאע"ג דמדכתיב בעלמא בני ישראל ממעטינן גרים דס"ל דלאו בכלל בני ישראל דבקרא אינהו מ"מ בלשון בנ"א נקראים בני ישראל כדאשכחן בתפלה ובלשון חז"ל, וכ"נ שהבין בדעתו הג' חק"ל הו"ד בס' ישרי לב דף ק"ט וז"ל הרימ"ט חיו"ד סי' מ"ו כתב דבלשון בנ"א קרוי ישראל והביא ראיה מנדרים וגיורת מתקריא בת ישראל בלשון חכמי עכ"ל.

ומלבד שדקדוק לשונו מורה שכן כונתו ועוד דאל"כ לא הוה שתיק מלהקשות עליו כמו שהקשה ע"ד התוס' ב"ב ק"ח ע"ב ד"ה יכול וכו' עי"ש וק"ל: ט) ואמנם מה שיש לתמוה ע"ד מוהרי"ט הוא מ"ש שם (אחר מ"ש לחלק דבלשון בני אדם גר נקרא ישראל) מ"מ נהי דגרים ישראל מיקרו בת ישראל מיהא ל"מ דבפ' נערה אמרינן וכו' בתולת ישראל ולא בתולת גרים וכו' ולא זכיתי להבין דב"ק דאחר שכבר נחית לחלק חילוק ברור ואמתי דבנדרים אזלינן בתר לשון בני אדם א"כ מה ראיה מדבתולת גרים לא הויא בכלל ישראל הרי גם ישראל סתם אין בכללו גרים כמו שהוכיח מההיא דפ' מצ"ח ובכ"ז אמר מר דבלשון בנ"א נקרא גם הגר ישראל וא"כ כמן כן יש לנולומר דאע"ג דבלשון הכתוב לא מקריא בת ישראל אפשר דבלשון בני אדם מקריא.

ומה הלשון אומרת מ"מ נהי דישראל מקרו וכו' הא היכא אשכחן דישראל מקרו היינו ודאי מ"ש קודם לזה לענין נדרים וההיא דבתולת ישראל לאו לישנא דאינשי הוא ומאי מייתי מינה ואפ"ל בדוחק דס"ל דמסתמא אין לנו לבדות מדעתנו (אם לא כשברור לנו) בלשון בנ"א חלוק מלשון תורה ולכן בישראל דמצינו בתוס' שאמרו דבלשון בנ"א גם גרים בכלל ישראל על כן אמרינן דאף דבלשון תורה אין גרים בכלל בלשון בנ"א אתיא מכללא אך בלשון בת ישראל דמצינו בש"ס דבת גרים ל"מ בתולת ישראל (ומינה יליף דה"נ ל"מ בת ישראל) ולא מצינו מפורש דבלשון בנ"א גם גיורת נקראת בת ישראל מסתמא יש לפרש הלשון כמו בלשון תורה וגיורת לא מקריא בת ישראל ואפשר היה לו להביא מכמה סוגיות שבש"ס דמוכח דגר אינו בכלל בני ישראל אלא דניח"ל להביא מדדמי וק"ל: י) נחזור לדברי הגאון מוהרי"א מ"ש באות ו' לדחות ראיית מוהרימ"ט דיש חילוק בין לקרוא אב שהוא שם משותף וכו', לא ירדתי לכונת חילוקו שהרי כמו שמצינו שקורא האדם למי שאינו אביו אבי בשיתוף כמו אבי אבי וכו' כן מצינו שקורא בני למי שאינו בנו כמ"ש בדברי רז"ל בדוכתי טובא אפס קצהו תראה שקורא הרב לתלמידו בני (על שם דרשת הספרי ואתחנן ושננתם לבניך אלו תלמידיך) עיין עירובין דף נ"ד ע"א אמר רב לרב המנונא תלמידו (עיין תוס' שם דף ס"ג ע"א) בני אם יש לך היטב לך ובדף י"ב ע"א א"ל בני עשה לחי אחר ובב"ב ז' ע"א אמר רבי ואלעזר בני קבע בה מסמרות ור"א תלמידי דר"י הוה (אלא שנחלקו אם תלמיד חבר או תלמיד גמור כמו שרשמתי במערכת האל"ף אות שמ"ח), ובזבחים נ"ז ע"א א"ל בני שלמים קדשים קלים וכו', וביבמות קכ"א בני מי העלך וכו' בני מי העלך וכו', ובאבות דר"נ סו"פ י"ד א"ל ר' אלעזר בני נחמתני וכאלה רבים, ועיין להרב עיר גבורים (דרושים) בסוף הספר בפתיחה ב' דף י"ג ע"ב שכתב דמ"ש רז"ל כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מתמלא עליו עברה ר"ל שאינו

מניח תלמיד (כי אין הקב"ה בא בטרוניא ח"ו ומה יעשה מי שאין בידו להבנות מיניה או מינה וכמה צדיקים וצדקניות עקרות כידוע.
אך ללמד יכול לקיים כל אדם או בעצמו או ע"י ממונו להחזיק ביד התלמידים שמהם תצא תורה וכו') ותלמידיי הי"ו הזכירוני עוד כמה מקומות בש"ס דאומרים בני למי שאינו בנו ונלאתי לכותבם כי ברבים היו, ובסנהדרין דף י"ט סוף ע"ב כל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו וכו', ועיין שבת דף י"ג ע"ב בתי בימי ליבוניך וכו', ויבמות ק"ו ע"א בתי עמודי וכתובות ס"ז ע"ב (אלא דבספרי נצבים וילך לא נזכר תיבת בתו), ובמנחות מ"ד ע"א בתי שמא עיניך נתת באחד מהתלמידים אף שלא היו בניהם ובנותיהם קראום חכמים בשיתוף בני בתי וע"כ מ"ש מני"ר דבת לא תקרא אלא למי שהוליד אותה וכו' ור"ל דגם בלשון שיתוף לא תקרא הנה ראינו דאינו כן כמבואר מכל דוכתי הנ"ל וכמו זה כן זה כשם שקורין אבי למי שאינו אביו הכי נמי קורא בני למי שאינו בנו יא) ומ"ש ע"ד הרש"מ שהניח בקושיא מנזיר וכו' די"ל וכו' כמ"ש באו"ק א' הנה פי' הרש"מ להת"כ אמ"א ולפי הנראה קו' הרש"מ הוא דבש"ס אמרי' מה"מ דת"ר בנ"י ולא כותים ואמרת רבות נשים ועבדים ומדלא אמרו לרבות גרים נמי מוכח דגרים לא הוה ס"ד למעטינהו מקרא דבנ"י כי היכי דליצטריך לדידהו, ריבויא דואמרת דגרים בכלל בני הם והוא הפך הנשמע מהת"כ דאיצטריך דם לרבות הגרים דאל"כ הוה ממעטינן להו מבנ"י, ובאמת שקושיא סף ואינו מתיישב במ"ש מני"ר נר"ו דואמרת ריבויא הוא לגרים דהא ודאי כן הוא והכי אתמר בש"ס ואמרת לרבות העבדים וה"ה כ"ש דמרבינן גרים אלא קושייתו היא מדלא אמרו הכי גבי גרים כמ"ש לעבדים ש"מ דלגרים א"צ ריבוי כאמור ומ"ש בשם הרש"מ הת"כ פ' צו גבי חלב לפי הנראה כונת הרש"מ להק' אמאי איצטריך ריבויא לגר הרי בכמה איסורין שוה גר לישראל ומהיכא תיתי למעוטינהו בחלב דליצטריך קרא ואהא קמשני מני"ר נר"ו דבכל דוכתא דכתיב בנ"י וגם הגר בכלל היינו ע"י איזה ריבוי וגם חלב איצטריך לריבויא, ודברים נכונים הם: יב) ומה שהקשה באות ג' דאמאי נכתב גר בערי מקלט דהא כתיב ואמרת כמו כן יש להק' בפ' אחרי (י"ז ח') גבי שחוטי חוץ, ושם (י"ז י') גבי דם, ושם (י"ז י"ג) גבי כיסוי דהא כתיב ברישא דענינא ואמרת אליהם, וכן שם (י"ח כ"ו) בפרשת עריות דהתם נמי כתיב ברישא דענינא ואמרת אליהם, ועיין לעיל אות ד או"ק ג' קושית הג' מוהרד"ף בסד"ר (שהב"ד הרב פה"ד): יג) ומ"ש באות ד' דהספרי בפ' תצא בפסקא והיה הבכור לאו מבישראל ממעט והכריח כן מפסקת ונגשה וכו' וחדש בטובו דלהספרי סגי בדיינים שהורתם ולידתם לקדושה דלא כש"ס דילן ככתוב בדב"ק עיין לעיל אות ד או"ק א' הנה הבאתי דברי הגרל"מ דל"ג

בהספרי דיליף בגז"ש אלא מבישראל הוא דממעט ואתי הספרי כש"ס דילן דלא מהני ב"ד שהורתם ולידתם בקדושה ודברי הספרי בפסקא והיה הבכור כפשטן דמבישראל הוא דממעט.

ומ"ש באו"ק ה' עמ"ש באור לי עיין מה שכתבתי לעיל באות ד' או"ק ט"ז ושם או"ק יו"ד לענין אי בישראל משמע ריבויא לגרים או מיעוטא, ונלע"ד דאפילו נימא דאיכא מ"ד דבישראל משמע ריבויא לגרים היינו דמפרשינן הטפלים שהם בתוך ישראל וכמו שפי' הרא"ם בקרא דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות מ"מ כי כתיב בני ישראל כ"ע מודו דממעטינן גרים דאל"כ קשה ליישב כל המקומות שנכתב בתורה גר למה לי דכתבינהו רחמנא הרי בכלל בני ישראל הם וכמה מהקושי להמציא מחלוקת הס"ז עם הש"ס וספרא וספרי בדבר שאינו מפורש להדיא ולכן מסתברא לקוע"ד דגם הס"ז מודה דמבנ"י ממעטינן גרים מדאינם בני יעקב וכמ"ש מני"ר נר"ו בשם הראב"ד והרש"מ בביאוריהם ורק היכא דאיכא ריבויא מואמרת וכיוצא הוא דהוו גם גרים בכלל והמקומות שהזכיר מני"ר נר"ו מהילקוט בשם הס"ז הן לו הובא שם בדברינו לעיל אות ד או"ק י"ד ועי"ש.

ומה שהביא עוד מ"ש בילקוט רמז תשמ"ח (כמ"ש באות ה') לפום ריהטא לא יכולתי להלום דב"ק כי לפי הנראה הביא עזר לנגדו דאדרבה משם מוכח דדעת הס"ז דמבנ"י ממעטינן גרים אי לאו דכתיב על כל עדת בני ישראל דמעל כל עדת הוא דמרבי גר ועבד ואשה ומ"ש ע"ד הש"ק פי"ב דיבמות, עיין מה שכתבתי באות ד' או"ק י"ב ולמודעי אני צריך כי מדקדוק לשון הריטב"א בפי' על ההלכות סופ"ג דנדרים ד"ה תוספתא וכו' נראה דס"ל דגר נקרא ישראל גם בלשון הכתוב שכתב בזה הלשון הנודר מישראל אסור בגרים פי' דגרים נמי בכלל ישראל והיינו גר שמל וטבל מן הכהנים מותר בלוים וכו' פי' אע"ג דבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לוים לא קרו אינשי לוים אלא ללוים ממש ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א עכ"ל ומדלא כתב גבי אסור בגרים טעמא דבנדרים וכו' כמ"ש גבי לוים וכו' משמע דבחלוקה דגרים לא צרכינן לה"ט דאע"ג דבנ"י לא מיקרו מ"מ ישראל מיקרו גם בלשון הכתוב וצ"ל לפ"ז דמאי דאמרינן בש"ס סוכה כ"ח (לפי גירסא שלפנינו, ועיין מ"ש אות ד' או"ק יו"ד) ויבמות ק"א למעט גרים מבישראל ה"ד היכא דכתיב בישראל, אבל ישראל לחוד גם גר הוי בכלל כי הבי"ת דבישראל הוא דממעט דדרשינן בישראל ולא כל ישראל כמו ביצחק ולא כל יצחק כ"נ לכאורה, ואם כנים אנו בזה מצינו סעד וסמך למ"ש בעניותין לעיל אות ד או"ק י"ז ליישב מאי דהוה ק"ל על הדרשה דמיעוט ח"ע וחב"ח מדכתיב בבא כל ישראל דנימעוט נמי גרים עי"ש, וחדשים מקרוב נדפסו ש"ס מוכתר בכתר תורה חידושים נפלאים והגהות יקרות בווילנא דפוס ראם, ומצאתי

שם בחידושי הגאון הרש"ש שהביא דברי הרמב"ם והרע"ב שכתבו הילפותא מבבא כל ישראל וכתב וז"ל טעם זה ל"מ בגמרא וגם ק"ל דמישראל אימעוט נמי משוחררים, כמ"ש התוס' סוכה כ"ח ע"ב וע"כ צ"ל שיש שום ריבוי כמש"ש התוס' א"כ ח"ע וחב"ח ג"כ יהיה חייב מאותו ריבוי ע"כ הנה לא נחית לחלק בין בנ"י לישראל ומשמע ליה דגם כי כתיב ישראל לבד ממעטינן גרים דלא כמ"ש בעניותין ולע"ד אינו מוכרח לומר כן ומ"ש דעכ"ל דיש איזה ריבוי וא"כ גם ח"ע יהיה חייב מאותו ריבוי נלע"ד דאינו מוכרח ואפ"ל דגר וח"ע וחב"ח אינם שוים והרי בגונב נפש מרבינן גרים וממעטינן מי שח"ע וחב"ח בסנהדרין דף פ"ו ש"מ דגבה טורא בינייהו, וגם מצד הסברא הוא, כן דיש לחלק ביניהם וא"כ לא נפלאת היא לומר בראיה דהגם דגר חייב מאיזה ריבוי מוקמינן להההוא ריבוי לגר דוקא וממעטינן מישראלמי שח"ע וחב"ח וק"ל (ומדברי הג' חק"ל שרשמתי באות זה או"ק ח' נראה דס"ל דבני ישראל וישראל כי הדדי נינהו למעט גרים עי"ש בד"ק):

יד) ודע דראיתי בתשובת הג' מוהרי"א הנ"ל נר"ו שהביא מ"ש הש"ק בפי"ב דיבמות שהבאתי לעיל אות ד או"ק י"א דהת"כ ס"ל דבישראל ריבויא הוא וכתב ע"ז וז"ל כ"נ ג"כ מהת"כ פ' אמור (גבי סוכה) בישראל לרבות גרים והר"ש בביאורו כתב שם דלאו דוקא דאדרבה מבישראל ממעטינן גרים ובגמרא מרבו לה מהאזרח ע"כ, ועמ"ש הש"ק לקמן ד"ה תמן אולם אי נימא דהת"כ ס"ל דבישראל ריבויא הוא לרבות גרים א"ש עכ"ד נר"ו ומתוך מאי דכתיבנא בעניותין באות ד' יתבאר דגם הת"כ אין הכרח דס"ל דבישראל הוי ריבוי ואפשר דס"ל כהש"ס דילן אלא משום דאיכא תרי מיעוטי ושזה כונת הש"ק עי"ש, ולפי דרכינו מצאנו תנא דמסייע להרב קרבן אהרן שהגיה בהספרי כנז"ל שם שכן הוא דעת הרש"מ דגם הת"כ ס"ל דמיעוטא הוא וכו' וק"ל (ועיין בדברי החק"ל שרשמתי באות ד' או"ק י"ב שכתב גם הוא דמוכרח הוא דהת"כ ס"ל כמ"ש הרא"ם דבי"ת דבישראל הוא לרבות דהרי הת"כ בכ"מ דריש בני ישראל ולא גרים, וקצ"ת שלא הזכיר דברי רש"מ וקרבן אהרן הנ"ל): טו) עוד כתב הש"ק ליישב מה שהקשה מברייתא דת"כ גבי מולך דדריש בישראל לרבות נשים ועבדים דא"כ כ"ש דנרבי גרים מבישראל דטפי אית לן לרבות מבישראל נשים ועבדים לחיובינהו מלמעט עבדים למפטרינהו דקי"ל לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וה"נ כן ע"כ, וכתב ע"ז הג' מוהרי"א נר"ו הנ"ל וז"ל ולא ברירא לי הך מילתא דהא לאיסורא לא צריך קרא דלא גרע מנכרי שמוזהר על ע"ז ועיקר הילפותא הוא שיסקלו אותם וא"כ לענין דיני נפשות י"ל דלקולא מקישינן דכאשר הצצתי וראיתי במקומות שאמרו דלחומרא מקישינן ראיתי שנאמר רק באיסורין שבזה י"ל שהיתה דעת התורה להחמיר שסמכה א"ע שודאי נלך להחמיר באיסורין

דאורייתא וא"כ שוב הוי ודאי איסור דאמרינן דעת התורה שרצתה שנחמיר בזה דאם היה דעתה לקולא היתה מבארת להדיא דהא עתה כלך להחמיר (וע"כ בדרבנן אמרינן לקולא מקישינן כמ"ש בשבת פ"ג ע"ב ותענית כ"ז ע"ב דבדרבנן הסברא בהיפך דמסתמא נקל בדבר ואם היה בדעתם להחמיר הי"ל לבאר להדיא דנחמיר ומדלא ביארו מסתמא סמכו את עצמם דנלך להקל ושוב הוי ודאי היתר ולא מחמת ספיקא) ואלו הן המקומות דלחומרא מקישינן יבמות ח' א', קידושין ס"ח ע"א ע"ז מ"ו ע"ב, תוס' יבמות נ"ט ע"ב ד"ה דומיא וע"א א' ד"ה בו, וקידושין ל"ד ד"ה ונילף, וסנהדרין ל"ו ד"ה ומה, ושבועות כ' ד"ה כל וכ"ג ד"ה גמר, וזבחים נ"ז ד"ה ואני, וחולין צ"ח ד"ה מאי וק"א ד"ה תלמוד וקכ"ז ד"ה תלמוד ושם קל"ו ע"א ברש"י ד"ה ואמ"ר חנינא, ותוס' תמורה כ"ת ע"ב ד"ה או חילוף מבואר דהך כללא רק באיסורין שהולכים בהן להחמיר ולולא דמסתפינא הייתי אומר דגם באיסורין לאו כ"ע אית להו הך כללא, עיין יבמות ח' ע"ב ממאי דהאי עליה לאיסורא משמע דלא ס"ל דלחומרא מקישינן (ועיין תוס' שם ג' ע"ב ד"ה טעמא יש לדחות) ולכן אמרו שם תירוץ אחר אבע"א הכא תרי איסורי ור"א ב"ר יעקב דאמר בקידושין ס"ח ע"א אתיא בק"ו וכו' משמע דלא ס"ל כלל זה וי"ל דכן ס"ל להש"ס יבמות ס"ט ע"א מי שיש לו אלמנות וגירושין ואימא וכו' והניחו בתוס' שם בתימה דהא לחומרא מקישינן ומתיישב בזה די"ל דהך סוגיא לית ליה האי כללא וכן מתיישב קושית התוס' פסחים ל"ב ד"ה מעילה ושם מ"ג ד"ה סלקא, וקושית התוס' קידושין ל"ד ד"ה ונילף והיינו דסתם התוס' בסנהדרין ל"ו הנ"ל לא תירצו דלחומרא מקישינן.

ומתיישב קושית התוס' תמורה הנ"ל דמשום שאינו כלל מוחלט כמו שהקשה ר"פ לאביי בע"ז דף מ"ו. ומתיישב בזה קושית הרב יבין שמועה שהביא היד דוד דף רמ"ה ע"א אמ"ש בסוכה מ"ג ע"א נאמר ימים במילואים וכו' או כלך לדרך זו עי"ש דל"ל הג"ש דתשבו הא כל דאיכא למילף לקולא ולחומרא ילפינן לחומרא עי"ש ביד דוד שנדחק בזה ולהנ"ל ניחא) וכיון דמה שמצינו הכלל הוא רק באיסורין י"ל דבקטלא נקיטינן להקל דבזה אמדינן דעת התורה להקל כמו בכל ס' קטלא הן אמת דהתוס' ב"ק ג' ע"א כתב בשם ר"ת דמדה היא בתורה ואפילו בממון דהיה ראוי להקל אמרינן לחומרא ילפינן.

אך ר"י הראשון הובא באסיפ"ז וכן התוס' שאנץ שהובא שם שתירץ תירוץ אחר ולא כתב כר"ת נראה דלא ס"ל כר"ת. והרשב"א בחידושיו לב"ק דף ב' ע"א ד"ה אבל כתב דבנזיקין ס' דידהו להחמיר כמו באיסורין ולפי"ז מעיקרא ל"ק קושית התוס' ולא מוכח מה שחדש ר"ת, ועיין באר יעקב כלל מ"ה בשם הריטב"א דלענין קרבן לקולא מקישינן משום חוב"ע וזה כעין דברינו, והבאר יעקב כתב דכן מוכח מתוס' שבת כ"ח ד"ה מה

לשרצים עי"ש, אך לפי מ"ש הפנ"י שם לא מוכח מידי, ומ"ש עוד להק' ע"ז מתוס' חולין ק"א ד"ה תלמוד וכו' עי"ש דהא הוי חומרא דאתי לידי קולא להביא חטאת על שבת ועל יוה"כ ע"כ אחד בפ"ע וכו' דבריו תמוהים וכי ס"ד דהתוס' דנילף דבשבת ויוה"כ לא יביא קרבן בפ"ע הא ע"ז יש קרא מיוחד שמביא קרבן ע"כ אחד בפ"ע, אך כונת התוס' לענין איסור חל על איסור דנילף משבת דאחע"א וגם יש ללמוד מתרומה דאין איסור חל על איסור ע"ז הק' דאדילפינן משבת נילף מתרומה ותי' דלחומרא ילפינן דאיסור חע"א ולא מיירו כלל לענין קרבן רק לכל התורה ולא מוכח מדברי התוס' הנ"ל שיהיו חולקים על כלל דהריטב"א.

אך אני תמיה על הבאר יעקב שהי"ל להביא דברי התוס' חולין קכ"ז הנ"ל שכתב דלחומרא מקישינן אף שישרפו תרומה וקדשים: וראיתי להפרמ"ג בגינת ורדים כלל י"ג שכ' יש לעיין היכא דאם נימא לאיסורא נפק"ל קולא בעלמא ואי נימא להיתרא נפק"ל מזה חומרא בדבר אי שייך בכה"ג לחומרא מקשינן או לא והדבר צ"ת ע"כ, ותמיהני דנעלם ממנו דאמרינן בקידושין ס"ח ע"א לענין דלא תפסי קידושין בשאר עריות דלא מקישינן לנדה דליתפוס קידושין משום דלחומרא מקישינן וכתב שם בתוס' והראשונים דאע"ג דכי נימא דלא תפסי בה קידושין יהיה קולא דאינה צריכה גט ואי תפסי צריכה גט עכ"ז יש חומרא שיהיה הולד ממזר מוכח דיש חומרא אף שיצמח מזה קולא לענין אחר עכ"ז אמרינן דלחומרא מקישינן ונפשט ספקו של הגו"ר.

ומסוגיא דקידושין הנ"ל יש להעיר עמ"ש למעלה דהיכא דספיקו להקל לא אמרינן דלחומרא מקישינן דאמדינן דעת תורה דדעתה להקל א"כ איך אמרו כאן דלחומרא מקישינן הא בממזר ספק מותר מה"ת. גם יש להעיר מיומא ט"ו ע"ב ואימא לאחר כפרה כלפני כפרה ומועלין בו.

והצל"ח לברכות דף ל"א הוכיח דהתוס' ס"ל דמאי דאמרינן לפני כפרה כלאחר כפרה היינו דוקא למעילה אבל איסור דאורייתא אית ביה קודם כפרה ואסור בהנאה וכו' עי"ש וכיון דכל הילפותא היא רק לענין מעילה ק' מאי פריך שיהיה לאחכ"פ כלפני כפרה והיינו שיהיה בו קרבן מעילה (דהא לענין איסור אין נפ"מ) ומוכח מזה דלא ככלליה דהריטב"א, וי"ל דעכ"ז נפ"מ לענין איסור בדם שלאחר כפרה דעתה אין בו איסור ונקיש לחומרא שיהיה הדם שלאחר כפרה אסור בהנאה (ודברי הצל"ח צ"ע דלדבריו הפירוש בגמרא ואימא וכו' יש בו מעילה וכו' היינו קרבן מעילה א"כ מאי מקשה שם עמ"ש אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו והרי תה"ד דהא התוס' הכריחו שם דאין מעילה בתה"ד רק איסור בעלמא עי"ש) ועיין בת"כ אמור פ"ז מ"א דאיתא התם בישראל לרבות

נשים ועבדים ושם הוא לענין הבאת קרבן והקולא הוא חומרא דמביא קרבן לעזרה וא"כ א"א ליישב שם תירוץ הש"ק לפי שיטת הריטב"א אולם י"ל דעיקר הילפותא שאסורים להביא קרבן בעל מום אולם עיקר קושית הש"ק לק"מ דאף דמבישראל ממעטינן גרים דאינם מישראל עכ"ז מרבינן נשים דהן הן מישראל וכיון דנשים חייבות שוב ממילא עבדים חייבים מג"ש דלה לה וז"ב עכ"ד הג' מוהרי"א הנ"ל יחיה הבאתי כל דבריו לזכות את הרבים בבקיאותו הנפלאה וארשום איזו הערות קטנות עד"ק: טז) והנה מ"ש דלאיסורא ודאי לא צריך קרא דל"ג מנכרי.

הנה לכאורה איני מבין אמאי הוזקק לזה דהא אף אי נימא דלאיסורא צריך קרא מ"מ הש"ק קרי בחיל דכונתו לומר דמסתברא דאתי קרא לחיובינהו ולא למפטרינהו דאלמא לענין חיוב קאמר ואי הכי תקשי ליה לדידיה לפי שיטתו (דלחיובינהו אתי קרא) דזה לא יתכן משום דלענין חיוב סקילה לא אמרינן לחומרא מקשינן וכו' ואי כונתו דמשום הא לא אריא דמצינן למימר דמ"ש הש"ק למפטרינהו ולחיובינהו לאו דוקא אלא כלומר למישרינהו ולמיסרינהו ואהכי הציע דלאיסורא ודאי לא צריך קרא דלא גרע מנכרי שמוזהר על ע"ז וכלומר דדברי הש"ק באו בדקדוק לפטור וחיוב אם לכך נתכוון תמיה לי דמנ"ל דלאיסורא ל"צ קרא הלא תנאי פליגי בסנהדרין דף ס"ד אי מולדהוא ע"ז או לא וקי"ל כראב"ש דאמר לאו ע"ז דסתם לן כותיה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהלכות ע"ז ה"ג וכ"כ שם הרב לח"מ.

ומה שנראה מדברי מרן בכ"מ שם בסוד"ה ולפיכך וכו' דמולך הוא ע"ז עמד ע"ז הרב מהרק"א והצ"ע, והרב מעשה רוקח שם נדחק מאד ופשטה דהסוגיא הוא דמולך לאו ע"ז. ובת"כ קדושים פ' י' אמרו אשר יתן מזרעו למולך לא שיתן מזרעו מיכך כך, ופי' הרב ק"א ה"ד הגרל"מ בהתוה"מ שם סי' פ"ט דאתיא כראב"ש דס"ל דמולך לאו ע"ז עי"ש וא"כ שפיר מצינו למימר דמה שדרשו בת"כ בישראל לרבות נשים ועבדים הוא לאיסורא ול"ק דל"ג מנכרי וכו' דהא מולך לאו ע"ז הוא ואפשר דאין ב"נ מוזהר על מולך כיון שאינו בכלל ע"ז הן אמת דמדברי הרב החינוך בפ' אחרי סי' ר"ח מתבאר יפה דס"ל דב"נ מוזהר על מולך והוא ג"כ בכלל ע"ז.

ולפענ"ד צ"ע דלפי הנראה הוא היפך סברת ראב"ש דתנן במתני' כותיה וכן מתבאר מדברי הרמ"ה בחי' לסנהדרין שם דמולך לאו ע"ז הוא כלל ורק חק נכרים בעלמא הוא כיעי"ש: יז) ומ"ש די"ל דדוקא באיסורין אמרינן לחומרא דאמדינן דעת התורה דסמכה את עצמה דניזיל לחומרא וכו'. הנה בהשקפה ראשונה אמרתי דהתינח לסברת הרשב"א ודעמיה דחומר הספקות מה"ת בזה יש סברא לומר כיון דמדה היא בתורה דבכל מקום

ספק ניזיל לחומרא א"כ בהקש דלקולא ולחומרא סמכה התורה שבודאי נלך להחמיר ואע"ג דבעלמא אינו אסור מן התורה מתורת ודאי אלא מתורת ספק.

מ"מ בזה שהקיש סתם ולא גילה אם ההקש להקל או להחמיר הרי הוא ודאי איסור וזה היה כונת התורה להקיש ולא לגלות מה טיבו של ההיקש אם להקל או להחמיר אבל לדעת הרמב"ם ודעמיה דחומר הספקות מדרבנן ומה"ת ספק מותר, א"כ הא חזינן דכל היכא דלא כתבה התורה איסור בפירוש על הספק דעתה שנקל, א"כ כמו כן י"ל היכא דהיקש ולא פורש ההיקש אם להקל או להחמיר דעת התורה שנקל וא"כ אמאי קי"ל דלחומרא מקישינן אלא ודאי דאין הכונה משום אומדנא דאמדינן דעת התורה וכו' דהא לדעת הרמב"ם ודעמיה אין לה על מה לסמוך אלא מידה היא בתורה כשאר מדות שהתורה נדרשת, וחפשתי בספרים וראיתי במלא הרועים במ"ב במע' היקש אות ד שכתב דבס' מדות אהרן כתב דמאי דלחומרא מקישינן הוא משום ספק ואי איכא טעמא ללמוד לקולא מלחומרא ילפינן לקולא ושבס' שושנת העמקים הקשה ע"ז דמקשינן צרת ערוה לחומרא לפוטרה מחליצה וכתב ע"ז במה"ר הסביר דברי המדות אהרן באורך והמורם מדבריו דבזה גם להרמב"ם אזלינן לחומרא דאינו דומה לשאר ספקות (עי"ש כי נלאתי לכתוב כל דבריו) ושזה דעת ר"ת שהביאו התוס' ז"ל בב"ק דף ג' ד"ה דומיא דבקושיתם הוה משמע להו דמאי דמקשינן לחומרא הוא משום ספק וזה לא שייך בממון ור"ת חידש דלאו משום ספק אלא מדה היא בתורה וכו' עי"ש, ועיין עוד במלא הרועים שם במע' או אם לרבות וכו' דף ה' ע"ב אות ב' ויש לפקפק בדבריו ולענין ממון אי אמרינן לחומרא שכתב הג' נר"ו דלפי מ"ש הרשב"א מעיקרא אין הכרח לס' ר"ת וכו', עיין במה"ר במע' היקש אות י"ג שהביא בשם הבאר יעקב כלל ל"ז שכתב דדוקא בדבר הנלמד בלתי היקש ס"ל לרשב"א דלקולא דייקינן אבל בהקש מודה דלחומרא מקשינן כדעת ר"ת בתוס' הנ"ל אלא שכתב שזה דוחק ע"כ, ועיין מקנה אברהם במ"ב סוף אות קמ"א וז"ל ולענין ממונא הוי חומרא להוציא ממון כך נראה פשוט וכ"כ בתשו' הגהות דשייכי לס' משפטים סי' ל"ה, ועיין בקי' הרשב"א קמא דף ב' ד"ה אבל עכ"ל, ועיין לקמן במערכת הכ"ף אות קמ"א: צה בישול מים בשבת אם אסור מה"ת וכן בכל דבר שהוא נאכל כמות שהוא חי.

יש לעיין בדברי הפ"ח יו"ד סי' ס"ח ס"ק י"ח ד"ה עוד הביא, ט"ל אורות במלאכת האופה דן ל"ז ע"ד, תפארת ישראל בקונטרס כלכלת שבת סי' י"א במלאכת האופה, מטה אהרן במערכת האל"ף דף כ"א ע"ג ברכ"י א"ח סי' שח"י, וראיתי להג' בשו"ת שו"מ מהדורא ג' בח"א כי' ר"ל וז"ל הן אמת דהפר"ח יו"ד סי' ס"ח נסתפק אי שייך במים משום בישול,

ואני תמה דש"ס מפורש בע"ז דף ל"ז ע"ב מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אף אוכל שלא נשתנה ע"י האור, ועיין פנ"י דף מ' בשבת שכתב דלא שייך בישול משום דבמים אין הבישול ניכר בהם כלל.

ואני כתבתי עה"ג דלכאורה גם במים ניכר הבישול שנשתנו ע"י הבישול כמ"ש בחולין דף ק"ה דיד סולדת אסור לנט"י ופירש"י משום שבישלו ונשתנו ולפי מאי דר"ל בסי' ק"ס דמים ראשונים אף שי"ס בהם נוטלים והיינו משום שלא עיין בב"י רס"י ק"ס א"כ ל"ש בישול במים וכו' עי"ש והנה המעיין בפר"ח שם יראה דלא נסתפק במים אי שייך בישול אלא פשיט"ל דשייך בישול והביא שתי ראיות לדבריו ועוד רצה להוכיח כן ממ"ש בשבת דף ע"ד ע"ב האי מאן דאתיך כופרא וכו' ודחה ראיה זו משום דבכופרא בשעת הבישול מיהא ניכר השינוי משא"כ במים דאינו ניכר השינוי כלל וסיים דשאר הראיות הן מכריעות למ"ש הרמב"ם דיש בישול במים עי"ש, ומ"ש לתמוה מש"ס דע"ז הנ"ל לא ירדתי לסוף דעתו מאי בעי בזה אי כונתו להוכיח דאין בשול במים מדאינו משתנה מברייתו ע"י האור ועל דרך שכתב הפנ"י משום שאין הבישול ניכר בים וכו' תימה על תמיהתו דאיך יתכן לומר כן דהרי ראיות הג' פר"ח מש"ס שתים זו שמענו דיש בישול למים עומדות כנגדו וגם דברי הרמב"ם שהביא שם וגם על הפנ"י יש לתמוה במה שפשוט בעיניו דאין במים משום בישול (ס' פנ"י אמצ"א ואסהדותיה דשו"מ קאמינא) דהוא היפך הש"ס והרמב"ם, ובמסקנת השו"מ נראה דר"ל דאין במים משום בישול והוא פלא לע"ד.

והנה שו"ת שו"מ הלזו נדפסה גם בספר שם אריה בשמו בחיו"ד סי' י"ט, ובסי' כ"א השיב הג' המחבר על קצת מדבריו ולא נתעורר עליו עמ"ש ע"ד הפר"ח הנ"ל. ואני בער ולא אדע להבין דבריהם דרבנן קדישי בזה, הן אמת דבשו"ת ויקרא אברהם א"ח סי' ט"ו האריך בענין זה, והביא מ"ש הכס"א בסי' שי"ח שמבשל מים בשבת חייב חטאת ודחה ראיותיו וגם ראיות הפר"ח הנ"ל כיעי"ש.

הנה כבר כתב ע"ד הפתח הדביר בח"ג סי' שי"ח אות ט' דנעלם ממנו דמבואר בש"ס ותוס' והר"ן והרמב"ם ומדברי הטור ומרן דגם במחמם מים לבד חייב משום בישול, וציין שם חדש דף נ"ו ועי"ש מה שהאריך בזה, ובמקנה אברהם במערכת הדל"ת אות פ"ד שקו"ט בתשובת הרדב"ז שהביא בברכ"י הנ"ל ולא ראה מ"ש בברכ"י וטל אורות הנ"ל כיעוי"ש: צו בל תשקצו בדברים המאוסים הוא מדרבנן פר"ח יו"ד סי' קט"ז ס"ק י"א ועי"ש בדברי מרן בב"י ובט"ז וקהלת יעקב בתוס' דרבנן אות קס"ד ויעיר אזן במערכת הלמ"ד אות י"ט דכונת הרמב"ם לומר שהוא מדרבנן ושכ"כ בחידושי הריטב"א למכות דף ט"ז בשם כל

המפרשים חוץ מהרמ"ה ושכ"כ הרשב"ץ בזה"ר לאוין קנ"ד ודלא כהתב"ש סי' י"ג סק"ב עיש"ב גם בשו"ת שואל ומשיב ח"ג סי' קט"ו נראה דנוטה דעתו בדרך כלל על כל דברים האסורים משום מיאוס דהוא מדרבנן כיעי"ש, אף דבעיקר מאי דעסיק (בעופות שלא גדלו הנוצות) לכ"ע הוא מדרבנן כמ"ש הפמ"ג בסי' ט"ו בשפ"ד סק"ב מ"מ משמעות לשונו מורה קצת דדעתו כהפר"ח סי' קט"ז הנ"ל, ועכ"פ נראה דאינו פשוט לומר שהוא מדרבנן דהרמ"ה ס"ל דהוא מדאורייתא ומרן הב"י מספק"ל ולא היה לו לרבינו משל"מ בהלכות מא"א פי"ז הל' כ"ז ד"ה גרסי' וכו' לכתוב הדבר ידוע דבל תשקצו בדברים שנפשו של אדם קצה בהם אינו אלא מדרבנן וכו' עי"ש ועיין אבני שהם בחי' על הטוש"ע א"ח סי' ש"מ דף ס' ע"ב וע"ג דמצדד אי איסור זה מדאורייתא ויותר נוטה דעתו דהוא מדרבנן ולא הזכיר מכל הנז"ל.

והרב פתח הדביר בח"ג סי' שמ"ג אות יו"ד אף שראה מה שרמז בקה"י אות קס"ד דהט"ז ס"ל דהוא מדאורייתא וכו' בכ"ז כתב דפשוט דאינו אלא מדרבנן וכמ"ש המשל"מ וכו' עי"ש, וכן בתפארת ישראל בסופ"ח דברכות נקיט בפשיטות דהוא מדרבנן וכן בפרמ"ג סי' קנ"ד בא"א סקי"ט כתב דכמה דוכתי משמע דאסמכתא הוא, וכן נקיט הרב אהל יצחק בשו"ת יו"ד סי' ה' וכתב כן בשם הרב פר"ח בס"ק ג', ועיין בשערי תשובה סי' ר"ב: צז בן סורר ומורה, עיין בש"ס וברמב"ם פ"ז מהל' ממרים ה"ה דאינו אלא מבן י"ג שנה שהביא ב"ש עד שיקיף זקן וכו', וראיתי למוהרש"א בס' לחם דמעה בסי' א' ע"פ כל עמה נאנחים וכו' שכתב בשם מוהרי"ע שפי' הכונה שהיה מתלונן כי מאחד מתנאים של הזולל שיהיה הנידון פחות מי"ג שנה, וע"ד רז"ל משביא שנישערות אע"פ שלא הגיע לכלל איש, וע"ז אמר כל עמה נאנחים ולא הקטנים בלבד עכ"ל.

והם דברים תמוהים דלא יתכן שיהיה נענש פחות מיג"ש ולולא דבריו הראשונים היה אפ"ל דמ"ש וע"ד רבותינו וכו' שלא הגיע לכלל איש אין ר"ל שלא הגיע ליג"ש אלא ר"ל שלא הקיף זקן וכו' אך ממ"ש בתחלה בהדיא פחות מי"ג מוכח דמ"ש אע"פ וכו' ר"ל שלא הגיע לכלל י"ג שנים ואין לומר דבתחלה קאמר דפשטיה דקרא מדכתיב בן משמע אפילו פחות מיג"ש אלא דע"ד חז"ל משביא ב' שערות אע"פ שלא הגיע לכלל איש ר"ל שלא הקיף וכו' (וכ"נ באמת משמעות דבריו) דא"כ קשה חדא מנ"ל להבין כן מפשטי' דקרא היפך דרשת חז"ל ותו א"כ מאי אע"פ שלא הגיע לכלל איש דקאמר דמשמע דר"ל דל"מ אם הגיע לכלל איש דהיינו שהקיף וכו' אלא אפילו לא הקיף וכו' הא לדרשתם דוקא קודם שהקיף הוא דנעשה בסו"מ, וזכורני שבילדותי שמעתי מקשים ע"ד רבינו

יונה המובא בחק לישראל יום ה' פ' כי תשא דבן סו"מ נענש כשהוא קטן ואיני זכר אם נמצא ישוב לזה וכעת צ"ע:

צח ביטול חמץ דאמרינן בש"ס מבטלו בלבו ודיו, עיין בד' מרן הב"י סי' תל"א סוד"ה ומדאורייתא וכו' דהר"ן כתב בשם איכא מ"ד דלאו דוקא בלבו אלא צריך להוציא בשפתיו ושרבינו הטור ס"ל דא"צ שיוציא בשפתיו, ועיין בבית חדש סי' תל"ד ס"ז שכ' לדעת בעהע"י דס"ל כדעת הר"ן ושרוב הגאונים ס"ל כהריב"ה וכ"כ בתיו"ט רפ"ק דפסחים ד"ה בודקין דא"צ שיוציא בשפתיו ובמחשבה בעלמא סגי, וכ"כ בלקוטות הרמב"ן לפסחים וז"ל ונראין הדברים שהביטול בלב הוא וא"צ שיוציא בשפתיו וזהו ששנינו בכ"מ מבטל בלבו וכן פירש"י וכן לענין ע"ז וכו' עי"ש בדף י"ב ע"א מהספר ותמיה לי מאד עמ"ש בחי' הריטב"א לקידושין דף מ"ב ע"ב בשם רבינו הרמב"ן דלאו בלבו ממש קאמר דההוא מהרהר מיקרי אלא ר"ל שאינו משמיע לאזנו ע"כ והוא היפך ממ"ש בלקוטות הנ"ל, ובשו"ת עונג יו"ט סי' כ"ד ד"ה ובר מן דין וכו' שכתב שמצא להריטב"א בקידושין דף מ"ב שכתב בשם הרמב"ן וכו' (והביא כל דברי הריטב"א הנ"ל וסיים למאי דעסיק שם) א"כ א"ש מה דלא הוי הת"ס דמשכחת שקנה חמץ וראוהו שלא הוציא בשפתיו עד שחיטת הפסח עכ"ל, ולא ראה דברי הרמב"ן בלקוטות הנ"ל דס"ל בהפך, וכן דעת הטור ורוב הגאונים כנז"ל ותירוצו היה לו להעמיד ע"פ מ"ש הר"ן הנז"ל וכמבואר ועיין בבית מאיר לא"ח סי' תל"א דהאיכא מ"ד שהביא הר"ן הם התוס' בדף ד' דע"כ דסברי דבלבו ל"ד וכו' ומצינו כיוצא לזה דאף דנאמר לשון בלבו הכונה הוא בפיו אלא שאין צריך להשמיע לאזנו דתניא לא יברך אדם ברהמ"ז בלבו וכו' וכתב תר"י וה"ד מרן הב"י בסי' קפ"ה הא דאמרינן בלבו לא במחשבה קאמר דודאי בהרהור לא יצא וכו' אלא ר"ל שלא השמיע לאזנו וחתך בשפתיו וכו' וכ"כ הריטב"א שם בשם הרמב"ן, והרב מחנה אפרים בהלכות זכיה מהפקר סי' ג' הביא מ"ש הר"ן דלא מהני בלב משום דהוי דברים שבלב וכתב ע"ז ולי נראה דכל כה"ג מהני ביטול בלב דהוו דברים שבלב דמוכחי והכא אנן סהדי דבטל בלבו כדי שלא לעבור באיסורא כדאמרינן גבי גיגית בפ"ק דשבת וכה"ג אשכחן גבי ע"ז דביטול בלב מהני והביאו המרדכי וראיה מהניחוה עובדיה וכו' עי"ש שלא זכר מדברי הראשונים הנז"ל והוא חידוש, ובעובדא דמס' כלה דאמר ר"ע על ההוא דגילה ראשו שהוא ממזר ובר הנדה וחקר ר"ע מאמו והיה נשבע לה ומבטל בלבו שהקשו הראשונים היכי מהני בטול בלב הא דברים שבלב אינם דברים כתב הריטב"א בחי' לקידושין דף נ' ע"א בשם רבינו הגדול דהיה מוציא בשפתיו ולפי שלא השמיע לאזנו קרי ליה בלבו כדתניא לא יברך בלבו עכ"ל ומסתמא כונתו על הרמב"ן וכן מצאתי להרב יד דוד (ליו"ד)

בסי' ד' אות כ' שהביא דברים אלו בשם שיטת הרמב"ן לק"י ושה"ד הריטב"א עי"ש ולפי הנראה אין הדברים מכוונים עמ"ש בלקוטות לפסחים הנ"ל וקצ"ע:

צט בכוליה משערינן אי אמרינן גבי חמץ קודם הפסח, עיין בקונטרס אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סי' ד' אות ו' מה שרשמתי בזה בס"ד: ומאי דאמרינן כן בשאר איסורין נראה קצת מתשו' הרדב"ז דלא ס"ל כן והוא ממ"ש מרן מוהרמב"ח בכלליו שבסו"ס אור צדיקים בשרש הראשון דף כ"ד אות נ"ז וז"ל במוהרדב"ז סי' קקצ"ו בענין הנזהרים שלא לאכול בבית מי שמזמין אותם מפני חשש השוחט וגער בהם הרב מכמה טעמים ותו דהא איכא כמה ספיקי בדבר ספק שחט אותו הפסול או לא ואת"ל שחט שמא באותו הפעם שחט יפה וא"ת לא שחט יפה שמא הכלים לא היו בני יומן ואת"ל בני יומן שמא נתבטל בס' וכו' עכ"ד ואי ס"ל ככללן דכל דלא ידעינן בכוליה משערינן היכי קאמר שמא נתבטל בס' והרי סתם כלים אין מחזיקים ס' כנגד כולו, ואולי ס"ל דדוקא בודאי איסור אמרינן דבכוליה משערינן ולא בספק אלא דבלא זה בענ"ד לא זכיתי להבין דב"ק דבתחלה כתב דאת"ל דהפסול שחט משמע דר"ל דאף אם נאמר דמה שאנו באים עתה לאכול נשחט ע"י אותו הפסול מ"מ אין לחוש די"ל שמא הפעם הזאת שחט יפה, וא"כ כי הדר אמר רב וא"ת לא שחט יפה כונתו ודאי דלא שחט יפה בשחיטה זו וא"כ איני מבין איך סתר זה באומרו שמא הכלים לא היו בנ"י דמה יושיענו מה שהיו הכלים אינם בנ"י הרי אין כונתינו לאסור מחשש גיעול הכלים אלא משום השחיטה שנשחט זאת הפעם ע"י פסול ומה יועיל בזה מה שהכלים שנתבשל בהם בשר זו היו אבנ"י וצ"ע להבין דב"ק כפי מה שכתב בשמו מרן מוהרמב"ח.

ועתה שהשגתי שו"ת הרדב"ז ראיתי תשובה זו הלא היא בח"ד סי' רצ"ו (בדפוס ווארשא היא אלף שס"ח) והרואה יראה שדבריו מפורשים יפה ורבינו מוהרמב"ח קצר בההעתק ונתן מקום לעני בדעת כמוני שלא להבין דב"ק כי ממרוצת הדברים נראה שכל מ"ש הרדב"ז הוא על אכילת בשר בבית איזה בעלי בתים, אבל המעיין בתשובה הנ"ל ישר יחזו פנימו דמ"ש שמא הכלים אב"י וכו' כונתו בזה רק על גיעולי הכלים של הבעה"ב וכו' שנשאל שקצת חכמים החמירו שלא לאכול משחיטת מקצת שוחטי הק"ק מפני שאין נזהרים או מפני שיצא טרפה מתחת ידם וכשמזמין אותם אחד מהבע"ב חוששים אפילו לגיעולי הכלים ומגעילים אותם והשיב שלא היה להם לחוש לגיעולי כלים מכמה טעמים חדא דרוב הטבחים כשרים ורוב מצויים אצל שחיטה מומחים ואפילו מאותו שיצא נבלה מתח"י לדעתם מותרים לאכול משחיטתו שאם באותו פעם לא שחט יפה

בפעמים אחרים שחט יפה כיון שהוא בק"י וכ"כ מוהריק"ו וכו' ותו דטעמו ולא ממשו קי"ל שהוא מדרבנן.
ותו דסתם כלים אינם בני יומן ונותן טעם לפגם הוא ותו דרוב הפעמים יש בתבשיל יותר ששים מכדי פליטה ואפילו לדעת המחמיר דבעינן כדי לבטל כל הכלי וכו' לא החמירו אלא באיסור ודאי לא בספק איסור עכ"ד ומבואר דמ"ש ותו דטעמו ולא ממשו וכו' ותו דסתם כלים אב"י וכו' לאו אדסמיך ליה קאי למיהב טעמא למישרי לאכול משחיטת אותו שיצא נבלה מתח"י אלא אריש דמילתיה מיהדר דלא היה להם לחוש לגיעולי כלים משום דאיכא רוב וכו' אהא קאמר ותו דסתם כלים אב"י וכו' ודבריו עולים יפה וכן סיים שם אבל מ"מ לגבי דינא כיון שיש בה כל הקולות שזכרנו לא היה להם לחוש לגיעולי כליהם אפילו לכתחלה דהא איכא כמה ספיקי בדבר שאיסורו מדרבנן ספק שחט אותו הפסול ואת"ל שחט שמא בפעם הזאת שחט יפה ואת"ל לא שחט יפה שמא הכלים לא היו בני יומן ואת"ל ב"י שמא נתבטל בששים וכו' ע"כ ומבואר דכונתו רק על גיעול כליהם שלא היה להם לחוש, משום דאיכא כמה ספיקי ס' שחט אותו הפסול כלומר שמא הבשר שנתבשל אתמול בכלי זה שנתבשל בו היום שאר דברים או בשר משוחט שאין בו חשש היה משחיטת הפסול או היה משחיטת הכשרים ואין שום חשש על הגיעול, ואת"ל משחיטת הפסול היה של אמש שמא בפעם הזו כלומר בשחיטה של אתמול שחט יפה ואין חשש על הגיעול כלל ואת"ל אתמול לא שחט יפה ויש לחוש על הגיעול שמא הכלים של היום אב"י ואת"ל ב"י שמא נתבטל בששים וכו' דבספק איסור לא אמרינן בכוליה משערינן והרי מבואר בדבריו דגם הוא נרגש מדאמרי' בעלמא בכוליה משערינן אך בחלקות ישית בין ודאי איסור לספק, וכן ראיתי עתה ביד מלאכי בכללי הדינים אות ק"מ שכתב בשמו דלא אמרינן בכוליה משערינן אלא בודאי איסור וכו' אלא דמשמעות דבריו הוא דלדינא ס"ל דלא אמרינן בכוליה משערינן אלא דבנדונו לכ"ע לא אמרינן בכוליה משערינן משום שהוא רק ספק וכבר ידוע דהראב"ד ס"ל דלא אמרו בכוליה משערינן אלא בכחל וכדומה לושאינו חוזר להיתרו אבל דבר שניתר ע"י הכשר הגעלה לא אמרינן ביה בכוליה משערינן אלא במאי דנפיק מיניה באומד יפה ועם דלא קי"ל הכי, ועיין במרן הב"י סי' צ"ד וסי' צ"ח וסי' ס"ט מ"מ סבר הראב"ד לא נפלאת היא עיין בס' באר המים סי' כ"ג שהביא תשובת תמים דעים סי' ז' תשו' שלמה להראב"ד בסברא זו ובא בשאלה שם להרב מוהר"ם בר יאודה כן דעתו ודעת חבירו וכתב הראב"ד שכן נוהגים היתר מפי רבותינו ע"כ ובדברי הראב"ד שהביא הרשב"א בתה"א בית ד' ש"א כתב שנעזר בקבלה זו מפי הרר"י אבן פלט וכתב שם בבאר המים

דגם בס' ארחות חיים הביא דרד"ך ור"י מפאריש ס"ל דבטל בס' ולא משערינן בכולו וכן עשה מעשה הרב גו"ר חיו"ד כי' כ"ט מכלל א' להתיר כדעת הראב"ד וכו' עי"ש ואם כן אינו רחוק לומר שכן הוא גם דעת הרדב"ז מעיקר הדין אלא דבנדונו העדיף כח ההיתר אליבא דכ"ע משום שאינו אלא ספק איסור והאריך שם בבאר המים להביא דדעת כל הפוסקים קמאי ובתראי דלא כהראב"ד ושמוהר"ש גאון כתב לצרף דעת הראב"ד לס"ס ושכנה"ג בבעי חיי חיו"ד סי' ק"ז דחה דבריו דכיון דרובא דרובא פליגי על הראב"ד אין לעשות מסברתו ספק לחשבו ס"ס ועוד שכבר קבלנו הוראות מרן וכו' עיש"ב ודברי הרב גו"ר שרמז הובאו בשו"ת אהל יצחק בחידושיו להרמב"ם פ"ו מהל' מא"א ה"ו דראוי לפסוק כהראב"ד שחכם גדול הוא ומצינן למיקם עלה דמילתא כיון דעיקר איסור זה אינו אלא מדרבנן דמין במינו בטיל ברוב אף דדם ובשר הוי מין בשא"מ משום דדם האברים שנפלט מן האברים טעם האברים יש לו וכו' עי"ש שכתב דר"י בן פלט והר"ר בן לוי והא"ח שהביא ריו"ו והרא"ה ס"ל כהראב"ד ושמוהרש"ג שבשו"ת בעי חיי עשה ס"ס ע"פ סברת הראב"ד וכן מוהריק"ש בסי' ס"ט ס"ו וצרור הכסף בשו"ת יו"ד סי' ג' וב"ד סי' ט"ז עשו ס"ס כן, וביד דוד ליו"ד סי' ס"ט בהגב"י אות כ"ט (ע"ד מרן הב"י בד"ה בשר שנמלח בלא מליחה) הביא כ"ז וכתב דהרב מוהר"ם אלגאבה בכת"י אחר שהביא מ"ש הכנה"ג דאין לעשות וכו' כתב ולענין דינא סוגיין לעשותה סניף ומ"ש הכנה"ג דאין לעשות ס' נגד דעת מרן דבריו תמוהים וכו' ורמז עוד לס' ערך השלחן ליו"ד ומחושקים כסף בסוה"ס ביו"ד כי' יו"ד ואמ"א לראות דב"ק, ובקונטרס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' ד' אות ו' סק"ט הבאתי מ"ש בקהל יהודה דף כ"ו ע"א שדעת האגור כהראב"ד ועי"ש מ"ש בשם שע"ת ושו"ת רמ"ץ לעשות סניף סברת הראב"ד.

ומ"ש הרב החבי"ב בבעי חיי הנ"ל דאין לעשות ס"ס ע"פ סברת הראב"ד לפי שקבלנו הוראות מרן, עיין לקמן במערכת הסמ"ך אות י"ח מה שרשמתי בזה: ומ"ש הרדב"ז דלא אמרינן בכוליה משערינן בספק איסור ראיתי במקנה אברהם במערכת הכ"ף אות קנ"ב שכ"כ בשם תש"ו כנה"ג יו"ד סי' ח' ד' ו' ושכ"כ בכנה"ג יו"ד סי' צ"ד הגב"י אות ו' וכתב המקנ"א ליישב בזה דעת רש"י ממה שתמה מרן הב"י א"ח סי' תמ"ז בד"ה ומ"ש רבינו בשם רש"י עי"ש, ועיין פרמ"ג ביו"ד סי' צ"ד במ"ז אות א' ד"ה כתב האו"ה וכו' מ"ש ע"ד הכנה"ג ועי"ש ביד דוד הגהט"ו אות ה' ובסי' צ"ח אות טו"ב: ובשומן הדבוק בכלי ולא ידעינן כמה הוא אי צריך לשער בכל הכלי משום דכל דלא ידעינן בכוליה משערינן, עיין פר"ח סי' קכ"ב סק"ג וסק"ה ד"ה וראיתי ועי"ש בסי' צ"ה סק"ג.

והרב תפארת אדם ביו"ד סי' ט"ו כתב דמשערינן במה שיוכל להיות לכל המרבה ולא משערינן בכל הכלי אלא כשאיסור בלוע בכלי וכתב להסביר בשפת חלקות שיש לחלק ביניהם וכ"כ שם בסי' י"ז, ועיין זכור לאברהם באות ביטול דף קפ"ה ע"ב דמסתמא יש ששים נגד הנדבק בה, וכן באות טעם לפגם בדף קצ"ח ע"א דמסתמא בכל הקדרה יש ששים נגד הדבוק והוא הסכמת רוב האחרונים וכו' ע"כ: ק ביצת טרפה אי אסורה מדאורייתא, עיין מה שרשמתי לעיל במערכה זו אות צ"ג ובהגהות הג' מוהרש"ק ע"ד הפרמ"ג סי' פ"ו בשפ"ד סק"ח כתב וז"ל בחידושי להלכות יו"ט סי' תקי"ג כתבתי בהשמטות טעם הדבר דהוי מה"ת אבל בתוס' ב"ק דף מ"ו ד"ה מ"ט פירשא מבואר שהוא מדרבנן עי"ש ע"כ, ולפי הנראה אין הכרח מדברי התוס' דהם לא כתבו דאיסור טרפה מדרבנן אלא לאותם שנולדו מיד לאחר שנטרפה ובזה גם למרן הב"י הוא מדרבנן וכמ"ש הפמ"ג ע"ד הש"ך דמ"ש בזה דאסור מן התורה הוא שלא בדקדוק דאינו אסור אלא מדרבנן ועי"ש במשבצות סק"ח כנלע"ד פשוט ואדרבא משמעות דברי התוס' הוא דביצת טרפה אסורה מה"ת ומשו"ה אסרו מדרבנן ביצת נבלה כיעי"ש:

קא בעל חוב קונה משכון אי מהני קנין זה להחשיבו כשלו לדברים שנאמר בהם לכם כאתרוג וכיוצא, עיין שעה"מ פ"ה מהלכות אישות הל' כ"ג ושו"ת שו"מ מהדורא ה' סי' נ"ד, ובחידושי הרשב"א לקידושין דף ח' בד"ה התם במשכון דאחרים כתב ואע"ג דגופו אינו קנוי לו ממש ואי אקדיש מלוה או זבין לא עביד כלום וכו' עי"ש דלא חשיב קנין גמור אלא מקצת קנין ומהני לקידושין וכו' ובשו"ת צ"ל להג' מליבוויץ בח' יו"ד סי' רל"א דף מ"ז ע"א ד"ה ומ"ש וכו' כתב בשם הרב השואל דכיון דבע"ח קונה משכון חשיב כשלו ומכירתו לנכרי הוי מכירה וכתב דאין נראה לו כן והביא דברי הרשב"א הנ"ל והכריח דמ"ש הרשב"א כן הוא אף במשכנו שלא בשעת הלואתו ושכן מבואר בהריטב"א שם אלא דס"ל דאם לא פדאו הלוה והחליטהו לו ב"ד אז הוי זביני למפרע אבל אם פדאו לא הוי זביני כלל, ולהרשב"א י"ל דאף אם יחליטהו ב"ד לא הוי זביני וגם הש"ך ח"מ סי' ע"ב סק"ט בד"ה עוד כתב הרמב"ן כ"כ בשם הרמב"ן והר"ן וחלק עליו, וע"ד הראשונים הנ"ל יש לסמוך כ"ש שדבריהם מסתברא יותר ובקצה"ח השיג על הש"ך, ובט"ז א"ח סי' תמ"ג סק"ד כתב ג"כ דגוף המשכון של הלוה וע' ש"ך ח"מ סי' ע"ב ס"ק קמ"ט דגם הוא בסו"ד מסכים לזה וכ"כ בפשטי' באו"ת ס"ק קל"ז בשם הרשב"א בב"ק עי"ש ולפי"ז נראה לפום ריהטא דלגבי לצאת י"ח ל"ח לכם, אף דלגבי בכור מהני כמש"ש בצ"צ משום דהוי כשותפות נכרי וכו' מ"מ לענין מאי דבעינן לכם נראה לכאורה דלא מהני וצריך להתיישב לעת הפנאי בל"נ: ואי ישראל מנכרי קונה משכון, עיין בב"ש סי' כ"ח ונמק"י

באיזהו נשך אמתניתין דמלוה ישראל מעותיו של נכרי וכו' דהא ישראל מנכרי קונה משכון, וכתב בשו"ת צ"צ הנ"ל דאע"ג דאנן לא קי"ל הכי מ"מ במומר י"ל דלכ"ע ישראל קונה ממנו משכון: ואי בקרקע אמרינן דבע"ח קונה בשעה"מ הנ"ל (בדף ט"ו סוף ע"ג) כתב בשם גד"ת דקונה ותמה ע"ד עי"ש:

קב בל תשחית דקי"ל דאסור לקוץ אילן העושה פירות, כ' הרא"ש בפרק החובל דף צ"ב דאם צריך למקומו מותר לקוצצו, ועפי"ז התיר הרט"ז ביו"ד סי' קט"ז סק"ו לקוץ האילנות משום בית דירה והרב מראה הנוגה בדף צ"ד ע"ב דקדק מדברי הרמב"ם פ"ו מהל' מלכים ה"ח, ומתוס' ברכות דף ל"ו ע"ב ד"ה אין קוצצין וכו' דלא ס"ל כהרא"ש ועפי"ז עמד מתמיה ע"ד הרט"ז דתפס כיחיד במקום רבים ונראה דעתו ז"ל דנקיטינן דאסור אף אם צריך למקומו יעי"ש: והנה הרב ז"ל לא ראה תוס' הרא"ש לברכות שנדפסו מחדש בס' ברכה המשולשת ועינינו הרואות בסוגיא הנ"ל שכ' הרא"ש כדברי התוס' ממש ולפי סברת הרב ז"ל דברי הרא"ש סתראי נינהו, אך לדידי במטו מניה דמר אין מדברי הרמב"ם ותוס' שום הכרת דלא ס"ל כהרא"ש דהרמב"ם אין דרכו לכתוב בס' היד אלא מה שבא מפורש בש"ס ודבר זה לא נאמר בהדיא בש"ס ורבינו הגדול אמרו הוא הרא"ש ז"ל ואה"ן דלדינא מודה לו כי מילי דסברא נינהו ומדברי הרמב"ם מתבאר יפה דכל שאין עושה דרך השחתה לית לן בה וכשקוצץ לצורך מקומו הרי אינו עושה דרך השחתה, ומשרא שרי ומדברי התוס' ג"כ אין שום הכרח והעד ע"ז דברי הרא"ש בתוספותיו ותמיה לי איך ניחא ליה להמציא מחלוקת מאחר דהרא"ש כתב להדיא דשרי ובשאר פוסקים לא ראינו בהדיא דחולקים חובה עלינו להביא דבריהם אל עמק שוה לדברי הרא"ש ז"ל ולא לחלוק את השוין בדקדוקים בעלמא, וגם לא ראה הרב ז"ל שו"ת בשמים ראש (אשר רבים מיחסים להרא"ש כידוע) סי' של"ד ה"ד מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' קט"ז אות ג' שהתיר לקוץ על ידי נכרי אילן מאכל שצריך למקומו כי הרמב"ם לא אסר אלא דרך השחתה ואפשר דצריך למקומו לא מקרי דרך השחתה ע"כ ואף שכתב בדרך אפשר מכל מקום מ"שבפסקים נראה עיקר וספר חיים שאל אמצ"א אך עיין זכור לאברהם ח"ג במערכת סכנה וראה בעיניך כי הרבנים חות יאיר, שאלת יעבץ, חיים שאל, זרע אמת, ס"ל דאם קוצצו משום צורך מקומו הדבר פשוט להתיר מן הדין אלא שכיון שזה כתוב בכלל צואות ריה"ח ז"ל נכון הדבר לקוץ ע"י נכרי אבל מדינא מותר וגם משום סכנה דלא שכיב שבחת וכו' ליכא כשע"פ הדין מותר דלא כהרב בית יעקב דאוסר אף בצריך למקומו וכו' יעיש"ב וכ"ז דלא כהרב מראה הנוגה ז"ל וק"ל: שוב מצאתי בחיים ביד למרן החבי"ף שבסי' כ"ד הביא סברת הרא"ש הנ"ל ושכ"כ בתשובת

בשמים ראש סי' של"ד ושכ"כ רי"ו בס' מישרים נתיב ל"א ח"ב דבצריך למקומו מותר וכ"כ בספר הזכרון סו"פ החובל וט"ז יו"ד סי' קט"ז ושכ"כ בכנה"ג שם הגב"י אות ח"ל ושכן נראה דעת מוהר"י באסן סי' ק"א, וחו"י, ושבו"י, וזר"א, ומ"ש הבית יעקב דהתוס' ב"ב דף כ"ו חולקים על הרא"ש, כבר השיב ע"ד בשבו"י ח"א סי' נ"ק"ט, ומקור ברוך קו"ק סי' ח', וח"ש סי' כ"ב וכ"ג, ועיין שאלת יעבץ ח"א סי' נ"א אלו תו"ד ושוב שקו"ט משום חשש סכנה עיש"ב ולא הזכיר כלל את דברי המראה הנוגה הנ"ל, והוא פלא על המה"ן שנעלם ממנו כ"ז.

וכבר רמזתי לעיל סוף אות י"ז שכל שעושה לשום צורך אין בו משום בל תשחית וזה ברור ויציב, וע"ע בס' כרם שלמה (חאאס) יו"ד סי' שס"ח מ"ש בענין זה שנשאל שם על אילנות שעושים פירות שנמצאין בבית עלמין ובני נכרים באים לגנוב הפירות ומקלקלין המצבות אם מותר לקוצצם, ועיין בברכי יוסף יו"ד סי' רצ"ד אות ט"ו: קג בל תלין דקי"ל דאסור להלין המת אם הוא מדאורייתא או אינו אלא אסמכתא בעלמא רשמתי לקמן במערכת הקו"ף אות ל"ט.

ואם יש במתי נכרים משום בל תלין ראיתי בס' שו"ת הרמ"ץ א"ח סי' י"ד אות יו"ד שכתב בשם גאון אחד דגם במת נכרי שייך לאו דבת"ל (דברי הגאון שרמז לפי הנראה הוא כונתו על שו"ת שו"מ ח"ב סי' קנ"א ששם כ' וביהושע סי' ח' מבואר דגם במת נכרי שייך לא תלין כמו שצוה יהושע במלך העי ועיין רד"ק שם וגם בדוד כתיב ש"ב סי' ח' ויעש דוד שם בשובו מהכות את ארם ופירש"י שקבר את הרוגים שלהם והוא שם טוב שישראל קוברים את אויביהם ודבר זה נעלם מגדול אחד בזמנינו וכו') וכתב ע"ז דמגוף הפרשה מוכח דקאי רק לישראל שהומת בב"ד ולא בנכרי ולא נזכר לאו זה ברמב"ם וסמ"ג ושפ"ו לגבי נכרי והביא דברי רד"ק ביהושע פ"ח ודברי הרמב"ן עה"ת ושקו"ט בזה ומסיק דעכ"פ אין הכרח מלשון הרמב"ן שיהיה לאו ממש בנכרי עי"ש (ועוד איזה חידושים בענין בל תלין רשמתי בקונטרס אסיפת דינים מערכת אבלות עי"ש במפתחות באות הלנת המת): ולענין רשע גמור כל ימיו אי רשאין להלינו כדי לבזותו, עיין בשו"ת בשמים ראש סי' ס"ד דמן הדין אי אפשר להתיר לאו שבתורה ועובדא שבירושלמי הוראת שעה היה ובכסד"ה שם כ' דבתשובת ר"י הלוי סי' מ"ט דלמיגדר מילתא שרי לעקור ד"ת בשב ואל תעשה: קד בדיקה בעוף הנדרס ושהה מעת לעת דבעינן בדיקה אחר שחיטה, כמ"ש בביצה דף ל"ד, ובטוש"ע סי' תצ"ח בדיקה זו היא מדרבנן כ"כ הג' שאג"א סי' ס"ד וכתב שם דלהר"ן בביצה שם היא מה"ת עי"ש, ובשו"ת כתב סופר סי' ע"ב ד"ה המורם וכו' דחה הוכחתו וכתב דכיון דהר"ן ס"ל דבדיקה זו מה"ת מהיכא תיתי לנו לעשות פלוגתא

בין הראשונים עי"ש, גם בשו"ת עונג יו"ט סי' מ"ד הביא דברי השאג"א והאריך להוכיח דבדיקה זו היא מה"ת עי"ש ובסי' מ"ו: קה בליעה אי חשיב אכילה שלא כדרך הנאתו ונפ"מ למלקות עיין נו"ב מהדורא קמא חיו"ד סי' ל"ה שכתב בשם תורת חיים דאם בלע דבר מאכל חשיב שלא כדרך הנאה וכתב שדבריו תמוהים ופשוט דבליעה מקרי דרך הנאתו, ועיין ג' בעה"ד הובא בזל"א ח"ג דף ע"ב ע"ב דאם בליעה הוי שלא כדרך הנאה מותר להאכיל לחולה שאין בו סכנה ע"י בליעה.

ומדברי השולחן גבוה שהביא ביד דוד יו"ד סי' ע"ט אות ג' על מה שנחלקו הפוסקים בבשר אדם דלהרמב"ם אסור מה"ת, ולהרמב"ן אפילו מצות פרוש אין בו והפר"ח הסכים לדעת הרמב"ן וכו' שכתב ע"ז דאם עושים לרפואה כגון ליתן לבלוע חתיכת ערלת תינוק הנימול אם היה בזה משום רפואה היה אפשר לסמוך ע"ד הפ"ח וכו' עי"ש משמע דלהרמב"ם דאסור מה"ת אסור גם משום רפואה והא בבליעה מיירי ואי ס"ד דס"ל דבליעה הוי שלא כדה"ן הא גם להרמב"ם שרי ככל איסורי תורה שמותרים לחולה שאב"ס כשעושה שלא כדרך הנאה וק"ל: קו בכור בהמה בעל מום ששחטו ישראל והוא כשר לאכילה אי איכא איסורא דרבנן למוכרו לנכרי רשמתי בקונטרס אסיפת דינים מערכת בכור בהמה סי' א' אות א': ולענין גיזת בכור אם אסור מדאורייתא או אינו אלא מדרבנן, עיין תוס' בכורות כ"ה ד"ה שער בכור, ובחולין דף ל"ו ד"ה סד"א שהוא מדרבנן, ומרן מוהריט"א שם האריך מאד לפלפל בדברי התוס' עי"ש, ועיין נו"ב מ"ת יו"ד סי' קצ"ג, ובח"ס יו"ד סי' ש"ז כתב דהגיזה אסור מדאורייתא ולא הזכיר דברי התוס', וראיתי להרב פ"ת יו"ד סי' ש"ח שהתעורר בזה, ובשו"ת צ"צ להג' מליבאוויץ יו"ד סי' רל"ב כתב בשם הב"ח דאין לסמוך ע"ד הי"א שבהרמ"א סי' ש"ח ס"ה כיון דאיסורא דאורייתא הוא וכתב שדבריו תמוהים דאינו אלא מדרבנן: קז בגדי כהונה שבלו עושין מהם פתילות למקדש, הכי אמרינן בשבת כ"א ע"א וכתב בתפארת ישראל פ"ה דסוכה מ"ג דדוקא שאר בגדים אבל מכנסיים לא היו עושין מהם למנורות לפי שאינו דרך כבוד רק לצורך שמחת בית השואבה לוקחים מהם עי"ש, ובאמת כן נראה מלשון הרמב"ם בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ו' דלשמחת בית השואבה כתב מכנסיים ואבנט, ולמנורה כתב כתנות כהנים כיעי"ש אלא דתמיה לי מדאמרינן בירושלמי פרק החליל ה"ג מבלאי מכנסי כ"ג היו מדליקין את הנרות שבפנים ושל הדיוט לנרות שבחוץ והובא במשל"מ שם ובהל' מעילה פ"ה הי"ד הא למדת דגם מכנסיים ראוים הם לפתילות ואינם חסרון כבוד ואף דמשמע דהרמב"ם ס"ל דלא קי"ל כהירושלמי בזה מדאמרינן ביומא דף י"ג בבגדי כהונה דטעונים גניזה עיין במשל"מ הלכות מעילה הנ"ל מ"מ כיון דלא

מצינו בש"ס דילן דהדלקה במכנסיים הוי העדר כבוד ובירושלמי מפורש דמדליקין בהם ואין בזה חסרון כבוד אפושי פלוגתא לא מפישינן וצ"ע: קח בית דין מתנים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה בפרט זה רשמתי במערכת היו"ד (עיין במפתחות יש כח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת בשוא"ת): קט ביזוי אוכלין אי שרי להאכיל לבהמה מאכל הראוי לאדם, עיין מה שרשמתי במערכת המ"ם אות ח': ואם באוכלין האסורים בהנאה כערלה וכה"כ איכא משום ביזוי אוכלין, עיין פרמ"ג סי' קע"א בא"א סק"א, ופתח הדביר ח"ג סי' רצ"ו דף קנ"ג ע"ב וכן למה שזורקין אורז וכיוצא על ראש החתנים עי"ש: קי בנים כולל זכרים ונקבות כדכתיב בעצב תלדי בנים, בנים אתם לה' אלהיכם, תוי"ט פ"ד דכתובות מי"א וכתב ב"ס בשם ספר רביד הזהב דף ד' שדבריו תמוהים והוא כתב לו אדרבא, ועיין במענה לשון שבספר נאות יעקב דף ח' ע"א בשם הרא"ם בפ' אמור דהא דאמרינן בנים ולא בנות היינו דוקא היכא דמיותר מלת בנים לגמרי אבל היכא דלא הוי מיותר לא ממעטינן ממשמעותא דבנים בנות, והיינו כדעת הרב תוי"ט דבנות נמי נכללות במלת בנים.

קיא בעלי חיים חשיבי ולא בטלי אי אמרינן כן באדם או דוקא בבהמה נסתפק בזה הג' חק"ל בספר מערכי לב דף י"ב ע"ד וכתב דהרב משאת משה חיו"ד סי' א' נסתפק בזה והביא ראיות דבזה שאני אדם מבהמה ומני"ר דחה ראיותיו ודעתו דגם באדם אמרינן בע"ח חשיבי ולא בטלי, והרב הפרד"ס בס' אות היא לעולם ח"א סי' מ"ח דף ס"ה ע"ד סייעו מדברי הרמ"ה בחידושיו לסנהדרין דף פ' ע"ב אמ"ש בש"ס מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה וכו' והביא דברי רבינו המשל"מ בפט"ו מהל' איסורי ביאה הי"א עי"ש ועיקר דין זה אם הוא מדאורייתא, עיין במה שרשמתי במערכת הדל"ת אות פ"ח):ולענין פליטת בעלי חיים אם אוסרת, הג' שו"מ במהדורא ג' ח"א סי' מ"ג כתב להוכיח דאינה אוסרת עי"ש: קיב ברא מזכי אבא הכי אמרינן בסנהדרין דף ק"ד נסתפק הרב הפרד"ס בס' אות היא לעולם בח"ב במערכת התי"ו סי' קמ"ג אם הוא דוקא אחר מותו כמשמעות דברי הרשב"א בחלק ה' סי' מ"ט (שכתב אבל מ"ש ברא מזכי אבא היינו בעולם הנשמות) או אף בעוד אביו חי ע"פ האדמה מהני ליה זכות הבן והאריך להוכיח כהצד השני עי"ש ובעיקר דבר זה עיין בס' מעשה אברהם חא"ח סי' כ"ג וכתב דכשם שאמרו ברא מזכי אבא הכי נמי תלמיד מזכי רבו ולא מבעיא כשאין לרבו בן אלא אפילו הניח בן והוא ת"ח ויר"ש חייב התלמיד לזכותו ע"י לימודים והפטרה וקדיש וכו' עי"ש ונלע"ד דעכ"פ אין לו לומר קדיש במקום שיש יתום מאב ואם כיון שלא נזכר בדברי הפוסקים שיהא התלמיד נוטל בחלק בקדיש כבן לאב, והרב מעש"א לא נחית לבאר זה לפי שבערי

תוגרמה המנהג לומר קדיש כמה בני אדם ביחד, כמו שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים מערכת אבלות אות קנ"ד, וע"ע שם באות קנ"ז וקס"א:

קיג בכדי שיעשו לא הצריכו אלא במלאכה דאורייתא, כמ"ש מרן הב"י בסי' שכ"ה בשם הרא"ש, וכן נראה דעת הרמב"ם בפ"ו מהל' שבת כ"כ הרב גו"ר חא"ח כלל ד סי' י"ז והרב ערך השלחן בק"א סי' תצ"ו אות ב' השיגו דלא זכר פסק מרן בסי' תקט"ו ס"ה דאף בתחומין דרבנן צריך להמתין בכדי שיעשו, ועי"ש בסי' תקט"ו אות ח' שכתב שכן דעת הרמב"ם בפ"ו מהל"ש והרי"ף בתשו' שבס' תמ"ד סי' קכ"ב ושתמה על הרשב"א סי' ל"ט: קיד בן נח לקמן במערכת הגימ"ל אות נ"ה רשמתי כמה פרטים בדין בן נח עי"ש: קטו ברכה שאינה צריכה דאמרינן בברכות דף ל"ג סוף ע"א דמברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא, והרי"ף בפרק אלו דברים (קודם מתני' דמי שאכל ושכח ולא בירך וכו') הביא מימרא זו וכתב שם הרר"י בשם רבני צרפת שאינו ר"ל שיהיה בו לאו מן התורה אלא איסורא דרבנן בלחוד ואסמכוה אקרא דלא תשא, וכ"כ הרא"ש בפ"ק דקידושין סי' מ"ט בשם ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהזז"ג ואין כאן משום לא תשא את שם שמברכות ברכה שא"צ דהך דרשה אסמכתא בעלמא היא ונראה פשוט דמ"ש ר"ת דהך דרשה אסמכתא בעלמא כונתו למאי דדרשינן במס' ברכות הנ"ל דמברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא על זה קאמר דדרשה זו אסמכתא היא וכן מפורש בדברי ר"ת שהביא הר"ן בפ"ד דמס' ר"ה (בד"ה ולענין ברכה) שכתב וז"ל וא"ת כיון שהוא פטור היכי מברך הו"ל ברכה שא"צ ואמרינן בפרק אין עומדין כל המברך ברכה שא"צ וכו' י"ל דברכה שא"צ מדרבנן היא וכו' ומוציא ש"ש לבטלה דנפק"ל בתמורה מאת ה"א תירא ה"מ בלא ברכה אבל בברכה לא מיתסר עכ"ל, ותמיה לי על הרב קרבן נתנאל שם שכתב וז"ל דהך דרשה אסמכתא היא בתמורה דף ד' והני מילי בלא ברכה תוס' ר"ה דף ל"ג עכ"ל, ועין רואה דבתמורה לא הוזכר כלל לא תשא אלא מפקינן איסור מוציא שם שמים לבטלה מדכתיב את ה' אלהיך תירא וההיא דרשא גמורה היא וכיון שר"ת קאמר ואין כאן משום לא תשא שמברכות ברכה שא"צ מוכח ודאי דכונתו על הדרשה שבמס' ברכות הנ"ל דמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא ועלה קאמר דאסמכתא היא וזה ברור לענ"ד ודברי הרב קרב"נ צ"ע, והרב ארעא דרבנן הביא דברי הרר"י הנ"ל וציין לעיין במקראי קדש דף קכ"ד בשם התוס' ובני דוד בהל' ברכות פ"א ואמ"א לעיין בדב"ק אולי כונתו לדברי התוס' במס' ר"ה דף ל"ג ד"ה הא ר' יהודה שכתבו שם דהוא מדרבנן עי"ש: והרב עפרא דארעא על דברי הרב ארעא דרבנן הנז"ל ציין לעיין בתוס' פ' כל כתבי (דף קי"ח ע"ב) גבי אם יאמרו לי עלה לדוכן הייתי עולה, ובפר"ח

ריש סי' קכ"ח ולפום ריהטא לא ידעתי מה הציון הלז (לדברי התוס') דז"ל התוס' לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה שלכהנים אמרה תורה ברך את ישראל עכ"ל.

ומה יש להבין מדבריהם אם איסור ברכה לבטלה מדאורייתא או מדרבנן, ויתכן שכונתו ע"פ מ"ש מוהרש"א שם בכונת ר"י דפשיטא ליה דר' יוסי לא היה מברך אלא עולה לבד וע"ז אמר ר"י דלא ידע מה איסור יש בזר העולה לבד אם לא משום ברכה לבטלה והא פשיטא שלא היה מברך דכדי שלא לעבור ע"ד חבריו לא יעבור על לאו דלא תשא וה"ה דהומ"ל דודאי לא בירך משום עשה לזר הנושא כפיו אלא דחדא מתרתי נקט עכ"ד ע"ש שהוכרח לפרש כן בכונת ר"י ליישב מה שמקשים עליו איך לא ידע דזר הנושא כפיו עובר בעשה כמ"ש בפ"ב דכתובות וא"כ לפי זה מוכח דלדעת ר"י לאו דלא תשא בברכה לבטלה הוא לאו גמור מדאורייתא דבזה מצינו שפיר למימר דר"י חדא מתרתי איסורי תורה נקט אך אם איסור לא תשא בזה הוא רק מדרבנן לא הו"ל לר"י למישבק איסור עשה דאורייתא ולמינקט איסור דרבנן ואם לכך נתכוון נלע"ד דאין שום הכרח מגוף דברי התוס' דשפיר נוכל לפרש כפי' מוהרש"א ונאמר דמאי דנקיט ר"י איסור דלא תשא לרבותא נקטיה לומר דאפילו אי ליכא אלא איסור דרבנן ליכא למימר שבירך כדי שלא לעבור עד"ח דודאי אין לו לעבור שום איסור אפילו דרבנן משום שלא לעבור ע"ד חביריו, וכ"כ הרב פר"ח ברס"י קכ"ח בתמיהתו על ר"י דמהדר בתר איסורא דא"כ איך היה ר"י יכול לעלות הא אמרינן בפ"ק דיבמות יכול אמר לו אביו הטמא וכו' ישמע לו ת"ל וכו' ומבואר בדברי הרמב"ם דאפילו באיסור דרבנן לא ישמע לו וכן הוכיח עוד מפרק בן סורר ומורה ע"ש ועיניך תחזינה דלא נטפל שם בדין זה אם ברכה שאינה צריכה מדאורייתא או מדרבנן ובכן לא ידעתי כונתו בציון זה גם בספרו מטה יהודה בקונטרס שבט יהודה דף מ"א ע"ב כתב דאיסור ברכה לבטלה מדרבנן הוא כמ"ש הרב פר"ח בהלכות נשיאת כפים עכ"ל ואם כונתו לדברי הרב פר"ת ריש סי' קכ"ח הנ"ל לא ראיתי שם שדבר בזה:

אמנם היה לו לציין דברי הרב פר"ח בסוף סי' ס"ז שהביא שם מ"ש רבינו מנוח ליתן טעם עמ"ש הרמב"ם דאם יודע שקרא ומסופק אם בירך אינו חוזר ומברך הוא משום דהוא ספק לא תשא ולחומרא דמשמע דס"ל דמברך בש"ץ עובר בל"ת מדאורייתא, וכתב ע"ד דליתא דהריב"ש והתה"ד כתבו בשם הגאונים דכל ברכה שא"צ דהיא מדרבנן וכן הרי"ף בכל בעיא דלא איפשיטא במידי דברכות קאמר דנקיטינן בה לקולא, וכן התוס' כתבו בשם ר"י בההיא דנקט כסא דשיכרא לחומרא שחוזר ומברך אלמא דמאי דאינו

חוזר ומברך הוי קולא מדרבנן ולא משום חומרא דלא תשא ועוד כ"כ התוס' בר"ה דף ל"ג בד"ה הא ר' יהודה וכו' (וביאר ראיית התוס') וכן נ"ל ראיה מכרעת וכו' אתוד"ק עי"ש דבדבריו הללו מבואר דס"ל כדעת התוס' בר"ה הנ"ל דאיסור בש"צ אינו אלא מדרבנן והא הוה ליה להרב עפרא דארעא לאתויי ודברי הריב"ש שרמז הרב פר"ח הם בסוף סי' שפ"ד שכתב בשם הרא"ה בפ' מי שמתו דברכה שא"צ הוא מדרבנן ואסמכוה אקרא, ודברי התה"ד הם בסוף סי' ל"ז שכ"כ בשם הגאונים, וע"ע בפר"ח במנהגי איסור והיתר סוף דין עשירי, ומה שציין שם למ"ש בסי' תר"ב לא ידעתי איזה ט"ס יש כי שם לא דבר כלל כיעי"ש: איברא דלכאורה יש לתמוה על הרב פר"ח דמה כל החרדה הזאת על רבינו מנוח והלא רבינו מנוח כתב כן לבאר דברי הרמב"ם ונהי דהתוס' הנ"ל סברי דאינו אלא מדרבנן מ"מ הרמב"ם ס"ל דהוא מן התורה כמ"ש הרב מג"א בסי' רט"ו סק"ו ומרן חיד"א בברכי יוסף א"ח סי' מ"ו אות ו' מלבד דמשמע ליה מדברי מרן בסי' רט"ו (שהם דברי הרמב"ם) דר"ל דעובר מדאורייתא, עוד זאת הביא תשו' הרמב"ם בס' פאר הדור סי' ק"ה על מה שנשאל במה שנהגו בצור לקרות המגילה בי"ד וט"ו מספק ומברכים בשניהם השיב דמפני הספק ראוי לקרות בשניהם אבל בלא ברכה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה ואיסור דאורייתא היא שנושא ש"ש לבטלה ואין ראוי לעשות כך מפני הפסק וזה כלל גדול שבכל מצוה בין דאורייתא ובין דרבנן אם נסתפקנו בה אם יברך או לא עושה אותה בלא ברכה וראוי לבטל המנהג וכו' עכ"ל.

הרי דכתב מפורש דאיסורא דאורי' היא והוקשה לו דשם בסי' כ"ו כתב והם אמרו דמברך ברכה שא"צ עובר בל"ת דמשמע דהוא מדרבנן ויישב דבריו להסכימם והיו לאחדים שבשתיהם דעתו שהוא איסור תורה. ובסוף האות הביא מ"ש מוהר"אן' טוואש בסו"ס התשב"ץ סי' ל"ג ואיסור ברכה לבטלה אינו אלא מדרבנן כמ"ש ר"ת ולפיכך התיר לנשים וכו' ואע"ג דבזה לא קי"ל כותיה מ"מ במ"ש שאיסור ברכה שא"צ אינה אלא מדרבנן אין לפקפק כלל עכ"ל, והקשה עליו במ"ש דאין לפקפק כלל דהרי מדברי הרמב"ם משמע שהוא מדאו' וכ"כ מפורש בתשו' הנז' וכו' עי"ש דב"ק ומאחר שכן מה מקום לדחות דברי רבינו מנוח שהם לבאר דברי הרמב"ם דע"פ שיטתו ודאי נותן טעם לשבח הוא, וכן תמיה לי על הרב ערוך השלחן בסי' תפ"ט אות ז שכתב דלפי דברי הרב תה"ד בסי' ל"ז נראה שדעת הרמב"ם ומרן בש"ע סי' רט"ו דאיסור ברכה שא"צ דרבנן דלא כהמג"א שם ונעלם ממנו דהרמב"ם כתב מפורש בתשו' דהוא מדאו' כאמור גם הרב מעשה רוקח בפ"ב מהל' ק"ש הי"ג הביא דברי הרב פר"ח דמסיק דברכה שא"צ אינו אלא אסור מדרבנן

ובפ"א מהל' ברכות הט"ו כתב שגם דברי הרמב"ם נוטים למסקנת הרב פר"ח שהרי כתב דהרי הוא כנשבע לשוא וכו' עי"ש.

ולפי מה שמפורש בדברי הרמב"ם בתשו' דס"ל דהוא מדאו' צ"ל דאין הכרח מלשון זה דאינו מדאו' דאע"ג דהוא מדאורי' שפיר קאמר דהוא כנשבע כלומר דאע"ג דאין זה נשבע ממש מ"מ דינו כנשבע לשוא, והרב טל אורות בדף ד' ע"ב כתב שרוב הראשונים בהסכמה העלו דאיסור ברכה לבטלה אינו אלא מדרבנן וכ"כ התוס' בר"ה דף ל"ג והטור בסי' תקפ"ט והרר"י בפ' אלו דברים והריב"ש בסי' שפ"ד והתה"ד סי' ל"ז ולא מצאתי מפורש מי שיאמר שהוא מן התורה זולת קצת אחרונים המג"א סי' רט"ו ומוהרמב"ח בתוס' יוה"כ דף י"ב שכתבו בדעת הרמב"ם דאיסור ברכה שא"צ הוא מדאו' וכתבתי ע"ד במ"א ע"כ תוד"ק ובודאי לא ראה תשו' הרמב"ם הנ"ל שכתב מפורש כן גם מ"ש דהטור בסי' תקפ"ט ס"ל דהוא מדרבנן לא ראיתי שכ"כ אלא דמדכתב דנשים מברכות על מ"ע שהזמ"ג ואין חשש משום ברכה שאינה צריכה הוא דמשמע ליה כן שהרי ר"ת דס"ל הכי הוא משום דס"ל דברכה שא"צ היא מדרבנן כמ"ש הרא"ש בשמו בפ"ק דקידושין סי' מ"ט הנ"ל ומה שכתב שדעת רוב הראשונים דהוא מדרבנן.

הנה הרב אגורה באהלך בדף ו' ע"ג כתב לעומת זה דרובא דרבוותא סברי דהוי מדאו' ועיין במ"ש במכתב לחזקיהו בחלק התשו' דף כ"ו ע"ד ועתה ראיתי שמרן חיד"א בס' שיורי ברכה סי' ס"ב העד העיד דלרוב הפוסקים ברכה שא"צ שהיא בלא תשא הוא מדרבנן עי"ש: ועל דברי הרבינו מנוח יש לפקפק דמשמע דאיסור ברכה שאינה צריכה דהוא מדאו' נפקא לן מלא תשא והרי מסקינן בפ"ק דתמורה דף ד' ע"א דמוציא ש"ש לבטלה אין בו אזהרת לאו אלא אזהרת עשה מאת ה' אלקיך תירא וא"כ אם נאמר דמברך ברכה שא"צ נמי הוא בכלל מוציא שם שמים לבטלה היינו ודאי דאית אזהרת עשה ולא משום דעבר על ל"ת, וכן הקשה הרב מחצית השקל ע"ד הרב מג"א סי' רט"ו סק"ו וכן מפורש בדברי התוס' במס' ר"ה דף ל"ג ד"ה הא ר' יהודה דמוציא שש"ל נפקא לן מאת ה"א תירא ועי"ש בחי' מוהרש"א שכתב דנפקא לן מליראה את ה' וכבר תמהו עליו דזה הוא היפך הש"ס דתמורה בחי' הגהות הרב מוהרצה"ח הצמ"ג שדברי מוהרש"א נפלאים וכו' וכן הקשה הרב ברית יעקב פייתוסי בדרוש ל"ז דף ע"ח ע"ג, והרב יד דוד בחי' לר"ה שם ומה שציין לברכי יוסף ח"מ דף צ"ט ולפי הנראה ציונו הוא על דפוס ליוורנו שאלוניקי והברכ"י שבידי הוא דפוס ווין) דבריו הם בסי' ל"ד אות י"ז שהביא שם תמיהת הרב דברי אמת בקונטריסין דף ל"ה (הוא בקונטרס חמישי דף ס"ז ע"ב מדפוס חדש בד"ה ואני הצעיר תמה) על הגהות שניות דמרדכי פ"ק דמציעא ועוד איזה רבנים

שכתבו דמוציא שש"ל עובר על ל"ת דהוא היפך הש"ס דתמורה הנ"ל ומני"ר הברכ"י סייעו שכ"כ בפירוש הסמ"ג לאוין רמ"א ועשין ד' והרא"ם בריש ס' היראים והסמ"ק עשין ד' ותוס' ר"ה דף ל"ג והר"ן בפ"ק דנדרים דף ז' ומכל זה עמד מרעיד ע"ד מוהרש"א הנ"ל עי"ש וכן מפורש בהג"א פ"ד דמס' ר"ה סי' ז' דאיסור מוציא שש"ל הוא מאת ה"א תירא וכ"כ הרא"ש בפירושו לנדרים שם הנה כי כן גם על רבינו מנוח קשה דדבריו הם היפך מ"ש בש"ס דתמורה וראיתי אחר זמן רב למופ"ד הרב פתח הדביר בח"ג סי' רפ"ט אות א שהביא מ"ש בתשובת הגאונים שבסו"ס נהרות דמשק סי' קט"ו דהמקדש ביום ש"ק קידוש של לילה חייב מלקות בשביל לא תשא ברכה שא"צ וכו' וגם הביא מ"ש מרן חיד"א בס' ברכ"י סי' תפ"ב אות ב' מס' הפרדס כ"י בשם ר"י אלבלגלוני דאם רצה להשלים ד' כוסות אחר שעבר ט"ו וט"ז ניסן מוציא ש"ש לבטלה וחייב מלקות, ותמה עליהם דמלקות מאן דכר שמיה דאף אם נאמר דסברי דאיסור ברכה שא"צ מדאורייתא מ"מ אינו אלא אזהרת עשה כמ"ש בפ"ק דתמורה וניחא ליה דמאן דנקטי מלקות לאו דוקא אלא ר"ל מכת מרדות עי"ש, ועיין לקמן בד"ה עוד ראיתי וק"ל): ואנכי חזון הרבתי דדברי רבינו מוהרש"א הנ"ל לא לבד שהם היפך דברי הש"ס אלא אף זו יש לתמוה עליו דאיהו גופיה בחי' אגדות לנדרים דף ז' ע"ב הביא דברי הרמב"ם בסוף הלכות שבועות דנראה מדבריו דאיסור הזכרת שש"ל נפיק מדכתיב ליראה את ה' הנכבד וכתב ע"ד אבל בסוגיא דתמורה לא קאי הכי במסקנא אלא אזהרתיה מאת ה"א וכו' עכ"ל.

ובלי ספק נעלם מהרבנים הנ"ל דברי הרב שבחי' אגדות הנ"ל וגם יש לתמוה על נושאי כלי הרמב"ם שלא הרגישו דדברי רמב"ם הם דלא כמסקנת הש"ס ונחזור לדברי רבינו מנוח דלכאורה יש לתמוה עליו במאי דמשמע ליה דמברך ברכה שאינה צריכה קאי בלא תשא מדאורייתא. ולולא דמסתפינא מגדולת מרן הפר"ח הייתי אומר דאין כוונת רבינו מנוח דאיכא איסור תורה משום לא תשא (דלא נזכר בדבריו תיבת דאורייתא או מן התורה אלא ר"ל כיון דאיתא בברכה שא"צ אסמכתא בקרא דלא תשא שהוא איסור חמור מאד להזכיר שמו הגדול לשוא יש לילך בו לחומרא אף דהוא מדרבנן וכן נוכל לפרש מ"ש מרן כ"מ בפי"א מהלכות ברכות הט"ז דטעמא דמסתברא שלא לברך בספק דהוי ספק עובר על לא תשא דאין כוונתו דאיכא לא תשא בברכה שא"צ אלא ר"ל דאיכא אסמכתא אלאו דלא תשא דחמיר ומצאתי סעד לדברי מדברי הרב מוהרד"ף בשו"ת מכתם לדוד א"ח סי' ג' דף ז' ע"ב על החקירה דלמה הוצרכו ליתן כלל בפ"ע ספק ברכות להקל ולא סגי להו בכללא דספיקא דרבנן לקולא והרי כל הברכות דרבנן וכו' כתב ליישב דאי מכללא דסד"ר לקולא הוה אמינא אי בעי להחמיר רשאי קמ"ל סב"ל ולא

להחמיר דפגע בלאו דלא תשא ועבר אדאו' ואפי' למ"ד דאיסור ברכה שא"צ מדרבנן מ"מ איסורא מיהא איכא ועשו חיזוק לדבריהם וכו' עי"ש הרי דאף אם אינו אלא איסור דרבנן ס"ל דיש לאסור בספק ומוטב שלא יברך וא"כ יתכן שזהו כונת רמ"נ דמשום דהוא ספק באסמכתא דלא תשא יש להחמיר ועל כל פנים יש לתמוה על הרב פר"ח שלפי מה שהבין בכונתו היה לו להעיר עליו מסוגיית הש"ס דתמורה הנ"ל, וכן קשה ע"ד הרב מוהרד"ף הנ"ל דמשמע ליה דהוא איסור תורה בלאו דלא תשא ואין הדבר כן כאמור וצריך לעיין בגוף דברי הרב פנים מאירות ח"א סי' ס"ו שציין בברכ"י א"ח סי' קצ"ט סוף אות א' דשקו"ט בברכה שא"צ אי איכא משום לא תשא ואמ"א לראות דב"ק:

ומה מאד תמיה לי על מרן חיד"א בבר"י א"ח סי' מ"ו אות ו' שהביא מה שהקשה הרב קול אליהו דהרמב"ם בתשו' סי' כ"ו כתב והם אמרו דמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא דמשמע דס"ל דאיסור זה הוא מדרבנן וכתב דלק"מ דכוונת הרמב"ם דאם לא היו אומרים חז"ל דברכה שא"צ עובר משום לא תשא היה לנו לומר דכל שמברך שם כבודו אינו נקרא מוציא ש"ש לבטלה אבל עתה שאמרו שמברך ברכה שא"צ עובר משום ל"ת גילה לנו בזה דגם בדרך ברכה מיקרי מוציא שש"ל כל שהוא שלא לצורך וא"כ קם לה ברכה שא"צ באיסור כולל דלא תשא וז"ש הרמב"ם כל המברך וכו' כלומר דאמור רבנן דבש"צ נשאר באיסורו לעבור בלא תשא והוא מדאו' כפשט לשון עובר משום ל"ת אבל אין כוונת הרמב"ם דהוי מדרבנן ע"כ תוד"ק וכתב ששמע שהאחרונים שבזמנו פירשו כן דברי הרמב"ם עי"ש ואני בער ולא אדע איך יתכן לפרש כן דעובר על לא תשא מדאו' דאף אם נאמר דהרמב"ם סובר דגם במזכיר שם שמים דרך ברכה אסור מדאו' כל שמברך ברכה שא"צ מ"מ לא יתכן דאיסורו משום לא תשא דהרי במוציא שש"ל בעלמא לא נפקא לן מלא תשא כמבואר בסוגיא דתמורה הנ"ל אלא נפק"ל מליראה את ה' הנכבד או מדכתיב את ה"א תירא כפי המסקנא שם ומהיכא תיתי לא תשא במברך ברכה שא"צ והיותר תימה דמני"ר גופיהבברכ"י ח"מ סי' ל"ד הנ"ל אישר וקיים כראי מוצק דברי הרב דברי אמת בהשגתו ע"ד מוהרש"א מדברי הראשונים שכתבו דאיסור מוציא שש"ל נפק"ל מאת ה"א תירא ואיך תנוח דעתו לפרש בכוונת דברי הרמב"ם דאיסור מוציא שש"ל ומברך ברכה שא"צ הוא מלא תשא דזה לא יתכן לפי סוגית הש"ס דתמורה דלא הוזכר שם לא תשא כלל:

ולכן לענד"נ בהורמנותיה דמרן חיד"א דאם נסבול לומר דאין הכרח מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ברכות הט"ו דס"ל דהוא מדאו' אלא כונתו דהוא מדרבנן כדמתרגמי דבריו מרבנן קדישי הנז"ל אינו רחוק לפרש דבריו שבתשו' סי' ק"ה אל כונה זו ומה

שכתב שהוא איסור דאו' ר"ל איסור שיש לו סמך בקרא דאו' ואינו רחוק לפרש כן בדברי גדולי הפוסקים שהרי מצינו למרן הב"י ביו"ד סי' קפ"ד (ד"ה ובשעת) שפירש כן בדברי התוס' והרא"ש והסמ"ג שכתבו דפרישה סמוך לוסת מדאו' ועוד מצינו שכ"כ כמה מחברים כמו שרשמתי לקמן במערכת הדל"ת אות י"ט ויהיו דברי הרמב"ם שבתשו' סי' כ"ו (שכתב והם אמרו המברך בש"צ עובר משום לא תשא) כפשטן דמדרבנן בעלמא הוא ומה שכתב הרמב"ם בפי"ב מהלכות שבועות דין י"א ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה אלא אפילו להזכיר שם משמות המיוחדים לבטלה אסור ואע"פ שלא נשבע שהרי הכתוב מצוה ואומר לירא את ה' הנכבד והנורא ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה ע"כ דמבואר דמזכיר ש"ש לבטלה הוא בכלל הכתוב בתורה היינו למזכיר ש"ש שלא בדרך ברכה ומ"ש בדין ט' השומע הזכרת ה מפי חברו לשוא או שנשבע לפניו לשקר או שבירך ברכה שא"צ שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא כמו שביארנו בהלכות חייב לנדותו עכ"ל, כוונתו לומר דמדרבנן הוא עובר בברכה שא"צ משום נושא שם ה' ולא זו אף זו קאמר דאף דאינו אסור אלא מדרבנן חייב לנדותו ואתי שפיר מ"ש בדין י"א ולא שבועה לשוא בלבד וכו' שאם מה שכתב בדין ט' דמברך ברכה שא"צ שעובר משום נושא שם ה' כוונתו שעובר מן התורה הא תו למה לי למימר דמזכיר שם שמים לבטלה אסור מן התורה ולאו ממילא ש"מ דאם אפילו במזכיר דרך ברכה אלא שא"צ אסור מן התורה לא כ"ש במזכיר שלא לשם ברכה דאסור מן התורה אלא ודאי מ"ש בדין ט' במברך ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן כיון שאינו נשבע לשוא אינו אסור מן התורה והדר קאמר דאיכא גוונא דאע"פ שאינו נשבע אסור מן התורה והיינו במזכיר ש"ש לבטלה שלא בדרך ברכה כנלע"ד לפרש דברי הרמב"ם בענין זה ונמצא לפי זה דגם הרמב"ם ס"ל כדעת התוס' והרא"ש ושאר הגדולים הנז"ל דסברי דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן:

שוב ראיתי למרן חיד"א במחזיק ברכה סי' רט"ו שציין למ"ש בברכ"י דדעת הרמב"ם דהוא מן התורה כמ"ש בתשו' שבס' פאר הדור וכתב ששוב נדפס ס' זרע אמת א"ח ובסי' א' האריך מאד, ותמה על המג"א שכתב שדעת הרמב"ם דהוא מדאורייתא והעלה דברכה שא"צ הוא מדרבנן ונדחק בתשו' הרמב"ם עכ"ל צר לי מאד כי אין ס' זרע אמת חא"ח מצו"א לחזות בנועם דב"ק אולי זכיתי לכוין לדעת עליון בפירוש דברי רבינו בחיבורו ובתשו' הנז"ל ומ"מ משמע דאין דעת מרן חיד"א נוחה בפירוש הרב זרע אמת דברי הרמב"ם שבתשו' הנ"ל אלא ס"ל דדברים כפשטן דדעת הרמב"ם דהוא מן התורה וכן מתבאר דעתו ממ"ש בספרו יעיר אזן ריש מערכה זו וז"ל אמנם מדברי הרמב"ם בפ"א

מהלכות ברכות משמע לי דהוי מדאורייתא וכ"כ המג"א סי' רט"ו וכן הוכיח המק"ק בדף קכ"ד ממ"ש הרמב"ם סוף הלכות שבועות וכ"כ בפירוש בתשו' סי' ק"ה והארכתי בברכ"י סי' מ"ו וכו' עי"ש ובמחזיק ברכה סי' רט"ו ודוק היטב עכ"ל הרי דאף אחר שראה דברי הרב זרע אמת שרמז במחזיק ברכה עומד על דעתו דמדברי הרמב"ם משמע דאסור מן התורה ושכן דעת הרב מקראי קדש בדעת הרמב"ם בס' היד: ומצאתי בספר עמודי אש לידידי הגאון מוהרי"א יצ"ו בסי' ב' אות א' (בד"ה וגם) דנקיט בדעת הרמב"ם דהוא מדאורייתא עם כי לא ראה דבריו בתשו' פאר הדור הנ"ל והשיג עמ"ש הרב מעשה רוקח בדעת הרמב"ם דהוא מדרבנן דליתא ואין דיוקו מוכרח וכו' והוא עצמו כתב בסוף הלכות ברכות דהרמב"ם ס"ל דהוא מדאורייתא וכתב דמצא חבר להרמב"ם בזה מר ניהו רבינו משולם בתשובתו לר"ת שבס' הישר בענינים שונים (דפוס ווין דף פ"א) ומה שאמרת הנחת תפילין משום ברכה לבטלה אסר ר' יוסי לנשים הא מפקינן לה מקרא דלא תשא א"כ איסורא דאורייתא הוא ולר' יהודה נמי אסור עכ"ל.

והעיר ע"ד במ"ש דמפקינן ליה מלא תשא דזה היפך הש"ס דתמורה וכו' עי"ש ולפי מה שכתבתי למעלה דממ"ש הרמב"ם בתשו' הנ"ל דאיסורו מדאורייתא אין הכרח דס"ל דהוא ממש מדאורייתא אלא ר"ל דנסמך בקרא דאורייתא א"כ גם בדברי רבינו משולם אינו רחוק לפרש כן ומ"ש הא מפקינן לה מקרא דלא תשא ר"ל דאית לה אסמכתא מקרא דלא תשא ואתי שפיר דאינו שלא כשיטת הש"ס דתמורה וק"ל.

ושם בהשמטות הספר הביא מ"ש בפסיקתא דר' טוביה בפ' כי תצא וגורם ברכה שא"צ ואסור משום לא תשא את שם וכתב דגם עליו יש להעיר כמה שהעיר בפנים ע"ד רבינו משולם הנ"ל ואיני מבין מאי ק"ל דכיון שלא כתב דהוא איסור דאורייתא (כמ"ש רבינו משולם) נוכל לומר דכונתו דאסור דרבנן ואסמכוהו אקרא דלא תשא כמו שאמרו בש"ס כל המברך בש"צ עובר משום לא תשא: עוד ראיתי שם שהביא תשובת רבינו האיי בשערי תשובה סי' קט"ו דהמברך ביום שבת בפה"ג ומקדש השבת כמו הלילה חייב מלקות משום לא תשא גם הביא תשובת הגאון שהובא באגור הלכות ציצית מאן דרמי חוטי דכיתנא ומברך עלייהו עובר משום לא תשא ומחייב מלקות דמשמע דסברי דברכה שא"צ אסור מדאורייתא ודחה דמיחייב מלקות דנקטי בלישנייהו לאו דוקא אלא ר"ל מכת מרדות שהרי אף אם אסור מן התורה מ"מ ליכא מלקות דאינו אלא עשה כמ"ש בתמורה עי"ש (וכוונה דעתו לדברי הרב פתח הדביר שהבאתי בד"ה ועל דברי וכי') ואם אמנם כך יפה לנו ליישב דברי הראשונים שלא יהיו כסותרים למה שנאמר בש"ס אך מה נענה על רבינו החינוך בפרשת יתרו סי' ל' שכתב וז"ל ולהיות יראתו על פנינו לחיותנו

ולזכותנו חייבנו במצוה הזאת (לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא) לבל נזכיר שמו הקדוש לבטלה וענש מלקות על המיקל ועובר עליה עכ"ל דבדבריו אלו מפורש יוצא דאיסור הזכרת שם שמים לבטלה הוא מקרא דלא תשא ואהכי קאמר שחייב (הקב"ה) מלקות על המיקל ורחוק מאד לפרש בדבריו דמכת מרדות קאמר ומדרבנן ובעכ"ל דלרבינו החינוך גירסא אחרת היתה לו בסוגיא דתמורה דמפיק איסור ש"ש לבטלה מדכתיב לא תשא וכו': וכן נראה דצ"ל לדעת הרמב"ן בפירוש התורה בפ' יתרו (ע"פ לא תשא את שם ה' אלהיך) שאחר שכתב דרשת חז"ל בפסוק זה דהוא על נשבע לשוא סיים וז"ל ועל דרך הפשט יאסר עוד שלא ישא על שפתיו השם הנכבד על חנם כלשון לא תשא שמע שוא ובל אשא את שמותם על שפתי כי הדיבור יקרא כן בעבור שישא בו קול וכו' ובאמת שגם זה אסור ונקרא בלשון חכמים מוציא שם שמים לבטלה וכו' עי"ש כל דב"ק דמוכח דס"ל דמוציא שם שמים לבטלה נפקא לן איסורו מלא תשא והוא היפך סוגיא דתמורה אם לא שנאמר שכן הוא גורס בש"ס דתמורה כמ"ש לדעת הרב החינוך ובזה תנוח דעתינו מתמיהת הרב דברי אמת הנז"ל (בד"ה ועל דברי) על מ"ש בהגהות מרדכי בשם בה"ג דמוציא ש"ש לבטלה עובר על לא תשא והוי חשוד על השבועה, דהוא היפך הש"ס דתמורה דליכא אלא אזהרת עשה דאת ה' אלהיך תירא דנוכל לומר דגם גירסת בה"ג היא גירסת הרמב"ן והרב החינוך לפי השערתינו וא"כ גם דברי הגאונים הנז"ל שכתבו דלוקה משום לא תשא נוכל לומר דמלקות ממש קאמרי דמוציא שם שמים לבטלה נפקא להו מלא תשא ומשמע להו ג"כ דמ"ש בש"ס המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא הוא דרש גמור מדאורייתא ואף שדברי רבני האחרונים שכתבו על מברך ברכה שא"צ דעובר משום לא תשא מדאורייתא אין מתיישבים בזה דמסתמא גרסי כגירסתנו מ"מ ליישב דברי הראשונים הנ"ל תנוח דעתינו והיה בהניח דכן היתה גירסתם בש"ס דתמורה וגם דברי רבינו מנוח הנז"ל (בד"ה איברא) אפשר ליישב דלכשתמצי לומר דמדאורייתא ממש קאמר מלאו דלא תשא לק"מ מהש"ס דתמורה דס"ל דהרמב"ם גריס בתמורה דנפקא.

לן איסור מזכיר שם שמים לבטלה מלאו דלא תשא ומברך ברכה שא"צ הרי הוא כמזכיר ש"ש לבטלה, כן היה נראה לכאורה ליישב דברירבינו מנוח אליבא דהרמב"ם וקצת נראה מדברי רבינו בחיי בס' כד הקמח במערכת שבועה דאיסור מוציא ש"ש לבטלה נפקא לן נמי מלא תשא שכתב וז"ל צריך אדם שיזהר מאד בהזכרת הש"י וזה מכלל יראת הש"י שכן ארז"ל בפ"ק דתמורה אזהרה למוציא ש"ש לבטלה מדכתיב את ה' אלהיך תירא ועוד ממה שכתוב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכו' ויוזהר שלא ישבע בשם

לריק וכו' והזכיר לשון לא תשא ולא אמר לא תשבע לפי שהוא כולל עוד שלא ישא אדם השם על שפתיו לחנם כלשון לא תשא שמע שוא ובל אשא את שמותם על שפתי כי הדיבור יקרא כן בעבור שישא בו קול וזה נקרא בלשון חז"ל מוציא ש"ש לבטלה עכ"ל הרי דאף לפי מ"ש בפ"ק דתמורה דאיסור מוציא ש"ש לבטלה נפקא לן מאת ה' תירא ס"ל דכלול ג"כ באזהרת לא תשא וצ"ל דהיה להם נוסחא אחרת בסוגיא דתמורה אלא ששוב ראיתי דמדברי הרמב"ם בספר המצות במ"ע סי' ד' מתבאר יפה דגירסתו היתה כגירסתינו דאיסור מזכיר ש"ש לבטלה מאת ה' אלהיך תירא הוא דנפקא שהרי כתב מצוה ד' היא שציונו להאמין יראתו יתעלה ולהפחד ממנו וכו' וזהו אמרו את ה' אלהיך תירא, ובגמ' סנהדרין דף נ"ו אמרו על דרך ויכוח באמרו נוקב שם ה' יומת ואימא פירוש כדכתיב אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מאת ה' תירא וכו' כי מיראת ה' שלא להזכיר שמו לבטלה ודחו זה חדא וכו' ועוד אזהרת עשה היא ולא שמיה אזהרה ר"ל שזה שאמרת אזהרתיה מאת ה' אלהיך תירא אינו אזהרה כי הוא ציווי והיא מצות עשה ואין מזהירין בעשה הנה נתבאר לך כי אמרו את ה' תירא זו מצות עשה עכ"ל (ומרן חיד"א בברכ"י ח"מ הנז"ל בד"ה ועל דברי לא ראה דברי הרמב"ם הללו) הרי מפורש דאיסור ש"ש לבטלה דאיסור מן התורה הוא מאת ה' אלהיך תירא וא"כ אם נאמר דאסור זה איתיה גם בברכה שא"צ אין לנו לומר דהוא מלא תשא אלא מאת ה' תירא והדרא קושיין ע"ד רבינו מנוח לפי מה שהבין בכונתו הרב פר"ח דמדאורייתא קאמר דאסור:

ונראה ליישב דברי רבינו מנוח (אם נאמר דכונתו דעובר בלא תשא מדאורייתא) ע"פ מ"ש רבינו עקיבא איגר בתשו' סי' כ"ה דשקו"ט אם יש איסור לא תשא במזכיר שם שמים בלשון לע"ז ואחר שהוכיח שגם בנשבע בלשון לע"ז עובר משום לא תשא כתב דה"ה בברכה שא"צ דעובר משום לא תשא אם מברך בלשון לע"ז ג"כ עובר בל"ת ואף דבמזכיר ש"ש לבטלה נראה מדברי הרמב"ם סוף הלכות שבועות דבכינוים ליכא איסורא מ"מ לענין ברכה שא"צ דנפק"ל מאזהרה דלא תשא חמיר בזה דגם בלשון לע"ז אסור דמברך למי ששמו כן בלשון לע"ז ואף דלשיטת התוס' ברכה שא"צ קיל מהזכרת שם לבטלה דהא סברי דברכה שא"צ הוא רק איסור דרבנן מ"מ להרמב"ם חמיר יותר ואל תתמה דהא חזינן דמברך ברכה שא"צ עובר בל"ת ואילו במזכיר ש"ש בחנם מבואר ריש תמורה דליכא אזהרה אלא איסור עשה את ה' אלהיך תירא, וכן מבואר בלשון הרמב"ם סוף הל' שבועות (הביא שם דברי הרמב"ם בדין ט' ובדין י"א וסיים וז"ל) הרי דמברך ברכה שא"צ כייל לה בפשיטות בחדא מחתא עם נשבע לשוא וא"כ דחמיר שפיר י"ל דאפילו בלשון לע"ז הכי הוא וכו' עכ"ל הנה חדית לן מילתא יקירא דלדעת הרמב"ם חמור ברכה

שא"צ ממוציא ש"ש לבטלה בלא ברכה היפך דעת התוס' ומעתה לק"מ על רבינו מנוח וגם דברי הראשונים שהביא הרב עמודי אש יצ"ו שכתבו דמברך ברכה שא"צ מיחייב מלקות משום דעבר על לא תשא אתו שפיר כפשטן דאסור מדאורייתא וחייב מלקות אע"ג דבמוציא ש"ש לבטלה בעלמא אינו חייב מלקות דאין בו אלא עשה דאת ה' אלהיך תירא מ"מ ברכה שא"צ חמיר: אך קשה לפי זה דעינינו הרואות פ' י"ט מהלכות סנהדרין כשמנה הלאוין שלוקין עליהם והם קס"ח כתב בלאו קל"ו הנשבע לשוא ואם איתא דמברך ברכה שא"צ אית ביה לאו דלא תשא ולוקה, עליו דחמיר ממוציא ש"ש לבטלה בעלמא הו"ל למימר הנשבע לשוא או מברך ברכה שא"צ ורחוק מאד בעיני לומר דסמך עצמו עמ"ש בהל' וברכות פ"א הל' ט"ו דמברך בש"צ הוא כנשבע לשוא וממילא שמעינן דלוקה עליו משום לא תשא וצ"ע (ועיין לקמן סוד"ה המורם מה שהבאתי בשם הרב חיי אדם בזה):

המורם מכל האמור דאיסור ברכה שא"צ אם הוא מדאורייתא, לדעת הרמב"ם פליגא בה רבנן בתראי הנז"ל, אך דעת התוס' בר"ה דף ל"ג ד"ה הא ר"י והרא"ש בפ"ק דקידושין סי' מ"ט בשם ר"ת ומשמע שגם הוא מודה לו דהוא מדרבנן וכן דעת הרא"ה שהביא הריב"ש בסי' שפ"ד והגאונים כמ"ש תה"ד בסוס"י ל"ז וכן דעת הרבינו יונה בפ' אלו דברים, וכן דעת הרב החינוך בפ' עקב סס"י ת"ל וס' המכריע סי' ע"ח כמ"ש בשמם מרן חיד"א ביעיר אזן ריש מערכה זו, וכן דעת הרבנים פר"ח בסוס"י ס"ז, ומטה יהודה בקונטרס שבט יהודה דף מ"א ע"ב, וטל אורות דף ד' ע"ב, וערוך השלחן סי' תכ"ט, ומעשה רוקח בפ"א הל' ט"ו מהל' ברכות (אלא שבסוף הלכות ברכות כתב לדעת הרמב"ם דהוא מדאורייתא), וזרע אמת א"ח סי' א', ומוהר"א ן' טוואה בתשו' שבסו"ס התשב"ץ סי' ל"ג וכיון ששיטה זו היא מבוררת ודעת הרמב"ם אינו מבואר באר היטב דס"ל דהוא מדאורייתא ממש ואדרבא לענ"ד מדבריו שבהל' שבועות הנז"ל מוכח דס"ל דברכה שא"צ איסורו רק מדרבנן נראה דהכי נקיטינן וכמסקנת הרבנים פר"ח וזרע אמת הנז"ל, וכן ראיתי להרב מלאכת הקדש בפ' בשלח (על פסוק את אשר תאפו אפו) הבי"ד הרב נחמד למראה בח"ב ריש מס' ביצה (דף ק"צ ע"א) שעל מה שפסק מרן בסוס"י רט"ו דמברך ברכה שא"צ הוא כנשבע לשוא כתב ואמת הוא דהמברך ברכה לבטלה לא עבר ממש אלאו דלא תשא דהאי פסקא דמרן בדרך אסמכתא לחוד היא ולא עבר אלאו דל"ת אלא אם הזכיר את השם לבטלה בלא ברכה כלל, עיין תוס' בר"ה דף ל"ג וכ"כ הרב פר"ח בסוס"י ס"ז, וכן הוא בבי"ה יו"ד סי' רס"ח סק"ה עכ"ל הראת לדעת דמשמע ליה מדברי מרן בסי' רט"ו (שהם דברי הרמב"ם) דאינו אסור אלא מדרבנן ונקיט כן בפשיטות כדעת

הפר"ח ובי"ה ומה שהקשה עליו הרב נחמד למראה דמדברי הרא"ש ר"פ כיסוי הדם נראה דעובר ממש אלא תשא הרואה יראה דאין שום משמעות מדברי הרא"ש דהוא מדאורייתא דלא כתב אלא דבמקום ספק יעשה המצוה בלא ברכה שלא לעבור על לא תשא וכלומר אאיסור דמברך ברכה שא"צ דאסמכוהו אלא תשא וכונתו להההיא דפ' אין עומדין כל המברך ברכה שא"צ וכו' כמ"ש הרב מעדני יו"ט וכבר הרא"ש עצמו בפ"ק דקידושין הביא דברי ר"ת שכתב דאינו אלא אסמכתא בעלמא.

ואולי לזה נתכוון הרב נחמד למראה שציין לעיין בדברי הרא"ש בפ"ק דקידושין הנ"ל כלומר דלפי דבריו שם נוכל לפרש גם מ"ש בפרק כיסוי דמד"ר קאמר, וכתב הרב ישועות יעקב בא"ח סי' מ"ו סק"ו דרוב הפוסקים סוברים דאינו אסור מן התורה רק נסמך אלא תשא ומקצת פוסקים ס"ל דהוא מן התורה עי"ש ולא ביאר מי הם הפוסקים דהוא מן התורה ולפי הנראה כונתו לדברי הרמב"ם ומרן בסוס"י רט"ו, וכבר כתבו רבנן בתראי הנז"ל דאין מדבריהם הכרח דסברי הכי, ומצאתי ראיתי להרב חיי אדם בהלכות ברכות כלל ה' בקונטרס נשמת אדם אות א' שהאריך בענין זה ולא פניתי כעת לעיין בדב"ק ומסקנתו דכ"ע מודים במזכיר השם דרך ברכה דאינו אסור מדאורייתא (וראיתי שכתב שם בתחלה דלהרמב"ם מברך בש"צ עובר על ל"ת מדאורייתא ואע"ג דלא מנה הרמב"ם זה בכלל הלאוין שלוקין עליהם י"ל דסמך עמ"ש בהלכות ברכות וכו' ולענ"ד זהו דוחין גדול כמו שכתבתי לעיל בד"ה אך קשה).

גם ראיתי לגדול בדורינו הגאון הגדול נצי"ב מל"ך יצ"ו בספרו הנורא העמק שאלה שאלתא נ"ג (בפ' יתרו) סק"ד שהאריך בענין זה ומסקנתו לדינא דהא דמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא הוא רק אסמכתא בעלמא עי"ש דב"ק ובשאלתא נ"ד ס"ק כ"ג וכן ראיתי דנקיט בפשיטות הרב משאת בנימין בסי' ס"ב (בד"ה ה"א מצד הוכחות וראיות) ע"פ דברי התוס' במ"ס ד"ה הנ"ל ולענין מברך ע"י הרהור אי איכא משום לא תשא מרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' ס"ב הביא מ"ש הרב פרח שושן שרצה לומר דגם במברך ע"י הרהור איכא משום לא תשא והביא ראיה מדברי השל"ה וכו' וסיים ולבי מהסם בדבריהם עי"ש, אך בספרו יעיר אזן ריש מערכה זו כתב ולי נראה כדעת הרב גו"ר דאין במהרהר משום לא תשא והגם דבברכ"י סי' ס"ב הייתי קוהה על זה בפתח עינים לברכות על דף כ' דחיתי ראיית הרב פר"ש עי"ש עכ"ל מבואר דדעתו מסכמת לדינא דאין במהרהר משום לא תשא וממרוצת לשונו שבברכ"ינראה דגם הרב פר"ש לא החליט כן אלא רפיא בידיה (מדכתב שהרב פר"ש רצה לומר וכו' אך ביעיר אזן כתב דהרב פר"ש העלה דאף המהרהר ברכה שא"צ וכו' וצריך לעיין בגוף דב"ק ואין מצוי

אצלי), סי' ס"ב כתב בברכ"י הייתי תוהה ע"ד הרב פר"ש ובפתח עינים הסכמתי דלא כותיה, ושוב העתיק מ"ש בפ"ע וז"ל ומה שהשיב הפר"ש על הגו"ר שכתב דלא תשא ליכא במהרהר דאסור שבועה דוקא במוציא בשפתיו וכתב דדוקא בשבועת ביטוי וכו' עי"ש ליתא דמהרמב"ם בהל' שבועות בכמה מקומות מוכח דשוים והוא דבר ברור בעיני, ומה שהביא מהמכילתא שהביא הרב של"ה מהמכילתא אין ראיה כלל דמיירי שקבל עליו השבועה בדבור ואפילו השל"ה דרך חומרא אמרה והעיקרא לרוב הפוסקים ברכה שא"צ בלא תשא הוא מדרבנן והדבר ברור דבספק ברכה יהרהר כמ"ש הגו"ר וכ"כ בס' הליכות אלי בשם מוהר"ר עזריא יהושע ושאר אחרונים עכ"ל.

הנה במקומות הנ"ל שתים זו שמענו דדעת מרן חיד"א דבמברך בהרהור ליכא משום לא תשא והעיד כן בשם הרב ה"א ושאר אחרונים ועם כי לא ידעתי על איזה רבני האחרונים רמז הנה כן הוא דעת הרב הלק"ט בח"ב סי' קמ"ו דהמסופק בברכה יהרהר בלבו דבברכה בלב ליכא לא תשא דל"ת משמע בפה כמו ובל אשא את שמותם על שפתי גם הרב מאמר מרדכי בסי' ר"ט סק"ה כ"כ מסברא דנפשיה (ונעלם ממנו דברי הרבנים הנ"ל).

ושוב כתב שמצא כן בס' גן המלך דין כ"ג גם הרב מטה אהרן בח"ב דף רכ"א ע"ג ס"ל דאין במהרהר משום לא תשא ודחה דברי הרב פרח שושן וכ"כ הרב פרמ"ג בפתיחה להלכות ברכות אות ב' דבמברך ע"י הרהור ליכא משום לא תשא וכ"כ באשל אברהם רס"י קפ"ה גם מופ"ד בתראה שלים הרב פתח הדביר בסי' קנ"ז כתב דסברת הרב פרח שושן יחידאה היא והביא דברי הפוסקים הנז"ל דנקטי דבהרהור ליכא משום לא תשא עי"ש ובסוס"י קפ"ה וכ"כ הרב שלחן גבוה בכלליו אות קכ"ה דבכל ספק בברכות יברך בהרהור וכ"כ גם בתשובותיו בס' אהל יוסף א"ח סי' א' וקצת תימה על הרב זכור לאברהם במערכת ברכות באות הרהור שהזכיר מחלוקת זו ולא הזכיר דברי מרן חיד"א שבברכ"י ושבס' שיורי ברכה בזה ולא דברי הרב שלחן גבוה כיעי"ש: ומכל זה תמיה לי על גדול בדורנו הרב המפורסם מוהרא"ק בסה"ב שער אשר הנד"מ בשו"ת א"ח סי' ג' שהביא מחלוקת הפוסקים בסי' קע"ב במי ששכח והכנים משקים לתוך פיו בלא ברכה דלר"ח בולען ואינו מברך ולהרא"ש צריך לברך וכתב שהיה נראה דמאחר שנזכר בעוד המשקין בפיו יברך עליהן בהרהור גם לר"ח דבכי הא דאנוס הוא הרהור כדבור דמי וחזר בו כיון דטעמא דר"ח הוא משום דאידחי להו מתורת משקין כמ"ש הרא"ש ומרן הבי א"כ לדעת ר"ח דאינן ראויין לברך גם בהרהור אינו יכול לברך כיון דהוי כדבור ועובר בלא תשא כמ"ש הפרח שושן סי' כ"א וברכ"י סי' ס"ב עכ"ל והוא פלא שנעלם ממנו דבריו שבס'

שיורי ברכה באותו פרק בסי' ס"ב דהדר הוא ואמר בפה מלא לחלוק על הרב פר"ש כנז"ל ונמשך אחר מה שהביא בברכ"י ומה גם דבברכ"י עצמו כבר כתב דלבו מהסס בזה ועוד מן התימה שנעלם ממנו דברי כל רבנן קדישי הנז"ל דנקטי כדעת הרב גו"ר דבמהרהר ליכא משום לא תשא וסברת הרב פרח שושן יחידאה היא: הן אמת דראיתי להרב מוהר"א פריסק"ו בס' ברך את אברהם בדן פ"ח ע"ב אות ב' שהביא מ"ש הרב אהל יוסף לברך בהרהור וכתב ע"ד וז"ל והנה מ"ש דיברך בהרהור אף דאיכא בשיטתיה הרבנים הליכות אלי והלק"ט בספק בברכות יברך בהרהור דליכא לא תשא הרי הרב פר"ש כתב דאיסור לא תשא שייך אף בהרהור ושכ"כ של"ה עכ"ל, מחשבתו ניכרת דחש לה לדעת הרב פר"ש דגם במהרהר איכא משום לא תשא אמנם אומר אני דאילו הוה חזי אמבוהא דרבנן קדישי עליונים למעלה דנקטי בפשיטות דאין במהרהר משום לא תשא לא הוה חש לסברת הרב פר"ש דסברא יחידאה היא כאמור ומן התימה על ידי"ן הרב המגיה לס' יקהיל שלמה נר"ו בדף כ"ד ע"א שנמשך אחר דברי הרב ברך את אברהם ונעלם ממנו דכל הרבנים הנז"ל סברי דלא כהרב פר"ש והיותר תימה שראה דברי מרן חיד"א שבברכ"י בסי' ס"ב ולא ראה מ"ש מני"ר גופיה בשיורי ברכה באותו סימן כנז"ל ומ"ש בברך א"א וביקהיל שלמה שם בשם הרב פר"ש שכ"כ השל"ה דמשמע דהרב של"ה כ"כ מפורש דבמהרהר ברכה שא"צ איכא לא תשא מתוך מ"ש בשיו"ב הנז"ל אתה תחזה דאין הדבר כן ואין להאריך.

וראיתי להרב המפורסם מוהרי"ף נר"ו בספר יפה ללב סי' ר"ט שאחר שציין דברי הזל"א והיקהיל שלמה הנז"ל סיים ואני אומר דטוב טוב שיברך בלא שם ומלכות כנראה דגם הוא חושש לסברת הרב פר"ש אמנם אחר שלא הזכיר מכל דברי הפוסקים הנז"ל נראה בעליל שנעלמו ממנו ואהכי חייש לסברת הרב פר"ש אך לדידן נראה דשפיר סמכינן אמלתייהו דרבנן קדישי הנז"ל דאין חשש בזה כלל, ומצאתי להג' צל"ח בברכות דף כ' ע"ב בפלוגתא דהרהור אי כדיבור דמי או לא דרבינא אמר הרהור כד"ד ורב חסדא ס"ל לאו כד"ד שעמד בחקירה זו אי איכא במהרהר משום לא תשא ונפ"מ במי שספק לו אם בירך אם יברך בהרהור או לא וכתב דלר"ת דס"ל לאו כד"ד לא שייך זה דמה יועיל מה שיהרהר כיון דלאו כד"ד אבל לרבינא דס"ל כד"ד יש להסתפק ומסיק דבלא תשא גם רבינא מודה דהרהור לאו כד"ד ואם רוצה לברך בהרהור כשנסתפק לו אם בירך הרשות בידו אבל אינו חייב בזה ובספק בירך ברכת המזון כיון שספק תורה לחומרא כבר נתחייב בברכת המזון ולכן יכול לברך בדבור אף שיהיה יכול לצאת ידי ספקו ע"י הרהור עי"ש: והנה בספר יקר בנין שלמה שנד"מ לידידי הגאון אישי כ"ג מוהרש"ל

מווילנא יצ"ו מצאתי שדבר בקדשו בענין זה בסי' כ' דף כ"ו ע"א, ולפי שיש לי להעיר קצת בדבריו הנחמדים.

אעתיק תו"ד בזה הביא דברי התוס' דר"ה דף ל"ג דמברך ברכה שא"צ אינו אלא איסור דרבנן וכתב שכן דעת הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות הט"ו מדכתב דמברך ברכה ש"צ ה"ז נושא ש"ש לשוא והוא כנשבע לשוא דמשמע דעיקר קרא דל"ת אתא לשבועה רק רבנן החמירו ואסרו גם בברכה שא"צ כנשבע לשוא (אמר המחבר עיין מה שכתבתי למעלה בד"ה איברא בענין זה) ורצה להביא ראיה דבש"צ מדרבנן מדאמרינן בסוטה דף מ"ד ע"ב דהא דתניא שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה אתיא כר"י הגלילי דחוזר משום עבירה דרבנן ודחה לזה דההיא לא הוי אלא גורם ברכה שא"צ ומשו"ה הוא דהוי מדרבנן והעיר עמ"ש רש"י שם דעבירה היא אם אינו חוזר ומברך דמשמע דאם חוזר ומברך ליכא איסורא ואמאי הא עכ"פ גרם ברכה שא"צ ויישב דרש"י הוצרך לזה דאל"כ יהיה מוכרח מזה דהלכה כר"ל דאמר ביומא דף ע' ע"א דאסור לגרום בש"ץ ובאמת רב הונא דאמר שם הטעם משום פגמו של ראשון נראה דלא ס"ל להא דר"ל ולפיכך הוצרך לפרש דמיירי דלא ברך וכתב עוד דנ"ל דבאמת רב הונא ור"ל פליגי בברכה שא"צ אי מדאורייתא או מדרבנן דלר"ל הוא מן התורה ולרב הונא מדרבנן לכן הוצרך לטעם פגם והיינו טעמיה דהרמב"ם שכתב שהוא כנשבע לשוא.

וממ"ש בהל' שבועות פי"ב ה"ט המברך בש"צ עובר משום נושא שם ה' אינו מוכרח דס"ל דהוא מדאורייתא אלא ר"ל דעובר מדרבנן ועכ"ל כן דהא בתמורה דף ד' מסקינן דליכא במוציא ש"ש אלא אזהרת עשה את ה' אלהיך תירא ואיך יהיה מברך בש"צ חמור ממוציא שם שמים לבטלה וכתב שכבר התעורר ע"ז בס' מנחת חנוך על ס' החינוך במצוה ל' והצ"ע אך פשוט דהרמב"ם ר"ל מדרבנן ובזה אין כאן קושיא כלל דלא כהמנחת חנוך בדעת הרמב"ם.

שוב הוקשה לו דברי הרמב"ם שם הי"א דנראה דמוציא ש"ש לבטלה נפקא לן מקרא דליראה את ה' הנכבד והוא היפך מסקנת הש"ס דתמורה וראה שהעיר בזה מוהרש"א בח"א לנדרים דף ז' וכתב לולא דמיסתפינא הייתי אומר דיש להגיה בדברי הרמב"ם בדין י"א וכצ"ל שהרי הכתוב מצוה את ה' אלהיך תירא אלו תוד"ק יצ"ו: הנך רואה דנקיט בפשיטות בדעת הרמב"ם דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן ואילו היה רואה דברי הרמב"ם בתשובה לחכמי לוניל שהביא מרן כ"מ בפ"ג מהל' מילה דין ו' (והיא התשובה שבס' פאר הדור סי' כ"ו) שכתב דחכמים תקנו הברכות והם אמרו דמברך בש"ץ עובר משום לא תשא היה שמח לקראת דבריו דפשטן משמע דהא דמברך בש"ץ

הוא רק מדרבנן ואילו ראה דברי הרמב"ם בסה"מ במ"ע סי' ד' (שהבאתי למעלה בד"ה אלא ששוב) היה מחליט בלא מורא ופחד (לולא דמיסתפינא) דט"ס הוא בדברי הרמב"ם בספר היד אהרן בספר המצות כתב מפורש דאיסור הזכרת ש"ש לבטלה נפקא לן מאת ה' אלהיך תירא, ועיין בהעמק שאלה בשאלתא נ"ג אות ד' בזה ובעיקר דעת הרמב"ם בדין ברכה שאינה צריכה כבר כתבתי למעלה דרבני האחרונים נחלקו בדעת הרמב"ם וחידוש הוא שלא ראה אף דברי הרב מג"א בסוס"י רט"ו בזה.

ומה שכתב ליישב דברי רש"י בסוטה דהוצרך לפרש כן כדי שלא יהיה מוכרח משם דהלכה כר"ל וכו' נראה דצ"ל לפי זה דרש"י ס"ל דאין הלכה בזה כר"ל אלא כרב הונא דאם א כן אמאי אישתמיט רש"י מזה אדרבא היה לו לפרש הסוגיא אליבא דהלכתא ואילו מפירושו מוכח דאם חוזר ומברך שפיר דמי ולא חיישינן לגורם ברכה שא"צ, וכ"כ התוס' במנחות דף ל"ו ד"ה עבירה מתוך פי' הקונטרס משמע דאם שח ובירך שרי וליכא איסורא אלא אדרבא מצוה ושכר ברכה עכ"ל והתוס' שלא פקפקו על פירש"י בזה צ"ל דגם הם סוברים דאין הלכה כר"ל ואין חשש בגורם ברכה שא"צ ונכון לומר כן בדעת התוס' לפי מ"ש הגאון עליון יחיה דריש לקיש אוסר גרם ברכה שא"צ הוא דס"ל דברכה שא"צ הוא איסור תורה וא"כ התוס' דסברי במס' ר"ה דף ל"ג דהוא רק מדרבנן עכ"ל דלית להו הא דריש לקיש, וניחא נמי מאי דהרמב"ם בפ"ג מהל' עבודת יוה"כ דין יו"ד נא כתב אלא טעמא דרב הונא משום פגמו של ראשון ולא הזכיר טעמא דריש לקיש משום בש"צ והיינו לפי שדעתו דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן כמ"ש הגאון הנ"ל יצ"ו וא"כ אין הלכה כר"ל ולכן נקיט טעמא דפגמא ולפי זה נוכל לומר דדעת הרי"ף ג"כ דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן ומפני זה כשהביא בפ' הקורא את המגילה עומד ההיא דיומא דבעשור שבחומש הפ' כתב הטעם שאין מביאים ס"ת אחרת משום פגמו ולא הזכיר טעמא דר"ל משום ברכה שא"צ כיעי"ש כן יש לומר לפי שיטת הרב הנז"ל יצ"ו:

אמנם יש לפקפק דהרי באמת דעת התוס' דקי"ל כההיא דר"ל דאסור לגרום ברכה שא"צ כמ"ש בחולין דף פ"ז ד"ה ומכסי בחדא ידא וכ"כ בפסקי תוס' שם אות רי"א וכ"כ שם הרא"ש בסי' ו' וכ"כ שם הר"ן אמתניתין שחט מאה חיות) בד"ה גמ' ומודה ר' יהודה עי"ש שכלם הביאו ראיה דאסור לגרום ברכה שא"צ מההיא דמשני ריש לקיש דמשום ברכה שא"צ הוא שלא היו מביאים ס"ת אחרת ש"מ דסברי דהכי הלכתא וכבר טרח וכתב בזה מרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' מ"ו אות ו' והביא דברי התוס' והרא"ש הנ"ל ועוד דברי הרא"ש בהלק"ט הל' תפילין סי' ט"ו ודברי הר"ן סוף מסכת ר"ה (ולא ראה דברי

הר"ן בחולין הנז"ל יעי"ש) ושבמרדכי פרק הקורא למפרע כתב מפורש דהני תרי שינויי שבש"ס יומא דף ע' דמר אמר משום פגמו של ראשון ומר אמר משום ברכה שא"צ לא פליגי והרשב"ץ ח"ב סי' ע' פסיק ותני כר"ל וכ"כ הרמב"ן והרא"ה דקי"ל כר"ל וכ"כ הריטב"א בחידושיו ליומא, וכן נראה מדברי התוספות ישנים ביומא שם דקי"ל כשינויא דר"ל דמשום ברכה שא"צ וכתב בברכ"י שם דכן נראה ממ"ש מרן הב"י ביו"ד סי' י"ט מיסודן של הראשונים דכולהו רבוואתא קמאי סברי דשינויא דר"ל הלכתא היא והרא"ש בסדר עבודת יוה"כ (בד"ה מאתמול) כתב שני הטעמים על מה שהיה קורא ע"פ ובעשור שבחומש הפקודים ועיין להרב יד דוד בחידושיו ליומא דף ע' שכתב ג"כ דמדברי התוס' בחולין דף פ"ז ובמנחות דף ל"ו ד"ה ס"ח מוכח דהא דר"ל הלכתא היא דלא כמי שרצה לומר דלאו הלכתא היא כמו שהביא בברכ"י עכ"ל, וכבר כתבתי דבברכ"י הוכיח דלא בלבד דעת תוס' כן דא"כ לא הוה סתירה מזה לדעת הסובר דלאו הלכתא דהוא כ"כ לדעת הרא"ש כיעי"ש) אלא כן הוא דעת הרא"ש והר"ן והמרדכי והרמב"ן והריטב"א והרשב"ץ כיעיש"ב והרב חיי אדם בקונטרס נש"א בהלכות ברכות כלל ה' אות א' (בסוף ד"ה אך) צדד לומר בדעת הרמב"ם דמה שכתב הטעם משום פגמו הוא משום דבש"ס שקלו וטרו אליביה ש"מ דלא קי"ל בזה כר"ל עי"ש ואין מתיישב זה כ"כ דמנ"ל להרמב"ם דפליגי לדינא רב הונא ורב דהא אפ"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכמ"ש הרב המרדכי וגם הרא"ש שכתב שני הטעמים מוכח דס"ל דלא פליגי וכמ"ש מרן חיד"א בברכ"י שם: ממוצא דבר אתה תשמע דאי אפ"ל כמ"ש הרב עליון יצ"ו במה שהזקיקו לרש"י לפרש עבירה היא בידו אם לא חזר וברך דהוא כדי שלא יהיה הכרח מזה דקי"ל כר"ל (ונצטרך לומר לפי זה דרש"י ס"ל באמת דלא קי"ל בהא כריש לקיש דאוסר ברכה שא"צ כמו שכתבתי למעלה) שהרי גם התוס' שלא פקפקו ע"ד רש"י משמע דסברי הכי והלא דברי התוס' בחולין ובמנחות באותו פרק באותו מקום קרו בחיל דסברי דהא דר"ל הלכתא היא.

גם מ"ש הגאון יצ"ו דפלוגתא דרב הונא וריש לקיש תליא באיסור ברכה שא"צ אם מדאורייתא או מדרבנן כמש"ל נראה דאי אפ"ל כן שהרי התוס' והרא"ש סברי דאיסור ברכה שא"צ מדרבנן כמו שכתבתי למעלה (בד"ה המורם) ובכל זאת סברי דהלכה כריש לקיש דאסור לגרום ברכה שא"צ, וכבר כתבתי דהרב המרדכי כתב דלא פליגי וכן נראה מדברי הרא"ש בריש יומא: ומה שהעיר ע"ד רש"י דמס' סוטה דהא איכא משום גורם ברכה שא"צ בהורמנותיה דמני"ר יצ"ו, נלע"ד דעל דברי רש"י אין לתמוה משום די"ל דאע"ג דאין לגרום ברכה שא"צ מ"מ ס"ל דלא חשיב עבירה כ"כ לחזור עליה מעורכי

המלחמה רק על מה שהבינו התוס' בדעת רש"י דאם מברך מותר גמור ומצוה קעביד על זה יש לתמוה דאיך אפשר שיהא מותר לכתחלה והא איכא משום גורם ברכה שא"צ וזה נלע"ד כונת הרמ"א בד"מ סי' כ"ה סק"ו (על מה שהביא מרן הב"י בשם התוס' דמנחות הנ"ל) וז"ל וע"ד התוס' ק"ל דמ"מ יהא אסור להפסיק משום שגורם ברכה שא"צ והוא אסור כמ"ש שם עכ"ל דמדתלה קושיתו ע"ד התוס' ולא הקשה ע"ד רש"י מוכח דס"ל דמדברי רש"י אין הכרח דס"ל דמותר להפסיק דשפיר נוכל לומר דאם מפסיק ולא ברך עבירה היא בידו אבל אם הפסיק בשיחה וברך אע"ג דאסור לעשות כן מ"מ אינו כ"כ בסוג עבירה דרבנן לחזור מעורכי המלחמה ורק ע"ד התוס' שכתבו דמותר גמור הוא דק"ל דהיכי שרי והא הוי גורם בש"צ ואסור.

וידידי הגאון בס' עמודי אש יצ"ו ברס"י ב' כתב בשם שו"ת דברי נחמיה דף ס"ג ע"א שהק' על הד"מ למה תלה קושיתו ע"ד התוס' ולא על רש"י והוא נר"ו חשב ליישב דרש"י ס"ל דלית הלכתא כר"ל ומשו"ה אין להקשות אלא על התוס' ולפי מסקנתו דגם רש"י ס"ל דהלכתא כר"ל כיעי"ש הדרא תמיהת הדברי נחמיה לדוכתא, אך לפענ"ד נראה כמו שכתבתי וראיתי שם שהביא דגם הרבנים משכנות יעקב חא"ח סי' ס"ז ושערי דעה יו"ד סי' י"ט סק"ג כתבו בדעת רש"י במנחות דף ל"ו ע"א בההיא דסח בין תפלה לתפלה דס"ל דלית הלכתא כר"ל ושבישועות יעקב כתב דס"ל לרש"י דהוי כמו ממשמש דחוזר ומברך או דממשמש באמת ואין הכרח דרש"י ס"ל להא דר"ל עי"ש שהאריך והוא חידוש שידידי הגאון בנין שלמה יצ"ו דכל רז לא אניס ליה נעלם ממנו כ זה, אחר זמן ראיתי בספר תורת חסד לגאון בדורנו יצ"ו בסי' ז' שהאריך בדין ברכה שאינה צריכה אם איסורו מדאוריתא ולא פניתי כעת לעיין בדב"ק לך נא ראה: קטז ביקור חולים כתב הרמב"ם רפי"ד מהלכות אבל דהיא מצות עשה של דבריהם, ומרן החבי"ף בס' חקקי לב סי' טו"ב (בד"ה עוד) כתב שבתשובה כתב דרבינו יונה והריטב"א חולקים על סברת הרמב"ם וסברי דמצות בק"ח מד"ת היא עי"ש שלא גילה לנו איה מקום כבוד דברי הריטב"א ור"י ואפשר שכונתו על דברי הרר"י בפרק מי שמתו אמתניתין דקברו את המת וחזרו וכו' שכתב טעמא דמלתא משום דתנחומי אבלים מדאורייתא דבכלל גמ"ח הוי וגמילות חסדים מן התורה כדאמרינן והודעת להם את הדרך זו גמ"ח ולפיכך אמרו שכיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה וכו' עי"ש דמוכח מדבריו דדרשה דדרשינן בש"ס בב"מ דף ל' ע"ב (ובשאר דוכתי) דתני רב יוסף והודעת להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים דרשה גמורה מדאורייתא היא וכיון דדרשינן נמי מהאי קרא ילכו זה ביקור חולים בה זו קבורה משמע דלדעתו הני כולהו הוו מדאורייתא, וכ"כ הרב

מחזה אברהם בתשובה רס"י י"ד דהרר"י בפ"ג דברכות מוכח דס"ל דמצות בק"ח היא מדאורייתא ומסתמא כונתו לדברי הרר"י הללו, וכתב עוד דאף דאמרינן בנדרים דף ל"ט ע"ב רמז לבק"ח מן התורה מנין שנאמר אם כמות כל האדם וכו' לאו למימרא דרמז בעלמא הוא דאיכא אלא לפי שאינו מפורש בתורה קרי ליה רמז ולא הונח לו לפרש דמ"ש הרר"י דהוא מדאורייתא ר"ל שהוא מדרבנן ואסמכוהו אקרא דזה דוחק עי"ש ומדלא הזכיר כלל דברי הרמב"ם נראה בעליל שנעלם ממנו ולגבי דידן לא נפלאתלומר דכונת הרר"י דיש אסמכתא בתורה ומ"מ אינו אלא מדבריהם וכמ"ש במכתב לחזקיהו בחלק השיטה דף מ"ב ע"ב, ועיין במה שכתבתי במערכת הדל"ת אות י"ט דלפעמים משתמשים הפוסקים בלשון זה (דאורייתא מן התורה) וכונתם דיש לדבר ההוא סמך באורייתא גם הרב קרבן אליצור בדף ס"ב ע"ב כתב דמצות ביקור חולים היא מדבריהם כמ"ש הרמב"ם וכו' עי"ש שלא זכר דברי הרר"י ונראה דאף שכתב הרר"י בטעם הפיטור משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה אין להכריח דס"ל דהיא מצוה מדאורייתא דאם לא כן איך יתכן לפוטרו ממצוה דאורייתא משום שעוסק במצוה דרבנן וכן נראה באמת מפשט דברי הרר"י (ואולי מפני זה כתב הרב מחזה אברהם שדוחק לפרש בדברי הרר"י דר"ל דאית ליה רמז בתורה דאף דבעלמא לא דחיקא לן לפרש כן בדברי הפוסקים על צד ההכרח מ"מ סיגנון דברי הרר"י מורה דמדאורי' ממש קאמר דמשום דהוא דאורייתא אמרינן ביה עוסק במצוה פטור מן המצוה דאורייתא) דנראה דאין מזה הכרח שהרי הכריחו הפוסקים דגם בעוסק במצוה דרבנן אמרינן עוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, וכמו שרשמתי לקמן במערכת העי"ן אות מ"ה עי"ש וא"כ אין כ"כ הכרח מדברי הרר"י דס"ל דהוי מדאורייתא.

אך דברי הריטב"א לא ידעתי מקומם לעיין בדב"ק אולי הם בסיגנון דברי הרר"י הנ"ל, וממ"ש בשו"ת מוהר"ח א"ז סי' מ"א הו"ד בס' עמודי אש בהשמטות ל"ד ח"ק ע"ב נראה דטפי ניחא ליה לומר דביקור חולים היא מדאורי' שכתב בשם אביו שקשה אמ"ש בגיטין פ"ג ע"ב ה"ז גטך ע"מ שלא תכנסי ל' יום לבית פלוני הרי זה גט ואמאי הוי גט הא הוי מתנה עמ"ש בתורה שאם יחלה אחד מבני ביתו א"א לה שלא תלך לבקר את החולה וכו' ואפילו תאמר ביק"ח דרבנן הא אמרינן וכו' עכ"ל ובעיקר מצוה זו אם יש חילוק בין שאר חולים לחולה מחמת מגפה לא יבא ולא יהיה הוא מחלוקת דהרב כנה"ג כתב דמצוה זו אין לחלק בה בין חולי המגפה לחולים אחרים זולת בעלי ראתן ר"ל צרעת והביא דבריו הרב קמח סלת בדף קנ"ד ע"ב וכתב בשם הרב שלחן גבוה ומי שומע לו ליכנס בסכנת

נפשות דכתיב במגפה ידבק וכן נוהגים שלא לבקר חולי המגפה זולת חברת המיוחדים לזה בכסף מלא עכ"ל.
ובאמת קשה להכריע לשום צד אלהינו מרחם ירחם על בריותיו ויעשה שלום במרומיו וימנע מגפה וכל דבר רע: קיז בילה מעכבת דאמר ר' זירא כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו, רשמתי בזה במערכת הכ"ף: קיח בטלה מגילת תענית לפי מאי דקי"ל כן אם רשאים רבים או יחיד לקבוע יו"ט ביום שנעשה להם נס, רשמתי במערכת היו"ד אות נו"ן: קיט בדיקת הריאה היא מדרבנן.
כ"כ הרב ארעא דרבנן באות ק"ו בשם הרשב"א בסי' רצ"א והר"ן וכן דעת הרמב"ן ומ"מ אין הכל מודים בזה וכמ"ש מרן חיד"א בס' יעיר אזן במערכה זו אות י"ח דלדעת הרמב"ם אינה מדינא דגמרא כלל אלא שנהגו כן כמו שמתבאר מדבריו בפי"א מהל' שחיטה, ועיין להרב פרי תואר בסי' ל"ט סק"ב מ"ש ליישב שיטת הרמב"ם גם הרב פרמ"ג בפתיחה לסי' ל"ט (בד"ה והנה הר"מ) עמד ע"ד הרמב"ם ומסיק דבדיקת הריאה היא מדינא ומדרבנן ועוד לו שם בפתיחה סי' ל"ה עי"ש, ובמה שהבאתי לעיל במערכת האל"ף אות רפ"ד דמתבאר דרבנן בתראי נקטי דאיכא איסורא מדרבנן ולא שהוא מנהג בעלמא, ולדעת הרב פרי תואר בסי' ל"ט סק"ג הבה"ג וראב"ן ור"י הלוי שאוסרים כשנאבדה הריאה סוברים דבדיקת הריאה מדאורייתא כיון דמצוי בה סירכות צריכה בדיקה מן התורה ומה שמותר החלב הוא משום דאי אפשר לבדוק, לכן מותר אף דהוי ספק דאורייתא דהכי נמי אמרינן לר"מ דחייש מדאורייתא למיעוטא וכו' עי"ש.
אמנם הרב ערך, השלחן שם אות ו' חלק עליו וכתב שכבר הוכיח הש"ך בספרו הארוך דלכ"ע בדיקת הריאה מדרבנן והכי אמרו בהדיא בירושלמי פ' אין צדין וציין לעיין בתשו' הב"ח סי' קכ"ז וסיים דאם נתערבה באחרות כלן מותרות דלא הוי ספק טרפה דאורייתא דלא שרי התערובת מכח ס"ס וכן במקום הפסד לכ"ע מותר לאכול בלא בדיקה זולת באבדה במזיד דהוי מבטל איסור לכתחלה וכו' עי"ש, יש לתמוה על הרב פר"ת דלפי דבריו דברי הרמ"א סתראי נינהו דשם בס"ב מחמיר כדעת הבה"ג וראב"ן ואילו בסעיף י"ז מביא וקורא דברי הרשב"א דאם הניח הבהמה אצל נכרי בין שחיטה לבדיקה אין חוששין שמא הנכרי הכניס ידו ונתק הסרכות דבדיקת ריאה מדרבנן, ועיין להרב פר"ח בדס"י ל"ט שכתב שהוכיחו הפוסקים דבדיקת הריאה מדרבנן וכדלקמן סי"ז בהגהה, ומ"ש הרב כנה"ג ביו"ד רס"י כ"ט בטעם שאין מברכין על בדיקת הריאה שהוא לפי שהיא מצות ל"ת ואין מברכין על לאוין לאו למימרא דמצות ל"ת מדאורייתא היא, וכבר כתב מרן חיד"א במחזיק ברכה יו"ד סי' ל"ט אות ב' דאין הלשון מתוקן אבל כונת הכנה"ג

דאם ימצא טרפה ונמנע מלאכלו מקיים לאו והבדיקה היא שלא לפגוע בלאו וחידוש הוא דכל רז לא אניס ליה ונעלם ממנו דברי רש"י בס' הפרדס דף כ"ח ע"א וז"ל ואי קשיא לך למה מברכין על השחיטה ואין מברכין על הבדיקה משום שאין אנו מחויבין אלא על מצות עשה כגון לולב שופר תפילין ציצית סוכה ובדיקת חמץ וכדומה להם אבל מצות ל"ת אין מברכין עליהן מפני שאין להם זמן קבוע כמ"ע ובדיקת הבהמה היא מצות ל"ת ואמרו רבותינו זאת החיה אשר תאכלו חיה אכול ושאינה יכולה לחיות לא תאכלו עכ"ל, וה"ד ביד דוד רס"י כ"ט עי"ש ומרוצת הלשון מורה קצת דבדיקה היא מדאורייתא אבל ודאי אינו מוכרח ואף את"ל שכן כונתו י"ל דאולי לא על כל הבהמות קאמר כי אם על דרוסה ונפולה דצריכות בדיקה מדאורייתא כמ"ש הרב ערך השלחן שאביא בסמוך, ובשם הרב מוהר"י וויל כתב (במחב"ר שם) על מה שאין מברכין על הבדיקה משום דחיישינן שמא ימצא טרפה ויעשה ברכה לבטלה ושגמגם ע"ז הרב כנה"ג דאכתי קשה דאחר שיבדוק יברך ולכן כתב הכנה"ג דהבדיקה היא סעיף מחלקי השחיטה ולי קשה על טעם מוהרי"ו מאי שנא מבדיקת חמץ דמברכינן עלה ומדינא אין צריך להניח פתיתין קודם הבדיקה וכתבו הפוסקים בא"ח סי' תל"ב דאף אם לא ימצא שום חמץ בבדיקתו אין בכך כלום דהוא בירך לקיים מצות בדיקה והרי קיים מצות הבדיקה אף שמברך על ביעור חמץ ואם לא ימצא חמץ אינו מבער בכל זאת לא איכפת לן כ"ש בבדיקת הריאה אם יברך לבדוק הריאה מה לנו אם ימצא טרפה או כשרה הוא לא בירך להוציא כשרה מתחת ידו אלא לבדוק והרי בדק.

עוד כתב שם (במחב"ר) בשם רבינו הרוקח סי' שס"ז דמה שאין צריך לברך על בדיקת טרפה הוא כי נשחטה בחזקת היתר עומדת ולפי הנראה אזיל בשיטת הרמב"ם דבדיקה זו אינה צריכה מן הדין רק שנהגו ולכן אינה בכלל מצוה לברך עליה דאין לברך על המנהג כן נראה ממרוצת דב"ק אך אינו מוכרח וק"ל ועל טעם זה פקפק הרב עה"ש שם באות ג' דזה מספיק לדידן דאם נאבדה הריאה קודם בדיקה מותר וכן דעת הרוקח בסי' שפ"ב, אבל לדעת ש"פ דבלא בדיקה אסורה בדיעבד דלא מוקמינן לה אחזקה הו"ל לברך ככל מצות דרבנן ועוד דהא דרוסה ונפולה צריכים בדיקה מדאורייתא ואחד מחכמי דורנו רב כהנ"ה יצ"ו כתב לי שעמד בחקירה למה אין מברכין על בדיקת הריאה וניחא ליה על פי מ"ש האו"ה שהביא הפרמ"ג במ"ז סי' י"ט סק"א דאין מברכין על ניקור מגיד וחלב לפי שאין מברכין על הלאוין וכונה דעתו למה שכתב הכנה"ג וספר הפרדס הנ"ל: והנה הרב יד דוד שם הביא מ"ש הכנה"ג דטעם שאין מברכין משום שהוא לאו וכתב שדבריו תמוהים הלא הרמב"ם מנה אותה במצות עשה וגם הראב"ד מודה לו אלא דפליג

עליה דהוי לאו הבא מכ"ע וציין לעיין בס' שער המים דף ו' ע"ד ועה"ש סי' ל"ט אות ג' עיינתי בעה"ש ומר קעסיק בטעם מה שאין מברכין על הבדיקה ולא הזכיר דברי הכנה"ג, וס' שער המים אין בידי לעיין בו ותמיה לי היכי קאמר דלהרמב"ם היא מצות עשה וכל הפוסקים מייחסים לו דהוא מנהג כמשמעות דבריו שבפי"א מהל' שחיטה ולא אדע איה מקום דברי הרמב"ם דסובר שהיא מ"ע כי ביד דוד לא הראה מקום דברי הרמב"ם ועיין בדברי הרמב"ם ריש הלכות מא"א ואינו ענין לבדיקת הריאה כי שם מיירי לבדוק בסימנים להבדיל בין הטהורה לאינה טהורה והראב"ד לא השיג עליו כלוה אמנם דרמב"ן בשרש הששי הוא שחלק עליו וכבר עמד כיוצא לזה מרן חיד"א בס'מחב"ר סי' ל"ט אות ב' על מאי דשקו"ט רבנן בתראי בטעם שאין מברכין על בדיקת הריאה דמה מצוה זו והיכן נצטוינו על הבדיקה לא מבעיא לדעת הרמב"ן בהשגותיו לס' המצות שחולק על הרמב"ם וסילק מצות אלו ממנין המצות ומנה תחתיהן מצות אחרות אנא אף לדעת הרמב"ם מצות בדיקה היא להבדיל בין הטהור לאינו טהור בסימני מפריס פרסה וכו' אבל בדיקת הריאה לא עלה על לב שצריך לבדוק מן התורה דמדאורייתא אין צריך בדיקה ואף דלהרשב"א ודעמיה צריך בדיקה מדרבנן אינו אלא משום גזרה וכו' ואין כאן מצוה לא דאורייתא ולא דרבנן אתוד"ק, ותימה על הרב יד דוד שמייחס להרמב"ם שהיא מצות עשה וכו' וראיתי שציין שם לעיין בס' מחזיק ברכה סי' ל"ט ואולי כונתו לסתור דברי עצמו מכח דברי מרן חיד"א, אבל לדעתי במחכתה"ר היה טוב לו להעביר קולמוס על דבריו הראשונים כי תמוהים הם או לכל הפחות לכתוב בפירוש שדבריו נסתרים ולא יסתפק בציון לבד שיתן מקום לטעות למי שאין בידו ספר מחב"ר ויחשוב שבאמת כן היא דעת הרמב"ם, ומצאתי שידידי הגאון עמודי אש נר"ו בסי' ב' אות ו' דף י"א ע"ב כתב דהשער המים סוס"י ר"ט (נראה שט"ס יש וצ"ל סוס"י כ"ט) כתב (בשם הכנה"ג) שאין לברך על בדיקת הריאה שהיא לאו ושתמה עליו דהלאו הוא שלא לאכול טרפה והבדיקה היא עשה והללמ"מ עכ"ל, ומני"ר יצ"ו תמה עליו דהרי נודע דבדיקת הריאה היא מדרבנן ולהרמב"ם מנהגא ומ"ש הרמב"ם במנין המצות שבס' היד בח"א במצות עשה קמ"ט הוא להבדיל בין טהורה לטמאה וכו' ועיקר התירוץ הוא שהוא לא תעשה מדרבנן ואין מברכין על ל"ת אלו תו"ד יצ"ו, והם דברים נכונים וברורים וכבר קדמו מרן חיד"א כנז"ל ונעלם מעיני דמר: ובדיקת הסכין כתב הרב ארעא דרבנן במ"ב אות כ"ט דבחולין דף י"ז ע"ב אמר רב חסדא מנין לבדיקת הסכין מן התורה וכו' ומסיק אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא עכ"ל וקצר קצת לפי שסמך על המעיין בגוף דברי הש"ס) דעל מלתיה דר"ח פריך בש"ס פשיטא כיון דכי נקב טריפה בעי בדיקה ומשני

לחכם קאמרינן והאמר ר"י לא אמרו להראות סכין לחרם אלא מפני כבודו ופירש"י ואנן מקרא ילפינן ומשני מדרבנן וקרא אסמכתא מוכח דע"כ לא אמרו מדרבנן וקרא אסמכתא אלא לענין להראותו לחכם אבל גוף בדיקת הסכין פשיטא ליה להש"ס דמן התורה היא עד דהוה תמיה לי פשיטא.

אמנם באמת לפי מ"ש הפוסקים בסי' י"ח סק"ו בטעם בדיקת הסכין לפני שחיטה מתבאר דאין בדיקה זו מן התורה ובפירוש כתב כן הרב פרמ"ג בסי' ב' בשפ"ד ס"ק יו"ד דבדיקה שלפני שחיטה היא מדרבנן וה"ה דהוה מצי הש"ס למימר דר"ח אבדיקה שלפני שחיטה הוא דמייתי מושחטתם בזה באסמכתא בעלמא, ועיין להרב פר"ת בסי' י"ח סק"א שגם הוא סובר דהיא מדרבנן וישנו בנ"ט אמאי לא קאמר הש"ס דאלפני שחיטה הוא דאמר ומדרבנן ומה שאין מברכין על בדיקת הסכין כתב הרב באה"ט בסי' י"ח סק"ו שמא ימלך ולא ישחוט, ואחד מחכמי דורנו יצ"ו כתב דצ"ע מה יענה בשו"ב דמתא או בער"ש ויו"ט שמוכרח לשחוט וזה אינו מן הקושי לענ"ד דכיון דברוב הפעמים יש בידו לימלך מלשחוט עתה סמוך לבדיקה זו אף שיהיה מוכרח באיזה פעמים לשחוט לא ראו לתקן ע"ז ברכה ויש לנו כיוצא לזה באיזו ברכות אמור רבנן בטעמא שאין לברך משום חשש שימלך ואף אם מתקשר ומתחייב ע"י שבועה לא מהני לחייבו בברכה.

אמנם לענ"ד הא קשיא דלפי מיעוט זכרוני וידיעתי לא מצינו שפטרו מלברך מחשש המלכה אלא בדבר התלוי בדעת האחר שזה מברך ועשיית המצוה לא תוגמר בו לבדו וצריך לחברו בזה חשו חכמים שאף אם חברו נתרצה במעשה המברך שמא ימלך אחר שיברך המברך כמו בקידושי אשה אולי לא תאבה האשה ועל הדינים שמא לא יקבלו בעלי הדין וכן בצדקה אף אם פשט העני את ידו בן אדם הוא ויתנחם וכן כל כיוצא לזה אבל בדבר שביד המברך לבדו לעשותו אם באנו לחוש שמא ימלך ולא יעשה א"כ בכל המצות נחוש כן אלא ודאי בהכרח לומר דכל שבא לעשות המצוה לא חיישינן שאחר שיברך יתחרט אלא על דעת ראשונה הוא יעשה כמו שגמר בדעתו לעשות ולכן לא מנעוהו חכמים מלברך מחשש שימלך ואף אם באמת ימלך לא מפני זה חשיבא ברכתו לבטלה שמפני זה ימנעוהו מלברך דכיון דבשעה שבירך באמת דעתו היתה לעבות המצוה הרי לא בירך לבטלה אלא דלכתחלה אסור לו לימלך, עיין במה שהבאתי בקונטרס אסיפת דינים מערכת ברכות סי' א' אות כ"ט ושם באות י"ו בענינים אלו, ולעיקר שאלת הרב באה"ט למה אין מברכין על בדיקת הסכין כבר כתב הרב כנה"ג בשם מוהרי"ו והביא דבריו הרב יד דוד בסי' י"ח הגהט"ו אות י"ו וז"ל דכל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה אין מברכין עליה וראיה מסוכה שאין מברכין על עשייתה ובדיקת הסכין

אין עשייתה גמר מלאכה שהרי צריך אח"כ שחיטה עכ"ל והחכם הנ"ל כתב דהברכה על השחיטה קאי על הבדיקה ג"כ דהבדיקה צריכה להיות סמוך לשחיטה ומתחילת הבדיקה ע"ס השחיטה הוא ענין אחד אמנם אין זה מספיק דא"כ מה ראו על ככה לתקן לברך על השחיטה ולא על הבדיקה ואיפוך אנא כי תקדמנו ברכות טוב לפני הבדיקה עליה ועל השחיטה ולכן צריכים אנו לדברי מוהרי"ו דכל שאינו גמר מלאכתה אין מברכין: קכ בריאת העולם דנחלקו ר' אליעזר ור"י אם היה בתשרי או בניסן כמ"ש בפ"ק דר"ה דף יו"ד ע"ב היה בעיני לדבר פשוט דלר"א דאמר בתשרי נברא העולם אין הכונה לומר שתחלת הבריאה היתה בתשרי אלא התחלת הבריאה היתה בכ"ה באלול ואדם נברא באחד בתשרי (ומילדותי אני נוהג ע"פ מ"ש מר"ן חיד"א בס' ברכי יוסף סי' תקפ"א אות י"ט בשם הרב מוהרי"ש לינגו בכ"י בשם ס' מספרים תהלות ה' ללמוד ביום כ"ה באלול פרשת בראשית עד יום אחד וביום כ"ו פרשה שניה עד יום שני וכן ע"ז הדרך בכל יום עד שביום ר"ה ילמוד פרשת יום הששי שבו נברא העולם היינו בריאת האדם) וכ"כ התוס' בר"ה דף ח' ע"א בד"ה לתקופות דלר"א דאמר בתשרי נברא תחלת הבריאה היתה בכ"ה באלול והתוס' לא הראו מקום ע"ז.

אמנם הר"ן בהלכות שם אמתניתין בארבעה פרקים העולם נידון הביא פסיקתא דתני בהדיא בכ"ה באלול נברא העולם וסיים והא דתניא בגמרין ר"א אומר בתשרי נברא העולם על גמר ברייתו קאמרינן דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי דהיינו באחד בתשרי עכ"ל. וכן פשיטא ליה לרש"י בס' הפרדס דף מ"ג ע"א וז"ל למה אנו אומרים בר"ה היום הרת עולם וכי בר"ה נברא העולם והלא בכ"ה באלול נברא פירש רבינו הרת לשון דין וראיה כי במשלי בכל מקום שכתב ריב או מדון או מצה מפרש המתרגם הרת לכך אומרים בר"ה היום הרת ואין הרת אלא דין עכ"ל ראינו כמה נדחק בפירוש המלה הזאת (דאין דרך צחות הלשון להבליע תיבה ארמית בין תיבות לשון הקדש היום עולם וכו') לפי שפשוט בעיניו שבכ"ה באלול נברא העולם וכן משמעות השבולי הלקט בסס"י ר"ץ ופשרון היום הרת יש מפרשים אותו על לשון המקרא (ירמיה כ') ורחמה הרת עולם הרחם שלה יהיה הרת עולם כלומר אשה שהריונה שוהה בגופה עולמים והיום הזה היה הריונו של עולם והיום הרת הארץ כל תולדותיה שהרי בתשרי נברא העולם כדאמרינן כמאן מצלינן זה היום וכו' כר"א וי"מ שהוא לשון דין וכו' עי"ש ופשוט דמ"ש והיום הרת הארץ כל תולדותיה אין הכונה על תחלת הבריאה דאינו נופל הלשון והיום הרת כל תולדותיה שהרי הבריאה בששה ימים היתה ולא ביום אחד אלא כונתו על גמר כל הבריאה שביום הזה נגמר כל הבריאה וא"כ מובן דההתחלה היתה

בכ"ה באלול כ"כ הרב ש"צ בקונטרס שלמי חגיגה דף שי"א ע"ג בשם הרב וד"א בפירוש הרת עולם כי בתשרי נברא העולם והיה הריונו כי ההריון יאמר גם על הלידה כמו הורה גבר וכו' בכ"ה באלול נברא העולם וביום ששי שהוא ר"ה נברא אדה"ר נמצא שהיום נגמר הריונו של עולם וכו' עכ"ל ובהגהות הג"מ שמחה אבד"ק דעסויא (בהש"ס דפוס רא"ם) ע"ז התוס' הנ"ל הראה מקום לדבריהם דהכי איתא בויקרא רבה ר"פ כ"ט ושם בחי' הרד"ל ציין לעיין בפרקי ר"א פ"ח ובמ"ש הוא שם ואין מצוי אצלי לעיין בו וכ"כ הרב צדה לדרך במאמר ד' ריש כלל ה' דמ"ש בתשרי נברא העולם לא רצו שתחלת הבריאה היתה בתשרי אבל בריאת האדם שהוא המכוון בעולם השפל ולפי שסוף המחשבה היא תחלת מעשה והאדם הוא סוף המחשבה שנברא בר"ה ובו ביום שב מחטאו וכו' הוא היום הנאות לזמן התשובה וכו'עכ"ל, הנך רואה אמבוהא דרבנן קדישי קמאי ובתראי נקטי בפשיטות דתחלת הבריאה לא היתה באחד בתשרי רק בריאת האדם היא היתה בר"ה ומה מאד תמוהים דברי רבינו הלבוש בסי' תקפ"א וז"ל ואין מתחילין לקרות פרשת בראשית ביום ר"ה שכן היה ראוי להיות דהא קי"ל בתשרי נברא העולם דהיינו ביום ר"ה התחלת הבריאה והיה ראוי מפני זה לקרות פרשת בראשית מ"מ אין קורין אותה כדי שלא ירגיש השטן ויאמר ודאי שהוא ר"ה הואיל ומתחילין בו את התורה והוא יום ראשון שנברא בו העולם עכ"ל הנה קרא ושנ"ה שתחלת הבריאה היתה ביום ר"ה והוא פלא אם לא ראה דברי התוס' והר"ן שכתבו בהיפך עפ"י דברי רז"ל במד"ר ובפסיקתא וכן תמיה לי על הרב מג"א ברס"י תקצ"ב שראה דברי הרב הלבוש בזה והשיגו עמ"ש דקי"ל בתשרי נברא העולם מדברי התוס' דף כ"ז ד"ה כמאן מצלינן שכתבו דקי"ל כר' יהושע וכו' עי"ש ועל מה שהבין הרב הלבוש במאמר ר"א בתשרי נברא העולם דר"ל תחלת הבריאה שתיק ליה מישתק ואנכי לא ידעתי מה זו שתיקה ולא נתקררה דעתי להגיה במקום התחלת הבריאה סוף הבריאה ובמקום והוא יום ראשון וכו' והוא יום אחרון שנברא בו העולם ולא ראיתי במפרשים החונים סביב השלחן שנתעוררו בזה וצ"ע.

ומה שהקשה המג"א עליו מדברי התוס' בדף כ"ז כן יש להקשות על הרב הלבוש דהר"ן בפ"ק דר"ה שם כתב מפורש דקי"ל מסתמא כר"י לגבי ר"א וסיים וההיא דאמרי' בפרק ראוהו ב"ד כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך כר"א פירשתיה במקומה ע"כ (עיינתי שם בהלכות ולא מצאתי מזה ואולי הוא בחידושיו ואמ"א) ואיך פשיטא ליה להרב הלבוש דקי"ל כר"א ואחר חיפוש מחיפוש מצאתי את שאהבה נפשי הרב המפורסם מוהרי"ף יצ"ו בס' יפה ללב ח"ב בקונטרס יפה תלמוד בחי' למס' ר"ה על דברי

רש"י בדף ל"ב ע"א שהביא תנא דמסייע להרב הלבוש מר ניהו רבינו סעדיא שהביא הרד"א בדף צ"ט ע"ג וז"ל ומה שציונו הבורא יתברך לתקוע בשופר בר"ה יש בזה עשרה ענינים הענין הראשון מפני שהיום היתה תחלת הבריאה שבו ברא הקב"ה את העולם ומלך עליו עכ"ל והוא כדברי הרב הלבוש ועמד מתמיה עליהם והביא כמעט כל מה שהבאתי למעלה (חוץ מדברי הפרדס והשבולי הלקט וברכ"י שלא ראה דבריהם) והוסיף להביא שכ"כ רבי בחיי בפרשת בראשית העולם נברא בכ"ה באלול ומ"ש בתשרי נברא העולם ר"ל בתשרי נשלמה הבריאה וגמר הכל כי הוא חותם תבנית ומפני זה לא יכלו לומר באלול נברא העולם כי הלכו אחר הגמר והחתימה עכ"ל ושכ"כ באגודה בפ"ק דר"ה סי' ד' ומסיק דבריהם בצ"ת.

וראיתי עוד שם שכתב דבמחלוקת ר"א ור"י קי"ל כר"א דבתשרי נברא העולם כמ"ש רבינו בחיי בפ' בראשית והרב הלבוש בסי' תקפ"א ותקצ"ב ע"ב והרב עיון יעקב בחי' לר"ה על דף ג' והכי איתא בפסיקתא בפ' פנחס על פסוק ועשיתם עולה והובא בילקוט ראובני דף קנ"א רע"ד והכי איתא בירושלמי בפ"ק דע"ז הלכה ב' ודלא כהרב שדה יצחק שכתב דקי"ל כר"י אף שכ"כ התוס' בדף כ"ז אנן לא קי"ל הכי אלא כר"א אתו"ד נר"ו ואומר אני ההדיוט שגרם להרב נר"ו לכתוב כן לפי שלא ראה שהר"ן כתב דקי"ל כר' יהושע וכן הביא בשתיקה הרב ב"ח בסוס"י תקצ"א בשם מוהרי"ח וכן דעת הרב מג"א ברס"י תקצ"ב עי"ש להרב מחצ"ה ואחרי שהתוס' והר"ן ונמשכו אחריהם הרבנים הנ"ל נקטי כר"י לא נכון להחליט דקי"ל כר"א: